

MAGYAR MÚZEUMOK

1995/1

ŐSZ

Honfoglalás

895

MILLECENTENÁRIS

KIÁLLÍTÁS

A MAGYAROK

KINCSEIBŐL

1995

1

1. Gold, silver and bronze belt mounts signifying the rank of the soldiers

2

2. Wealthy women costumes belongings: braid discs, gold and silver mountings, hair decorations

3

3. Coat pendants

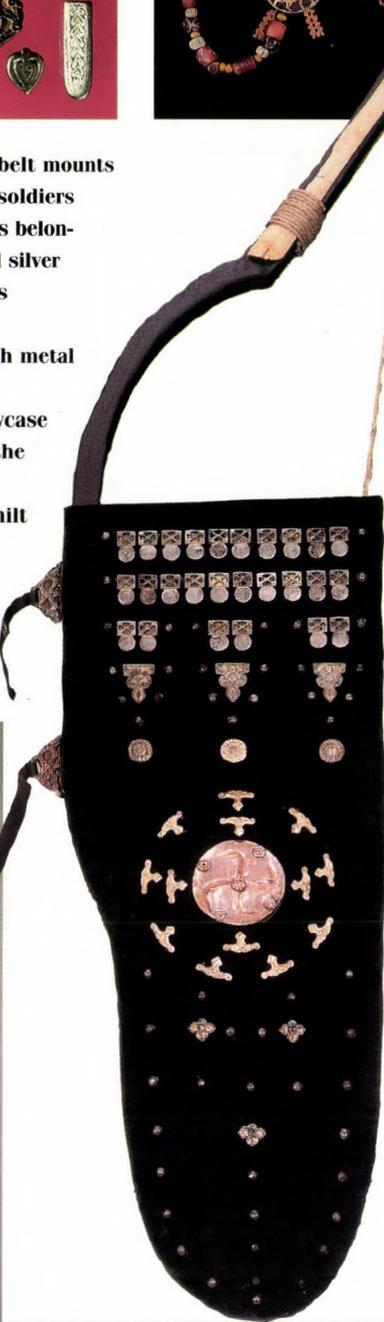
4. Double edged sword with metal ornaments (Western type)

5. Reconstruction of a bowcase decorated with symbol of the sun

6. Gold and gilded plated hilt and sheath of a sabre

7. Bone-carvings, owl and spoonbill

4

5

Honfoglalás 895

1. A fegyveröv díszes, arany, ezüst vagy bronzvereteli rangot is jeleztek

2. Női viselet tartozékai: hajfonat-korongok, inszegélyre varrt aranyozott ezüstveretek, hajkarikák

3. Kaftán csüngős vereteli

4. Nyugati típusú kétélű kard, tausírozott díszítéssel

5. Íjtegez díszítés rekonstrukciója, középpont napszimbólummal

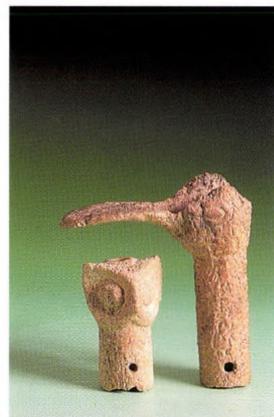
6. Az előkelő harcosok szabályját arany- vagy aranyozott ezüstlemezzel díszítették

7. Baglyot, kanalasgémét ábrázoló csontfaragások

6

7

8

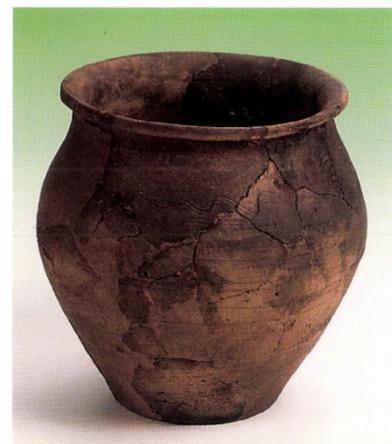

9

8. Ezüstberakással díszített kengyel
9. A csizmákat ezüstveretekkel díszítették
10. Sírba helyezett agyagedény

8. Stirrup, silver incrustation
9. Gilded boots decoration
10. Pottery from excavations

Fotók-Photos: Hapák

10

Our lives are marked by starts and re-starts. The reader is holding in his hands the latter, even though the periodical Hungarian Museums is following the traditions notwithstanding indicate rebirth in its title and layout. The previous periodical launched in 1963 appeared the last time in 1989 as the 1987/88 volume of Museum Reviews under the auspices of the Museum Department of the Ministry of Culture and Education.

The time of edition the double calendar year betrayed the uncertainty surrounding the journal's issues. Frequently, during the years following the regime change, the need for a new periodical attending questions of the scientific, methodological documentation of museology was heard. The argue for the publication we would many time mention – with aching heart – the encompassing beautiful periodicals truly representative of museums of the neighbouring countries, no better off than ourselves as well of those of Europa's richer countries. Most of them have a past of several decades, well-known internationally whereas Museum Reviews was exclusively Hungarian.

A change came in this also by the 1990 founding of the two organization the Pulszky Society – Hungarian Museum Association and the Association of Hungarian Museums.

For two years did we try to reawaken the Museum Reviews. At that time it did not succeed. Luckily, noone was disheartened by the failure. In 1995 the Ministry of Culture and Education granted a significant sum for the start of a periodical. The two organization agreed in the unification of financial resources and on securing the

Beköszöntő

Benevolo Lectori Salutem

Életünket végigkísérik a kezdések és a nagy újakezdések. Ez utóbbi eredményét tartja kezében az Olvasó, jöllehet a Magyar Múzeumok folyóirat a hagyományok folytatásának vállalása mellett, már címében és külalakjában is jelzi a megújulást. Utoljára 1989-ben jelent meg a szakterület 1963-ban indított előző folyóirata, a Múzeumi Közlemények 1987/1988-ik évi kötete a Művelődési Minisztérium Múzeumi Osztálya gondozásában.

A megjelenés időpontja és a kötet kettős évszáma közötti szakadék már beszédesen árulkodott a terület egyetlen, átfogó szakmai folyóirata kiadása körüli bizonytalanságról. A megjelenést követő években többször hangzott el múzeumi rendezvényeken egy, a hazai muzeológia tudományos, módszertani, dokumentációs kérdéseivel foglalkozó folyóirat iránti igény. Megjelentése mellett szülő érvként sokszor emlegettük – fájó szívvel – a környező (nálunk semmivel sem jobb anyagi helyzetben lévő) országok, valamint Európa gazdagabb nemzetjeinek tartalmas, szép, a szakmát valóban reprezentáló periodikáit.

Két évvel ezelőtt már megtörni látszott a jég. A múzeumi területen megalakult két szakmai társadalmi szervezet, a Pulszky Társaság–Magyar Múzeumi Egyesület és a Magyar Múzeumok Szövetsége, maga mögött érezve a Művelődési és Közművelődési Minisztérium Közgűjteményi főosztálya anyagi és erkölcsi támogatását, kísérletet tett a folyóirat feltámasztására. Akkor nem sikerült. Szerencsére a kudarc nem szegte senkinek a kedvét. Az igény pedig, mint azt a Pulszky Társaság 1995 elején végzett közvéleménykutatásának eredménye is tanúsítja, talán még fokozódott is. Végül is a minisztérium Kulturális Örökség főosztálya, az egyesületek számára 1995-re meghirdetett pályázat elbírálása során szakmai folyóirat kiadása céljából mind a Pulszky Társaság, mind a Magyar Múzeumok Szövetsége részére jelentős összeget biztosított. A két szervezet megállapodott az anyagi erőforrások egyesítésében és a lapkiadás szervezeti háttérének biztosításában. A főszerkesztői feladatok ellátásával megbízott Éri István tervezetet készített, ennek viták során csiszolt koncepciója biztosítja a tartalmi, szerkesztési, terjesztési elveket, a szellemi keretet a lap készítéséhez. Azt a keretet, amely kitöltésre minden magyar muzeológus, a múzeumügy iránti érdeklődést, elkötelezettséget érző szakember és szakmán kívüli számára nyitva áll. Célunk az, hogy minden múzeumba, gyűjteménybe, kiállítóhelyre és mindenkihez, aki a múzeumi területen tevékenykedik vagy aziránt érdeklődik, eljusson a folyóirat.

Itt hívunk fel mindenkit lapunk támogatására, bízva abban, hogy nagy adósságot törlesztve, még ebben a rendkívül nehéz időszakban is, közös erőfeszítéssel, a Magyar Múzeumok megjelentetésével is előbbre tudjuk vinni közös dolgunkat, a hazai múzeumügyet.

Magyar Múzeumok
Szövetsége

Pulszky Társaság –
Magyar Múzeumi Egyesület

MAGYAR MÚZEUMOK

1995/1 ŐSZ

Beköszöntő – Benevolo Lectori Salutem 1

MŰHELY

- Fodor István: A honfoglaló magyarság 3
 Wolf Mária: A magyar honfoglalás 1100. évfordulóján
 Kiállítás a miskolci Herman Ottó Múzeumban 5
 Mihály Mária: A kulturális örökség védelmét szolgáló UNESCO egyezmények és ajánlások 8
 Darkó Jenő: Az el nem készült jogszabályról 11
 Varga Kálmán: Múzeumi marketing Gödöllőn a XVIII. századi kastélyban 14
 F. Dózsa Katalin: „A Habsburgok Asszonyai” – Schlosshofban és Niederweidenben. Gondolatok egy kiállítás rendezése kapcsán 17
 Kaposvári Gyula: „A múzeumi terület problémáiról – a vidéki múzeumok tanácsai kezelésbe adásáról”. A Minisztertanács 1956. május 23-i ülésén megtárgyalt szigorúan titkos előterjesztés 19
 Dömötör János: Műhelyteremtő tárlat. A Vásárhelyi Őszi Tárlat négy évtizede 22

SZÁMVETÉS

- Buzinkay Géza: A Budapesti Történeti Múzeum fél évtizede 26
 Környei Attila: Megyéni múzeum a kisvárosban 28
 Fűkő Levente: A gyöngyösi Mátra Múzeum 1990–1995. évi tevékenységéről 30
 Poroszlai Ildikó: Matrica Múzeum, Százhalombatta 31
 Miklósi Sikes Csaba: Jelentés a Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatóságáról... szakmai tevékenységéről 32
 Ilon Gábor: A pápai múzeum a rendszerváltás sodrában. Egy elvetélt kísérlet hiteles története 34
 Futó János: Rendszerváltás és következményei a Bakonyi Természettudományi Múzeumban 36
 Miklósi Sikes Csaba: Egy kisvárosi múzeum az önállósodás útján 37
 Kovács István: Leányvállalattól az alapítványi múzeumig. (A Magyar Vegyészeti Múzeum legújabb kori története) 39
 Palicska Mihályné: Porcelánmúzeum, Herend 40
 Gy. Lovassy Klára: Magyar Építőipari Múzeum, Veszprém 41

ICOM

- Kócziánné Szentpéteri Erzsébet: Beszámoló az ICOM 17. konferenciájáról és 18. közgyűléséről 42
 Az ICOM 18. közgyűlés 2. sz. határozata: A kulturális örökség védelme háború esetén 43
 Bezzeg Mária: Az ICOM 1995. évi konferenciájáról 44
 Deme Péter: Az MPR konferenciája Stavangerben 44
 Kócziánné Szentpéteri Erzsébet: A Közlekedési és Kommunikációs Múzeumok Nemzetközi Szövetségének norvégiai üléséről 46
 Vámos Éva: ICOM/CIMUSET 1995 Stavanger 47
 Páll István: Nyílt fórum az ICOM XVII. konferenciáján 48

Leif Pareli: Beszámoló a szarajevói múzeumok helyzetéről 49

Enver Imamović: A Bosznia-Hercegovinai Nemzeti Múzeum állapota és működése az 1992–1995-ös háború idején 50

FOLYÓIRATSZEMLE

Sárközy Gabriella: Bevezető 53

Museumskunde (Wellmann Nóra) 53

Neues Museum (Wellmann Nóra) 54

Múzeum és Pamiatky a Muzeá (Benkovics Zita) 55

Muzejni a Vlastivedná Práce (Hódos Mária) 56

Muzealnictwo (Járó Márta) 57

Revista Muzeelor (Miklósi Sikes Csaba) 57

Informatica Museologica (Néma György) 58

Muzeologija (Baranyi Anna) 58

Argo (Baranyi Anna) 59

KÖNYVISMERTETÉS

Museums and Europe 1992 (Néma György) 59

Jakab Mária: Magyar múzeumi évkönyvek, 1989–1994. 60

A szerkesztő megjegyzése 64

Szerzőinkről 64

A címlapon

Tarsolylemez Karosról (Fotó: Hapák)

A honfoglaló férfiak bőrből készült, övükre függesztett tarsolyban tartották a prób használati eszközöket. Az előkelők tarsolyait aranyozott ezüst lemezekkel, veretekkel borították. Így e tárgyak méltóságjelvényként is szolgáltak: tulajdonosaik a fejedelmi ház szolgálatában állhattak.

MAGYAR MÚZEUMOK

A Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület és a Magyar Múzeumok Szövetsége folyóirata

Megjelenik évente négyszer

I. évfolyam 1. szám, 1995. ősz

Főszerkesztő: Éri István

Fordítások: André Gabor és Tardos Károly

Fényképek: Dömötör Mihály, Hapák József, Kulcsár Géza

Reprodukciók: Kulcsár Géza, Nyíri Gábor és múzeumi archívumok

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

1087 Budapest, Könyves Kálmán körút 40.

Telefon/fax: 210-1329

Felelős kiadó: Matskási István

Nyomdai előkészítés: RUBICON-HÁZ Bt.

Tervező-tipográfus: © Grausz Péter

Színes feldolgozás: PARTNERS Kft.

Nyomdai munkálatok: VESZPRÉMI NYOMDA Rt.

Felelős vezető: Fekete István igazgató

Előfizethető a kiadóhivatalban (levélcím: 1476 Bp. 100. Pf. 54.),

illetve postautalványom, csekkel vagy átutalással

MHB 222–20165–7203 jelzőszámon

Előfizetési díj számonként

egyéni előfizetőknek 200 Ft, közületeknek 500 Ft

HU ISSN 1219-4662

Megjelent a **Művelődési és Közoktatási Minisztérium** támogatásával, a **Hazai Tájékoztató Alapítvány** gondozásában

CONTENTS

Salute 1

WORKSHOP

István Fodor: The Magyar conquest 3

Mária Wolf: The 1100th anniversary of the Magyar conquest – (Exhibition in the Herman Otto Museum of Miskolc) 5

Mária Mihály: Conventions and recommendations of UNESCO concerning the protection of the cultural heritage 8

Jenő Darkó: On the unfinished rule of law 11

Kálmán Varga: Gödöllő: museum marketing in the 18th century castle 14

Katalin F. Dózsa: The woman of the Hapsburgs in Schlosshof and Niederweiden – Thoughts while organizing an exhibition 17

Gyula Kaposvári: Top secret document of the May 23, 1956

Session of the Ministerial Council: Problems of Museums 19

János Dömötör: Creative shows – four decades of the

Autumn Exhibitions in Hódmezővásárhely 22

RECKONING

Géza Buzinkay: Half decade of the Budapest History

Museum 26

Attila Környei: County museum in the small town 28

Levente Fűkő: About the 1990–1995 activity of the Mátra

Museum in Gyöngyös 30

Ildikó Poroszlai: Matrica Museum, Százhalombatta 31

Csaba Miklósi Sikes: Report on the professional

activity of the Veszprém County Museum Directorate 32

Gábor Ilon: The Pápa Museum in the whirl of the change of

the regime 34

János Futó: The change of the regime and its consequences in

the Bakony Museum of Natural Sciences 36

Csaba Miklósi Sikes: A small town museum on the road to

becoming independent 37

István Kovács: From an affiliate to a foundation

museum 39

Mihályné Palicska: The museum of the Herend Porcelain

Factory 40

Klára Gy. Lovassy: Hungarian Museum of the Building

Industry 41

ICOM

Erzsébet K. Szentpéteri: Report on the XVIIth General

Conference of ICOM, 1995 Stavanger Norway 42

ICOM 18th General Assembly, 7 July 1995–Resolution No. 2.:

Protection of the cultural heritage during armed conflict 43

Mária Bezzeg: Conference of ICOM 1995 44

Péter Deme: MPR Conference in Stavanger 44

Erzsébet K. Szentpéteri: IATM Conference in Norway 46

Éva Vámos: ICOM/CIMUSET 1995, Stavanger 47

István Páll: Open forum in the ICOM Conference 1995 48

Leif Pareli: Report on Sarajevo museums 49

Enver Imamovic: Condition and Experience of the National

Museum of Bosnia and Herzegovina 50

PERIODICALS REVIEW 53

Gabriella Sárközy: Introduction / Museumskunde / Neues

Museum / Múzeum / Pamiatky a Muzeá / Muzejni a Vlasti-

vedná Práce / Muzealnictwo / Revista Muzeelor / Informatica

Museologica / Muzeologija / Argo

BOOK REVIEW

Museums and Europe 1992 59

Mária Jakab: Hungarian Museum Yearbooks 1989–1994 60

Authors of this issue 64

organizational background of publishing. István Éri charged with the chief editor's task prepared a project. The conception, fine-tuned in the course of debates guarantees the intellectual frame-work for making the journal. Every Hungarian museologists, every expert who feels drawn and committed the museums' business, including outsiders are called upon to give context to that framework.

It is our aim that our periodical should reach not only every museum in Hungary, but also sister institutions and organizations abroad.

Pulszky Society –
Hungarian Museum
Association

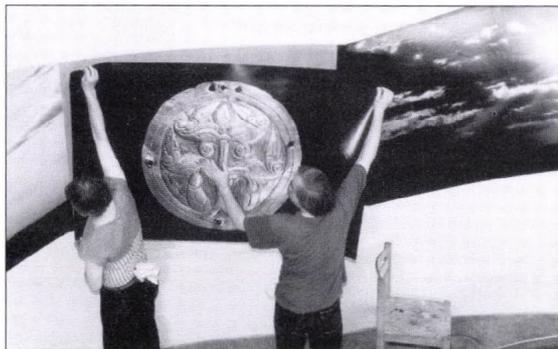
Association of Hungarian
Museums

On the cover

Pouch-plate of Karos
(Photo: Hapák)

To the costumes of the Magyar conquerors belonged a pouch fastened to the belt. Pouch, covered by silver-gilt plate, worn by nobles and wealthy warriors as a sign of their rank.

vány-, bor- és numizmatikai kiállításokat is magába foglalt. 1992 szeptemberében a Magyar Nemzeti Múzeumban megrendezett sajtótájékoztatókon már erről a nagyszabású rendezvénysorozatról számoltunk be. A következő két év váltakozó sikerű aprómunkával telt el. A kiállítás megvalósításához szponzorokat igyekeztünk megnyerni. Tárgyaltunk a leletanyagok kölcsönzéséről, megkíséreltük felmérni a restaurálási munkák nagyságrendjét. Időközben kiderült: nincs Tokajban a kiállításnak méltó otthont adó épület. Még nehezebbé vált a helyzet a világkiállítás elmaradásának bizonyossá válásával. Az épület körüli gondokat látva Debrecen város

alpolgármestere felajánlotta az egykori lovarda épületét, (amely ma már az Universitas tulajdona), a kiállítás tervezett időpontjára helyreállítja. 1994 nyarán azonban megoldódni látszottak a tokaji épületgondok. Az önkormányzatnak sikerült egy használaton kívüli katonai épületet megvásárolnia, úgy tűnt, hogy átalakítására nemcsak a vázlattervek, hanem az anyagi fedezet is rendelkezésre áll. 1994 novemberében abban állapodtunk meg, hogy a kulcsrakész épületet 1995. március 31-én vehetjük át, elkezdhetjük a kiállítás rendezését.

A megállapodás értelmében hozzáfektünk a kiállítás forgatókönyvének végleges kidolgozásához. Pontosítottuk a tárgykölcsönzések időpontjait. Meggyorsítottuk a restaurálási munkákat. Pályázatot hirdettünk a vezető kiállításrendező személyére. Véglegesítettük a katalógus szerkezetét. Derült égből villámcsapásként ért bennünket Tokaj város polgármesterének 1995. január végi telefonja, amelyben közölte, hogy végleg le kell mondania a kiállítás megrendezéséről, nem tudja biztosítani az ehhez szükséges épületet.

Mentő ötletként a Herman Ottó Múzeumának igazgatója, Veres László javasolta: rendezzük meg a kiállítást a Herman Ottó Múzeum Képtárának termeiben. A megváltozott helyzet konkrét teendőit 1995. februárjában beszéltük meg a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei önkormányzat, a Magyar Nemzeti Múzeum, a Millecentenárius Bizottság, a Herman Ottó Múzeum és a Tokaj Alapítvány képviselői jelenlétében. A résztvevők magukra vállalták egyrészt a kiállítás anyagi fedezetének a biztosítását, másrészt a szervezési és rendezési munkákat. A kiállítás megnyitását a miskolci idegenforgalmi viszonyokat figyelembe véve 1995. július 15-re terveztük. Megállapodtunk abban, hogy a Nemzeti Múzeum segíti kiállításunkat: biztonsági rendszerrel felszerelt vitrineket kölcsönöz, magára vállalja a leletanyag egy részének restaurálását, valamint a nagy katalógus kiadásának teljes költségét. Ennek fejében viszont az elkészült kiállítás a miskolci bemutatót követően 1996 márciusától a Nemzeti Múzeumban lesz látható.

A kiállításra és a hozzákapcsolódó rendezvényekre felhasználható költségvetés végösszege az 1991-ben becsült 43 millióval szemben 50,5 millió lett, a kiállítótér átalakításának a költségével együtt. Az országszerte jellemző pénzügyi nehézségek ismeretében azonban nem meglepő, hogy a munkához úgy kezdtünk hozzá, hogy ténylegesen csak az Alapítvány igen szerény, ötmilliósvanagonra állt a rendelkezésünkre.

A korábbi 1000 m²-re szóló elképzeléseinket csaknem a felével kisebb térre voltunk kénytelenek átdolgozni. Így le kellett mondanunk a makettek, bábuk, műhelyek bemutatásának egy részéről és nem jutott hely a földváraknak sem. A rendelkezésre álló térben azonban maradéktalanul be tudtuk mutatni a mai Magyarország területéről előkerült gazdag honfoglaláskori leletanyag teljességét. Így együtt ezen a kiállításon láthatják első ízben szakemberek és látogatók egyaránt.

A tárgyakat az ország tizenkilenc múzeuma nagy szeretettel bocsátotta rendelkezésünkre. Mindnyájuknak köszönettel tartozunk érte.

A hely sugallta Bánkúti Albin, a kiállítás művészeti vezetője kitűnő ötletét is, hogy a kiállítás befejezésekképpen néhány kiemelkedően szép nemesfém-tárgyat mu-

A magyar honfoglalás 1100. évfordulóján

Kiállítás a miskolci Herman Ottó Múzeumban

Wolf Mária

A nagyszabású kiállítás és a hozzákapcsolódó rendezvények előkészítését már 1991-ben megkezdttük. Révész László és jómagam kezdeményezésére májusban gyűltek össze a páncini Bodrogi Kastélymúzeumban négy megye (Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar, Heves) múzeumi vezetői és régész szakemberei. Megállapodtunk abban, hogy mivel az előkerült honfoglaláskori régészeti leletek alapján a X. században jelentős szerepet játszhattak, indokolt, hogy a nevezetes évforduló tiszteletére rendezendő kiállítása bemutatása is itt történjék. Nemcsak a vidékünkön újabb előkerült leleteket, hanem a korábban innen a Nemzeti Múzeumba, illetőleg a már határainkon túli múzeumokba került leletekre is számítva célul tűztük ki, hogy az egész Kárpát-medencéről átfogó képet adjunk.

A kiállítás helyszínéül Tokajt javasoltuk. A város valóságosan mértani középpontjában fekszik a rangos honfoglaláskori vezéri sírok lelőhelyeinek. Neve mind a hazai, mind a külföldi turisták számára jól ismert, vasúton és közúton egyaránt jól megközelíthető.

Ladislav Olexa, a kassai Kelet-szlovákiai Múzeum igazgatója már az első megbeszélésünkön is részt vett. Saját múzeumának anyagán kívül, mint a Szlovákiai Múzeumi Szövetség elnöke a más múzeumokban lévő leletek kölcsönzésének elősegítésére is ígéretet tett. Egyetértettünk abban is, hogy a kiállítás anyagát egy reprezentatív katalógusban kell közreadni. Emellett természetesen a szélesebb rétegek érdeklődésére is számot tartó többnyelvű kiállításvezető megjelentetését is tervbe vettük. Tudományos konferencia szervezésére is gondoltunk.

Megkerestük Fodor Istvánt, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatóját, hogy a múzeum gazdag honfoglaláskori leletanyagát kölcsönözze számunkra, illetőleg vállaljon szerepet a kiállítás és a hozzákapcsolódó rendezvények megvalósításában.

Októberben Szabó György, a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei közgyűlés elnöke hívta össze az említett megyék vezetőit, anyagi támogatásukat kérve a szakemberek által javasolt tervek megvalósításához. A támogatás elnyerése, további szponzorok meggyőzése érdekében egy reprezentatív album színes fotóin mutattuk be a közelmúltban előkerült legszebb tárgyakat. Az album tartalmazta a forgatókönyv-vázlatot, a kiállítás és a hozzákapcsolódó rendezvények (kiállítási katalógus, konferencia-kötet) költségvetését, amely 1991-es becsült árakon 43 millió Ft volt. Tokaj városa a kiállításnak méltó otthont adó épület előkészítéséről biztosított bennünket.

A tervek kidolgozásánál szem előtt tartottuk, hogy látványos és közérthető módon mutassuk be a korszak emlékéanyagát. Az egyes tárgyakat használatuknak, illetve viseleti módjuknak megfelelően bábukon és sziluetteken kívántuk megjeleníteni. Kerülve a látogató számára értelmetlen tárgyhalmazok hagyományos vitrinekbe való ömlesztését. Mintegy 1000 m²-nyi területben gondolkodtunk, ahol jól elférnek a viselet- és lakóhelyrekonstrukciók, a településeket és a földvárakat bemutató makettek. A jóval kevésbé látványos, településekről származó leletek bemutatását különféle műhelyek (fazekas, kovács, nyerges stb.) kialakításával szeretnénk volna vonzóvá tenni. A kiállítás csúcspontjául a nemesfémekben igen gazdag vezéri sírok kincstárszerű bemutatását képzeltük el.

1992-ben négy megyei önkormányzat anyagi támogatásával megalakult „A magyar honfoglalás 895–1995 Tokaj” Alapítvány, amelynek fővédnöki tisztét Göncz Árpád vállalta. A tervezett világkiállításához kapcsolódva más szakemberekkel együtt rendezvénysorozat-tervezetet dolgoztunk ki, amely a mi kiállításunkon kívül ás-

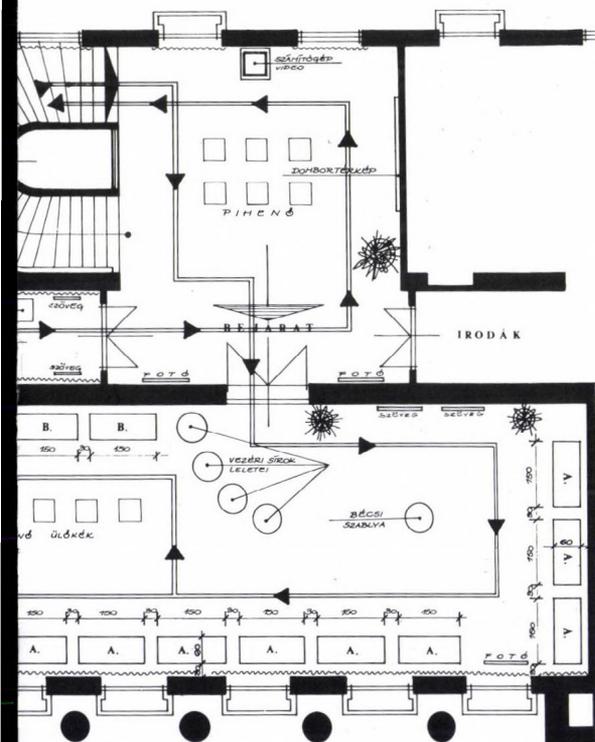
The 1100th anniversary of the Magyar conquest Exhibition in the Herman Otto Museum of Miskolc

We started the preparations for the large scale exhibition and series of events in 1991. Professionals of four neighbouring counties – from the area of which the bulk of the rich finds from the time of the Magyar Conquest comes – joined, as we felt it reasonable to have the exhibition – in honour of the anniversary, to be presented in this region.

We proposed Tokaj as location: the city lies in the geometrical center of the find-spots, its name is not unknown, neither to foreign, nor to Hungarian tourists. Unfortunately, in Tokaj they could not ensure a home of worthy size for the exhibition. Therefore we present the show, planned for 1000 m²s, on a considerably smaller area, in the Miskolc museum, between 17 July 1995 and 31 January 1996. The more than 3,000 objects found in the area of the country – the majority of the whole the finds – can be seen presented together for the first time.

19 museums from Hungary and one museum from Slovakia and from Poland lent objects for the exhibition. The selling up was a team work, with collaborators from the Hungarian National Museum also participating besides experts from Miskolc and Debrecen museums.

The exhibition guide, published separately in four languages, may be worthy of broader interest. The thorough, comprehensive catalogue is of scientific quality. The theme shall be dealt with by a scientific conference, in September 1995, in the same location.

lalkozási csoportok szálláshelyei és lakóépületei különböztek egymástól. Szerettünk volna rámutatni arra is, hogy a korabeli települések képe sokszínű és változatos volt, nem gondolkozhatunk tehát a korábbi, elavult nézetként megrögzült sátor és földputrik kategóriájában. A kiállítási termek falain olyan fotókat kívántunk elhelyezni, amelyek érzékeltetik a látogatók az egykori szállásterületek természetföldrajzi viszonyait, vagy egy-egy szép tárgy kinagyított részletével képet adhatnak a honfoglalók szín pompás ötvösművészetéről.

A kiállításra érkezőket az előcsarnokban egy teljesen berendezett nomád sátor (jurta) fogadja, honfoglaló férfi és női viseletet szemléltető két felöltötött bábuval. Hátrébb egy ló bábuja, amelyen a díszes női lószerszámot jelenítjük meg.

Az első teremben az úgynevezett bécsi szablya („Attilakard”) másolata táruul elsőként a látogató elé, mellette pedig négy vitrinben a honfoglalók leggazdagabb sírjából származó emléktárgyat állítottuk ki: a karosi, geszterédi, eperjeskei, tarcali leleteket.

Ezt követően 42 tárlóban mutatjuk be a honfoglaláskori régészeti emléktárgy színe-javát, területi megoszlásában: Felső Tisza-vidék, Kelet-Magyarország és Erdély, Duna-Tisza köze és Dél-Magyarország, Dunántúl, Észak-Magyarország.

Az előkelő és középréteg hagyatéka mellett ízelítőt adunk a köznép és a szolgálnép emléktárgyából is. A tárlókban csak igen rövid eligazító szövegeket helyeztünk el, amelyek feltétlenül szükségesek a megértéshez. Részletesebb tájékoztatást a magyar, angol, német és orosz változatokban megjelent, illusztrált kiállításvezetőből kaphat a látogató.

A kiállítás alaprajza

The ground-plan of the exhibition

O = VEZÉRI SÍROK

LELETEI

5 db körvitrin

A = FELSŐ TISZAVIDÉK

9 db állóvitrin

B = TISZÁNTÚL ÉS

ERDÉLY

7 db állóvitrin

C = A TISZÁNTÚL

KÖZNÉPÉNEK

EMLÉKTÁRGYAI

3 db állóvitrin

D = MEZŐGAZDASÁGI

ESZKÖZÖK

1 db állóvitrin

E = VASKOHÁSZATI

EMLÉKTÁRGY

1 db állóvitrin

F-1 = DUNA-TISZA KÖZE

ÉS DÉL-MAGYARORSZÁG

8 db állóvitrin

F-2 = DUNÁNTÚL

3 db állóvitrin

G = ÉSZAK-MAGYARORSZÁG

4 db állóvitrin

H = KÁRPÁTON KÍVÜLI

MAGYAR TERÜLETEK

1 db állóvitrin

J = CSONTFARAGVÁNYOK

1 db állóvitrin

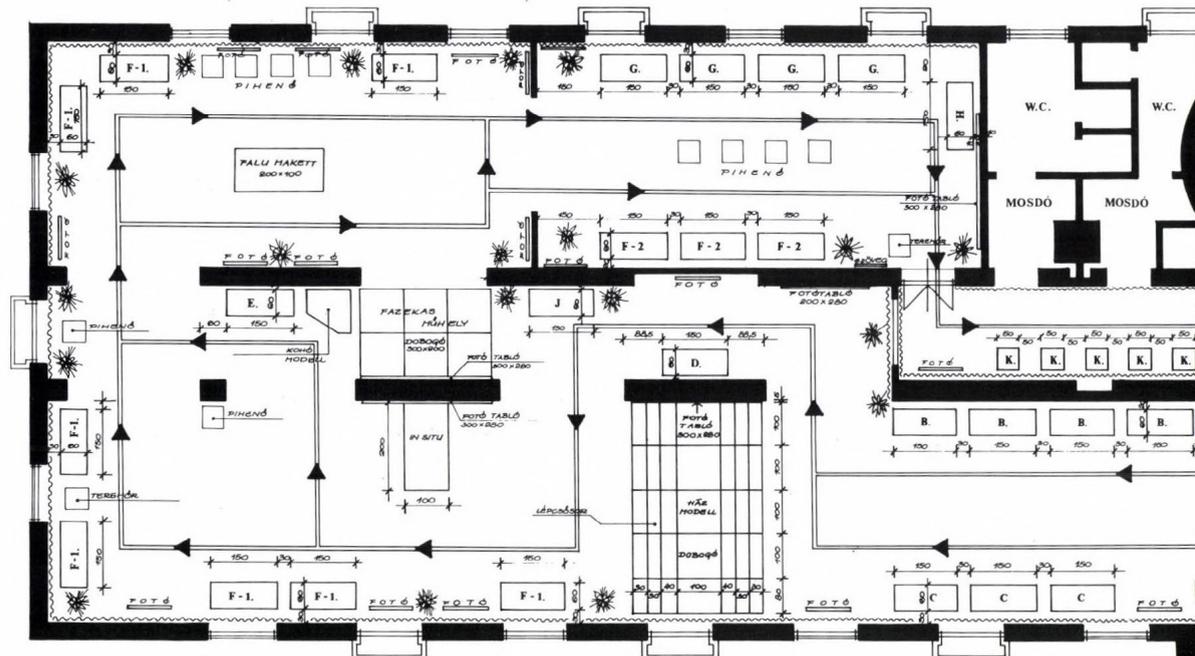
K = TÁJEGYSÉGENKÉNT

KIEMELT MŰTÁRGYAK

7 db ragasztott üvegvitrin

Fotók – Photos: Hapák

A honfoglaló magyarság

Fodor István

E kiállítás az országos ünnepségsorozat első nagyszabású és valószínűleg egyik legfontosabb vidéki rendezvénye. Választásunk azért esett Miskolcra, mert a múlt századtól kezdve az ország északkeleti régiójában kerültek elő a legszebb leleteket szolgáltató sírok, temetők. Ezek alapján joggal tételezhetjük fel, hogy e vidéken telepedtek meg a X. század első felében a legrangosabb honserző közösségek.

A kiállítás időpontja is igen lényeges, hiszen a múlt század vége óta (Pauler Gyula érvei alapján) aligha vitatható, hogy a magyar honfoglalás döntő mozzanatára, az Árpád vezette főszereg bevonulására 895-ben, valószínűleg az év tavaszán került sor. A múlt században csupán a millemiumi ünnepségek előkészületeinek elhúzó-dása miatt rendezték 1896-ban a megemlékezéseket, napjainkban pedig a tervezett vilákiállítás időpontjához igazították a millecenáriumi ünnepségeket. Így tehát egyedül a miskolci kiállítás nyílik a tényleges évforduló esztendejében.

A kiállításon elsősorban a honfoglaló magyarság régészeti anyagának legjellemzőbb részét kívántuk a látogatók elé tárni. Törekvésünk arra irányult, hogy a tudományos kutatások jelenlegi színvonalán az érdeklődő nagyközönségnek átfogó és látványos képet adjunk a honserzők életéről, művészetéről és társadalmáról. Szeretnénk elősegíteni, hogy a látogatók a tárgyak meggyőző erejével felismerjék őseink valós műveltségi állapotát. Szeretnénk továbbá, ha a közvéleményben ma is élő elavult nézetek kiigazításához hozzájárulhatnánk. A kiállítás azt kívánja igazolni, hogy a honserző magyarság keletről hozott színpompás művészete, fejlett társadalmi tagozódása és a kor színvonalán álló gazdálkodása semmivel sem volt alacsonyabb rendű, mint a Kárpátok régióiban talált népeké. A keleti hagyományok azonban a IX. század végén új színfoltot hoztak a térség életébe. A félnomád magyar államszervezet, amely kazár mintára és hatásra jött létre, fontos előzménye volt a későbbi keresztény magyar királyságnak. Ma már az is kétszékbevonhatatlan tény, hogy a félnomád jellegű állattartást folytató pásztorközösségeken kívül honfoglalóink jelentős földműves réteggel is rendelkeztek. A megtelepedés folyamata – amelynek az előzményei a levédiai és az etelközi tartózkodásra vezethetők vissza – a X. században a Kárpát-medencében rendkívüli módon felerősödött. Ennek egyik oka az új haza természetföldrajzi viszonyaiban rejtett: ez a terület zömmel alkalmatlan volt a klasszikus nomád szállításváltó gazdálkodásra. A másik okot a társadalmi átalakulásban véljük megtalálni: a kalandozások kényszerű lezárultával a régi típusú nomád elit elvesztette

korábbi jelentőségét. Az elszegényedett közrendű pásztorkor egyre nagyobb tömegei kényszerültek megtelepedni az újonnan alakuló falvakban. Mindezen folyamatok logikusan vezettek az új típusú magyar társadalom és uralkodási rendszer kialakulásához. E történelmi folyamatok elengedhetetlen része volt Géza fejedelem ragyogó helyzetfelismerése és István király államszervezői zsenialitása.

Kiállításunk alapvetően régészeti anyagra épült. Felhasználtuk az 1834 óta előkerült X. századi emléktárgyak színe-javát. Különös figyelmet szenteltünk annak, hogy az utóbbi időben előkerült, jó régészeti megfigyelésekkel kísért, és így a látogatóknak is sokatmondó leletegyüttességek szerepeltessük. A jelenlegi határainkon belül előkerült leletanyag mellett kérelemmel fordultunk a szlovák, cseh, lengyel, ukrán és román múzeumokhoz, hogy kiállításunkra e korszakból származó leleteiket kölcsönözzék. Ennek egyik célja az, hogy érzékeltesük: a honfoglaló magyarság korántsem csak a trianoni határokon belül telepedett meg tömegesen. Olyan kiemelkedő fontosságú leletek is a szomszédos országok területéről kerültek elő, amelyek kiállításunk szempontjából kulcsfontosságúnak nevezhetők (ilyen például a zempléni vezéri sír leletanyaga). A leleteket zömmel együttességek szerint, eredeti funkciójuknak megfelelően igyekeztünk kiállítani, szemléltetve azok egykori rendeltetését. Ehhez az egyes tárgycsoportokat részben vagy teljes egészében rekonstruáltuk (például az övvereteket egy bőrvögre szereltük fel, ugyanígy szemléltettük a lószerszámok, tegezek díszeit, és eredeti alakjában mutattuk be a honfoglalók legfontosabb fegyverét, az íjat is). Emellett úgynevezett teljes rekonstrukciókat is alkalmaztunk, amelyeknél az eredeti tárgyak másolatait használtuk fel. Rekonstruáltunk egy férfi és egy nő viseletet is, amelyet bábukon mutatunk be, s ugyancsak bábukon bemutatva szemléltettük a gazdagon díszített női lószerszámot is.

Az életmód bemutatásával kapcsolatos célkitűzéseinket azonban kizárólag a régészeti anyag bemutatásával nehezen érthetjük volna el, ezért ehhez néprajzi anyagot és tudományosan előkészített rekonstrukciókat is alkalmaztunk. A honfoglalók lakáskultúráját, mindennapi tevékenységük színterét nomád jurtával, földbeásott ház megépítésével, egy honfoglaláskori falu makettjével szemléltettük. A makettekhez társul a X. századi településeken előkerült korabeli régészeti leletanyag, amelyet úgy csoportosíthattunk, hogy a korabeli mesterségeket érzékeltessek a látogatókkal. A makettek és leletek segítségével szeretnénk a látogatók figyelmét arra is felhívni, hogy a különböző társadalmi rétegek és fog-

The Magyar conquest

The first event to remember the 1100 anniversary of the Magyar Conquest an archaeological exhibition opened in July in the Herman Ottó Museum of Miskolc. The more than 3.000 exhibited objects represent the culture of the 10th century Magyar by social stratifications and by regional units.

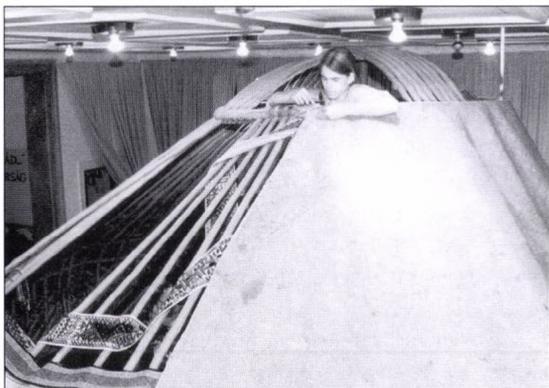
The rich grave findings which came to light near by the upper flow of Tisza River the best examples of the colourful Hungarian goldsmith artifacts of Eastern origin. Reconstructions and maquettes demonstrate the use of ancient objects.

The results of archaeological research confirm that the Magyars arriving in the Carpathian Basin did not consist of exclusively nomadic shepherd communities but also had a significant agricultural population. The recently excavated settlements testified the accelerated development of the agricultural villages.

The reconstructed half sunken dwelling and the village maquette show the milieu of everyday life.

The culture of Magyars was not inferior to that of their neighbours merely its origin and characteristics was different.

This is how the level of their society and economy can be judged. However in the new European surroundings it became necessary to renounce the traditions of the East. In the last third of the 10th century, the Grand Prince Géza and thereafter his son King Steven spread Christianity in the country and establish the most enduring Christian Kingdom of the region.

tassunk be speciális megvilágításban: hangulatuk elkíséri a kiállításból kilépő látogatót. A vezéri sírok közül fájóan hiányoznak a zempléni vezéri sír leletei. Hosszú tárgyalások után, már a kiállításrendezés ideje alatt egy udvarias, de elutasító levelet kaptunk, amelyben a szlovákiai illetékesek arra hivatkoztak, hogy a zempléni sír a pozsonyi várban van kiállítva. Nem kölcsönözték a bécsi „Attila kard”-ot sem, így kiállításunkon annak csak a szegedi másolata látható. A magyarországi kölcsönzésekkel szemben a külföldiekkel kevésbé voltunk szerencsések. Csak a kassai Kelet-szlovákiai Múzeum leleteit és a lengyelországi Przemysl-i anyagot kaptuk meg. Sikertelenségünknek több oka is lehet: nem jól, nem a megfelelő személlyel tárgyaltunk, külföldön túlságosan is az 1996-os év rögződött a magyar honfoglalás évfordulójaként és ilyen hosszú időre nem szívesen kölcsönöznek leleteket, egy vidéki múzeumot nem tartanak megfelelő partnernek, nem látják biztosítva az anyag őrzését, stb. A kiállítás megnyitójára megjelent a szélesebb érdeklődésre számot tartó kiállításvezető. Reményünk van rá, hogy a nagy, tudományos igényű katalógus is megjelenik az alatt, amíg a kiállítás Miskolcon látható. A kiállításához kapcsolódó konferenciát 1995. szeptember 25–27. között rendezzük meg Mályiban.

A kiállítás rendezését június elején kezdtük el. Időben elkészült a leletek túlnyomó többségének a restaurálása, a makettek és a tárgymásolatok. A rendezés hat hete alatt meglehetősen nagy létszámú stáb dolgozott együtt, a helybeli restaurátorok, kiállításrendezőkhöz csatlakoztak a Nemzeti Múzeum és a debreceni Déry Múzeum szakemberei, élükön M. Nepper Ibolyával. A jó hangulatú, gyors és pontos munkáért köszönet illeti őket, a fotóst, a karbantartókat és mindenkit, aki ügyünk előmozdítását segítette. Mindannyiunk számára feledhetetlen élmény volt a kiállítás megnyitása – július 17. – előtti este, amikor szűk körben ünnepelhettük a kiállítás elkészültét, csendesen örülhettünk az elvégzett munkának.

**Képek
a kiállítás
rendezéséről**

**Photos
on the setting up
of the exhibition**

**Conventions
and recommendations
of UNESCO concerning
the protection
of the cultural heritage**

The author gives a short overview of the system of UNESCO agreements and recommendations serving the protection of the cultural heritage, at the occasion of the 50th anniversary of the UNESCO's founding.

Guarding cultural assets requires comprehensive legal structure which protects all elements of cultural heritage from peril. In view of the fact that the perils do not recognize national boundaries international legal structures need to reinforce the national ones. UNESCO created the first universal agreement dealing exclusively with the protection of cultural assets.

Hungary joined the UNESCO agreements and introduced many of the proposed measures. However, neither effective legal rules nor other measure reflect the agreements. Therefore our new regulations now in preparation need to conform to the internationally recognized principles concerning the protection of cultural heritage.

A kulturális örökség védelme

UNESCO egyezmények és ajánlások

**Ötven éves az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi,
Tudományos és Kulturális Szervezete**

Mihály Mária

A kulturális javak megőrzése olyan átfogó jogalkotást kíván, amely biztosítja a kulturális örökség valamennyi elemének védelmét a veszélynek széles skálájával szemben, mind békeidőszakban, mind fegyveres konfliktusok idején. Tekintettel a veszélyek határt nem ismerő voltára, a nemzeti jogalkotás mellett a feladat el látására a nemzetközi jogalkotás is hivatott.

A kulturális javak védelmére vonatkozó legrégebbi nemzetközi jogszabályokat a háborús jogszabályok között találjuk meg. Az egyezmények töredékes rendelkezésekben a kulturális javak kérdésére is kitértek. Az 1907. évi negyedik hágai egyezményhez csatolt szabályzat megtiltja a városok kifosztását, ajánlást tesz a vallási, művészeti, vagy tudományos célokat szolgáló épületek, műemlékek megkímélésére. Az első olyan nemzetközi egyezmény, amelynek tárgya kizárólag a kulturális javak védelme, az amerikai kontinens államai között megkötött regionális egyezmény, az 1935. évi Washingtoni Paktum. Rendelése az volt, hogy bizonyos kulturális javakat megóvjon a háború veszélyétől, de hatálya nem terjedt ki a legtöbb ingó kulturális tárgyra.

Az első egyetemes egyezményt, amely kizárólag a kulturális javak védelmével foglalkozik, a „*Kulturális javak fegyveres összetűzés esetén való védelméről*” szóló 1954. évi Hágai Egyezményt, az UNESCO alkotta meg, s a mai napig az UNESCO a kulturális értékekkel kapcsolatos nemzetközi kodifikáció fő védnöke.

Ötven évvel ezelőtt, 1945. november 16-án írták alá Londonban az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete Alkotmányát a szervezet létesítése céljából összehívott nemzetközi értekezleten. Az Egyesült Nemzetek e szakosított szervezetét a „*most véget ért nagy és borzalmas háború*” tapasztalataiból kiindulva a kultúra terjesztésére alapították, melynek a létrehozó államok meghatározó szerepet tulajdonítottak a béke fenntartásában: „*az olyan béke, amely kizárólag a Kormányoknak gazdasági és politikai jellegű megállapodásain alapulna, nem hozhatná meg a népek egyértelmű, tartós és őszinte összefogását, tehát a békét az emberiség szellemi és erkölcsi együttérzésének alapjára kell felépíteni.*”

Az UNESCO Alkotmányában felvállalta, hogy „*a tudás megőrzésének, előbbre vitelének és terjesztésének érdekében: – gondoskodik a könyvek, mesterművek és történeti vagy tudományos értékű műalkotások egyetemes örökségének megőrzéséről, s az érdekelt nemzeteknek erre vonatkozó nemzetközi megállapodásokat ajánl.*” Az elmúlt ötven évben az UNESCO a nemzetközi okmányok olyan hálózatának létrehozásán fáradozott, amely

meghatározza a kulturális örökség különböző összetevőire kiterjedő átfogó védelem normáit. E terület a nemzetközi jognak viszonylag fiatal ága, hiszen maga a kulturális örökség fogalma is viszonylag újkeletű. Így különösen értékelendő az UNESCO rendszert felépítő jogalkotó tevékenysége, még akkor is, ha az általa alkotott egyezményeket és ajánlásokat sok esetben figyelmen kívül hagyják.

A kulturális örökség védelmére kimunkált elvek és normák ugyanis nemcsak az egyezményeket elfogadó államok tevékenységében alkalmazhatók, de érvényesülhetnek az egyezményektől függetlenül is. Az UNESCO által megformált dokumentumok rendszerére épülnek hasonló célú regionális jogszabályok is, melyek betartására sok esetben nagyobb a valószínűség.

A kulturális javak illegális forgalmát visszatartani szándékozó 1970. évi Párizsi Egyezmény az ingó kulturális javak egyetemes nemzetközi védelmének egyik legfontosabb eszköze. Bár ezideig, az Amerikai Egyesült Államok és Kanada kivételével, a gazdag „műkincspiacei” országok nem csatlakoztak az egyezményhez, mégis az Európai Uniónak a kulturális örökség védelmével és a kulturális javak forgalmazásával foglalkozó szabályzatai, vagy egyes nyugati országok (pl. Anglia) műkereskedelmi kódexe az egyezmény elvein alapulnak.

A német jog nem érvényesít közérdekekkel ütköző szerződést. Egy német bíróság a Nigériából Hamburgba szállított bronzszobrok esetében úgy ítélte meg, hogy „*a kulturális javak nemzetközi kereskedelmében való megfelelő normák fenntartása érdekében a polgári jog nem adhat védelmet a kulturális javaknak a származási ország kiviteli tilalmának ellenére történő külföldre viteléhez.*” A bíróság megvizsgálta a fentemlített 1970. évi Párizsi Egyezményt, és úgy találta, hogy az Egyezmény a kérdésben kialakulóban lévő nemzetközi közérdeket képviseli. Ezért, annak ellenére, hogy a Német Szövetségi Köztársaság nem csatlakozott az egyezményhez, a bíróság az egyezmény szellemében döntött.

El kell azonban mondani, hogy a világban, nem utolsósorban az erős műkereskedelmi lobbyk befolyása következtében, az esetek többségében másfajta bírói döntések születnek.

Az UNESCO jogi eszközei a nemzetközi egyezmények és az ajánlások. A kulturális örökség védelme céljából eddig három UNESCO egyezmény és tíz ajánlás született. Mi ezeknek a dokumentumoknak a célja, milyen természetűek, mire kötelezik és mire nem a tagállamokat? A nemzetközi egyezmények általában az államok valamilyen érdekközösségét juttatják kifejezésre. Jelen esetben az a felismerés vezetett az egyezmények meg-

**Conventions
and Recommendations
of Unesco
concerning the
protection of
the cultural heritage**

U N E S C O

A kulturális örökség védelmét szolgáló UNESCO egyezmények és ajánlások

Egyezmények:

1. A kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme tárgyában Hágában, 1954. évi május hó 14. napján kelt nemzetközi egyezmény.

2. A kulturális javak jogtalan behozatalának, kivitelének és tulajdona jogtalan átruházásának megakadályozását és megelőzést szolgáló eszközökről szóló 1970. évi Párizsi Egyezmény.

3. A világ kulturális és természeti örökségének védelméről szóló 1972. évi Párizsi Egyezmény.

alkotására, hogy az egyes államok nemzetközi összefogás nélkül nem képesek megvédeni saját kulturális örökségüket. Ezért ezek a dokumentumok tárgyakat illetően felölelik a kulturális örökség egészét, és intézkedéseket fogalmaznak meg a veszélyek minden fajtája ellen. A veszély természetétől függően terjed ki az egyes okmányok hatálya a kulturális örökség tágabb vagy szűkebb, esetleg csupán speciális területére. Az 1954. évi Hágai Egyezmény, amely a kulturális javakat fegyveres konfliktus esetén kívánja védeni, természetesen kiterjed a kulturális örökség egészére, az ingó és ingatlan kulturális örökségre. Az illegális műkincs-forgalom visszaszorítását célul tűző 1970. évi Párizsi Egyezmény hatálya az ingó kulturális javakra vonatkozik. Született ajánlás a régészeti ásatások nemzetközi elveiről (Új Delhi, 1956), vagy például a mozgóképek megóvására és megőrzésére (Belgrád, 1980).

Míg ezek a jogszabályok az egész egyetemes és nemzeti örökség védelmének fontosságát hangsúlyozzák, jogi védelmet csak a kulturális örökség kiemelkedő jelentőségű elemeinek biztosítanak. A kulturális javak jelentőségének megítélését azonban magukra az államokra bízzák, kivéve néhány kivételes esetet.

A világ kulturális és természeti örökségének védelméről szóló 1972. évi Párizsi Egyezmény 3. cikke kimondja, hogy az egyezményben meghatározott „kiemelkedő, egyetemes értékű” kulturális és természeti javakat a „Jelen egyezményben részes minden Állam maga jelöli ki...” A „Világörökség Jegyzékébe” történő felvételtől azonban a „Világörökség Bizottsága” dönt „az általa megállapított követelményeknek megfelelően”. (11. cikk) A 12. cikk leszögezi, hogy az a tény, hogy a javasolt vagyontárgy nem került fel a jegyzékre „*egyáltalán nem értelmezhető úgy, hogy a Jegyzékre történő felkerülés szempontjaitól elvonatkoztatva ezeknek nincsen kiemelkedő, egyetemes értéke.*”

A nemzetközi egyezmények és az ajánlások jogi helyzetük tekintetében eltérnek egymástól. Az egyezmények esetében a ratifikáló vagy csatlakozó állam kötelezettséget vállal a benne szereplő előírások betartására. Az UNESCO közgyűlése által elfogadott ajánlások nem kötelező érvényűek, hanem csak felhívást tartalmaznak a megfogalmazott elvek és normák érvényesítésére.

A nemzetközi okmányokban lefektetett elveknek és normáknak az a rendeltetése, hogy azok beépüljenek a nemzeti törvényhozásba. A nemzetközi jogszabályok számos esetben az államok közötti együttműködés eszközei (például háborús konfliktus, jogtalan kivitel esetén), amikor a kulturális javak védelme nem függ kizárólag attól az államtól, amelynek területén a szóban forgó kulturális tárgy van vagy volt.

Az UNESCO normatív tevékenysége nem korlátozódik az államközi kapcsolatokra, hanem meghatározza az államok saját területén található kulturális örökségének védelmére vonatkozó nemzeti szintű elveket és szabványokat. Ezt a tagállamoknak szóló ajánlások révén teszi. Ezek az UNESCO Működési Szabályzata értelmében olyan eszközök, amik segítségével „*a Közgyűlés minden különleges esetre vonatkozó nemzetközi szabályozást célzó elveket és normákat határoz meg, és felhívja a tagállamokat a szükséges jogszabályi és egyéb lépések megtételére – az adott állam alkotmányos gyakorlatával*

és az adott kérdés jellegével összhangban – a fent említett elvek és normák alkalmazása érdekében érdekeltégi területein.” (1/b. cikk). Ezek tehát nem ratifikáció igénylő normák, hanem a nemzeti jogalkotást és gyakorlatot kívánják befolyásolni.

A tagállamok által előzetesen írásban is véleményezett, a Közgyűlés ülésein megvitatott egyezményeket és ajánlásokat az UNESCO Közgyűlése kétharmados, az utóbbiak esetében egyszerű többséggel fogadja el.

Az UNESCO tagállamoknak nem kötelező az egyezmények ratifikálása vagy az azokhoz való csatlakozás. Elődönthetik, hogy alkalmazzák-e vagy sem az ajánlások normáit. Az egyezményhez csatlakozott állam köteles az egyezmény elveit és normáit nemzeti törvénykezésébe beépíteni. Ezenkívül a tagállamok kötelessége minden ajánlás és egyezmény kivétel nélküli bejelentése illetékes hatóságainak, még ha ratifikációra vagy az elfogadásra nem is történt intézkedés.

A tagállamokat jelentéstételi kötelezettség is terheli. „*Minden tagállam – a Közgyűlés által meghatározandó alakban – időszaki jelentést tesz a Szervezetnek a nevelésügyre, a tudományos és kulturális életre és intézményekre vonatkozó saját törvényeiről, rendeleteiről és statisztikai adatairól, valamint a IV. cikk 4. pontjában tárgyalt ajánlásokra és egyezményekre vonatkozó állásfoglalásáról.*” (Az UNESCO Alkotmánya, VIII. cikk). Továbbá: „*A tagállamoknak speciális jelentést kell készíteniük a Közgyűlés számára az egyezmények és ajánlások végrehajtása érdekében tett intézkedésekről.*” (Az UNESCO Működési Szabályzata, VI. fejezet, 16. cikk, 1.) A nemzetközi egyezmények módosítása igen nehézkes. Éppen ezért gyakorta előfordul, hogy egyes egyezmények rendelkezései általánosan elfogadott szakmai nézőpont szerint elavultak, az idő túlhaladt rajtuk. Gyakran az a cél, hogy minél több tagot tömöríthessen az egyezmény, rendelkezéseiben kompromisszumokat szül. Az ajánlások, lévén nem kötelező jellegűek, sokkal következetesebbek. Az ajánlásokból nem egyszer egyezmény születik.

Egyes országok nemzeti törvénykezésükben mintaként használják az egyezményeket és ajánlásokat, de vannak olyanok, amelyek még korszerűbb, még előremutatóbb törvényt alkotnak. Példáik jótékony fejlesztő erőt jelentenek az egyezmények korszerűsítése, módosítása, új egyezmények megalkotása terén.

Az UNESCO is igyekszik korszerűsíteni, hatékonyabbá tenni saját egyezményeit. Szakértői tárgyalások folynak a II. világháború tapasztalataira alapozott, de az utóbbi évek háborúiban alkalmazhatatlannak bizonyult 1954. évi Hágai Egyezmény módosítása céljából. A kulturális javak jogtalan nemzetközi forgalmazásának megakadályozását célul tűző 1970. évi Párizsi Egyezmény a magánjoggal ütköző rendelkezései miatt nem válhatott az illegális műkereskedelem hatékony jogi ellenszerévé. Ezért ennek az egyezménynek a „módosítását” az UNESCO egy új egyezmény létrehozásával valósította meg, hogy az új egyezményhez azok a tagországok is csatlakozzanak, akik elutasítják az 1970. évi Párizsi Egyezményt. Ennek az új egyezménynek a megalkotására az UNESCO egy, a magánjog egyesítésével foglalkozó nemzetközi szervezetet, az UNIDROIT-t kérte fel. A „*Lopott vagy jogellenesen exportált kulturális javak*

**Ajánlások
(nem hivatalos
címfordítások):**

1. Ajánlás a régészeti ásatásokkal kapcsolatosan alkalmazható nemzetközi alapelvekről, Új Delhi, 1956. december 5.
2. Ajánlás a múzeumokat mindenki számára hozzáférhetővé tevő leghatékonyabb eszközökről, Párizs, 1960. december 14.
3. Ajánlás a tájak és műemléki helyszínek szépségének és jellegének megőrzésére, Párizs, 1962. december 11.
4. Ajánlás a kulturális javak jogtalan kivételének, behozatalának és tulajdona jogtalan átruházásának megakadályozását és megelőzését szolgáló eszközökről, Párizs, 1964. november 19.
5. Ajánlás a köz- és magánépítkezések által veszélyeztetett kulturális javak megőrzésére, Párizs, 1968. november 19.
6. Ajánlás a kulturális és természeti örökség nemzeti szintű védelmére, Párizs, 1972. november 16.
7. Ajánlás a kulturális javak nemzetközi cseréjére, Párizs, 1976. november 26.
8. Ajánlás a történelmi területek megóvása és a jelenben betöltött szerepük tárgyában, Nairobi, 1976. november 26.
9. Ajánlás az ingó kulturális javak védelmére, Párizs, 1978. november 28.
10. Ajánlás a mozgóképek megóvására és megőrzésére, Belgrád, 1980. október 27.

nemzetközi visszaadásáról szóló UNIDROIT egyezményt nemrégiben írták alá – hazánk is –, 1995. június 24-én a fenti egyezmény elfogadása céljából Rómában megtartott nemzetközi konferencián. Az egyezmény kimondja, hogy a lopott műtárgyakat vissza kell adni, és meghatározza a nem lopott, de jogellenesen exportált kulturális javak visszaadásának feltételeit. Az egyezmény forradalminak mondható a jóhiszemű vásárlónak járó kárpótlás kifizetési feltételeinek meghatározását illetően. Az eddigi gyakorlattal ellentétben a vásárló kell, hogy jóhiszeműségét bizonyítsa. Az egyezmény előírásai a tulajdonosokat is több gondosságra kényszerítik, hiszen ellenkező esetben a „jóhiszemű” vásárló könnyen bizonyíthatja, hogy „nem volt, vagy ésszerűen nem lehetett tudomása arról, hogy a tárgy lopott.” Az 1970-ben keletkezett egyezmény idején még nem volt észlelhető és nem volt nyilvánvaló az illegális műkereskedelem és a szervezett bűnözés szoros kapcsolata, s ezért volt megengedőbb a jóhiszemű vásárlókat illető rendelkezéseiben.

Mi hazánk viszonya az UNESCO egyezményekhez és ajánlásokhoz?

Magyarország az UNESCO Alkotmányát az 1948. évi XL. törvénnyel cikkelyezte be, majd azt az 1953. évi 2. törvényerejű rendelettel hatályon kívül helyezte. Ezt viszont az 1954. évi 15. törvényerejű rendelet helyezte hatályon kívül. Így az UNESCO Alkotmányát ismét a Magyar Népköztársaság ill. a Magyar Köztársaság hatályos jogszabályai közé iktatta. Végrehajtásáról az érdekelt miniszterekkel egyetértve a művelődési miniszter gondoskodik.

Ezt követően hazánk részt vett az 1954. évi Hágai Egyezményt előkészítő és elfogadó konferencián, és aláírta, majd ratifikálta az egyezményt, valamint elfogadta a jegyzőkönyvet is. Az 1957. évi 14. számú törvényerejű rendelettel hirdette ki „*A kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme tárgyában Hágában, 1954. évi május hó 14. napján kelt nemzetközi egyezmény, valamint az ahhoz csatolt jegyzőkönyv (a kulturális javak háború idején megszállott területről való kivételének tilalma tárgyában)*” címmel.

Az egyezmény kijelenti: „*a kulturális javakban okozott károk, bármely ország tulajdonát képeznek ezek a javak, az egész emberiség kulturális örökségének megkárosítását jelentik.*” Az egyezmény kimondja, hogy a kulturális javak védelmét már béke idején meg kell szervezni. Előírja a kulturális javak tiszteletben tartását és megóvását fegyveres összeütközés esetén. Hatálya kiterjed a kulturális javak összességére mégpedig eredetükre és tulajdonosukra tekintet nélkül. A védelem korlátja az elkerülhetetlen katonai szükségesség elve. Abszolút tilalom vonatkozik viszont a kulturális javak lopására, fosztogatására és bármilyen alakban megnyilvánuló eltulajdonítására, valamint a kulturális javak visszatartására háborús kártalanítás címén.

„*A kulturális javak jogtalan behozatalának, kivételének és tulajdona jogtalan átruházásának megakadályozását és megelőzését szolgáló eszközökről*” szóló 1970. évi Párizsi Egyezményt az 1979. évi 2. számú törvényerejű rendelettel, „*A világ kulturális és természeti örökségének védelméről*” szóló 1972. évi Párizsi Egyezményt pedig az 1985. évi 21. számú törvényerejű rendelettel hirdettük ki.

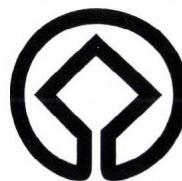
Az 1970. évi egyezmény a tagállamokat hathatós intézkedések megtételére szólítja fel annak érdekében, hogy megóvják kulturális örökségüket a szétszóródástól: a védendő értékek leltárba vételével, a kulturális javak exportjára és importjára vonatkozó törvények megalkotásával. Tartózkodjanak más államokból jogtalanul kivitt vagy ellopott műtárgyak megszerzésétől. Hozzanak létre e célból megfelelő intézményeket és központi pénzalapot.

Az UNESCO ajánlások témája sokrétű és változatos, vázlatos ismertetésük is meghaladná ezen tájékoztató terjedelmét. A bennük javasolt intézkedések gazdag tárházából a múzeumok tevékenységére vonatkozók közül kettőt példaként kiemelnek. Magyarország ezeket annak idején bevezette és azóta is alkalmazta, az utóbbi időben azonban komoly vita tárgyát képezik.

A kulturális javak nemzetközi cseréjéről (Nairobi, 1976) és az ingó kulturális javak védelméről (Párizs, 1978) szóló ajánlások javasolják az ún. „kormánygarancia” intézményének létrehozását. A biztosítás ezen formájának célja az, hogy a kultúra számára rendelkezésre álló, mindenütt szűkös anyagi forrásokat ténylegesen a kultúrára fordítsák, „A cél lényegében a kulturális örökség megőrzése és nem a pótolhatatlan tárgyak pénzzel történő pótlása.” (Az 1978. évi ajánlás, 9. cikk). A kormánygaranciát jogszabályi rendezetlensége miatt már huzamosabb ideje szünetelteti a kulturális tárca.

Az egyik legkorábban, 1960-ban elfogadott ajánlás a múzeumok mindenki számára történő hozzáférhetősége céljából fogalmaz meg intézkedéseket, például rendelkezik a múzeumok nyitvatartásáról és a belépődíjakról. Ez az ajánlás javasolja a Magyarországon is bevezetett heti egy ingyenes nyitvatartási napot és az ingyenes belépést az alacsony jövedelemmel rendelkező csoportok számára. Ezen kedvezmények létjogosultságát a gazdasági nehézségekre való hivatkozással kérdőjelezik meg mostanában.

Alkotmányunk és a nemzetközi jog szabályai alapján hazánk köteles biztosítani a nemzetközi egyezmények és a hazai jog összhangját. Azonban sem hatályos jogszabályaink, sem egyéb intézkedéseink nem érvényesítik teljességgel az egyezményekben előírt elvárásokat. Ezért most készül új törvényeinkben és egyéb rendelkezéseinkben a kulturális örökség védelmével kapcsolatos nemzetközileg elfogadott elveket és normákat érvényesíteni kell. Ehhez természetesen mindenképp ezen jogszabályok széleskörű szakmai és társadalmi megismertetésére lenne szükség, mely minden bizonnyal elindítaná hazánkban is a kultúra jogának olyannyira hiányzó fejlődését.

Ez az embléma a kultúra és a természet kölcsönös összefüggését szimbolizálja: a középen lévő négyzet egy, az ember által teremtett forma, míg a kör a természetet reprezentálja, s a kettő bensőségesen összekapcsolódik. Az embléma kerek, mint a világ, ám ugyanakkor a védelem szimbóluma is.

© UNESCO, 1978

Az el nem készült jogszabályról

Felhasznált irodalom:

Conventions and Recommendations of UNESCO concerning the protection of the cultural heritage, UNESCO, 1985

The protection of movable cultural property I-II., Analysis of legislative provisions concerning the protection of movable cultural property and Compendium of legislative texts, (by Hanna Saba and Nabil G. Salamé, UNESCO, 1984)

National Legal Control of Illicit Traffic in Cultural Property (by L. V. Pratt and P. J. O. Keefe, UNESCO, 1983)

Information on, and Report by the Intergovernmental Committee for Promoting the Return of Cultural Property to its Country of Origin or its Restitution in case of Illicit Appropriation, UNESCO, 1992

Information on the Preliminary Draft UNIDROIT Convention on Stolen or Illegally Exported Cultural Objects, UNIDROIT, 1990–1995

Art, the Art Market and 1992. A Report Prepared for UNESCO by ICOM, 1991

Ábrahám Zita: Ingó kulturális javak nemzetközi jogi védelme, ELTE szakdolgozat, 1994

Az Európai Közösségek Bizottsága közleménye: A közösség kulturális tevékenységének új távlatai, in: Magyarország az Európa Tanácsban, Kultúra és Nevelés, 1995/I., Művelődési és Közoktatási Minisztérium Külkapcsolatok Főosztálya

A Kulturális Együttműködés Tanácsa, Az Európai Kulturális Konvenció, 1954–1994., összeállította Etienne Grosjean, Strasbourg, 1994, in: Magyarország az Európa Tanácsban, Kultúra és Nevelés, 1995/II., Művelődési és Közoktatási Minisztérium Külkapcsolatok Főosztálya

Darkó Jenő

A magyar múzeumügy megújulásra vár. Ebben a szakemberek többsége egyetért. A megvalósítás módjában azonban már jelentős mértékben megoszlanak a vélemények, ami természetesen nem baj. A baj abban van, hogy a vélemények nem kapnak kellő nyilvánosságot, illetve, hogy a vélemények igen széles spektrumot ölelnek fel, melynek végelei között egyeztetésről már nem lehet szó. Különbözik is: vélemény ugyan van, de nincs koncepció! Az új törvényi szabályozás koncepciójának megfogalmazásához alapvető döntéseket kellene meghozni. Úgy tűnik, hogy e tekintetben a szakmai felügyeletet ellátó minisztériumi apparátus sem áll a hivatása magaslatán, mert a szükséges döntések helyett az eddig nyilvánosságra került tervezetek többszörös kompromisszumok árán létrejött eklekticitást mutatnak.

Megítélésünk szerint a múzeumi intézményrendszer működésében és működtetésében elsősorban azt a feladatkört kellene meghatározni, ami törvényben szabályozható. Miután eddig eljutottunk, el kellene dönteni, hogy mit szabályozunk: 1. a *tevékenységet*, 2. az *intézményrendszert*. Ameddig e kérdésben nem születik szélesebb szakmai, majd jogalkotói konszenzus, addig ki-ki a maga igazát hajtogathatja.

Egy új múzeumi törvény megalkotása előtt azonban nem árt áttekinteni mindazokat az intézkedéseket, amelyek a magyar múzeumügyről a múltban megszülettek.

Magyarországon közcélú tudományos intézet alapítására az *1790. évi 67. tc. 7. fejezete* adott alapot, amely – többek között – egy tudományos bizottság felállításáról rendelkezett, s amelynek feladata a tudományos akadémia, a nyelv művelés és egy szobrászati illetve festészeti akadémia ügyeinek egyengetése volt. Arról szó sem lehetett, hogy más európai államokhoz hasonlóan az uralkodóház gyűjteménye alakuljon át az ország első közintézményévé. Magyarországon *„nemzeti társadalom hozta létre a sokáig egyetlen országos jellegű nagy közgyűjteményt, a Nemzeti Múzeumot”*. Meghatározó gróf Széchenyi Ferenc személyes kezdeményezése, aki tetteivel áttörte kora társadalmi szokásainak korlátait, egyben az ország közjogi méltóságait is megszegyenyítette. Az alapító *„bőkezűségéről s a közjólét gyarapítására irányított igyekezetéről”* csak az *1807. évi 24. tc.* emlékezik meg, miszerint e tetteivel Széchenyi Ferenc *„a felállítandó Nemzeti Múzeum alapjait dicséretesen megvetette”*. Végül a magyar országgyűlés az *1808. évi 8. tc.*-vel határozta el a Nemzeti Múzeum felállítását, egyúttal a felállítandó intézményt a nádor hatáskörébe utalta. Az *1827. évi 35. tc.* amellet, hogy kinyilvánította halálját a nádor iránt *„szakadatlan gondoskodásáért”*, amelyet a múze-

um ügyében tanúsított, egyúttal törvénybe foglalta a pénzbeli adományozók és az egyes gyűjteményeket műtárgyakkal gyarapítók névsorát. Ebben József nádor után megemlékezik a tényleges alapítóról is.

Ezzel zárul a Nemzeti Múzeum történetének első korszaka a jogalkotás tükrében. Ugyanazon országgyűlés cikkelyezi be a Tudományos Akadémia alapítását (*1827:11. tc.*). Így az újonnan alapított intézmény levette a nemzeti nyelv és tudományok ápolásának terhére a már jelentős gyűjteményekkel rendelkező múzeum vállairól. Az *1836. évi 37. tc.* külön rendelkezik *„A Nemzeti Múzeum”*-ról. A nemesi rend önkéntes megadóztatásával 500 000 forintot ajánl meg a múzeum épületére, jóváhagyja a Jankovich-féle gyűjtemény szerzeményezését, megemlékezik Pyrker János egri érsek 190 festményből álló adományáról.

Az első felelős magyar minisztérium megalakulását követően a Nemzeti Múzeum igazgatása átkerül a Helytartótanács, illetve a nádor felügyelete alá a vallás- és közoktatásügyi tárca hatáskörébe. Az átvételt a Hivatalos Közlöny 1848. december 18-án megjelent 191. számában tették közzé. Az ország közállapotaiiban 1849 után bekövetkezett változás a múzeum sorsára is hatással volt. A közvetlen minisztériumi felügyelet csak az 1867-es kiegyezést követően állt helyre.

1867 és 1914 között nem került sor a magyar múzeumügy átfogó törvényi szabályozására sem a tevékenységet, sem az intézményrendszert illetően. A múzeumügy kérdésében bizonyos párhuzamosságok kifejlődése figyelhető meg éppen a szabályozások elmaradása miatt. Az együttműködés ellenére hátrányosan érintette a Nemzeti Múzeumot a Tudományos Akadémia 1858-ban alakult Archaeologiai Bizottságának tevékenysége, amely egyfelől hivatva lett Magyarország területén betölteni a birodalmi hatáskörrel rendelkező „Centralkommission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmäler” szerepét, másrészt kezdeményezte Henszlmann Imre 1847. évi akadémiai bizottsági ülésen előterjesztett határozata alapján a magyarországi műemlékvédelmet. Az Archaeologiai Bizottság törekvéseit a műemlékvédelem terén siker koronázta. Az *1881. évi 39. tc.* megszüntette a „Műemlékek Országos Bizottságának” ideiglenes jellegét és intézkedett az ingatlan (építészeti) műemlékek ügyében. Nem került sor viszont az ingó műemlékek ügyének szabályozására. Ipolyi Arnold, Irányi Dániel parlamenti interpellációit és Forster Gyula 1913. évi törvénytervezetét leszámítva nem sikerült *„a leletekről általában és az ingó műemlékekről a pénzügyminiszterrel egyetértőleg”* a kultusz-tárcának törvényt kidolgoznia.

On the unfinished rule of law

The author is prompted to write by the necessity of the legal regulation of museums. He considers the laws, rules of law which enlighten the two centuries past of Hungarian museums, reflected in provisions of law.

The earliest laws (1807:24, 1808:8, 1827:35, 1836:37) are about the establishment of our first public collection, the National Museum. The legal regulation of museums remain to be materialized for a while longer (Acts 1922:19, 1929:11, 1934:8). The most complete rule of law from a legislative point of view is the legally reinforced Decree No. 13 of 1949, which integrates the domains of museums and of monuments. Compared to this, Law-Decrees No. 9/1963 and 19/1981 are to be regarded as a backward step. A new Museum Act is urgently needed as a consequence of the change of the regime.

1914 előtt közvetlenül a Vallás- és Közoktatási Minisztérium felügyelete alá tartoztak a fővárosban található nagy nemzeti közgyűjtemények. A vidéki, mintegy 54 önálló múzeum vagy múzeumi gyűjteménnyel rendelkező intézmény a könyvtárakkal együtt a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége alá tartozott. A Nemzeti Múzeum ekkor már önmagában is több szervezeti egységből állt. Nem tartoztak a Nemzeti Múzeum szervezetébe: az Országos Szépművészeti Múzeum a Magyar Történelmi Képcsarnokkal együtt, az Országos Iparművészeti Múzeum az Országos Ráth György Múzeummal együtt. Különböző szaktárcák kezelésében is voltak múzeumok, mint a Mezőgazdasági Múzeum, a Közlekedési Múzeum, a Kereskedelmi Múzeum, a Technológiai Iparmúzeum. A főváros előljáróságának felügyelete alatt működött a Fővárosi Múzeum. A MKOF felügyelete alá tartozó múzeumok és gyűjtemények fenntartása az államra hárult, ezt az 1191/1914. számú VKM. rendelet mondta ki.

A magyar múzeumügy törvényi szabályozására – a Tanácskormány meghiúsult kísérleteitől eltekintve – az első világháború után került sor. A szabályozás az egységes intézményrendszer elvéből indult ki, s ez bizonyos értelemben válasz volt a szakmai megújulást kereső korábbi kísérletekre. Központi kérdéssé vált a Nemzeti Múzeum ügye. A Nemzeti Múzeum ugyanis évszázados fejlődésének eredményeként túlnötte lehetőségeinek minden korábban elképzelt formáját. 1914 előtt a következő szervezeti egységekből állt: 1. Széchenyi Országos Könyvtár, 2. Érem- és régiséggtár, 3. Néprajzi Osztály, 4. Állattár, 5. Növénytár, 6. Ásvány- és őslénytár, 7. Erzsébet királyné emlékmúzeum. Ezen belül maga a Széchenyi Könyvtár is önálló hivatali egységekből állt, mégpedig: 1. a Nyomatványok Osztálya, 2. Kézirattár, 3. Hírlap-könyvtár, 4. Levéltár. Ezek a gyűjtemények önmagukban is összetett felépítést mutattak. A levéltár magában foglalta a középkori levéltárat, az újabb kori iratok gyűjteményét, külön csoportot alkottak a címeres levelek, a céhíratok gyűjteménye, az 1848/49-i szabadságharc és az emigráció levéltára és a külföldi iratok.

Rövid időre szóba került a nagyobb gyűjtemények szétválasztása, illetve önállósítása. Ezek szerint a Nemzeti Múzeum szervezetéből különvált volna 1. a Széchenyi Könyvtár, 2. a Levéltár mindenestől átkerül az Országos Levéltárba, 3. a Természettudományi Múzeum (magában foglalva az Állattárat, Növénytárat, Ásvány- és őslénytárat) 4. Néprajzi Múzeum (az utóbbi az Ember-tani Osztállyal együtt). Egy, a Nemzeti Múzeum helyébe lépő Művelődéstörténelmi Múzeum a következő hivatali egységekből állt volna: I. Régiséggtár (Antiquarium), II. Középkori és újkori művelődéstörténelmi gyűjtemény, III. Történelmi Képcsarnok, Metszet- és Rajzgyűjtemény, IV. Éremtár. Ez, a Tanácskormány alatt a Nemzeti Múzeum „liquidálásának” nevezett folyamat néhány tudományos jelentőségű tervezetet leszámítva nem valósult meg.

Az intézményi önállósulásnak egy magasabb szervezeti egységben történt megvalósulását jelentette az 1922. évi 19. tc.-ben életre hívott „Országos Magyar Gyűjteményegyetem és annak Tanácsa”. Ez magában foglalta 1. az Országos Levéltárat, 2. a Nemzeti Múzeumot

(1914. előtti állapotában), 3. a Szépművészeti Múzeumot, 4. az Iparművészeti Múzeumot és 5. az Egyetemi Könyvtárat. A felsorolt intézmények „egy különálló önkormányzati testet alkotnak, mely az Országos Magyar Gyűjteményegyetem nevet viseli s a következő szakaszokban meghatározott önkormányzati jogait az Országos Magyar Gyűjteményegyetem Tanácsa által gyakorolja”. Az így kialakított intézmény önálló jogi személyiség. A hozzá tartozó intézetek tudományos és művészeti célú összes bevételeit alapban egyesíti, e felett felsőbb tényezők előzetes hozzájárulásától függetlenül a vezetőnek szabad rendelkezést, utalványozási jogot ad. A Tanács elnöke a vallás- és közoktatásügyi miniszter, az alelnöki tisztelet az intézetek első tisztviselői az intézmények sorrendjében kétévenként váltakozva töltik be. A Tanács hatásköre szakügyekben kiterjedt – többek között – a gyűjtési kör megállapítására és az egyes intézetek anyagának áthelyezésére, elidegenítésére, az ásatások és gyűjtések tervének megállapítására, valamint a külföldi könyvforgalom irányítására.

Valamivel szélesebb körű szabályozást jelentett „a múzeumkönyvtár- és levéltárügy némely kérdéseinek rendezéséről” kiadott 1929. évi 11. tc., amelyben rendelkeztek: 1. a gyűjtemények közgyűjteménnyé nyilvánításáról, állami felügyeletéről és támogatásáról, 2. a törvényhatósági és községi (városi) közgyűjtemények személyzetéről, valamint 3. az ingó műemlékek és egyéb muzeális tárgyak felkutatásáról (gyűjtés, ásatás stb.) és védelméről. A rendelkezés szerint közgyűjteménnyé nyilvánítás a Gyűjteményegyetem Tanács javaslatára történt. Szabályozták az ásatás és leletbejelentés ügymenetét, a kártalanítás kérdését, az elkobzás szükségességét. A 24. § úgy rendelkezik, hogy a „művészeti, tudományos, történelmi vagy muzeális szempontból különösebb jelentőséggel bíró ingóságokat (ingó műemlékeket) a Tanács a tulajdonos értesítése mellett nyilván tart.” Majd megállapítja: „Az egyházi tulajdonban levő ily ingóságokra vonatkozó adatokat az egyházak, illetőleg az illetékes egyházi hatóság által kijelölendő egyházi szervek, e törvény életbelépésétől számított hat hónapon belül, összefoglaló jegyzékben bocsátják a Tanács rendelkezésére.” A 25. § rendelkezik az elővásárlási jogról. A 26. § a kivétel módjáról, a kisajátításról és a kártalanításról. Megkülönböztetett módon védi a „Magyarország területéről származó vagy magyar nemzeti történet szempontjából jelentős, nyilvántartott” emlékeket, megalkotva a *hungarica* fogalmát.

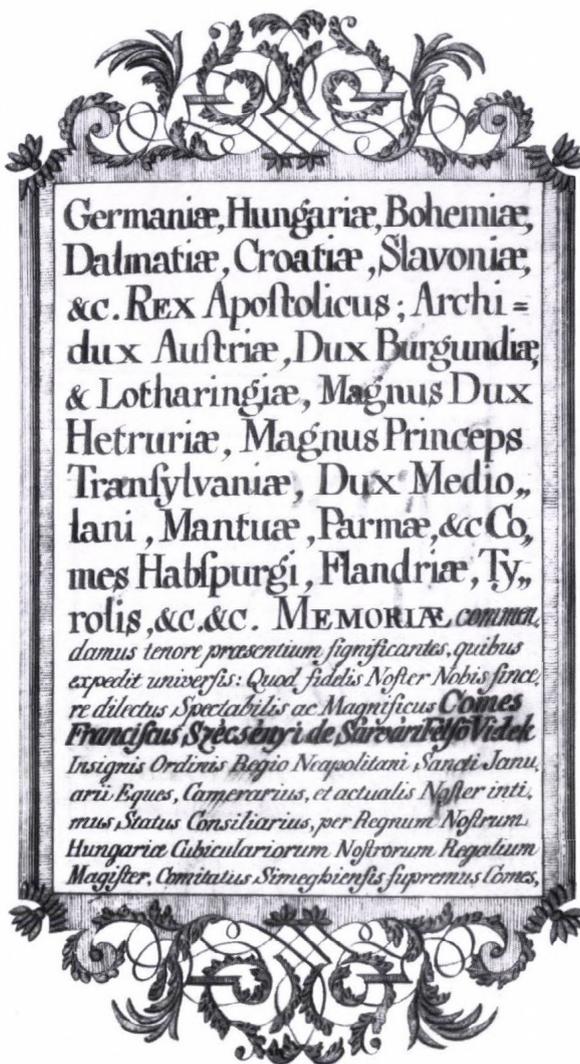
A közgyűjtemények ügyét az 1934. évi 8. tc.-ben újra szabályozták. Figyelmet érdemel a törvényjavaslat indoklásának alábbi részlete: „Az 1922:19. tc. négy legfőbb közgyűjteményünk, úgymint a Nemzeti Múzeumot, az Országos Levéltárat, a Szépművészeti Múzeumot és az Iparművészeti Múzeumot foglalja egységes szervezetbe, vagyis a Gyűjteményegyetem eredetileg mint legfőbb közgyűjteményeink egyeteme létesítettett. Az évek folyamán azonban nem gyűjteményi jellegű intézmények... is a Gyűjteményegyetem igazgatása alá bocsátattak. Ezáltal a Gyűjteményegyetem gyűjteményigazgatási jellege homályosult el, másrészt... közgyűjteményeink azonos hivatáson és közös tudományos törekvéseken alapuló egységes szellemének kifejlődését is megakadályozta s egyben a gyűjtemények szakszerű igazga-

tását is károsan befolyásolta. E tapasztalatokon okulva, visszatér e törvényjavaslat a Gyűjteményegyetem eredeti koncepciójához és a Magyar Nemzeti Múzeum önkormányzati szervezetébe a Gyűjteményegyetemnek kizárólag gyűjteményi jellegű intézményeit foglalja egybe... De ezenfelül a szakszerűséget a Nemzeti Múzeum új szervezetének részleteiben is érvényre emeli. Az 1922:19. tc. említett közgyűjteményeinket, mint négy gyűjteményi egységet tekintette s nem volt figyelemmel azok egyes osztályainak azonos anyagára és több vonatkozásban közös gyűjtési körére... A szakszerűség követelményének azzal tesz eleget e törvényjavaslat, hogy említett közgyűjteményeinket a Múzeum szervezetébe foglalva, azok anyagát a gyűjteményi anyag és a gyűjtési körök azonossága alapján létesített öt gyűjteménycsoportba (ú. m. levéltári, könyvtári, művészeti, történeti és természettudományi) kívánja beosztani. Legfőbb közgyűjteményeinknek a szakszerűség alapján végrehajtandó ezen átcsoportosítása a racionalizálás követelményeinek is megfelel."

Tudomásunk van arról, hogy az egykor korszerűnek számító 1939. évi olasz műemléki törvény szellemében egy olyan törvénytervezet készült, amely a múzeumügyet a műemléküggyel együttesen kezelte volna. Mivel ez jelentős lépés lett volna a magántulajdon korlátozása szempontjából, a tervezetből nem lett semmi.

Mégis ennek az iniciatívának tulajdonítjuk az 1949. évi 13. tvr. szemléletét, amely „a múzeumokról és műemlékekről” együttesen rendelkezett. A Múzeumok és Műemlékek Országos Központjának megszervezésével egyidejűleg megszüntette a Közgyűjtemények Országos Főfelügyelőségét (1934:9. tc. 3. § (5) bek.) és a Műemlékek Országos Bizottságát (1881:39. tc. 19. §), a Magyar Nemzeti Múzeum hivatali önkormányzatát és jogi személyiségét, egyúttal kimondta, hogy a Nemzeti Múzeum önkormányzatában egyesített nemzeti közgyűjtemények önálló intézményekként folytatják működésüket. A tvr. szabályozza 1. a Közgyűjtemények, 2. a Nemzeti érdekű magángyűjtemények, 3. a Nemzeti érdekű muzeális értéktárgyak, 4. a Műemlékek, 5. a Védett területek ügyét, rendelkezik 6. a Műemlékek és muzeális tárgyak felkutatásáról, 7. a Múzeumok és Műemlékek Országos Központjáról. A rendelkezések megszegői ellen büntető szankciókat mond ki, egyúttal a védelem alatt álló gyűjteményeket, illetve muzeális emléktárgyakat mentesíti a vagyonadó alól. A tvr. szerezsen erősítette a múzeumügy és a műemlékvédelem centrális szervezetét, egyúttal intézkedései lefedték a szakterület törvényben szabályozható ügyeit. Az európai szempontból is kielégítő jogszabály mégis rövid életű volt.

1952-ben megszüntették a MMOK-ot. A múzeumügy az akkor szerveződő Népművelési Minisztérium hatáskörébe került. A jogszabályi degradációval megkezdődött az intézményi degradáció folyamata. A tulajdonviszonyokba történt nyílt állami beavatkozás, valamint a közigazgatás decentralizálása, az ún. tanácsosítás merőben új helyzet elé állította az '50-es évek végére a múzeumügyet. Ebből a megfontolásból született az 1963. évi 9. sz. tvr. „a muzeális emlékek” védelméről. A tvr. szelleme sugározza az állami tulajdonlás mindenhatóságát, életre hívta a megyei múzeumi szervezeteket.

A Magyar Nemzeti Múzeum I. Ferenc által 1802. november 25-én kiadott alapítólevelének első oldala

First page of the Hungarian National Museum's Endowment issued on 25 November 1802 by King Ferenc I.

Az 1963. évi 9. számú tvr. bizonyos szempontból visszalépés az 1949. évi állapotokhoz képest. Hiányoznak a műemlékvédelemre vonatkozó szabályozások, holott elvben továbbra is a Művelődésügyi Minisztérium volt hivatott ellátni „a műemlékekkel kapcsolatos kulturpolitikai feladatokat” (1045/1957 Korm. határozat 1. b. pontjának (4) bek.) A műemlékvédelem beépült az építési jogszabályba, megtörtént „a műemléki szervezet és hatósági jogkör kibontakoztatása és államigazgatási rendszerünk építésügyi igazgatási ágába történt beillesztése”. A múzeumügy és a műemlékvédelem útjai rövid találkozás után ismét szétváltak.

Az 1990. évi fordulatot megelőzően már gondok mutatkoztak az állami szerepvállalás megítélésében. A '80-as évek eleje óta nyilvánvaló volt a magántulajdon valamiféle rehabilitálása. Sajnálatos módon a 9/1963. sz. tvr. megújításakor mindkét momentumot kihagyták a számításból. Az eredmény tökéletes: az érvényes múzeumi jogszabály (19/1981. tvr.) súlytalan és hatástalan.

A múzeumügy társadalmi hatékonysága megkívánja a terület törvényi szabályozását. Ennek során ki kell mondani:

- 1.) a törvény hatáskörét;
- 2.) a törvény végrehajtásáért a szakminiszter felelősségét;
- 3.) azt, hogy a törvényben megfogalmazott védelem egyenlő a tulajdon korlátozásával;
- 4.) az állam elővásárlási jogát;
- 5.) a védelemben részesített muzeális gyűjtemények, illetve muzeális tárgyak jegyzékbe vételét;
- 6.) a miniszteri hatáskörben eljáró intézményrendszer szabályozását; továbbá tartalmaznia kell
- 7.) az ásatásra;
- 8.) a leletre, talált műtárgyra, kincsre;
- 9.) ingó műemlékek fenntartására;
- 10.) az ingatlan műemlékekkel kapcsolatos szakigazgatási eljárásokra vonatkozó előírásokat.

Múzeumi marketing Gödöllőn a XVIII. századi kastélyban

Varga Kálmán

Gödöllő: Museum marketing in the 18th century castle

One of the most significant baroque buildings of the country, the Grassalkovich Castle of Gödöllő (1749, planned by Andreas Mayerhoffer) served, from 1867, as a summer royal residence. After 1945 it gradually dilapidated. In 1994 a public-service corporation was established in order to ensure its multifunction operation (castle museum, hotel, theatre, riding-hall).

The author – the government commissioner of this building – describes the methods used in the restoration, utilisation of the castle, and the marketing work little known in the museum sphere.

E folyóirat hasábjain aligha szükséges részletesen szólni arról, hogy az első mai értelemben vett „köz-gyűjtemény”, a British Múzeum 1753-ban történt megnyitása óta a múzeum, mint kulturális intézményi forma, milyen minőségi változásokon ment keresztül. Elég utalni arra, hogy az akkori alapfeladatok – a kulturális javak újra birtokbavétele és azok megőrzése – a társadalmi elvárásoknak megfelelően hogyan gazdagodtak a kultúrateremtés (például tudományos kutatás) és a kultúraközvetítés (például művelődés) funkcióival, új helyzet biztosítva ezzel a múzeumnak a nemzeti vagy regionális kultúrpolitika prioritásrendszerében.

Persze, ahány tradicionális kötöttség, ahány szakmai profil vagy irányultság, annyiféle karakterű múzeum, s ez nemegyszer komoly fejtörést okoz az intézménytípus elemző vagy a törvényszerűségeket feltárni kívánó elmének. Mégis, legalább általánosságban, a XX. század végi európai trendeket figyelembe véve megfogalmazható, hogy a már klasszikusnak számító funkciókon túl a jelen múzeumának „mit is kell tudnia”. Más szavakkal: a közösségi életnek és a környezet szolgálatának melyek azok a terepei, ahová az intézményben folyó munkának „ki kell merészkednie”.

Egyrészt ez a „kimerészkedés” nem más, mint a hagyományos funkciók társadalmisítása, szociális érzékenység kifejlesztése révén a konkrét szakmaisághoz kötődő közösségérdekű tevékenységek kifejtése, vagy azok számára tér biztosítása. Ebbe a körbe számos, a falakon kívüli környezet adottságaitól is függő tevékenység tartozhat, a tudományos műhelymunkától kezdve a tágran értelmezett múzeumpedagógia át a településrendezés és a közélet arculatának alakításáig. Másrészt a múzeumnak, mint „kulturális gépezetnek” fogadóképesnek kell lennie számos olyan, igényesebb, mindennapi szükségletet is kielégítő tevékenység vagy szolgáltatás iránt, amely segítheti fő céljai elérését és hozzájárulhat a közönséggel való kapcsolat komfortosabbá tételéhez. A nyitottságnak ezek az irányai lényegében a múzeumi szolgáltatások gazdag spektrumát adhatják, melyekbe azon túl, hogy versenyképessé teszik az intézményt saját környezetében, mintegy beleágyazódhatnak a hagyományos tevékenységek.

Mindkét követelmény színvonalas teljesítésének, sőt az alapfeladatok közül még a hagyományosak ellátásának is, ma már van egy újszerűnek mondható feltétele. Ez pedig a sajátos múzeumi management, egy finoman, karakteresen kidolgozandó és végzendő marketing-tevékenység. A következőkben ez utóbbiról lesz szó egy konkrét, ám több szempontból rendhagyónak és legfeljebb még csak biztató kezdeményezésnek te-

kinthető példa kapcsán: Gödöllőn, ahol új közgyűjtemény születik, a marketing nemcsak kísérője, hanem előkészítője, mondhatnánk, egyik segítője a szülési folyamatnak.

A XVIII. századi gödöllői kastély helyreállítása hosszú évek óta a hazai műemlékvédelmi beruházások egyik privilegizált eleme, s az építészeti felújítással párhuzamosan alakulnak ki a hasznosítás irányai is. Részben a helyreállításhoz szükséges források bővítése, részben pedig egy modellértékű működtetés kikísérletezése érdekében 1994-ben Gödöllőn állami többségű, de önkormányzati érdekeltséggel is bíró közhasznú társaság alakult, melynek feladatai a kastély helyreállítására, hasznosítására és működtetésére terjednek ki. A közhasznú társaság a magyar jogrendben újak számító és nonprofit szervezetnek minősülő intézményi forma, melynek azonban megvan az a lehetősége, hogy gazdasági társaságként az üzleti-piaci világ egyenrangú partnere lehessen. Tevékenységi körében meghatározott kulturális feladatokat – például múzeum létrehozása és fenntartása – köteles ellátni, s lényegében minden más, gazdasági jellegű vállalkozást vagy profittermelő tevékenységet csakis e feladatok magasszintű elvégzése és elősegítése érdekében végezhet.

A gödöllői műemlékegyüttes településpolitikai jelentősége (idegenforgalmi és munkahely-teremtési lehetőségek, jó megközelíthetőség), illetve hatalmas méretei (17 ezer m² beépített alapterület, 30 hektár park) kínálják, sőt szükségessé teszik az ún. vegyes hasznosítást, vagyis a kulturális funkciók mellett a turizmusra és vendéglátásra épülő szolgáltatóipar kialakítását. Ami Gödöllőn jelenleg formálódik, akár egy érdekes kulturális-gazdasági szimbiózisnak is tekinthető, annak a rendkívül fontos ténynek a felismerésével, hogy ehhez a szellemi tartalmat, az adottságot és vonzerőt a kastély műtörténeti értéke, tradíciója adja. Ez pedig intézményszerű formában nem más, mint egy kastélymúzeum, a maga minőségi látványosságaival.

A közhasznú társaság cél- és feladatrendszerében a múzeumi funkció – alapvető fontossága ellenére – csak az egyik fő tevékenység. Úgy is fogalmazhatunk, hogy mindaz a kínálat, amely egy múzeum szolgáltatásai közé sorolható (például szálloda, kávézó, ajándékbolt, pénzváltó, utazási iroda, stb.), Gödöllőn önállósult életet kap, s részben a közhasznú társaság saját vállalkozásaként, részben pedig együttműködő partnerek révén szerveződik. Ilyen értelemben az alakuló kastélymúzeum akár egy hagyományos és „elkényeztetett” intézményként is definiálható, hiszen mindazokat a komfortigényeket, amelyeket a XX. század végi múzeumlátogató-

tó közönség elvár, az a szervezet elégíti ki, amelynek a múzeum maga is része.

A szolgáltató feladatok és tevékenységek kiformalódása párhuzamos és egyidejű a múzeumi intézmény kialakulásával, sőt némely esetben még meg is előzi azt: 1995 tavaszán, amikor a közgyűjtemény felállítása, szakmai és infrastrukturális feltételeinek megteremtése még csak előkészületi stádiumban volt, már számos szolgáltatás – ha csak provizórikus jelleggel is – kezdett el működni a helyreállítás alatt álló kastély részleges megnyitásának keretében (büfé, lovaglósiskola, biciklikölcsönzés, stb.).

A kastély vegyes hasznosításának terve, ezen belül a profittermelő lehetőségek feltárása és kiaknázása, magyarán a piac törvényeinek érvényesülése az értékörző múzeumi-kulturális funkció mellett természetes módon hozta magával a számunkra, múzeumi emberek számára kissé idegenül szemlélt tudomány, a marketing szerepét a műemlékegyüttes rehabilitációs folyamatában. Az üzleti tevékenységek sikerének egyik záloga a kastély kimagasló építészeti értéke és történeti jelentősége, vagyis az a vonzerő, amelyet egy hitelesen és gazdagon megrendezett állandó kiállítás – majd tágabban:

A kastély helyreállított főhomlokzata

The restored main front of the castle

múzeumi műhelymunka – jelenthet a hazai kulturális élet (tudományos élet, művelődési alkalmak, nemzetközi és hazai turizmus) számára. Ebből fakadóan ez az értékelvőség vált a közhasznú társaság marketingstratégiájának ideológiai alapjává, amely stratégia ugyanakkor kettős céllal született meg. Egyrészt a kastély rehabilitációjához szükséges pótlólagos források feltárása és mozgósítása (saját támogatási szisztémák kidolgozása), másrészt az idegenforgalomra épülő szolgáltatóipar telepítésének (saját vállalkozások, a beruházók megnyerése) szándékával.

E stratégia első, mindkét cél szempontjából valamiféle „0. ütem”-nek tekinthető eleme a kastély jelentőségének és ügyének a köztudatba bevitele volt. Ez a törekvés egyszerre mutatkozott meg az előkészített, majd 1995 áprilisában tetőző sajtókampányban, a tudatosan megszervezett vendégtúrásban és a kialakított kapcsolatrendszerben. Egy felmérés szerint Magyarországon ma már a lakosság 70%-a tudja, hogy Gödöllőn a kastélyt helyreállítják. 1995 április–július között több mint 30 ezer látogató fordult meg az ódon falak között, s a közhasznú társaság mára 8 különböző nemzetközi és hazai szakmai szervezet, szövetség tagja lett.

Ennek az alapozó jellegű törekvésnek nélkülözhetetlen része a kastély jelenlegi állapotának és a helyreállítás alatt álló szárnyak jövőbeni hasznosítási elképzeléseinek bemutatása. Tudósítani mindarról, ami van és ami terveződik, megmutatni a romlást és felvillantani a jövőképet, nemcsak érdekes és izgalmas élmény a Gödöllőre jövő vendégnek, hanem mozgósítóerejű vállalkozás is. A kastély megnyitása 1995 tavaszán valamiféle „pre múzeumi” tevékenységet is elindított azzal, hogy egy készülő állandó kiállításnak azt a szintjét exponálta, ahonnan a munka elkezdődik. Kiállítással a puszta falak, a félig kész, felújítás alatt álló termek váltak, azzal a plusszal, hogy a látogatók bepillantást nyerhettek az előrehaladó helyreállítás és restaurálás izgalmas folyamataiba is. Kiegészítésként a szakvezetéssel „bukdácsló” látogatóseregeket az egyik féligkész teremben (lovarda) időszaki bemutató várta, amelyen keresztül nemcsak a kastély egykori fényéről, hanem a helyreállítás és hasznosítás terveiről is képet alkothattak.

A marketingmunka első fázisa készítette elő az említett kettős cél megvalósításának jelenünkben is tartó, sőt még hosszú ideig aktuális teendőit. Megalapozta egy sajátos mecenatúrarendszer kidolgozását és működését, melyen belül részben a tradicionális elemekre, részben pedig a korszerű alapelvekre építkezett. Így például sikerült megnyerni a kastély ügyének az egykori királyi és udvari szállítók cím viselőinek jogutódjait,

Esküvő a kastélyparkban

**Idegenvezetők
oklevélátadása**

**Kiállításmegnyitó,
1995. április 7.**

**Wedding in the castle
park**

**Handing over the
certificates of the
tourist guides**

**Exhibition opening,
7 April 1995**

vagy többlépcsős támogatói szisztéma kidolgozásával (gyémánt-, arany-, stb. fokozatok) mintegy 50 patrónus lett bevonható a rehabilitációs folyamatba.

A másik cél, amelyet kissé idegenül hangzó szakzsargonnal az idegenforgalom kulturális húzóágazatának piaci felvezetésével a marketing-program el kíván érni, a gazdag kínálatú szolgáltatóipar meggyökereztetése. A tervezett szolgáltatások egy része – ahogy céloztunk is rá –, ma már a múzeumlátogatás természetes közegéhez tartozik (higiéniai feltételek, vendéglátás, szuvenir, stb.), más része pedig – mintegy túllépve a provinciális szempontokon –, komplexebb igények kielégítésére törekszik (rendezvényközpont, szálloda, utazásszervezés, stb.). Mindez alkalmas arra is, hogy a kastély környezetében sajátos erjedést indítson el, vagyis munkaalkalmakat teremtsen és a településen élénkítse a vállalkozói kedvet.

A marketingprogram vázlatából végül nem hagyhatjuk ki azt a kulcsfontosságú elemet, amely a kastély, illetve a kastély-ügy megjelenésének, arculatának kimunkálására vonatkozott. Az ún. logo megtervezésén és használatán túl ide sorolódott a különböző grafikai megoldások alkalmazása (levélpapír, mappa, ajándékkiadványok, stb.), az igényes megjelenés számos követelménye (információs táblák, a kastélyőrség egyenruhája, stb.), sőt a helyreállítási munkák kulturáltsága is (munkarend és tisztaság, ruházat, stb.).

Ami tehát Gödöllőn történt, pontosabban elkezdődött és előreláthatólag még hosszú évekig tartani is fog, szükséges előkészülete és velejárója a kastélyegyettes rehabilitációs folyamatának. Szervesen összefügg ugyanakkor a hasznosítási programon belüli múzeumi funkcióval, s mintegy előkészíti annak komfortját és infrastruktúráját. A marketingterv e vonatkozású stratégiai kérdéseinek kimunkálását befolyásolta az American Express Alapítvány megbízásából végzett kutatás is (BKE Vállalatgazdaságtan Tanszéke, 1993.), amely a múzeumi management és marketing helyzetét vizsgálta 9 budapesti múzeumban, és hasznos javaslatokat fogalmazott meg a továbbfejlesztés lehetőségeire.

Végezetül ejtsünk szót egy kényes, gyakorta nem megalapozatlan aggályról, amely a múzeum értékőrző-, valamint közvetítő tevékenysége és az üzleti-piaci szemlélet közötti viszony kérdéseiben szokott felmerülni. Az aggály lényegében az értékvesztés problematikájára vonatkozik, azaz felhívja a figyelmet a múzeum magasrendű kulturális küldetését veszélyeztető, és a fogyasztói társadalom napi érdekeltségű mozgásaiban rejlő „elsekélyesítő” tendenciákra. E tekintetben azonban aligha van egységes és mindenütt alkalmazható recept vagy valamiféle generálmegoldás... Annyi bizonyos csak, hogy a rugalmas szemléletmód elsajátítása mellett a folyamatokba kontrollelemeket kell beépíteni. Mert az nem lehet vita tárgya, hogy a múzeum, mint a kulturális élet egyik meghatározó intézményi bázisa, az ami, s minden más tevékenység, amely holdudvarában megjelenik, érette és általa van, nem pedig fordítva.

The Women of the Hapsburgs in Schlosshof and Niederweiden Thoughts while organizing an exhibition

The two exhibitions organized by the Marchfelder Castle Society were directed set up by a Hungarian art historian with the exemplary cooperation of Austrian, French, Hungarian museums. The two beautiful 18th century castle, once owned by Eugen Savoy, the legendary general were renovated in 1986. Since then they housed exhibitions of diverse themes. The *Elisabeth-Erzsebet* exhibition of 1993 was attended by more than 100 thousand visitors, served as an amalgam between Vienna exhibition of 1986 and the one of 1992 arranged by me at the Hungarian National Museum of Budapest.

The idea of the newer Hapsburg exhibition was defense secretary dr. Werner Fasslabend's president of the Castle Society. As a result of the cooperation during the Queen Elisabeth exhibition they thought of asking me to set up this show. We had very little time to assembling the collection but I had been spending a lot of time on the theme before and I also had the excellent Hapsburg lexikon of dr. Brigitte Hamann at my disposal. I received significant help from colleagues working in various museums most of whom I had worked with earlier.

In Schlosshof we showed the first ladies of the Hapsburg Court in chronological order. The feature of their lives from the inception of the dynasty to the end of the 16th C. was *Love – Power – Death*, the second part (17th C.) is the period of *Piety and Violence* and the third part (18th C.) is entitled *Fecund Mothers – Mothers of the*

A „Habsburgok Asszonyai” Schlosshofban és Niederweidenben

Gondolatok egy kiállítás rendezése kapcsán

F. Dózsa Katalin

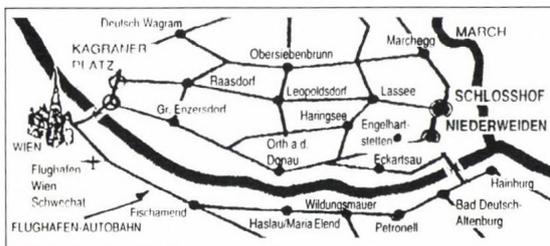
Az 1970-es évek második felétől egyre rendszeresebbé vált az a gyakorlat, hogy külföldi múzeumok magyar gyűjteményektől kértek kölcsön tárgyi anyagot, illetve, hogy magyar kiállításokat külföldi múzeumok fogadjanak. Így a magyar szakemberek komoly kapcsolatokat építhettek ki a külföldiekkel. Sokszor visszatérő panasz azonban az, hogy ez csupán egyirányú utca, csak mi adunk anyagot, a „gazdag nyugat” kvázi gyarmatosít bennünket, kihasználva a magyar múzeumok pompás gyűjteményeit. A valóságban azonban azért beszélhetünk egyirányú utcáról, mert a magyar múzeumügy anyagi lehetőségei korlátozottabbak, s a magas költségeket (szállítás, biztosítás, utaztatás) ritkábban tudják vállalni. Nem a nagy külföldi múzeumok segítőkészségével van baj, hanem az egyéb feltételek hiányával. Ezt bizonyította a Marchfeldi Kastélyszövetség (Marchfelder Schösserverein) által szervezett kettős kiállítás is, amely magyar muzeológus irányításával osztrák, francia és magyar múzeumok példás együttműködésével valósult meg.

A kiállítás témájának ötletadója dr. Werner Fasslabend, a Kastélyszövetség elnöke, főállásban ismert néppárti politikus, honvédelmi miniszter volt, aki lelkes lokálpatriótaként társadalmi munkában igen aktívan támogatta a Kastélyszövetség létrejöttét és működését. 1986 óta, amióta a két szép XVIII. századi, egykor Savoyai Jenő tulajdonát képező kastélyt renoválták, évről évre változatos tematikájú kiállításoknak adtak helyet, melyeket évente több tízezer látogattak meg. Az egyik legsikeresebb az 1993-ban megrendezett *Elisabeth, Erzsébet c.* kiállítás¹ volt, amelyet több mint 100 000-en tekintettek meg. Ez a kiállítás az 1986-os bécsi, Hermessvilla-i osztrák², illetve az 1992-ben a Magyar Nemzeti Múzeumban³ általam rendezett magyar bemutató „összeolvasztása” volt, azaz a Historisches Museum der Stadt Wien, illetve a Magyar Nemzeti Múzeum közös rendezvénye. E munka kapcsán ismerkedtem meg én is a Kastélyszövetséggel, Fasslabend úrral, valamint a csodálatos kiállítási terekkel. 1994 szeptemberében ennek az együttműködésnek eredményeként gondoltak arra, hogy az újabb Habsburg-kiállítás megrendezésére személy szerint engem kérjenek fel. Annál is inkább, mert a Habsburgok világhírű történészkutatója, dr. Brigitte Hamann is engem javasolt, valamint szíves közlése szerint, Dr. Gedai István, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója is.

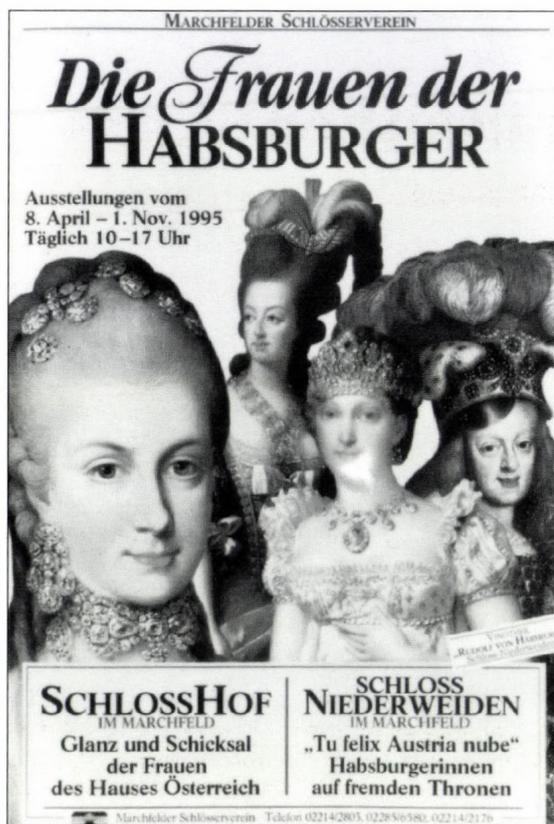
Az igen munkaiányes kiállítás anyagának összeállítására nagyon kevés idő állt rendelkezésre, a nagy lehetőségnek azonban nem tudtam ellenállni. Azért mertem belevágni egyáltalán, mert Erzsébeten kívül más Habsburg hölgyekkel⁴ is foglalkoztam már, s a viselettörténettel párhuzamosan kultúrtörténeti, életmód-történeti

kutatásokat folytattam, beleértve a nők helyzetét is az egyes történelmi korokban. Ugyanakkor rendelkezésemre állt dr. Brigitte Hamann egészen kiváló Habsburg-lexikonja⁵, (sőt: engedélyt kaptam tőle, hogy szabadon felhasználhatom szövegét a kiállításához), valamint az elmúlt évtizedek kiemelkedő osztrák történeti kiállításainak katalógusai⁶. Az igazi segítséget azonban a különböző múzeumokban dolgozó kollégáktól kaptam, akiknek túlnyomó részét ismertem, esetleg már együtt dolgoztam velük kiállításaikon, erőmhöz mérve segítve őket műtárgyanyaggal. Végül, de nem utolsósorban munkahelyem, a Budapesti Történeti Múzeum⁷, felvállalta a bázismúzeum szerepét, ami nem csak igen jelentős anyag kölcsönzését jelentette, de a szervezési feladatok átvállalását is.

Nations. The central figure is Marie Theresé. *The Conflict of Personality and Duty* characterized the 19th century. In Niederweiden we presented the Habsburg princesses on foreign thrones – by countries. On the first floor France, Transylvania, Poland. On the main floor Italy, Germany, Brazil and Mexico. In two rooms a special exhibition was shown under the title *Habsburgs on the Stage*. Apart the portraits and souvenirs of the ladies we aimed at reviving the era of the princesses with paintings, dresses, and ecclesiastics as well as objects of decorative arts. The exhibition which opened April 8. 1995 (closes 1. November) very well visited and will attain the attendance of the Queen Elisabeth exhibition. This is a natural consequence of its much loved theme.

A feladat nagyon szép volt, de nagyon nehéz. Az első lépés a tematika kettéválasztása volt. A nagy, reprezentatív schlosshofi kastélyban mutattuk be az osztrák és spanyol Habsburg udvar első hölgyeit, a kisebbik, bűbajos niederweideni kastélyban pedig az idegen trónon uralkodó Habsburg hercegnőket.

Schlosshofban követtük az időrendet. Érdekes módon hamar kialakult egy, a történelemhez és a kastély történetéhez is igazodó felosztás. A dinasztia születésétől kezdve a XVI. század végéig a *Szerellem, hatalom és halál* a jellemző motívuma a Habsburg asszonyok életének. (Itt kapott teret Habsburg Mária, a Csele patakba fulladt II. Lajos királyunk hitvese is.) A második rész, (XVII. század) a *Hit, jámborság és erőszak* korszaka. A harmadik rész (XVIII. század) a *Sokgyermekes anyák, a népek anyjai* címet kapta s központi figurája Mária Terézia volt. Ez foglalta el a legtöbb termet, hiszen a kastélyt Savoyai Jenő után a császárné is birtokolta, sőt legkedvesebb gyermekének, Mária Krisztinának 1766-ban itt ünnepelték az esküvőjét. A XIX. századra jellemző az *Egyéniség és a kötelesség harca*. E korszak legjellemzőbb alakja a bajor hercegnőből igazi magyar királynévá lett Erzsébet volt.

Niederweidenben az országokénti felosztás tűnt célszerűnek. Az emeleten *Franciaország*, hiszen sok francia királyné volt a szépséges Eleonórától, I. Ferenc király hitvesétől a híres Marie Antoinette-ig, illetve Mária Lujzáig. *De Erdély, Lengyelország, Itália és Németország* fejedelemségeinek trónján is ült Habsburg hercegnő. Közép-, illetve Dél-Amerikából Leopoldine, *brazil* és Charlotte *mexikói* császárnék kalandos életútját lehetett felidézni. Két teremben egy másik, a témához kapcsolódó kiállítás is helyet kapott *Habsburgok a színpadon* címmel, amelyet az Osztrák Színházmúzeum anyagából válogattunk. Az nyilvánvaló volt, hogy csupán az életrajzok, portrék és a nőalakokhoz kapcsolódó emléktárgyak nem ele-

gendők egy vonzó kiállítás létrehozásához. A megoldás a hercegnők korának bizonyos mértékig való felidézése volt, festmények, ruhák, egyházi és világi iparművészeti tárgyak segítségével. Schlosshofban egy-egy korszak, Niederweidenben az országok legjellemzőbb anyagának kiválasztásával.

Végül úgy gondolom érdemes néhány megfigyelésemet közölnöm, amelyekre most nem kölcsönzőként, hanem kölcsönkérőként tehettem szert. A legfontosabb, hogy a jelentősebb múzeumok szerződésileg kikötötték a biztosítást, azt, hogy melyik profi csomagoló és szállítócéggel hajlandók dolgozni, és természetesen a korszerű kiállítási feltételeket (fény, páratartalom, stb.), amit egy munkatársuk ellenőrzött is a helyszínen. Több múzeum, mint pl. a Kunsthistorisches vagy a Museum für angewandte Kunst nem engedte meg, hogy az egyébként gondos és felkészült kiállítás-rendezők hozzájúljanak a műtárgyaikhoz. Csak a saját munkatársaik helyezhették el a vitrinben darabokat. A festmények falra helyezése is csak a kurírok jelenlétében történhetett meg. A grafikákat, metszeteket paszpartuzva és bekeretezve adták át, s gondosan figyeltek arra, hogy hol kerülnek elhelyezésre. Ezek a feltételek egyáltalán nem újdonságok számunkra. A magyar kölcsönzők: a Szépművészeti és az Iparművészeti Múzeum, és természetesen a BTM is hasonlóképpen jártak el, mégis nem árt hangsúlyozni a nagy múzeumok igényességét, mert még mindig nem általános ez a szemlélet. Sokszor meg kell magyarázni, hogy egy kiállítás anyagát nem lehet egyszerűen a szállítókra bízni, ha mégoly profik is.

Az 1995. április 8-án megnyílt kiállításnak sok látogatója van, s úgy tűnik, október 31-ig, bezárása napjáig el fogja érni az Erzsébet királyné kiállítás látogatottságát, ami szerintem természetes következménye a közönség által különösen kedvelt témaválasztásnak. 1997-ben Budapesten is meg szeretnénk rendezni ezt a kiállítást, amelynek anyagválogatásához és kölcsönzéséhez az osztrák és a francia múzeumok – ígéretük szerint, ha a feltételeket biztosítani tudjuk – ugyanolyan szívesen állnak rendelkezésünkre.

1 Elisabeth, Erzsébet, Mária Terézia, Mensch und Mythos. (Ember, Felség, Mítosz) Schlosshof, 1993. ápr. 4.–okt. 31.

2 Elisabeth von Österreich, Einsamkeit, Macht und Freiheit. (Ausztriai Erzsébet, Egyedüllét, Hatalom, Szabadság) 99. Sonderausstellung des Historischen Museums der Stadt Wien, Hermesvilla 1986. márc. 22.–1987. márc. 22-ig

3 Erzsébet, a magyarok királynéja. Magyar Nemzeti Múzeum, 1992. május 18.–1993. február 28.

4 Mária királyné menyegzői öltözéke. Kiállítás a Magyar Nemzeti Múzeumban 1984.

márc.–május, valamint Mária Antoinette anyagot mutattam be a francia forradalomról megemlékező kiállításra – „Vigyázó szemetek Párizsra vessétek” Magyar Nemzeti Múzeum, 1989. július 14.–szeptember 30.

5 Hamann, Brigitte, Die Habsburger. Ein biographischer Lexikon. Wien. 1989.

6 Néhány példa: Renaissance in Österreich. Schloß Schallaburg, Wien, 1974; Maria Theresia und ihre Zeit. Schloss Schönbrunn Wien 1980; Der Glanz des Hauses Habsburg. Tokio 1992.

7 1994. június 1. óta a Budapesti Történelmi Múzeumban dolgozom.

Top secret document of the May 23, 1956 Session of the Ministerial Council: Problems of Museums

The depredations of the second world war resulted in the deteriorated buildings of the Hungarian museums, decimation of their collections, diminished staff of museologists and the mass of art treasures hauled East and West. While assessing damages and in the course of rehabilitation the experts of the museums, libraries and archives proposed already in the summer of 1945 to bring the institutions under unified state directions, the acceleration of the reorganization of the museums.

The National Center of Museums and Monuments (NCMM) which brought together the best experts of museum branches and protection of monuments was founded in 1949 based on the Law of Museums and Monuments.

In January 1951 the new management of all museums took place, giving significant advantages particularly to provincial museums. This central direction which provided common recording, education of museologists at university level, a special unit for central organization of exhibitions, more favorable material assistance, was again menaced by decentralization.

The government issued a decree in 1954 to transfer the provincial museums to local administration, effective June 30, 1956. The NCMM as well as the affected museum directors saw in this intent rash, illconsidered disposition. The Ministerial Council discussed their jointly prepared memorandum reflecting the situation in May 1956 in such a way that two provincial museum.

„A múzeumi terület problémáiról – a vidéki múzeumok tanácsai kezelésbe adásáról”

A Minisztertanács 1956. május 23-i ülésén megtárgyalt A-1488 számú,
szigorúan titkos előterjesztés előzményei és következményei

Kaposvári Gyula

A II. világháború pusztításai, a bombázások a műemlékeket, múzeumokat sem kímélték. Elpusztult, megrongálódott épületek, megtizedelt gyűjtemények, nyugatra és keletre hurcolt műkincsek pótolhatatlan veszteségeket okoztak. A gazdaságilag is leromlott országban nemcsak a lakások, gyárak helyreállítása, újjáépítése vette kezdetét, hanem a kultúra területén is hősi munka indult iskolák, könyvtárak, múzeumok rendbetételére, munkájuk folytatására, szervezettebbé tételére.

A múzeumok, könyvtárak, levéltárak szervezeti önállósulásának előkészítését szolgálta 1945 nyarán az a siófoki tanácskozás, amelyen a terület szakemberei javasolták az intézményrendszerek egységes államigazgatási irányítás alá vonását, és központi irányító szervként a Múzeumok és Műemlékek Országos Központja, az Országos Könyvtári Központ és a Levéltárak Országos Központja létrehozását a VKM felügyelete alatt.

A múzeumok életében kedvező változást hozó 1949. évi 13. sz. törvényerejű rendeletről következő feladatok irányítására és végzésére a tvr. alapján megalakult a Múzeumok és Műemlékek Országos Központja (a MMOK), amely magába tömörítette a múzeumi szakágak és a műemlékvédelem legjobb szakembereit. Az új központ mint hatóság a régészeti területek védetté és az értékes épületek műemlékké nyilvánítását is ellátta. A múzeumi és műemléki terület koncentrációját segítette a vidéki múzeumok állami kezelésbe vétele is 1951. január 1-jével. Így az egész országra egységesen lehetett megszabni a főbb tennivalókat. Eszerint például a szolnoki múzeum a múzeumi feladatok mellett műemlékvédelmi központ lett, gyűjtési területe Szolnok megye. Igaz ugyan, hogy így a szolnoki egyszemélyes kis múzeumra rengeteg feladat hárult, de megvolt az a lehetőség, hogy nemcsak a múzeumi terület legjobb szakembereitől kapjunk szakmai segítséget, hanem a műemléki szakemberektől, nem egy esetben a helyszínen is. Jó példa erre az ország 74 településén elkészült „Városképi és Műemléki Vizsgálat”.

Debrecenben Balogh István 1949 végén lett a Déri Múzeum igazgatója, ő végezte a városképi és műemléki vizsgálatot. Érdemes idézni tőle, aki díjtalan gyakoronként a 30-as években ott kezdte múzeumi pályáját:

„... alig tagadható, hogy az állami kezelésbe vétel főleg a vidéki múzeumok részére határozott előnyökkel járt, s ha nem is oldott meg minden problémát, a magyar múzeumokat mégis kiemelte az évtizedes elhanyagoltság állapotából.”

Az 1951–53-as években a MMOK negyedévenként rendezett többnapos múzeumvezetői konferenciái alkal-

mat adtak arra, hogy a vidéki múzeumok szakemberei egymással és a fővárosi múzeumok muzeológusaival megismerkedjenek. 1953-ban a MMOK megszűntével a múzeumok a Népművelési Minisztérium közvetlen felügyelete alá kerültek, elválva a műemléki szervezettől. A MMOK-nál bevált múzeumigazgatói tanácskozásokra került a sor akkor is, amikor a Népművelési Minisztérium a Minisztertanács 1091/1954. számú határozatát a vidéki múzeumok zömének a tanácsok kezelésbe adásáról, felülvizsgálatni, illetve módosítani akarta.

Darabos Iván népművelési miniszterhelyettes 1955 végén Budapestről 8 és vidékről is 8 múzeumigazgatót hívott össze tanácskozásra. 1956 februárjában pedig Darvas József népművelési miniszternél folytatódott a megbeszélés, de már csak 4+4 múzeumi szakember részvételével, amelyen kialakítottuk az előterjesztés végleges szövegét.

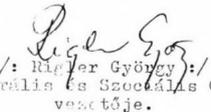
1956 májusában a Minisztertanács ülésére pedig már csak ketten-ketten voltunk hivatalosak: Budapestről Fülöp Ferenc – aki minisztériumi főosztályvezető és a Nemzeti Múzeum főigazgatója volt ekkor egy személyben – és Korek József – ekkor minisztériumi osztályvezető –, Sopronból Csatai Endre és Szolnokról jómagam. A meghívólevélhez volt csatolva az alább közlendő (A-1488) TÜK irat is.

Mivel ez az „*Előterjesztés a múzeumi terület problémáiról*” tömör és hiteles kortörténeti dokumentum, véleményem szerint megérdemli a nyilvánosságot.

director – including the author – could attend and express their opinion.

(For this there was as precedent, nor has it happened since.)

Influenced by the presented arguments the Ministerial Council adjourned the transfer to the local councils. The repercussions following the soon erupting revolution of 1956 would surely have effected the museum experts in the provinces much more severely if the local administrations had been able to call them to account as their close subordinates. In the end the decentralization of the provincial museums took place at the beginning of the 60's.

MINISZTERTANÁCS TITKÁRSÁGA		Előadó: Kiss Árpádóné
		Szám: .....
		Budapest, 1956. május 21.
Kaposvári Gyula múzeumigazgató		
<u>S z o l n o k .</u>		
Hegedűs elvtársnál a mellékelt előterjesztés f.h.ó 23.-án, szerdán d.u. 13 órákor megtárgyalásra kerül, melyre – Hegedűs elvtárs megbízásából – az Elvtársat ezúton meghívom.		
Az értekezlet helye: Parlament, XVII. kapu.		
Melléklet !		
		 1: Rieger György Kulturális és Szociális Osztály vezetője.

Előterjesztés a múzeumi terület problémáiról

A magyar múzeumok a második világháború után igen megrongált épületekben, anyagukban súlyos veszteséget szenvedve kezdtek el működesüket. Súlyosította a helyzetet, hogy a magyar múzeumok a háború előtt törvényhatósági, városi, illetve egyesületi fennhatóság alatt állottak, s gazdasági és szakmai tekintetben elhanyagolt intézmények voltak.

A magyar múzeumok történetében sorsdöntő változást hozott az 1949-es esztendő, mikor a különböző szervek (város, megye, egyesület, magán) fennhatósága alól a 13/1949. sz. tvr. alapján központi felügyelet, fennhatóság és irányítás alá kerültek. A központi állami fenntartásbavétel biztosította a Horthy rendszerben elhalt, szinte csak papíron működő múzeumi hálózat reorganizálását, új múzeumok szervezését, a múzeumok szakemberekkel való ellátását. Leltározták a múzeumokban felhalmozott felbecsülhetetlen értékű kulturális kincseket. Számbavették az egyházi és magánszemélyek birtokában lévő teljes műkincsállományt, ezt rendszeresen nyilvántartják és ellenőrzik. Megtörtént az évtizedek óta nem restaurált műkincsállomány karbantartása, bár e munkát a korszerű felszerelés, szakkáder és segédszemélyzet elégtelensége gátolja és az anyag további pusztulását jelenlegi erőinkkel, felszerelésünkkel megakadályozni nem tudjuk. Egyre élénkebben domborodik ki a múzeumok tudományos munkája, szorosan összefonódva a Magyar Tudományos Akadémia által irányított tervmunkákkal. Tudományos ismeretterjesztésben (kiállítások, előadások, népszerűsítő kiadványok) a kulturális forradalom szerves részévé váltak. Ennek a fejlődésnek eredményeképpen múzeumaink ma már nem a múltba fordult intézmények, hanem tevékenyen vesznek részt kulturális életben, népiünk marxista nevelésében, sőt támogatást nyújtanak a termelésnek is.

Pártunk és kormányzatunk igen komoly anyagi lehetőség rendelkezésre bocsátásával ennek a fejlődésnek alapjait megteremtette. Az 1949 óta tartó fejlődés első sorban annak tulajdonítható, hogy a központi fenntartás, irányítás segítségével anyagi és személyi erőinket a legfontosabb kérdések megoldására tudtuk biztosítani. A hazánkban megforduló külföldi tudósok (a Szovjetunió, a népi demokráciák és a nyugati országok múzeumi vezető szakemberei) a tudományos, kiállítási és rendezési munkákban meglévő kiemelkedő eredmények okát a központi fenntartásban látják.

1954-ben a Minisztertanács határozatot hozott (1091/1954.) a vidéki múzeumok zömének a tanácsok kezelésébe való átadásáról 1956. június 30-i határidővel. Szükségesnek tartjuk a minisztertanács határozat felülvizsgálatát, annak módosítását.

A magyar múzeumi szervezet intézményeiben egyesíti a múzeumok tudományos és népművelő feladatát, azokban a tudományágakban, amelyekben akadémiai kutató

intézetek nincsenek. A múzeum feladata, hogy elmélyültebb, egyre szélesebb kutatómunkával a területéhez tartozó szaktudományt (régészet, néprajz, művészettörténet, természettudomány) művelje és ez alapszólva sokoldalú ismeretterjesztő munkával népiünknek szolgálja.

A M.T. határozat a múzeumoknak ezt a tudományos feladatát nem veszi figyelembe, ezért a múzeumi terület vezetői, tudományos dolgozói a minisztertanács határozatot a magyar múzeumokra aggályosnak tartják. Múzeumaink tudományos irányítása, tudományos kutatómunka, a vidéki és országos múzeumok együttműködése, múzeumok tudományos anyagának országos méretekben folyó számbavétele és restaurálása a tanácsok kezelésében nem biztosítható, s múzeumainkat az átadás visszafeljeszténé.

A vidéki múzeumok részei, láncszemei az Akadémia által irányított egységes tudományos terveknek és ez alapjellege múzeumainknak; e feladatok tekintetében egy-egy vidéken kisebb kutató intézeteknek tekinthetők. Az a szoros tudományos együttműködés, ami az országos és a vidéki múzeumok között kialakult, továbbá a vidéki múzeumok egymásközötti, szükségszerű kooperációja a tanácsokra decentralizált szervezetben nem oldható meg.

Tanácsaink népművelési apparátusát nem látjuk elég fejlettnak ahhoz, hogy ilyen sokágú (természettudomány, régészet, néprajz, művészettörténet, művelődéstörténet, irodalom, stb.) tudományos muzeológiai feladatok irányítását és fenntartását el tudják látni. Egyetlen olyan intézmény nem tartozik a tanácsokhoz, amelyik tudományos kutatómunkát végez és a Magyar Tudományos Akadémia tudományos terveinek végrehajtásában részt vesz.

A múzeumok tudományos alapfeladataiból kifolyólag, a tudományos kutatómunkát végző múzeumok tanácsai fennhatóság alá kerülése visszafeljedést eredményezne és tudományos feladatainkat megoldani nem tudnánk. Kérjük a rendelet módosítását, hogy a tudományos jellegű múzeumok a tanácsok fennhatósága alá ne kerüljenek.

A magyar múzeumok szervezetében vannak olyan kizárólag népművelő célt szolgáló intézmények, amelyek a magyar múlt nagyjainak emlékházaiban felállított kiállításokon keresztül ápolják emléküket. Ezek olyan múzeumok, amelyek tudományos alapgyűjtemény nélkül helyi, elsősorban népművelő feladatot oldanak meg. E múzeumok tanácsai hatáskörbe való átadását nehezíti ugyan az a körülmény, hogy kiállítási anyaguk az országos múzeumoktól kölcsönadott darabokból áll (Petőfi, Vörösmarty ereklyéi, stb.), – mégis javasoljuk ezek tanácsosítását.

Ennek megfelelően a következő emlékmúzeumok kerülneek a megyei tanácsok hatáskörébe:

1956. június 30-al:

Balatonfüred	Monok	Kalocsa
Badacsony	Széphalom	Mezőkövesd
Horpács	Tapolca	Hévíz
Kápolnásnyék	Nikla	Siófok
Kiskőrös	Vál	Komló

1957. január 1-vel:

Sümege	Mohács	Tiszafüred
Hajdúböszörmény	Nagykőrös	Túrkeve
Kőszeg	Sárvár	Békés
Makó	Szigetvár	Tápiószéle

A második csoport későbbi átadását az elvégzendő szakmunkák teszik szükségessé.

Múzeumaink eddigi fejlődését figyelembevéve, valamint tekintetbevéve azokat az igényeket, amelyeket népünk növekvő kulturálódása a múzeumokkal szemben joggal támaszt, a múzeumi terület úgy látja, hogy a magyar múzeumok fejlődésében jelenleg bizonyos megtorpanás következett be. Megoldandó problémáink közül a legfontosabbakat az alábbiakban ismertetjük:

Nem kielégítő nemzeti múzeumaink helyzete elhelyezésben és anyagi ellátottságban. A katasztrófális helyhiány a Természettudományi, Néprajzi, Történeti, Színháztörténeti Múzeumokban már olyan fokú, hogy akadálya az elmélyült tudományos munkának és az egyre gyarapodó múkincsállományt korszerűen raktározni nem lehet.

A múzeumok számára hézagpótló darabok sorozatának megszerzésére nincs lehetőség a csekély anyagi ellátottság miatt. Klasszikus mestereink felbukkanó képzőművészeti alkotásainak, a magyar és külföldi iparművészet kiemelkedő darabjainak, pusztuló néprajzi anyag, kallódó irodalmi kéziratok megvásárlására nincs lehetőség. Így ezek legtöbb esetben magánkézbe vándorolnak, sőt kikerülnek az országból. Papíron meglévő elővásárlási joghoz biztosítani kellene az anyagi lehetőséget és az ezzel foglalkozó szervek (Bizományi Áruház, ÁRTEX) hathatós ellenőrzését.

Aggasztó a technikai felszerelések hiánya, amely a restaurálás tudományos alapokra való helyezését gátolja.

Szakképzett restaurátorok száma minden múzeumban elégtelen, pedig mőtárgyállományunkat csak korszerű technikával felszerelt laboratóriumokkal, elegendő számú restaurátorral menthetjük meg az elpusztulástól. A magyar múzeumok mind Budapesten, mind vidéken megfelelő segédszeméllyel nincsenek ellátva (fényképész, rajzoló, raktárkezelő, adminisztrátor, hivatalsegéd, teremőr). Ezek hiányában magasan kvalifikált tudományos dolgozók kénytelenek a segédszeméllyel háruló feladatokat ellátni. Ilyen szempontból a magyar múzeumok segédszemélyzeti állománya össze sem hasonlítható szovjet és népi demokratikus államok múzeumaival.

Megoldatlan a nagy építkezéseknél felbukkanó régészeti leletek kérdése is. Bár a 13/1949. sz. tvr. lehetőséget ad a leletek színhelyén végzendő ásatásokra, megállapíthatjuk, hogy jelenleg a régészeti leleteket nem jelentik, ezek 90%-a veszendőbe megy. A Szovjetunióban és a többi népidemokratikus országban törvény biztosítja a nagy építkezések színhelyének előzetes régészeti kutatását, amelynek költségeit az építkezés költségvetésébe betervezik. Ennek példájára kérjük hasonló törvényerejű rendelet meghozását nálunk.

Budapesti múzeumainkban 10 éve megoldatlan probléma az 1944–45-ben a múzeumok épületeibe beköltözött családok kérdése, akik közül legtöbb semmiféle hivatali kapcsolatban múzeumainkkal nincs. 25 család lakik az országos múzeumok épületeiben. Múzeumaink biztonsága megköveteli ezeknek a múzeumok épületeiből való kitelepítését.

A múzeumi terület évről évre megismétlődő problémája az egyetemi oktatásból kikerült fiatal tudományos dolgozók munkábaállítása július 1-vel. A kérdést a Népművelési Minisztérium miniszterhelyettesi értekezleten megtárgyalta, egyetértett abban, hogy az évről évre való nyugdíjazás legjobb erőink elpocsékolását jelenti. Kérjük 1956-ban a kötelező múzeumi elhelyezésre kerülő végzett egyetemi hallgatók részére státushelyek engedélyezését.

Budapest, 1956. április 29.

”

A Minisztertanács 1956. május 23-i ülését Hegedűs András, az MT elnöke nyitotta meg, jelen volt Erdei Ferenc, az MT elnökhelyettese is, a Népművelési Minisztériumot Darvas József miniszter képviselte. Az előterjesztés beajánlása után egy-két kérdés hangzott el, majd néhány pozitív hangú rövid hozzászólás.

Hegedűs András a múzeumi küldöttek véleményét kérte. Elsőként Csatai Endre Kossuth-díjas művészettörténész kért szót, beszámolt Sopron környékének műemléki kutatásairól, s a munkáját akadályozó bizalmatlanságról a határ közeli községekben. Füleper Ferenc szerint sok helyen nem érett a helyzet vidéken arra, hogy a vidéki múzeumokat a helyi tanácsok kezelésébe adják.

Negatív példái közül megdöbbenést keltett a ceglédi, ahol a városi pártbizottság a Kossuth Múzeumot kitelepítette a saját épületéből, és a helyére költözött.

Körök József, aki régészeti leletmentések során bejárta az ország településeinek nagy részét, kutatásaihoz legtöbb helyen támogatást kapott, de a vidéki múzeumokat látogatva észlelte, hogy a munka leterheltsége miatt létszámfejlesztésre volna szükségük.

Utolsóként én kértem szót. Mondandómat azzal kezdem, hogy a Népművelési Minisztérium telefonutasítására a Megyei Tanács V. B. elnökének írásos véleményét, s mivel az lényegében egyezik az én véleményemmel is, legjobb, ha felolvasom:*

* Nyugodtan jelenthettem ki, hiszen én magam fogalmaztam. Amikor ugyanis Zsemlye Ferencről az MTVB általános elnökhelyettesétől megkérdeztem, mikor jöhetnek a Megyei Tanács írásos véleményéért, azt a választ kaptam: „Amikor maga megírja. Magának kell tudni, hogy mi legyen a mi véleményünk.” Magyarán annyit, hogy nemcsak jó kapcsolatban volt az elnökhelyettes a múzeummal, hanem akkor megyei tanácstagként a Megyei Népművelési Állandó Bizottság elnöke is voltam.

„A Népművelési Minisztérium telefon kérésére a múzeumokkal kapcsolatban a Szolnok megyei Tanács V. B. álláspontját az alábbiakban jelentem. Az értekezleten nem vehetünk részt rendkívüli V. B. ülés és szabadságok miatt.

A múzeumoknak a tanácsokhoz való kerülését elvileg helyeseljük, mert a tanács törvény alapján a tanács a területéhez tartozó minden gazdasági és kulturális területnek is gazdája.

A decentralizálás kérdését ma még nem tartjuk aktuálisnak a tanács előtt álló sok és hatalmas feladat miatt.

A múzeum tudományos intézmény, feladata – szerintünk – a tájegység helytörténetének, néprajzának, természetrajzának stb. vizsgálata és a felkutatott eredmények tudományos és népszerű közlése. Jelen körülmények között megyénk múzeumai – bár komoly erőfeszítéseket tesznek ez irányban – a kívánt eredményeket mégsem tudják felmutatni, mert anyagi eszközök, technikai felszerelés dolgában rosszul állnak, személyi állományuk rendkívül kicsi.

Ilyen körülmények között kívánatosabb, hogy a Minisztérium előbb végezze el azokat a feladatokat, amelyek a múzeumainkat életképesé teszik és amelyeket országos szemszögből, egy központi helyről világosabban láthat és szervezetével könnyebben megoldhat.

A múzeumokat megyénkben így is magunkénak tekintettük, mert a kulturális és népművelési munkánkban komoly feladatokat oldottak meg.”

A múzeumi hozzászólások elhangzása után Erdei Ferenc a minisztertanács elnökhelyettese az előterjesztést elfogadásra javasolta, s ajánlotta a minisztériumnak, hogy a szakember létszám növelését végzett egyetemi hallgatók munkába állításával igyekezzék megoldani és figyelme a technikai fejlesztés területére is terjedjen ki.

Végezetül Hegedűs András miniszterelnök a múzeumi terület problémáiról szóló előterjesztést jónak és elfogadottnak nyilvánította. Felhívta a Népművelési Minisztérium figyelmét arra, hogy az előterjesztésben szereplő fejlesztési feladatokat megfelelő ütemezéssel oldja meg s azok teljesítése után kerüljön a decentralizálás kérdése újra a Minisztertanács elé.

Utóhangként megállapíthatjuk, hogy a minisztertanácsi határozat a vidéki múzeumok tanácsi kezelésbe adásának elhalasztásáról fontos esemény volt. Azzal, hogy a kérdés 5-6 évre lekerült a napirendről, az 1956-os forradalmat követő időben a Múzeumi Főosztály sok esetben hatásos segítséget tudott nyújtani a vidéki múzeumok szakemberei ellen indított alaptalan vádaskodások ellen, de a forradalomban ténylegesen résztvevő muzeológusok egzisztenciális gondjainak megoldásában is.

Műhelyteremtő tárlat

A Vásárhelyi Őszi Tárlat négy évtizede

Dömötör János

Creative shows – four decades of the Autumns Exhibitions in Hódmezővásárhely

The museum of the city of Hódmezővásárhely – of 50.000 inhabitants, laying in the southeastern part of the Great Hungarian Plain –, founded in 1904, showed dynamic growth in the beginning. Between the two world wars, however, the museum stagnated because of financial reasons. Its next period of prosperity can be counted from 1946, from the directorship of Dr. Miklós Galyasi, at whose initiative the Vásárhely Autumns Exhibition – arranged this year for the 42nd time – began in 1954.

The exhibitions play a workshop- and school-creating role, with 140–160 artists exhibiting today, two-thirds of them regularly returning. The exhibition have ensured the enrichment of the museum's fine art collection with 20–25 works of art yearly, for decades. This special collection serves as the basis of the museum's expanded domestic and foreign exhibition activity.

A vidéki kisvárosok múzeumainak nagy részét a századforduló körül alapították. A létrejött intézmények eltérő szerepet töltöttek be az adott város kulturális életében. Voltak, amelyek csak szűken vett tudományos múzeumi feladatokat láttak el. Mások a kulturális és a közélet különböző területein is jelen voltak, olykor meghatározó szerepet töltöttek be. Azt, hogy egy-egy városban melyik minta érvényesült, elsősorban a múzeumigazgatók személyisége, közéleti etosza befolyásolta.

Az 1904-ben alapított vásárhelyi múzeum igen eredménye kezdet (Kiss Lajos gyűjtése és publikációi, az itt élő művészekkel fennálló baráti kapcsolata) után több mint három évtizeden át igen szerény, sőt nem túlzunk, ha azt írjuk: mostoha körülmények között működött. Kiss Lajos megélhetési gondok és meg nem becsültség miatt 1912-ben távozott Nyíregyházára. Ezt követően adó- és birtok-nyilvántartó hivatali tisztviselők mellékfoglalkozásként intézték a múzeum ügyeit. A dilettantizmus és bürokrácia együttélésének szép példája az a Tornyai festmény, amelyet a harmincas években az akkori múzeumvezető a rendelkezésre álló képkerethez „igazított” és a kép hátuljára precízen ráírta: „Levágtam 5 cm-et”.

Önálló intézménnyé csak 1946-ban vált a vásárhelyi múzeum. Akkor nevezte ki a polgármester a múzeum igazgatójává a munkaszolgálat utáni hadifogságból hazatért dr. Galyasi Miklóst. Az intézmény új vezetője akorra jelentős és sajátos személyisége lett a helyi társadalomnak. Ő kezdeményezte, alapította meg 1934-ben a szellemi élet pezsgését megindító és mozgó Tornyai Társaságot. Már két sikeres verses kötetet tudhatott maga mögött. Szűken vett múzeumi munkát alig végzett, mégis elévülhetetlen érdeme van a múzeum közvéleménybeli megítélésének javításában. Büszkén emlegette: tíz éves múzeumi szolgálata alatt egyetlen tárgyat sem leltározott be. Viszont hozzátartozik az igazsághoz, hogy barátságai és minisztériumi személyes kapcsolata révén a szakma jelesei leltároztak a Tornyai János Múzeumban: Kiss Lajos (néprajz), Korek József (régészet), Bodnár Éva (képzőművészet).

Galyasi Miklós színes egyénisége, szíves vendéglátása a múzeumba vonzotta az itt megfordult művészeket, képzőművészeti főiskolai hallgatókat. Komoly szerepe volt abban, hogy a művésznövendékek közül számosan (Németh, Szalay, Kajári, Fekete, Végvári stb.) letelepedtek a városban.

Éltek a városban képzőművészek (Csikós Miklós, Almási Gyula, Dehény Lajos, Erdős János, ide sorolható a rendszeresen megjelenő Kohán György is). Voltak, akik elköltöztek szülőhelyük, gyermekkoruk városából, de

A tárlatok színhelye

The museum building,
the scene of the shows

fennmaradt kapcsolatuk, szellemi kötődésük Vásárhellyel. (Kurucz D. István 1947-ben költözött fel Budapestre, de egyetlen nagyvárosi képet sem festett, mind a mai napig kizárólag az Alföld képezi alkotói világát. Ide sorolható Kamotsay István szobrászművész is.) A Művészeti Alap előbb a Tükör, majd a Virág utcában létesített és tart fenn ma is alkotóházat. Ugyanilyen alkotóház működik már negyven éve a Vásárhelyhez közeli mártélyi Tisza-parton is. További művészeti forrást jelentett, hogy Szőnyi István tanársegédjeként Kurucz D. István festő-, majd utána három évtizeden át Szabó Iván szobrászművész hozta főiskolás növendékeit nyári művésztelepi gyakorlatra Vásárhelyre.

Elég széles volt tehát azon művészek köre, akik valamilyen módon kapcsolatban álltak a várossal. Ezek egy csokorba kötése történt meg 1954-ben a Vásárhelyi Őszi Tárlat elindításával. Kezdeményezője dr. Galyasi Miklós volt. Szövetségesekre talált Kurucz D. István, Szabó Iván valamint Almási Gyula személyében, aki ez időben alkotói munkája mellett a város pénzügyi csoportjának vezetője volt. Az alapítók célkitűzése egy karakteres, határozott arcélű kiállítás létrehozása. Ezért a meghívásos jelleggel szervezett kiállításra csak azok kaptak invitációt, akik Vásárhellyel a fenti módok valamelyikén kapcsolatban álltak. Célkitűzésük helyességét, eredményességét az eltelt évtizedek igazolták. Valóban létrejött a tárlatok nyomán egy szellemi, alkotói közösség, amelyet „vásárhelyi iskolának” (pl. Németh Lajos), mások „vásárhelyi műhelyként” minősítettek. A Művészeti Kislexikon az „új realizmus központjaként” értékelte Vásárhelyt.

Az elismertségig azonban jó néhány kiállítást kellett megszervezni és lebonyolítani. Az első 1954 október 8-án igen szerény körülmények között nyílt meg: katalógus sem készült hozzá. A kiállító művészeket és a bemutatott műveket csak a korabeli sajtórecenziókból tudjuk rekonstruálni. A nyitás dátuma – a város felszabadításának napja – nem volt politikum mentes. Valószínűleg ez is hozzájárult ahhoz, hogy a városi vezetés magáénak érezze a tárlatot, a kiállításban megjelent művészi teljesítmény elismerésére Tornyai-plakett kitüntetést alapított.

Átnézve a kitüntetettek névsorát, megnyugvással állapíthatjuk meg, hogy nem kell szégyenkeznie sem a ja-

29.
VÁSÁRHELYI
ŐSZI TÁRLAT
TORNyai JÁNOS
MŰZEUM
HÓDMEZŐVÁSÁRHELY
1982.
OKTÓBER 10-
NOVEMBER 28

vaslattevő bíráló bizottságnak, sem a döntést hozó városi testületnek. Nem engedtek az olykor jelentkező lokális ön-mennybemenesztő törekvéseknek: valamennyi kitüntetett ma már lexikon címszó. Néhány név a negyvenkettőből: Medgyessy Ferenc, Barcsay Jenő, Kohán György, Kurucz D. István, Németh József, Csohány Kálmán, Somogyi József, Patay László, Szabó Iván, Szalay Ferenc, Rékassy Csaba, Nagy Sándor, Ligeti Erika, stb. A Tornyai plakett eredetileg csak etikai elismerést jelentett. A '70-es évektől változott a helyzet és növekvő összegben (jelenleg 50 000 Ft), díjat is kapott a kitüntetett. Ezenkívül még két városi ún. különdíjat, több országos intézmény (Művelődési Minisztérium, Lektorátus, Művészeti Alap), környékbeli önkormányzati testületek, 10–12 helyi gazdasági egység is adományozott munkajutalmat a kiállítóknak. A '60-as évektől a verniszázs egész napos rendezvénné bővült. A Művészeti Alap biztosította a budapesti kiállító művészek Vásárhelyre utazását. A város a déli 12 óras nyitás előtt fogadást adott a kiállító művészek tiszteletére. A nyitást közös ebéd követte. Az ebédet követően 3 órakor nyílt a „tanyai kiállítás”. Az ezt követő helyszín Mártély volt, ahol a művésztelepen kávé, a Tisza parton pedig kelle-

Medgyessy Ferenc:
Kövér gondolkodó

Ferenc Medgyessy:
Fat thinker

mes séta zárta a napot. A rendezvényt sorozat az emberi kapcsolatok alakulását is jól szolgálta.

A második és harmadik kiállításához is csak reprodukció nélküli, alkotót, műveket felsoroló katalógus készült. A negyedik kiállítástól előbb néhány, később a '60-as évektől 40–50 fekete-fehér reprodukciót tartalmazó katalógus jelent meg. A 40. tárlat esetében, mivel ez afféle kis jubileum volt, 50 színes reprodukciót tartalmazó katalógus került kibocsátásra. A 41. és az ezt követő kiállítások katalógusában a díjazott művészek munkáját színes, a többi kiállítóét fekete-fehér reprodukcióban közlik. A Múcsarnokban rendezett negyed százados retrospektív kiállítás katalógusa a szereplő művészek életrajzát, fotóját és aláírását is tartalmazta. Továbbá tartalmazta a 25 év alatt kiállított, közel 4000 mű legfontosabb adatait. A katalógusokat és a plakátokat több mint két évtizeden át a magyar kulturális plakátok ismert tervezője, Katona László grafikusművész tervezte. Emblématisztásként komponálta a plakátokba Medgyessy Ferenc Rizsarató figuráját.

1959-től került sor az Őszi Tárlattal egy időben egy-egy „tanyai kiállításra”, melyet Tsz-ben, állami gazdaságban, illetve tanyaközpontban rendeztek meg. 1990-től a Sósalmi Olvasókör vállalta magára a kiállítás rendezését. Ezek a bemutatkozások változó sikerrel bonyolódtak. Volt ahol tisztes és volt ahol semmi érdeklődés nem kísérte a bemutatkozást.

A Tornyai János Múzeumban rendezett tárlatok esetében egyáltalán nem kellett panaszkodni az érdeklődésre. Mindig több száz fős közönség jelenlétében nyíltak meg a kiállítások. A hathetes nyitvatartási idő alatt általában 12–15 000 fő tekinti meg a tárlatot, ami a város lakosságára (50 000 fő) vetítetten kedvező arányt jelent.

Az Őszi Tárlat lett évtizedeken át a múzeum képzőművészeti gyűjteménye gyarapodásának legfőbb forrása. A Művelődési Minisztérium minden évben 15–20 művet vásárolt a tárlaton. Az alkotásokat, egy-két ritka kivételtől eltekintve a Tornyai János Múzeumnak adományozta. A kultúra támogatottságának jelen helyzetét jól mutatja, hogy a legutóbbi Őszi Tárlaton már egyetlen alkotás minisztériumi vásárlására sem került sor.

Az így létrejött gyűjtemény jelentőségét, értékét jól mutatja, hogy nemzetközi és országos tárlatokra a rendező szervek, a művészek pedig saját gyűjteményes kiállításukra rendszeresen kérnek kölcsön műveket. Az Őszi Tárlaton szerepelt művek képezik a gerincét azoknak a reprezentatív kiállításoknak, amelyeket a testvérvárosokban (Zenta, Vallauris) és az ország számos városában mutattak be. Idén öt vásárhelyi kiállítás bemutatása szerepel a tervekben.

Nemcsak a művészet-, de a művelődéstörténet is elég mostohán bánik a kiállítások körül tevékenykedőkkel, pedig nélkülük nincs művészeti élet. A szervezés munkáját a Múzeum munkatársai végezték, támaszkodva a többségében kiállító művészekből álló Előkészítő Bizottságra. A helyi feszültségek oldása érdekében a bíráló bizottság tagjainak többsége budapesti művészekből, művészettörténészekből állt. A bírálat olykor nem volt mentes nézeteltérésektől, mert a helyi zsürirok az alföldi karakter elsőbbségét kívánták érvényesíteni. Végül azonban a minőség döntött. A rendezést kezdetben – korai haláláig – Ritly Valéria végezte nagy ügyszeret-

Kohán György:
Vásárhelyi utca

György Kohán:
Street of Vásárhely

Fotók – Photos: Dömötör

Németh József:
Aszály

József Németh:
Drought

tel. Utána Kratochwill Mimi vette át a stafétabotot, a rokon törekvések egymásmellettiségét tekintve rendezői elvnek. A legutóbbi kiállítás rendezője, Pogány Gábor eltérő törekvéseket képviselő művek együttese által élénkítette a tárlat arculatát.

Az Őszi Tárlat kezdeti szakaszában sajátos azilum szerepet is betöltött. Olyanok, akik Budapesten személyi vagy szemléleti okok miatt nem szerepelhettek, Vásárhelyen (nem lévén olyan mértékben szem előtt), sikerrel állíthattak ki. Szerepelt tárlatain Frank Frigyes, Kondor Béla, Keserű Ilona, Maurer Dóra, Tóth Menyhért, Óvári Lajos, Drégely László, stb.). Később, amikor már határozottabbá vált a tárlat realista karaktere, az eltérő utakra tért művészek elmaradtak. Ugyanakkor mások szellemi rokonságuk okán jelentkeztek és kaptak meghívást a kiállításra. Jelenleg 120–130 a kiállító művészek száma. Kétharmaduk tartozik a rendszeresen jelentkező „törzsgárda” tagjaihoz. A résztvevők száma az utóbbi években öröndetesen nőtt. Mivel a Tornyai János Múzeum falai nem tágíthatók (mintegy 250 mű állítható ki zsúfoltság nélkül), a beadható művek számát kellett az eredeti ötről kettőre csökkenteni.

Indokolt néhány mondat erejéig szólni a műhely jellemzőjéről. A legfontosabb karakterisztikum a hagyománytisztelet. Úgy gondolják, hogy a képzőművészet évezredek műfajai alkalmasak a XX. század vége emberéhez szólásra is. Művészet-etikájuk és magatartásuk alapja a tájszeretet, a humánus és a tágan értelmezett realista látás- és megjelenítési mód. Alkotói világukba belefér a természet szépsége és a munkálkodó ember által alakított környezet. Közvetlenül kapcsolódnak korunk legnagyobb problémájához, a környezetvédelemhez.

A tárlat művészetkritikai megítélése a társadalmi és művészetpolitikai változásokkal összhangban az évtizedek során változott. Az '50-es években, mivel a kiállító művészek nem tették magukévá a szocreál fotónaturalista, optimista követelményét, megkapták a misztikus, narodnyik és nacionalista jelzőket. A következő évtizedben, amikor a zsdánovi követelmények már enyhültek, de még nem nyílt meg teljesen az ablak a kortárs nyugati törekvések számára, összhangba került a tárlat és a műhely a művészetpolitikával és a kritikával. Jól mutatja ezt a Magyar Nemzeti Galériában 1964-ben megrendezett 10 éves retrospektív kiállítás fogadtatása: 34, túlnyomóan kedvező publikáció ítélte meg a tárlatot. (Ebben a periódusban kapták a műhely alkotói kitüntetések – Munkácsy-, Kossuth-díj, Erdemes-, Kiváló Művész – nagyobb részét is.) A 20 éves retrospektív kiállítás már korántsem váltott ki ilyen érdeklődést és a kérdőjelek is szaporodtak. A hagyománytisztelet, az őrizve újítás nem tartozik a kortárs képzőművészet fő vonulataihoz.

A jövőt illetően két lehetőség előtt áll a tárlat. Lehet, hogy átalakul és a tradíció kevésbé lesz meghatározó profiljában. Lehetséges azonban, hogy az építészet új útja és az európai kulturális folyamat izmosodó regionalizmusa nyomán erősödni fog a képzőművészetben is a múlt értékeinek vállalása. Bármely változat következik be, az eddigiek figyelemre méltó fejezetét képezik 1945 utáni képzőművészetünknek. Ebben a Tornyai János Múzeum komoly szerepet töltött és tölt be. Minden biztonnal vállalja a jövőben is a kortárs művészet gondozásának nem mindig hálás feladatát.

Reckoning

The changes in Hungary from 1989/90 all the way up to today have effected the situation of the museums significantly. We asked for concise summaries on this process, on the four-five year old history of each museum from the directors. These may be of interest not only the Hungarian colleagues, but to foreign museologists as well. It is a fortunate circumstance, that in the case of Veszprém County we succeeded in giving an overview of characteristic processes, organisational and economic changes on the basis of the numerous reports.

A múzeumot és gyűjteményeit bemutató album

The museum and its collections (Album)

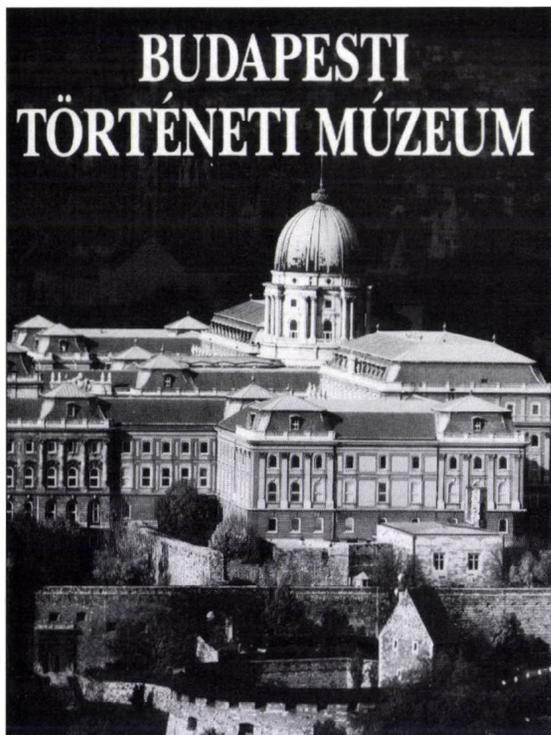
Számvetés

A magyarországi változások 1989–90-től mindmáig jelentős mértékben érintették múzeumaink helyzetét. Erről a folyamatról, egy-egy múzeum négy-öt éves történetéről kértünk az igazgatóktól tömör összefoglalókat, amelyek nemcsak a szakma hazai művelőit, de a külföldi muzeológusokat is érdekelhetik. Szerencsés körülmény, hogy Veszprém megye esetében jellegzetes folyamatokról, szervezeti, gazdasági változásokról sikerült a szépszámú beszámoló révén áttekintést nyújtani.

A Budapesti Történeti Múzeum fél évtizede

Buzinkay Géza

Egy évszázados intézmény életében néhány év ritkán számottevő. Lehet viszont kevesebb is sorsdöntő: ha például összedől körülötte a világ, ha merőben új szabályozások veszik körül, vagy ha erős koncepció nyit új távlatokat a kiürült, a szükségleteket kielégítetlenül hagyó, mechanikus hagyományörzés helyett.

A „rendszerátalakítás” politikai fogalom, nem is szabadna túlzottan határozott jelentéssel rendelkeznie a kultúra világában mindaddig, míg új feladatokat megfogalmazó kulturális törvényeket nem alkot; ha funkcionálisan működő, polgári intézményeink lennének. De hát laza törvényszövegek között ügyeskedő egyéni ambíciók és érdekcsoportok határoznak meg intézményi feladatköröket és arculatokat, amiből következik, hogy a meghatározó pozíciót betöltők változásával egy intézmény legfőbb jellemzői megváltozhatnak. Mindez olykor az intézmény elméletileg megfogalmazott funkciójától szinte függetlenül zajlik.

Nem egészen elvont filozofálás ez a bevezetés. A Budapesti Történeti Múzeumban hagyományosan kiemelt szerepet töltött be a régészet – részben igazgatói többségének hivatásából következően. A múzeum gyűjteményei ugyan időről időre jelentős várostörténeti tárgyi és dokumentum anyaggal bővültek, ám ezek mintegy újkori hitványságoknak minősültek a régészeti leletek és feladatok árnyékában. Az, hogy a pest-budai céhek gazdag emlékanyaga a 18. század végétől dokumentálja a főváros ipar- és társadalomtörténetét, hogy itt megtalálható Budapest polgármestereinek kis híján teljes arcképcsarnoka, hogy itt van Deák Ferenc vagy Blaha Lujza hagyatékának jelentős része, még a kutatók és muzeológusok előtt is csak hézagosan ismert. Bemutatva sosem voltak, fizikai állapotuk végveszélybe sodródott. A régészet mellé a képzőművészeti gyűjtés nőtt fel – ha nem is nagyságrendjét, de hangsúlyát tekintve feltétlenül. A Budapesti Történeti Múzeum képzőművészeti részlegét, amely a Fővárosi Képtár nevet viselte, a népi demokratikus centralizáció jegyében 1949-ben előbb a Szépművészeti Múzeumnak adták át, majd egyik alapját képezte a Magyar Nemzeti Galériának. Rendeletileg csupán a várostörténettel összefüggő képzőművészeti anyag (portrék, városképek, események ábrázolásai) gyűjtési lehetősége maradt meg számára. Ezt azonban a múzeum igényes művészeti kurátorai nem vették tudomásul, s a fizikailag is távolinak tekintett Kiscelli Múzeumban elkezdtek gyűjteni a kortárs képzőművészeti alkotásokat. Ennek eredményeként az elmúlt két-három évtized magyar festészetének egyik kiemelkedő kvalitású, noha kis terjedelmű gyűjteménye jött létre. Sajnos a kortárs művészet alkotásainak felértékelése együtt járt a várostörténeti, dokumentatív jelentőségű képzőművészeti anyag lenézésével, gyűjtését lényegileg befagyasztották. Mindehhez jött még az ideológia és politika. Mivel az életmód-történeti dokumentumok gyűjtésének és bemutatásának kérdéseivel, módszertanával a Munkásmozgalmi Múzeum foglalkozott, ezért értelmiségi ellenállásnak lehetett feltüntetni a várostörténet és főként a jelenkori tárgyi dokumentumanyag gyűjtésének negligálását. A Budapesti Történeti Múzeumban a hangsúlyozott és olykor látványos sikereket felmutató régészet (mint például a Zolnay László-féle szoborlelet napfényre kerülése 1974-ben) és az elismertetéséért küzdő képzőművészeti érdekű működés küzdelmében alig játszott szerepet, majd felmorzsolódott a főváros történetének múzeuma és annak érdekei. Így a Történeti Múzeumból a történeti muzeológia esett ki. Az, hogy az alapító okirattal is ellentétbe került, láthatóan a tulajdonos Tanácsot sem érdekelte.

Az 1990-es évek elejére veszélyesen egyoldalú helyzet alakult ki. A palotabeli Vármúzeumban egyetlen régészeti kiállítástól eltekintve lebontották az összes állandó, várostörténeti jellegű kiállítást. Különböző fogadott és általában művészeti-iparművészeti tárgyú kiállítások töltötték meg emeleiteit, melyet a közönség csökkenő mértékben látogatott. A Kiscelli Múzeumot ismét bezárták, a reménytelen helyzetben levő Aquincumban még a legalapvetőbb munkafeltételek is hiányoztak, különösen télen. Az akkor induló, megrendelésre végzett régészeti feltárások a résztvevők számára jelentékeny fizeteskiegészítést biztosítottak, de maga a múzeum semmit sem fejlődött.

1992 óta a célkitűzés: a Budapesti Történeti Múzeumnak valóban a város története, élettörténete múzeumának kell lennie. A budapesti öntudat, identitástudat felmutatójának és fejlesztőjének, egyúttal érdekes, nemes szórakozást nyújtó kulturális központnak, amelyben végső soron minden a közönségért, a társadalomért van (ideértve a diákokat éppúgy, mint a külföldi turistákat). Ez a hivatás-meghatározás magában foglalja a múzeum működésével kapcsolatos közönségigények fokozott figyelembevételét, ami összefér a tudományos munkával és szakmailag hitelesített, magasszínvonalú ismeretterjesztést jelent.

Arculatformálás indult meg, melynek természetes következménye, hogy elsőrendű feladattá váltak az intézményt, gyűjteményeit és tevékenységeit bemutató „produkciók”. Elindult egy, Budapest méreteihez és jelentőségéhez illő méretű, átfogó várostörténeti kiállítássorozat felépítése, kétezer négyzetmétert meghaladó alapterületen. 1992 őszén először a középkorhoz csatlakozó egység, a budavári gótikus szobrok új kiállítása nyílt meg, egy évvel később a honfoglalástól a török kor végéig haladó, *Budapest a középkorban* című kiállítási rész. Végül 1995 végén nyílik meg a napjainkig terjedő újkori kiállításrész egy teljes emeleten, mely több elemében és kiállítási szemléletében is újszerű lesz. Ennek megnyitása után a Vármúzeumnak a szüntelen oktató, ismeretterjesztő közönségkapcsolati programoktól kell hangosnak és élénknek lennie. Már ma is iskoláscsoportok látogatják a múzeumi történelemórákat, népes közönség a jelmezestörténeti játékokat és vásárokat, megindult az angol nyelvű közönség számára a történeti-művelődéstörténeti előadások sorozata. A magyar múzeumok között elsőként készült el a tolókcocsikkal használható lépcsőlift, így a mozgássérültek is minden kiállítási termet, helyiséget megközelíthetnek.

A Vármúzeum tehát adottságai folytán egyre inkább a közönség, a turisták otthona. A tér túlnyomó része is az ő közvetlen igényeiket szolgálja ki, a kiállítások a középkori királyi palota feltárt maradványai, az előadó termek, a történeti kertté alakuló várkert-részek, a múzeumi elárúsító hely és a kávézó mellett. Mindezek indokolják, hogy a főváros ünnepe, a *Budapesti Búcsú* megnyitó eseményeinek hagyományosan a Vármúzeum a színtere.

A közelmúltban néhány időszaki kiállítás bemutatásával a közönségsikeren túli célja is volt a BTM-nek. 1994-ben a *Holocaust Magyarországon* c. kiállítás bemutatásával a náciizmus áldozatainak kívántunk emléket állítani, és a történeti lelkiismeretvizsgálatban sze-

Az egykori kolostortemplom: ma kiállítóter

The former monastery-church: today an exhibition place

repet vállalni a múzeum eszközeivel. Egyedül mi vállaltuk, hogy helyet adunk a kiállításnak, amely tárgyán kívül mint kiállítási „műalkotás” is hatásos és színvonalas volt. A Hundertwasser-kiállítás ugyancsak hatalmas közönséget vonzott. Kiállítási elképzelésként és kiállítástechnikaként is fontos és érdekes kamarakiállítási produkció a vakok számára készült *Tapintható tárlatok* sorozat, mind a Vármúzeumban, mind a Kiscelli Múzeumban.

A székesfővárosi múzeum nem rövid fennállása alatt először sikerült a muzeológusok összefogásával a teljes intézményt és összes gyűjteményét bemutató kötetet kiadni a Corvina Kiadónál 1995 nyarán. A több száz képet tartalmazó, reprezentatív album magyar, angol és német nyelven jelent meg.

Nehézségként szokás emlegetni, hogy a BTM több múzeumépületben és kiállítóhelyen működik. Ez egyáltalán nem szükségszerűen okoz zavart, illetve gazdasági pazarlást. A három nagy múzeumépület funkciója, jellege világosan elkülönül, a közönség körében is világos kép alakul ki róluk. A Vármúzeumról már volt szó. Aquincum a rommezővel együtt a budapesti régészeti múzeum, nemzetközi és hazai szakmai elismertsége, adottságai folytán fokozatosan a fővárosi régészeti tevékenység központjává vált. Megnyitásának 100. évfordulóját 1994-ben új állandó kiállítással (*Istenek, katonák, polgárok*) és a városi régészet problémáival foglalkozó nemzetközi kongresszussal ünnepelte. A Főváros az elmúlt két év során 20 millió forinttal járult hozzá ahhoz, hogy a romterület egy részét parkosítani lehessen, épü-

Half decade of the Budapest History Museum

In the Budapest History Museum beside the spectacularly successful archaeology and the fine arts activity the interest of capital history had been neglected. Since 1992 the new target is, the Budapest History Museum be an institution of the city's history, an indicator and enhancer of Budapest's sense of identity, noble entertainment devoted, after all exclusively to the public including students and also foreign tourists.

The natural consequence of the image formulation became „production” reflecting the institution, its collection and activity as primary tasks. The building of city historical exhibition series worthy of Budapest's significance got started on grounds exceeding 2000 m²s. The Aquincum Museum with the archaeological site became gradually the center of the capital's archaeological endeavours recognized as it is at home and international professional circles. Aquincum celebrated the 100th anniversary of its opening with a successful international congress. The program encompassed a permanent exhibition showing of Roman life.

The Kiscelli Museum reopened in the Spring of 1992. The new exhibition of city history and the well-known gallery await the visitors too.

However the storage problems remain unsolved for decades. Probably, the preservation of valuable collections of the Budapest History Museum depends primarily on the resolution of this problem.

leteinek felújítása és bővítése megkezdődjék. Ez hosszabb távon az összes régészeti funkció, és a hozzá kapcsolódó szakmai tevékenység egységes elhelyezését is lehetővé teszi. Országszerte ismert eseménnyé váltak római tavasz-ünnepek, a Floraliák. A korábban nyáron kietlen romterületen árnyas fák alatt padok, vendéglátóhely és jó kínálatú könyv- és műtárgymásolati elárúsító hely működik. Néhány hete jelent meg először az angol–magyar nyelvű illusztrált éves ásatási beszámoló az Aquincumi Múzeum római kori feltárásairól, nem csak a régész szakma, hanem a nagyközönség és a „megrendelők” tájékoztatására is.

A Kiscelli Múzeum felújítva 1992 tavaszán ismét megnyílt, várostörténeti és képtári kiállításai várják látogatóikat. 1989 óta megközelítőleg száz millió forintot költött a Főváros a háború óta igen rossz állapotú, részben romos épületegyüttes felújítására. Ebből a romtemplom egyedülálló hatású barokk terét hangversenyek és színházi előadások tartására is alkalmas kiállítási térére lehetett helyreállítani. Legújabbán az épület kertjét és szűkebb környezetét parkosítottuk. Még olyan „fejlesztésekre” is most kellett sort keríteni, mint az épületegyüttes csatornázása, a csatornahálózatba való bekötése! A múzeumban enteriőr-formájú kiállítássor idézi fel Pest, Buda és Óbuda elmúlt több mint kétszáz évét. A folyosókon a képzőművészeti anyag legjelesebb darabjai láthatók. A templomtérben eddig kortárs képzőművészeti kiállításokat mutattunk be. Húsvétkor és karácsonykor a kieső helyre való kirándulás fáradalma- it is vállaló tömegek kíváncsiak a hagyományokat fellelevenítő programokra, a régi korok ünnepeit, emléktárgyait bemutató kiállításokra. A kortárs képzőművészeti kiállításoknak szűk, lényegileg állandó közönsége van. Nagyobb kört, szélesebb közönséget mozgattak meg egy-egy történeti gyűjteményünket bemutató időszaki kiállítások.

A régészetnek kettős szerepköre alakult ki: egyfelől a múzeum számára igen fontos várostörténeti gyarapítási forrás, gyűjteménnyé válva kuratoriális terület, másfelől pedig a fővárosi régészeti tevékenység szervezése és végrehajtása során egyszerre tudományos, szakhatósági és szolgáltató tevékenység. Mindezek a tevékenységek ma személyileg is szétválaszthatatlanok. Sejthető, hogy a régészeti tevékenységet illető külső igények alapvető változásokat fognak kikényszeríteni. Ennek során a régészettel összefüggő múzeumi igények is hangsúlyozottan fognak érvényesülni. Az éves általában harmincezer tárgyat a múzeum restaurátoraira és raktáira zúdító szakterület ésszerű működésére, felelősségteljes önkorlátozására (azaz a selejtezést vállaló szakmai magabiztosságára és döntésképeségére), a költségvetés által fedezett tervásatások utáni korszak körülményeit figyelembe vevő működésére kell modus vivendit találni. A kérdéskör teljes bonyolultságát érzékeltetik a budai Szent György téren két évre áthúzódo ásatások.

A folytatódó évkönyvek, minden kiállításhoz készülő valamiféle katalógus; az egységessé vált restaurátor osztály tervszerű és kiszámítható tevékenysége; a computerhasználat elterjedésével a rendszerszervező szakember alkalmazási lehetőségének megteremtése a csendes múzeumi tevékenységek körébe tartoznak.

Szakmai feltűnést keltett a kísérlet: a vári múzeumépület teremőrei helyett szerződés keretében a Civil Bt. látja el a teremőri szolgálatot. Ezért lehet látni a feltűnően fiatal teremőröket, akik nem ülnek és bóbiskolnak, hanem fel-alá sétálnak és szemrevaló egyenruhában jelennek meg. A múzeum részéről jelentős a megtakarítás a kisebb létszámot igénylő megoldás miatt. A több mint egy éve folyó kísérlet, úgy látszik, sikeres.

De azért nem merő sikertörténet a Budapesti Történeti Múzeum legutóbbi éveinek története sem! Elkészült az építészeti terv a Vármúzeum barokk udvarának üvegtetű befedéssel, korszerű és reprezentatív kiállítási térére való alakítására, ám kivitelezése ismert okokból eltolódik. A műtárgyraktár helyzet évtizedek óta megoldatlan. A fővárosi Közgyűlés elvi határozata a megoldás szükségességét elismeri és távlati helyszínt is megnevez. A BTM értékes gyűjteményeinek fennmaradása elsősorban ennek a kérdésnek rendeződésén múlik.

S itt tér vissza a hagyományos keretek – például a költségvetési gondolkodásmód – meghaladásának szükségére. Az egyirányú és egyoldalú függés csakis az intézmény leépüléséhez, ha nem pusztulásához vezethet. Ha azonban ezt az intézményt egy nagyobb közösség, a „társadalom”, a város polgárai magukénak tekintik, mert szeretik, akkor elpusztulni sem hagyják. Ez másfelől vonzerőt, tehetséges támogatók figyelmének felkeltését teszi lehetővé. A múzeum vezetője pedig magánidejében vagy kutatónapján lehet szakember, kutató, egyetemi előadó – de munkaidejében (hátborzongató!) menedzsernek, szervezőnek és debatternek kell lennie.

Megyéni múzeum a kisvárosban

Környei Attila

A kisváros jelen esetben Sopron – a jelző nem sértő a városukat ismerő és szerető soproniakra, sőt büszkékre – és nem Szentendre vagy Tata, ahol valóban megyei múzeumok működnek. A címmel tehát arra céloztunk, hogy Sopron – a maga 55 ezer lakosával olyan kisváros, amelynek múzeuma méreteiben s talán jelentőségében is akkora, mind az átlagos magyar megyei múzeumi szervezet. Az összehasonlítás nem sértő egyik fél számára sem, Sopron 45 évvel ezelőtt még megyeszékhely volt s múzeuma korábban hosszú évtizedekig városi és megyei múzeumként működött. Még egy kifejezést kell pontosítanunk, a „múzeuma” szót. Ugyanis Sopronban több múzeum is működik, pontosabban 2 magán és 5 állami intézményi múzeum, s mi ezek közül az egyikre akasztjuk „a város múzeuma” jelzőt, a Soproni Múzeumra, amely intézmény napjainkban éppen 128 éve tölti be ezt a szép és nehéz szerepet. A szerep: Sopron város és Sopron vármegye, majd a „volt” Sopron megye összes muzeológiai feladatainak teljes körű ellátása, a

County museum in the small town

For 128 years one of the richest provincial museums operates in Sopron (with 55 thousand inhabitants) on the western border. Its exhibitions, significant stops of the tourism headed here, can be visited in 17 buildings in the city and its more distant surroundings.

The burden on the colleagues of the city museum is at least as great as the one weighing on all the museums of not one county in the country. Compared to this, there are not enough experts, and technical equipment, las but not least there is a shortage of storage capacities. The author – the director of the museum – describes the situation of the Sopron museum within the county museum organization: the limits of its independence and the rational division of professional labour between the experts of the five significant museums of the county. He writes about economic independence, about the Sopron local foundations helping the museum activity, and about the fact that though the operation of the museum does not put any burden on the city, it can still rightly feel it its own, just as at the time of its foundation.

város és a megye múltjával összefüggő minden tudományos, ismeretterjesztő és egyéb kérdés gondozásában és megoldásában való részvétel. Az eddig elmondottakból kiderült, hogy a Soproni Múzeum a muzeológiai szakma ellátásának történetét tekintve is „megyéni” kell legyen, s nemcsak magának az intézménynek méretei alapján az.

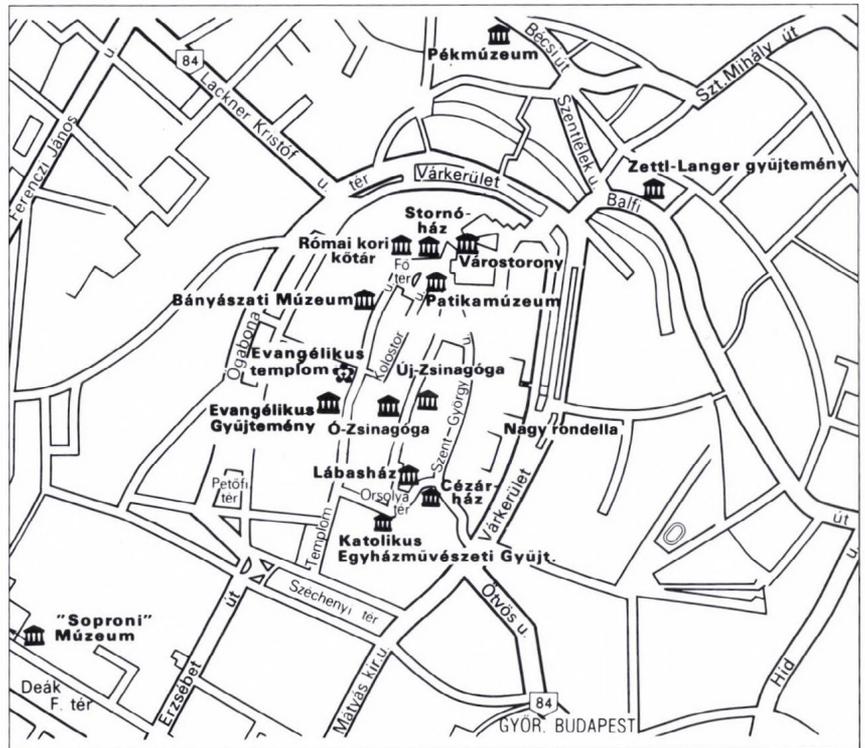
Rövid eszmfuttatásunk célja: elemezni és bemutatni, hogy ez a szerep reális-e, megvalósítható-e a magyar vidéki múzeumok jelenlegi szervezési rendjében, hogy maga a szerepjátszás, a szerepvállalás hogyan működik. Előbb azonban a „megyéni” jelző mennyiségi bizonyítására áldozunk néhány mondatot.

Beérhetnének egyetlen utalással is a 125 éves fennállását ünnepeelt intézmény jubileumi kiadványára utalva (Domonkos Ottó-Környei Attila: A 125 éves Soproni Múzeum, Sopron, 1992.), de illik legalább a legfontosabb adatokat ideidézni. Azt pl., hogy a Soproni Múzeumnak a városban, valamint Brennbergbányától Fertőszéplakig 14 helyen 18 épületben 17 állandó kiállítása van. Ezek közül hármat nem maga üzemeltet, a kiállítások száma is inkább csak statisztikailag érvényes, mert ekkora terjedelem esetén mindig van 1–2, jelenleg pontosan 2 „átépítés alatt álló”, vagyis éppen nem létező állandó kiállítás.

Emellett a Soproni Múzeumnak van még egy ún. közművelődési épülete, a Lábasház, amelyben különkiállításokat és előadásokat-konferenciákat tud rendezni. A múzeum három épületében csak műtárgyraktár van (az egyikben még csak lesz), s három kiállítási épületben vannak egyben műtárgyraktárak is. A százezres nagyságrendű gyűjteményi anyagot 1826 m² alapterületen őrzi a múzeum.

A múzeumok raktári ellátottságát ismerő kollégák gondolom, a fentiek ismeretében sem irigykednek, főként ha tudják, hogy a fenti raktárak alapterületének alig több mint a fele fogadható el igazi műtárgyraktárnak. A múzeum bérelt helyiségben és társintézményben (Nagyecenk) is kénytelen gyűjteményeit raktározni. A raktári gondok megnyugtató megoldására a múzeumnak közel 1000 m² új raktárra volna szüksége.

Ejtsünk szót most a személyi feltételekről. A múzeumban a természettudomány kivételével valamennyi hagyományos múzeumi szakágat művelik. Ehhez a munkához 2 régész, 2 művészettörténész, 2 történész és 2 néprajzos van rendelve. Az utóbbiak közül az egyik nyugdíjas, de nem fedné az igazságot, ha a kettő helyett másfelet írtunk volna. 3 gyűjteménykezelő, 4 restaurátor dolgozik a múzeumban, a rengeteg állandó kiállításra és a különkiállítási épületre összesen egy népművelő jut. A közepes nagyságrendű könyvtárat egy könyvtáros kezeli. Szűkösen tehát adták a szakfeladatok ellátásának a feltételei. Csakhogy mind a félig-meddig megyei szerephez, mind a megyéni nagyságrendhez mind a mai kor követelményeihez hozzátartozna a technikai felszereltség is, ami esetünkben – megítélésünk szerint – a közepesnél is rosszabb. Működget ugyan a múzeumban 3 számítógép, de talán csak az egyik nevezhető 1995-ben is annak. A restaurátor műhelyek felszereltsége ugyancsak szegényes, pedig helyiségben és szervezetiileg (a nagyecenki múzeummal együttműködve) adták a szakosított műhe-

lyek feltételei. A fotólabor gyengén felszerelt, nyugdíjas fényképésszel dolgozik, pedig a múzeum fotógyűjteménye óriási és jól kezelt.

A megyéni nagyságú és feladatú múzeumnak nincs gépkocsija. Ennyit a méretekről és a megyei szerepvállalás lehetőségeiről is. Amelyek, mint látjuk, alig-alig adtak. Mit tekinthetünk e dologban valóságosnak?

1. Először is a jogkört, a felelősséget. A múzeumok megyei kezelésbe kerülése óta a volt Sopron megye területén alakult két helytörténeti múzeum is, Kapuvárt és Csornán. Ezek egyes múzeumi szakágak esetében elláthatják és ellátják a múzeumi szakfeladatok nagy részét az adott közigazgatási területen, azaz a volt járásokban. Néhány múzeumi szakág (régészet, művészettörténet) esetében a Soproni Múzeum működési joga és felelőssége azonban ma is kiterjed csaknem az egész volt Sopron megyére. A megyei múzeumi szervezetben ugyanis a megyei igazgató az egyes szakágak művelésének területi megosztását a tagmúzeumok között, a múzeumok felkészültségének megfelelően és az adott szakterület muzeológusainak egyetértésével osztotta el, de leosztotta a szervezetbe nem tartozó egyéb muzeális gyűjtemények szakfelügyeletét is. A Soproni Múzeum jó néhányat felügyel Ágfalvától Fertődig.

2. Az önállóságot. A Győr-Moson-Sopron megyei múzeumok között a Soproni Múzeum is részben önállóan gazdálkodó egység. A múzeumigazgató felelős a múzeum teljes munkájáért és működéséért. A megyében a múzeumi szakágak nincsenek osztályokba szervezve, az egyes szakágak művelői megyei munkaközösségként egyeztetik a feladatok ellátását, támogatják egymás munkáját és képviselik mind saját igazgatójuk, mind a megyei igazgató előtt a szakma érdekeit. Erre lett „kitalálva” a szakmai munkaközösség és a múzeumi tanács. Az utóbbi tagjai a múzeumigazgatók és a szakmai munkaközösségek évről évre választott vezetői. Ilyen szervezet és vezetés mellett normálisan érvényesülhet az

egy-egy múzeumok önállósága, a „megyéni” Soproni Múzeumé is.

E bölcs és demokratikus gyakorlatnak azonban voltak történelmi előzményei és föltételei. Esetünkben az, hogy a megyei szervezet megszületésének pillanatában és az első évtizedekben a Soproni Múzeumnak olyan igazgatói voltak, mint Csatkai Endre majd Domonkos Ottó. Ők saját személyükben tudták képviselni azt a nagyságrendet, amit intézményük a múzeumok között. Azaz: mindenkitől elismert nagy tekintélyű szakemberek voltak, akiknek véleményére adnia kellett a mindenkori megyei és tanácsi vezetésnek. Ezáltal természetes módon alakulhatott ki a megye múzeumai között az a hierarchia, amely az elmúlt évtizedekben többé-kevésbé következetesen érvényesült és szabályozta a múzeumok önállóságának mértékét, szabályozza ma is.

Tehát a megyének van két egymással egyenértékű nagy múzeuma (Xantus János Múzeum, Győr és a Soproni Múzeum), egy közepes nagyságú múzeuma (Hansági Múzeum, Mosonmagyaróvár, egykor maga is megyei múzeum) és három kismúzeuma (Rábaközi Múzeum, Kapuvár, Csornai Helytörténeti Gyűjtemény, Széchenyi István Emlékmúzeum Nagycenken).

Mindezek következtében a Soproni Múzeum esetében a szervezeti önállóság részarányosan, a szakmai önállóság pedig tökéletesen érvényesült 1962 óta. A Soproni Múzeum (1987-ig Liszt Ferenc Múzeum) a megyei szervezetben is soproni múzeum tudott maradni. Működését, célkitűzéseit elsősorban a város és az egykori megye múzeumi érdekei motiválták.

Eszmei értelemben Sopron városa tehát, mely az összes magyar város között a legrégebbi idő óta tartott fenn múzeumot, sohasem veszítette azt el, mely a megyei szervezetben kivívott és élvezett önállósága révén mindig igazodott a város valós érdekeihez és kultúrpolitikai elképzeléseihez.

Kis rosszakarattal azt mondhatnánk a város és „múzeuma” kapcsolatáról, hogy Sopron bírja a nagyra nőtt intézmény szolgálatait, a fenntartás gondja és felelőssége nélkül. A város rendelkezik az intézmény szellemi kapacitásával (saját kiadványsorozat híján a muzeológusok főleg a Soproni Szemlében publikálnak) az irányítás és felügyelet gondja nélkül. Nos: lehet, hogy ez utóbbit a város szeretné gyakorolni is. Tény viszont, hogy az elmúlt évtizedekben, jelenleg is bőven áldozott Sopron város a „múzeumára”. Főleg épületek átengedésével, de a fejlesztési, támogatási pénzek folyósításával – ez utóbbit jelenleg kulturális alapjaiból.

Emellett a múzeumnak más módokon is be kellett épülnie a város társadalmába, pl. hogy az anyagiaknál maradjunk, saját alapítványainival. 1989 óta működik a Soproni Múzeum Alapítvány, 1992-től az Ikvai Nándor Múzeumi Alapítvány és 1994-től a Régészeti Park Alapítvány, mely mögött a Gömöri János által szervezett Scarbantia Társaság áll. Alapítványaink közül az első közepesen tőkeerősnek nevezhető s komoly támogatást tud nyújtani pl. a kiadványozásban és eszközbeszerzésben. A támogató pénzek jelzik: a Soproni Múzeum a fennmaradásért vívott jelenlegi harcában talán nem marad egyedül, a város társadalmának sem közömbös, hogy milyen intézmény és hogyan látja el a kisváros megyéni muzeológiai feladatait.

A gyöngyösi Mátra Múzeum

1990–1995. évi tevékenységéről

Dr. Füköh Levente

A Mátra Múzeum történetének egyik legmozgalmasabb időszaka 1989-ben kezdődött. Hosszabb előkészítés után ez év őszén nyílt meg a „Mátra” című természettudományi kiállításunk, amely a több mint 10 éves régi kiállítás után jelentős megújulást jelentett. A kiállítás előkészítése sokrétű gyűjteménygyarapítási munkálatokat, új gyűjteményi területek kialakítását igényelték.

Jelenleg a múzeumban egységes Gyűjteményi Osztály van, a korábbi Természettudományi és Társadalomtudományi Osztályok helyett. Az összevonást két dolog indokolta. Egyrészt a pénzügyi helyzet változása következtében egyszerűbben és hatékonyabban lehet felhasználni a rendelkezésre álló kereteket. (Pl. a számítástechnikai eszközök beszerzése vagy a kiadványok előkészítésének munkálatai.) Másrészt az utóbbi években mind létszámában, mind tudományos tevékenységében egyre inkább kiegyenlítődik a korábban egyértelműen természettudományos túlsúly.

Az önkormányzati törvény értelmében bekövetkezett „magánosítás” után az új tulajdonos – a megye – alapító okiratában felülvizsgálta a múzeum működési területét. A természettudományi egység gyűjtőterületét egyetemessé tette.

Jelenleg az intézményben 9 főállású muzeológus dolgozik (6 biológus, 3 történész), továbbá 2 főállású, és 2 részfoglalkozású gyűjteménykezelő.

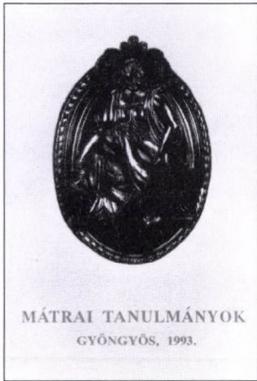
A múzeum három tudományos kiadványát részben költségvetésből, részben külső támogatás igénybevételeivel jelentetjük meg. A „Folia Historico Naturalia Musei Matraensis” és a „Malakológiai Tájékoztató (Malacological Newsletter)” évente, a „Mátrai Tanulmányok” két-évente jelenik meg. Kiadványaink csere útján 66 országba jutnak el. A természettudományi kiadványokban minél több dolgozatot idegen nyelven kívánunk megjelentetni.

A megújult szervezeti szerkezetet követte a nagyarányú gyűjteményfejlesztés és a nyilvántartás korszerűsítése. Ki kell emelni pl. a Cseresznyés Szilárd anyagát magába foglaló ún. Németh Márton-féle tojásgyűjteményt, amely kb. 30 000 darabot tartalmaz. Tudományos jelentősége abban áll, hogy tökéletesen adatolt, komplett fészekanyagok. A mai természetvédelmi törvények miatt hasonló gyűjtemény már nem alakítható ki. Ugyancsak vásárlás révén került a rovargyűjteménybe kb. 33 fiók Diptera és egy szekrény – kb. 50 000 darab – bogár. A herbárium ajándékozás révén mintegy 30 000 lappal gyarapodott. Mindhárom gyűjtemény szakemberek által feldolgozott hazai, európai és Európán kívüli anyagból áll. Nemcsak darabszámában, minőségükben is gyarapították az ország második legnagyobb természettudományi múzeumi gyűjteményét.

About the 1990–1995 activity of the Mátra Museum in Gyöngyös

Our new natural science exhibition opened in autumn 1989, this was the beginning of the revival. 9 full-time museumologists (6 biologists, 3 historians) and 2 full-time as well as 2 part-time collection assistants work in the museum. We publish our three scientific publications partly from the budget, partly from external support. They are distributed, through exchange, to 66 countries. Last year preparations started for a hunting history, game husbandry permanent exhibition.

The work of the museum is helped quite effectively by two organizations: the "Circle of Mátra Museum Museum-Patrons" and the "Historico Naturalia Musei Matraensis Foundation". The former supports the work of the museum with the profits from its enterprises, the latter helps the museum in the development of its collections.

Különböző tudományos programok keretében, szintén jelentős gyarapodást értek el gyűjteményeink. A malakológiai gyűjteményben nagyszámú mediterrán szárazföldi anyag került begyűjtésre Kréta szigetéről. OTKA kutatás keretében szintén a malakológiai anyag (recens és kvarter), ill. az entomológiai anyag (Heteroptera) gyarapítása történt meg. Az utóbbi években kialakított speciális gyűjtőterületeknek megfelelően ma a Mátra Múzeumban található a hazai holocén malakológiai kutatás legjelentősebb dokumentációs gyűjteménye. Jelentős az összehasonlító madároszteológiai anyag, illetve az új tudományként napjainkban formálódó Odonata (szitakötő) lárva összehasonlító anyag. Eredményeiről munkatársaink hazai és nemzetközi konferenciákon rendszeresen beszámolnak.

Ha darabszámban nem is ekkora méretű a gyarapodás, de igen jelentősek a történeti gyűjteményekbe került tárgyak. Értéküket növeli, hogy nem eseti, hanem tematikus (életmód vizsgálatok) gyűjtések, vásárlások révén kerültek a múzeumba.

A múzeum közönségkapcsolatának fejlesztése érdekében – melyet joggal elvár tőlünk az évi százezer (a kilencvenes évek első két évében a látogatócsúcs elérte a 250 000-et) látogató. Az elmúlt években – a társadalmi változások következtében – átrendeztük a „Gyöngyösi évszázadok” című kiállítás XX. századi részét. Főleg a századforduló polgárosodásának emlékeit állítottuk ki, melyeket a város és környéke életmódkutatása során gyűjtöttek munkatársaink.

Külső vállalkozó segítségével kialakítottunk az épület műszakilag felújított pincéjében egy akvaterráriumot, „Mikroárium” néven, ahol egyrészt Magyarország halai, hullói, másrészt Európán kívüli területek állatai láthatók. A kiállítással egy térben létrehoztunk egy kis múzeumi boltot és büfét.

Az elmúlt évben megkezdtük egy vadászattörténeti, vadgazdálkodási állandó kiállítás kialakítását. A gyűjtemény alapjait a múzeum első igazgatója, dr. Nagy Gyula rakta le. Ma ez a gyűjteményi egység gazdagságában a Mezőgazdasági Múzeum hasonló gyűjteménye mellett másodikként ad történeti áttekintést a hazai vadászat fejlődéséről.

A múzeum munkáját két szervezet segíti igen hathatósan. A „Mátra Múzeum Múzeubarátok Köre”, ill. a „Historico Naturalia Musei Matraensis Alapítvány”. Míg az előbbi elsősorban vállalkozásainak – kiállításvezetők, képeslapok, öntapadós címkék – nyereségét fordítja a múzeum munkájának támogatására, addig utóbbi az gyűjteményfejlesztésekben (külföldi gyűjtőutak finanszírozása) és a technikai fejlesztésekben segíti a múzeumot.

Matrica Múzeum, Százhalombatta

Poroszlai Ildikó

Előzmények

Százhalombattán már a 70-es évek végén megfogalmazódott az igény egy Helytörténeti Gyűjtemény létrehozására. A DKV területén folyó építkezések során rengeteg római lelet került napvilágra. A leletmentő ásatásokat a Pest megyei Múzeumok Igazgatóságának régészei végezték több éven keresztül a területen. A leletek Szentendrére, illetve Ceglédre kerültek. A véletlen folytán, vagy magángyűjtők „szorgos munkája” során napvilágra került leleteket viszont a helyi lokálpatrióták próbálták megmenteni. Ők alakították meg a Matrica Honismereti Szakkört Ferenczi Illés vezetésével az Erkel Ferenc körút 6. sz. alatti ház alagsori helyiségében. Itt őrizték az őskori cserépedényeket, a vaskori fibulákat, a római szobortöredéket, pénzeket, továbbá a néprajzi tárgyakat.

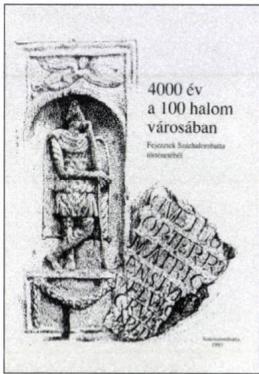
A 80-as évek közepén a Városi Tanács új épületébe történt átköltözésével helyet biztosított a Helytörténeti Gyűjtemény számára a Gesztenyés út 1–3. sz. alatti kúria épületében. Alulírottat 1984. augusztusában megbízták a Helytörténeti Gyűjtemény irányításával. Az épületet átalakítottuk, kialakítottuk a kiállítóhelyiségeket, irodahelyiségeket, restaurátor műhelyt. A pince jó raktárhelyiségnek bizonyult.

Elkészült Soproni Sándor és Holport Ágnes közreműködésével az állandó kiállítás forgatókönyve. Az állandó kiállítás 1987 decemberében nyílt meg. Ekkor már a régész igazgatón kívül egy főállású restaurátor, egy könyvtáros-népművelő, egy adminisztrátor és két teremőr dolgozott az intézményben. 1988-ban Városi Múzeum lettünk, gyűjtőterületünk a város határáig terjedt.

1989–1994 között

1989-ben a Művelődési Minisztérium a százhalombattai Matrica Múzeumot tájmúzeummá nyilvánította és gyűjtőterületét kiterjesztette Érd, Pusztazámor, Sóskút, Diósd, Tárnok területére is.

1989-től a múzeum tervásátást folytat a Földvár nevű lelőhelyen, egy bronzkori földvár területén. A római kori Matrica területén többször végeztünk leletmen-

**Matrica* Museum,
Százhalombatta**

A local history collection, which developed into a museum, was established in Százhalombatta at the end of the 70's. Its permanent exhibition opened in 1987. In 1989 the museum was declared a regional museum, its scope of collection was extended. The museum is maintained by the city local government, since 1 January 1993 as an economically independent institution. Two archaeologists, one public relations officer, one restorer and one administrator work besides the director. The museum considers the protection of the region's archaeological sites as its main task. For this reason, in 1988–89, we established a foundation, and, in 1991, from the contributions received, we purchased the area of a Bronze Age earthwork. We are working hard on the establishment of a 3 hectare archaeological park on the area of Százhalom (= Hundred tumuli – tumulus burial grounds), giving name to the settlement.

* The Roman age name of the settlement

tést. Százhalombatta–Alsószőlők lelőhelyen egy bronzkori temetőt tártunk fel. Az ásatások következtében a múzeum régészeti anyaga több ezer tétellel gyarapodott. 1993-ban az útépitkezések kapcsán Érd–Feketesas dűlőben végzett a múzeum leletmentő ásatást a 6. sz. műút Érdet elkerülő szakaszán, ahol egy középső bronzkori (Vatvai kultúra) egyrétegű településrészletét tártuk fel.

Diósdon helytörténeti kiállítást rendeztünk, egy kollégánk Diósd történetét bemutató munkája nyomtatásban megjelent. Tökölön és Ercsiben egy-egy helytörténeti gyűjteményt a Matrica Múzeum dolgozói hoztak létre a helyi önkormányzatok felkérésére és anyagi támogatásával.

Évente több tucat időszaki kiállítást rendezünk a néprajz, régészet, helytörténet, képzőművészet témakörében.

A múzeum és az önkormányzat az elmúlt években jelentette meg:

– Poroszlai I. (szerk.): 400 év a 100 halom városában – tanulmánykötet, 1993.

– Százhalombatta története – az új állandó kiállítás vezetője, 1994.

Korszerű szakkönyvtárral rendelkezünk, kialakítottuk az adattárat, a fotótár létrehozása folyamatban van. Célunk a történeti, néprajzi és a képzőművészeti gyűjtemény fejlesztése.

A múzeum kezdetben gazdaságilag a Barátság Művelődési Központhoz tartozott. 1993. január 1-től a fenntartó városi önkormányzat gazdaságilag is önálló intézménnyé nyilvánította a Matrica Múzeumot. Egyszemélyi felelős vezetője a mindenkori igazgató, aki pályázat útján tölti be az állást. Munkáját két régész-muzeológus, egy könyvtáros-népművelő, egy restaurátor és egy adminisztrátor segíti, továbbá négy teremőrt és egy takarítót alkalmazunk felállásban.

Jelentés

**a Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatósága,
a pápai Gróf Esterházy Károly Kastély- és Tájmuzeum,
valamint a zirci Természettudományi Múzeum szakmai tevékenységéről**

(Kivonatos közlés)

Miklósi Sikés Csaba

A megyei múzeumhálózat jelenlegi felépítése ellentmondásos állapotot konzervál. Szakmai szempontból érthetetlen a pápai múzeum jogállása. Pápán a város nagysága, a múzeum adottságai, az ott dolgozók képesítése és nem utolsósorban az intézmény vezetőjének elvitathatatlan szakmai kvalitásai egyértelműen az önállósulás irányába mutatnak. Ilyen példákat a megye területén is találni (Tapolca, Sümeg), ahol a város felvállalta az intézmények fenntartási kötelezettségeit, ami nem jelenti azt, hogy önálló életet élve, szakmailag elszigetelődjenek. Zircen, a feszültségek árán létrejött

**Római kori fürdő
maradványai**

**The remains of the
Roman Age bath**

A múzeum fő feladatának tekinti a régészeti lelőhelyek védelmét. Ennek érdekében 1988–89-ben létrehoztunk egy alapítványt. Az alapítványra érkezett hozzájárulásokból 1991-ben megvásároltuk a téglagyár feletti bronzkori földvár területét. Az önkormányzattal közösen egy Régészeti Park létrehozásán fáradozunk a településnek nevet adó százhalomknál, ahol az öt legépebb halom és környéke található. A mintegy 3 hektárnyi területet az önkormányzat megvásárolta és a múzeum kezelésébe adta. Itt jelenleg ásatás folyik, ill. különböző kísérleteket végzünk: Hallstatt-kori sírkamra felépítése, vaskori növények szántóföldi termesztése stb. A kísérleteket az angliai Butser Ancient Farm mintájára véghezvük a farm igazgatója, Peter Reynolds útmutatásai alapján.

1995 ősztől a múzeumban kézműves foglalkozásokat szervezünk, továbbá folytatjuk az 1994-ben az iskolások részére indított honismereti szakkör munkáját.

A múzeum látogatói elsősorban a diákok köréből kerülnek ki, átlagosan évente 2700 diák és 1100 felnőtt látogatónk van.

önállósulás – bár a város a múzeum fenntartását anyagilag nem támogatja – kedvezően hat a szakmai élet kibontakozásának egészére. Igaz, a múzeum profiljából adódóan, itt a legmagasabb a látogatottság (1994-ben közel 65 000 látogatót fogadtak), aminek bevételei jelentős mértékben fedezik az üzemeltetési költségeket, s e mellett szakmai téren is előnyöket élveznek.

A jelen társadalmi és gazdasági realitások ismeretében meggondolandó a Megyei Múzeum fennhatósága alatt álló vidéki kiállítóhelyek, emlékházak stb. jogi helyzetének vizsgálata. Az Egre József-gyűjteményt ősszel és

tavasszal menetrendszerűen „megsétáltatják” Veszprém és Badacsonytomaj között, hiszen ott ősztől tavaszig nem lehet az őrzést és a tárolási feltételeket biztosítani. Általában komoly gondot és jelentős pluszkiadást jelent a kiállítóhelyek személyi állományának a megteremtése. A Balaton parton ugyanis a havi 13 ezer forintos fizetés nem csábítja az itt lakókat, s így nem marad más hátra, mint távoli településekről utaztatni a teremőröket és gondnokokat, ami tetemes kiadással terheli a múzeum költségvetését. Az ehhez hasonló példák még hosszasan sorolhatók. Talán nem tűnik elhamarkodott véleménynek azon állítás, mely szerint a megye területén található gyűjtemények jövőbeli sorsa – azok fenntartása, üzemeltetése – az adott település hatáskörébe tartozik. Ehhez azonban a jelenlegi jogszabályok, illetve a központi elosztási rendszer radikális változtatása szükséges. Tisztázni kell a szakmai irányítás jellegét, ezen belül a Megyei Múzeum szakmai felügyeletének kérdését, a kiemelt értékek célirányos anyagi támogatását, valamint az önkormányzatok szerepét. Addig ugyanis, míg az önkormányzati törvény nem teszi kötelező feladattá ezen létesítmények felügyeletét és nem rendezi ennek pénzügyi feltételeit, veszélyes próbálkozásnak látszik az önállósulási folyamat szorgalmazása [...].

1. Kutatás, feltárás, gyűjtés

A Megyei Múzeum állományában jelenleg 13 fő rendelkezik (ebből 3 Pápán, 1 kutató már negyedik éve gyeken, tehát Veszprémben jelenleg összesen 9 fő) olyan képesítéssel, amely szakfeladatok elvégzésére jogosít, s ez a szám egyúttal azt is jelzi, hogy az országos átlagban 22 szakembert foglalkoztató megyei múzeumok között – a szakemberállomány tekintetében – a legutolsó helyek egyikén tanyáznak. (Dunántúli példák közül: Fejér m. 24, Baranya m. 19, Somogy m. 19 szakembert foglalkoztat). Figyelembe véve azt, hogy Veszprém megyében található a legtöbb nyilvántartott műemlék, emellett páratlanul gazdag régészeti, néprajzi, irodalmi, képzőművészeti stb. múlttal és adottságokkal is rendelkezik, elismerésre méltó a Megyei Múzeum e téren mutatott teljesítménye [...].

Zircen a természettudományi szakmúzeum 6 felsőfokú végzettséggel rendelkező kutatója abban a viszonylag szerencsés helyzetben van, hogy az általuk végzett kutatások és azok eredménye, a hazai múzeumlátogatók szemszögéből nézve, talán a legjobban „eladható” szakágak közé tartozik. Gyűjtőterületük és szakfeladatok egyértelműbben behatárolható és lemérhető. Munkásságuk eredményességét talán legpontosabban az itt megforduló látogatók, valamint a külső megrendelők révén végzett kutatások száma jelzi. A zirci múzeum szakemberei – ha úgy tetszik – jelenleg lépéselőnyben élveznek más szakágakkal szemben. Ugyanis az egyre inkább előtérbe kerülő környezetvédelem problematikája arra készíti a helyi önkormányzatokat és más szerveket, hogy központi pénzforrások segítségével, településeiken, régióikban e téren „rendet teremtsenek”. Az utóbbi időben – külső megrendeléseknek eleget téve – több nagyszabású kutatási programot végeztek, mint például a fűzfői önkormányzat részére elkészített területvédelmi értékelés, a balatonalmádi-i településmo-

Report on the professional activity of the Veszprém County Museum Directorate

The author communicates the results of the survey done on the assignment from the county local government. He points out the problems of operation of the poorly staffed and funded organisation. One of the reasons for this is the burden caused by maintaining at the coast of the Lake Balaton memorial museums and country museums – institutions with only exhibitions –, which are not decentralised, not taken into local management. Museums with full-scale functions operate in two other cities (Pápa, Zirc), besides the central (Laczkó Dezső Museum, Veszprém) operating in the county seat. For the moment, these cannot yet be entrusted to the cities (management, economic difficulties). The collecting, archaeological rescue, etc. activities involving the area of the whole county are unsolved. The present state of affairs, posing a considerable amount of local problems, can only be helped by national reforms, the restructuring of the present organisation of museums.

nográfia részére írt dolgozat, a Középdunántúli Környezetvédelmi Igazgatóság megrendelése folytán elvégzett Kelet-Bakonyi Tájvédelmi Körzet létesítési terve, stb. A zirci múzeum példája ékes bizonyítéka annak, hogy a szakmán belül mekkora differenciálódások jönnek létre, az aktuálpolitikai tényezők hatására. Napjainkban – és ez így van rendjén – a környezetvédelem „a sláger”, úgy ahogy hajdanán – a Millennium éveiben – a régészeti feltárások élveztek abszolút prioritást. De elég ha csak azon megyék példáját említjük, ahol a tervezett új autós-tráda nyomvonalai áthaladnak, s láthatjuk, ott milyen komoly kutatási feltételeket biztosítottak ma is a régészeknek. Mindez nem mondható el Veszprém megyére [...].

Pápán a múzeumban 3 felsőfokú végzettséggel rendelkező munkatárs dolgozik – egy régész, egy néprajzos és egy grafikus, aki művészettörténeti feladatokat is végez. Ebből adódóan a gyűjtési köre (melynek hivatalosan elfogadott területe 51 községre és 108 000 hektárra terjed ki) a régészet, néprajz, valamint történeti, képző-, és iparművészeti tárgyakra vonatkozik. Ehhez társul a szakkönyvtár, illetve a fotótár gyűjteménye. A szakfeladatok ellátását a Múzeumi Alapítvány, illetve pályázatok (pl. MKM pályázat) útján szerzett pénzekből próbálják finanszírozni [...].

2. Restaurálás, konzerválás és őrzés

A veszprémi Megyei Múzeum Felsőörsön kialakított Műtárgyvédelmi Központjában 3 restaurátor és 2 kiegészítő dolgozik. Zircen 3 preparátor van alkalmazásban, de itt még elkelne a segítség. Pápán 1 restaurátor dolgozik. Mindhárom helyen a beszűkült anyagi lehetőségek és az egyre emelkedő vegyszerárak ellenére – mint az éves beszámolókból kitűnik – figyelemreméltó restaurálási-, és konzerválási tevékenységet folytattak az elmúlt év folyamán [...].

A gyűjtemények őrzését Felsőörsön megfelelő módon meg lehet oldani, Zircen gondot jelent a rendház által visszaigényelt helyiségek pótlása, melyről most folynak a tárgyalások. Pápán a kastély alagsorában levő raktár nedves, s így hosszú távon ez az állapot nem tartható, a tetőtérben 1993-ban kialakított raktárhelyiség szakmai szempontból megfelelő, azonban belátható időn belül bővítést igényel. Raktárkezelői státusza csak a Megyei Múzeumnak van, Pápán és Zircen ezt a munkát az itt dolgozók közösen végzik.

3. Feldolgozás (nyilvántartás, értékelés, publikálás, szakmai konferenciák)

A múzeumi feladatok látványos és statisztikailag a legkönnyebben „lemérhető” részét képezi. Amiről kevesebbet beszélünk, azok a szakmai háttér (könyvtár, adattár, fotótár) nehézségei, melyek egyértelműen finansziálisak. A múzeumok költségvetéseiből lassan teljesen eltűntek a könyvvállomány gyarapítására szolgáló pénzeszegek, s így jórészt csak a cserereakciók és adományozások útján juthatnak az újabb publikációkhoz. Ehhez viszont saját kiadványok megjelentetése szükséges, de a rohamosan emelkedő nyomdai árak, a nemrég bevezetett ÁFA és adózási kötelezettségek a múzeumi kiadványok ellehetetlenüléséhez vezetnek, ami ennek a csapdahelyzetnek a körét hermetikusan

bezárja. Kiutat – bizonyos mértékig – az e célra létrehozott alapítványok által megvalósítható támogatási rendszer jelenthet. Jó példa erre Pápa, ahol évek óta a rangos múzeumi kiadványokat ily módon sikerül megjeleníteni. Nehéz magyarázatot találni arra, hogy a Megyei Önkormányzat ez idáig ezzel a lehetőséggel nem élt a Megyei Múzeum kiadványainak megsegítésében [...]. A Megyei Múzeum 1994-ben, nyolc év szünet után, szponzorok sokasága segítségével, megjelentette az *Évkönyvet*, mely mind külső megjelenését, mind tartalmát tekintve a legrangosabb hazai kiadványok közé sorolható [...].

Pápán nyomdai előkészület alatt van a Pápai Múzeumi Értesítő 5. és 6. kötete, ez utóbbinak kiadását teljes egészében a Külsővet Községért Alapítvány fedezi.

Zircen úgyszintén kiadás alatt van a múzeum sorrendben 11. *Évkönyve*, a Monográfia sorozat 20. és 21. kötetei is az előkészítés stádiumában vannak. Itt a kiadványok anyagi fedezetét a költségvetésből fedezik [...].

4. Kiállítások (állandó, időszakos)

A múzeumi munka végtermékének kell tekinteni, egy olyan részfeladatnak, mely bár látványos és lemérhető, messze nem jelenti a múzeumi alapfeladatok egyetlen s legfőbb fejezetét. E tevékenység elbírálásakor különbséget kell tenni a látogatói és a szakmát felügyelő személyek véleménye között: az előbbi ugyanis – értelemszerűen – csak ezen keresztül képes lemérni az adott intézmény összteljesítményét. Az állandó kiállítások színvonala megfelelő. Pápán a kiállítóhelyiségek műszaki állapota sok kívánnivalót hagy maga után, Zircen krónikus helyhiánnyal küszködnek, Veszprémben – ahol a múzeum épületének elhelyezése nem a legoptimálisabb a kiállítást látogatók szempontjából – külön gondot jelent a tihanyi részleg bezárása miatt a képzőművészeti kiállítások rendezése. A látogatók számának növelése érdekében szerencsés megoldást jelentene, ha a megye a vár területén kiállítási helyet biztosítana a múzeum részére. Ez már csak azért is indokolt lenne, mivel a Megyei Múzeum rendelkezik mindazon feltételekkel, mely a Veszprémben látogatók számára igazán „eladható” [...].

A múzeumok működésének alapfeltétele – a szükséges anyagi és szakmai háttér mellett – egy minél szélesebb társadalmi bázis megteremtésén, illetve az ilyen jellegű kapcsolatok ápolása révén valósítható meg. Ezek a feladatok azonban szinte kizárólag önként vállalt – az alapfeladatok körén túlmutató – tevékenységek árán érhetők el. Ebből adódóan az „önként felvállalás” fogalmát a „szükséges”, ugyanakkor csak nehezen körülhatárolható tevékenységek egész sorával egészíthetjük ki. Ilyen jellegű tevékenységekkel mindhárom vizsgált múzeum esetében találkozunk. A múzeumi tevékenység köré csoportosult Múzeumbaráti Körök, Város- és Faluvédő Egyesületek, Iskolai Szakkörök stb., azok, melyek érdeklődési optikájukon keresztül elsőszámú információ bázisát képezik az adott szakembergárdáknak, ők azok, akik jelzik a különböző értékek felbuklását, lelhelyét, s nem egy esetben önzetlen felajánlásaik révén értékes adományokkal gyarapítják az egyébként e célra szánt pénzüsszegek hiányában ellehetlenül múzeumi gyűjteményeket.

Az ilyen jellegű kapcsolatok ápolása szerteágazó közművelődési tevékenységet feltételez, ám e feladatra szakosodott alkalmazottal csak a Megyei Múzeum rendelkezik. Zircen és Pápán, de részben Veszprémben is a kutatók végzik ezt a munkát. Sehol sem tapasztalni, hogy ezt nem tekintenek feladatukörük szerves részének, szakmájuk egyik alapvető tevékenységének [...].

Végezetül engedjünk meg számomra egy személyes észrevétel. A magyar múzeumi élet jelenlegi struktúrájának átgondolása csak idő kérdése. Előbb-utóbb elkerülhetlenné válik az országos-, a megyei-, illetve a helyi értékek védelmi körének tisztázása, ezek megóvása szükségét minden szinten kimondó törvények megalkotása. Az évek óta tartó, s a kilátásba helyezett újabb elvonások belátható időn belül működésképtelenné teszik nagy múltú intézményeinket, a kisebb gyűjtemények esetében elbarikádozzák azt az utat, mely a múzeum szolgálatában „kicsit és nagyot” egyaránt összeköt.

Tudott dolog: a megyék és a városok csak az adott keretek között képesek intézményeik (múzeumaik) fenntartásáról gondoskodni, s mint a kultúra minden területén, az erre fordítható pénzek egyre szűkebb csatornákon át érkeznek rendeltetési helyükre. Kultúrpolitikusok dolga eltöprengeni azon, hogy ennek tudatában melyik út az előremutatóbb: a jelentős kiadásokat felemészítő magyar múzeumi élet jelenlegi szerkezete átalakításának a szorgalmazása, vagy annak a kényszerpályának a folytatása, mely folytonos elvonásokkal igyekszik a (megyei és helyi) kiadásokat a lehetőségeihez igazítani.

A Pápai Múzeum a rendszerváltás sodrában

Egy elvetélt kísérlet hiteles története

Ilon Gábor

„Nyugalmas” évtizedek

1959-től kezdődő előtörténetünk 1964. február 4-én fejeződött be. Akkor, Helytörténeti Múzeum néven hivatalosan is tájmúzeummá nyilvánítják az intézményt. 1963 januárjától tartozik a Veszprém megyei múzeumi szervezetbe. Gyűjti az emberi tevékenység minden emlékét. Gyűjtőterülete a hajdani pápai járásra, azaz Veszprém megye egyharmadára (Pápára, a hozzá kapcsolt 3, valamint további 51 községre, 108 000 ha) terjed ki. Elnevezése 1990. november 19-től Gróf Esterházy Károly Kastély- és Tájmúzeum, mely név tiszteletadás a kastély hajdani tulajdonosa, a város és vidéke nagy építetője előtt, ugyanakkor a múzeum jogállását is kifejezi.

A múzeum épülete 1945–1957 között szovjet laktanya volt. Külső felújítására 1970-ben került sor. A kastélyt nem szigetelték, az esővíz elvezetését nem oldották meg, központi fűtés nem készült. A kastélybelsőt minden egyes itt elhelyezett intézmény (összesen négy) ön-

The Pápa Museum in the whirl of the change of the regime

Regional museums in Hungary belong to 19 county organizations. The museum formed in the city of Pápa operated, from 1964, as a member of the Veszprém County Museum Directorate. The leadership of the city would have liked the museum to belong to its circle of interestedness. The change of the system gave an opportunity for this. From 1 January 1989 we became a city museum. By 1991 even the city could no longer finance the museum, even though a foundation was formed to support the museum. Thus making the museum independent failed, the museum was returned to the county organization.

állóan, lehetőségei szerint „renoválta”. Ez a folyamat a múzeum területén – a kiállításokat és az irodákat tekintve – 1979-ben zárult.

A múzeum személyi struktúrájának alakulását szemléletesen tükrözi az alábbi táblázat:

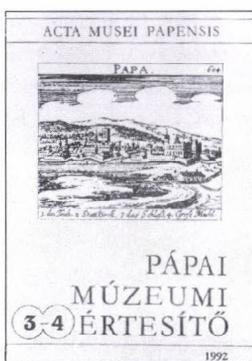
év	muzeológus	gazd. ügyint.	restaurátor	grafikus	gyűjt. kezelő	teremőr techn.	összesen
1964	1	1	0	0	0	7	9
1980	1,5	1	0	0	0	6	8,5
1984	1,5	1	0	0	0	7	9,5
1988	2	1	1	0	0	4	8
1992	2	1	1	1	1	5	11
1995	2	1	1	1	1	2	8

A létszám alakulásából megállapítható, hogy belső szerkezetében minőségileg jó irányban változott, hiszen amíg 1980-ig csak egyetlen szakemberrel (igazgató-régész) rendelkezett az intézmény, ma 4 szakalkalmazott és további 2 szakképzett munkaező (egyik fél státuson) dolgozik a most már joggal múzeumnak nevezhető intézményben. Sajnálatos, hogy e strukturális változásnak a szűkülő anyagi feltételek miatt a teremőrök estek áldozatul.

A szakmai munkát alapvetően meghatározta, hogy a gyűjtemények közül 1963-tól szakképzett muzeológussal egyedül a régészet rendelkezik. A tárgyi és adattári anyag gyarapodása egyenletes.

A történeti-, néprajzi-, ipartörténeti stb. tárgyi anyag gyűjtése máig esetleges, tervszerűtlen.

A szakmai munka egyik legfontosabb területét a múzeum munkatársainak publikációs tevékenysége reprezentálja. Saját nyomdatermékkel először 1986-ban jelentkeztünk. Ekkor a Pápai Múzeumi Füzetek című sorozat első tagjaként Mithay Sándor tollából jelentettük meg az „Archív fotók a pápai Esterházy kastélyról” című kiadványt. 1988-ban indítottuk a Pápai Múzeumi Értesítőt, amelynek jelenleg az 5. kötete van nyomdában. 1965–1968 között készült el az első állandó kiállítás. Részleges felújítására 1987-ben került sor. Időszakos kiállításokat 1987 közepéig rendeztünk. Ekkor az erre a célra fordítható pénzügyi források bedugultak. A múze-

Hangverseny a kastélymúzeum dísztermében

Concert in the banquet-hall of the Castle Museum

um látogatottsága a néhány ezer főről az 1985. évi csúcsig (31 ezer) emelkedett. A mélypontot 1992 jelenti, amikor 8,5 ezer látogatónk volt. Az elmúlt évre talán már a remélt emelkedő tendencia jellemző, 10,5 ezer érdeklődővel.

„Kísérleti nyúl” szerepkörében – a rendszerváltás éve

Út 1: a megyéből a városba

A múzeum 1989. január 1-től Pápa Város Tanácsa kezelésébe került, ekkor csak fenntartójában – de nem jogállásában – következett be változás. Ezt megelőzően 1985-től tárgyalások folytak a megyei múzeumi szervezet mindenkori igazgatója és a város vezetői között. Utóbbiak szerették volna helyi irányítású és érdekeltsgű intézménnyé tenni a múzeumot. A tényleges megvalósulás azonban a fenti időpontig halasztódott.

A realizálás ideológiai alapját az aktuálpolitika, a demokratizálás és a decentralizáció képezte. Ez egybeesett és találkozott a városi lokálpatriotizmussal. A városhoz kerülés meghatározó oka azonban végül is a megyei múzeumi szervezet költségvetési nehézsége volt. Konkrétan: a 80-as évek közepétől a pápai tanács is bérleti díjat fizetett a VMMI-vel a múzeum által használt területért. A bérlet összege folyamatosan emelkedett, egyre elviselhetetlenebbé vált.

Jómagam, amikor néhány héttel az átadás előtt értesültem a várható eseményekről, igyekeztem a kivitelezést megakadályozni. Miért? Egyszerűen félttem az ismeretlentől, féltettem a múzeum szakmai munkáját, ismerem a helyi művelődéspolitikai irányítóit. Protestálásaim eredménye „mindössze” az volt, hogy a VMMI és a Pápa városa között kötött szerződés ellenére megtartottam a múzeum gyűjtőterületét.

1990 decemberéig – félelmeim ellenére – negatív hozzáállást nem tapasztaltam. Sőt, megvalósíthatuk a korábbi években elmaradt fejlesztéseket is. Fűtést korszerűsítettünk, új eszközöket szereztünk be, riasztórendszert építhettünk ki. Igaz, utóbbit csak egy jelentősebb betörést követően. 1990. január 1-től vállaltuk, hogy önállóan gazdálkodó intézmény leszünk. 1990–91-ben létrehoztuk az intézmény tevékenységét támogató Rómer Flóris–Esterházy Károly Alapítványt. Szakmai tevékenységünket teljes önállósággal végeztük. Közben a város vezetősége újra felvetette a gyűjtőterület csökkentésének kérdését, mondván, hogy a város a területi feladatok finanszírozását nem tudja és nem óhajtja a továbbiakban ellátni. Képviselő testületi szavazás után 1991. július 1-től újra a VMMI szervezeti egysége lettünk.

A megye főjegyzője levélben üdvözölt bennünket mint megtért bárányokat, akik egy sikertelen kísérlet részesei voltunk.

Út 2: újra a megyében

Közben a korábban a VMMI szervezeti egységéből kinövő zirci Természettudományi Múzeum önálló lett. Finanszírozása közvetlenül a megyei önkormányzattól függ. A fiatal tapolcai és a sümegi múzeum városi kezelésbe kerültek. A decentralizáció tehát sikerrel (?) járt! A helyzetkép ma Veszprém megyében, nem beszélve a

hagyományos múzeumi szervezeten kívüli más muzeális közgyűjteményekről, nagy vonalakban így írható le: városi kezelésű múzeumok, egy megyén belül két múzeumi „szervezet”, az egyikben a Laczkó Dezső Múzeum mellett – Pápa, a másik pedig Zirc.

Aki intézményvezető, tudja, mit jelent költségvetési év közepén egy fenntartócsere. Alultáplált költségvetésünk természetesen megmaradt, nem érte el a 3 millió forintot. A megye és a város legfőbb vezetői által aláírt szerződés lényege: 30–70%-ban finanszírozzák működésünket. 1992-ben még 1 millió, 1993-ban és 1994-ben már csak 0,6 millió forint támogatást adott a város. Ezzel az összeggel a megye eleve csökkentette saját forrású támogatását. A megyei múzeumi szervezetnek kellett fedeznie a többletkiadásokat. Ugyanakkor a város nem egy – korábban finanszírozhatatlannak ítélt – akciónkat támogatta. Pl. a padlástéri raktár normális kialakításához 300, az Esterházy család Ősök Csarnoka festményeinek restaurálásához 100 eFt hozzájárulást adott.

Epilógus 1.

Jelenlegi költségvetési helyzetünk így körvonalazható: Durván 4 millió Ft-os költségvetésünkben a dologiakra jutó rész 11,8%. Ez a múlt évinek fele. Állandó kiállításunk, amelyet évek óta csökkentett nyitvatartással üzemeltetünk, ma már csak áprilistól szeptember végéig heti 28 órában látogatható. A 80 Ft-os felnőtt belépődíjjal a látogató szűrkületben már csak tapogatózhat, hiszen kiállításunk egy részében nem üzemel a világítás. A fűtési szezon kezdetétől egy teremőr és restaurátorunk kivételével mindenki otthon fog dolgozni.

Epilógus 2.

A múzeum mellett működő Alapítvány egyre többet, de mindent azért mégsem tud átvállalni az állami, önkormányzati feladatokból. A mecénásságra és áldozathozatalra is képes vállalkozások száma Pápan és környékén is kevés és véges. A jelenlegi – ezzel kapcsolatos – pozitív diszkriminációs adózási lehetőségek a jövő ködébe vesznek. A területen működő községi önkormányzatok lehetőségei is egyre inkább beszűkültek. Tőlük támogatást alig kapunk, legfeljebb gesztus értékűt. A pápai önkormányzat talán akkor lenne hajlandó az intézmény komolyabb finanszírozására, (esetünkben az alaptevékenység mellőzésével szinte kizárólag a kiállítások maximális nyitvatartását jelentené), ha a múzeum összes termeiben a mindenkor városi protokolláris igények kielégíthetők lennének a műtárgyak állagának romlása ellenére is, stb. A megyei önkormányzatnál prioritással nyilván nem a múzeumi szervezet bír (költségvetésében a dologiak részaránya 15–16% közötti, szemben más megyei intézmények 25–40%-os lehetőségével), s ebben a szituációban nem a pápai múzeum a legfontosabb.

Mindezek és a történetek ellenére is az a véleményem, hogy egy háromgyökerű (alapítványi-önkormányzat/helyi-megyei/-központi finanszírozású) pápai múzeum, de más hasonló múzeum is, élhetne és sokkal jobban működhetne, ha az együttesen fenntartók a valódi munkát értékelnék és nem tennének egyenlőségelet a nekik esetleg nem tetsző vezető és az intézmény közé.

The change of the regime and its consequences in the Bakony Museum of Natural Sciences

In this brief writing we report about the latest results and problems of the museum which has existed in Zirc for more than two decades. The institution operating as a department of the Veszprém County Museum Directorate outgrew its organizational limits in terms of activity and personnel as well. On the initiative of the workers, the museum was successfully made independent – at the cost of many difficulties – in 1992, it separated from the Veszprém County Museum Directorate. The change brought professional as well as economic results, however the latest governmental and local authorities measures are again detrimental with regards to institutions and thus to culture. The situation is made uncertain by the fact that the museum operates in a church-owned building.

Rendszerváltás és következményei

a Bakonyi Természettudományi Múzeumban

Futó János

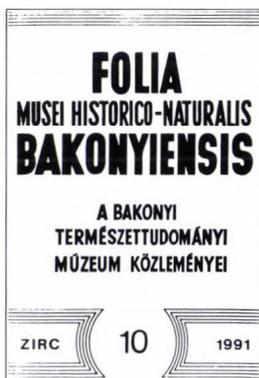
A zirci apátsági épületegyüttesben működő intézményt 1972-ben azzal a céllal alapították, hogy a Bakony-hegység természettudományi jellegű kutatását végezze. Az azóta eltelt időszak történéseiről a múzeum évkönyvében több dolgozat is megjelent. Jelen beszámolómban röviden kívánunk szólni az elmúlt évek eseményeiről, eredményeiről és mai, de nem új keletű gondjainkról.

A '80-as évek végére intézményünk – amely a Veszprém megyei Múzeumi Igazgatóság (VMMI) Természettudományi Osztályaként funkcionált – mind tevékenységében, mind létszámában túlnötte szervezeti kereteit. A Zircen dolgozó kollégák körében megfogalmazódott az önállósodás gondolata, mert úgy éreztük, hogy saját gazdálkodási és döntési jogkörrel hatékonyabban működne a múzeum. Az „eretnek gondolat” megvalósítása nem ment könnyen: évekig tartó huzavona és „csatározások” után 1992. január 1-jén nyertük el teljes önállóságunkat, mint megyei önkormányzat által fenntartott intézmény.

A VMMI-től örökölt változatlan költségvetésünk néhány millió forintja túl nagy mozgásteret nem engedett, de végre magunk dönthettünk a pénz felhasználásáról és némi segítséget az is jelentett, hogy Zirc város Önkormányzata hosszú távú támogatást ígért évi félmillió Ft formájában. Sajnos az induláskor még megkapott teljes összeg a következő 2 évben már 50–50 ezer Ft-ra csökkent. Az idén már egyetlen fillér támogatást sem kaptunk, annak ellenére, hogy állandó kiállításunk jelentős számú turistát vonz Zircre, akik pénzük egy részét a városban költik el. A '80-as évek évi 120 ezret meghaladó látogatottsága ugyan a '90-es évek elejére 70 ezerre csökkent, viszont úgy tűnik: ezt a létszámot az országos visszaesés ellenére is tartani tudjuk.

A tudományos kutatást segítő – eddig hiányzó – eszközök (terepjáró, számítógépek, stb.) beszerzése sok pénzt igényelt, ezért törekedtünk saját bevételeink növelésére: múzeumi boltot nyitottunk, amely azóta is nyereségesen működik, illetve természetvédelmi hatóságok, önkormányzatok részére külső megbízások munkákat végeztünk (pl. a Magas-Bakony Tájvédelmi Körzet vagy Balatonfüzű környékének természetrajzi vizsgálata).

Ugyanezen bevételekből és pályázatokon nyert összegekből megkezdtük az erősen leromlott állapotú kiállításunk felújítását és cseréjét, amelyből már csak egy terem van hátra. Szépen növekvő költségvetésünk a még gyorsabban emelkedő inflációval azonban nem tudott lépést tartani, így kiadványaink megjelentetése évek óta késedelmet szenved és a külsős, Bakony-kuta-

tó munkatársaknak is csak jelképes költségtérítést tudunk fizetni.

Mindeközben fenntartónk további pénzvonást helyezett kilátásba; ugyanis az év elején az újonnan megválasztott megyei képviselő-testület elhatározta, hogy csökkenteni kell az önkormányzati intézmények költségvetését, ami rendkívül nehéz helyzetbe hozta múzeumunkat. A pénzvonás mellett ráadásul egyfolytában tervek, jelentéseket kell készítenünk arról, hogyan működhetnénk takarékosabban – ahelyett, hogy érdemi szakmai munkát végeznénk.

Saját bevételeink átcsoportosításával az idén még kiktartunk, de ha jövőre megvalósulnak a kormányzati elképzelések, akkor sikerül újra eljutnunk a század elejét jellemző állapotba, amikor a vármegyei múzeum természetrajzi osztályának és kiállításának személyzetét egy-két ember jelentette.

Szólni kell még a múzeum elhelyezéséről is: ez év eleje óta újra egyházi tulajdonba került az épület, amelyben működünk, és egyelőre nem tudni milyen következményekkel jár ez. A gyűjtemények növekedése miatt mára teljesen kinttük az alapításkor rendelkezésünkre bocsátott helyiségeket.

Tárgyalásokkal szeretnénk elérni, hogy a normális működés érdekében az épületegyüttesen belül további részeket kapjunk használatra a Ciszterci Rendtől. Ha ezt nem tudjuk elérni, akkor a helyhiány fogja megbénítani az intézmény munkáját.

Az eltelt időszakban saját bevétel terhére némi létszámbővítést sikerült megvalósítani a teremőri és múzeumi bolti eladói státuszoknál (2 fő). Nélkülük a kiállítás nem működhetne és így bevételeink sem lennének. Ugyanakkor a muzeológusokra és a preparátorokra (változatlan létszám mellett) évről évre egyre nagyobb feladatmennyiség hárul – gyűjteményi munka, külső kutatások, kiállításrendezés – amit csak jelentős túlmunkával lehetett megoldani. Ezt egyelőre vállalták a munkatársak, de a jelenlegi bérrendszer mellett nem sokáig tartható ez az állapot.

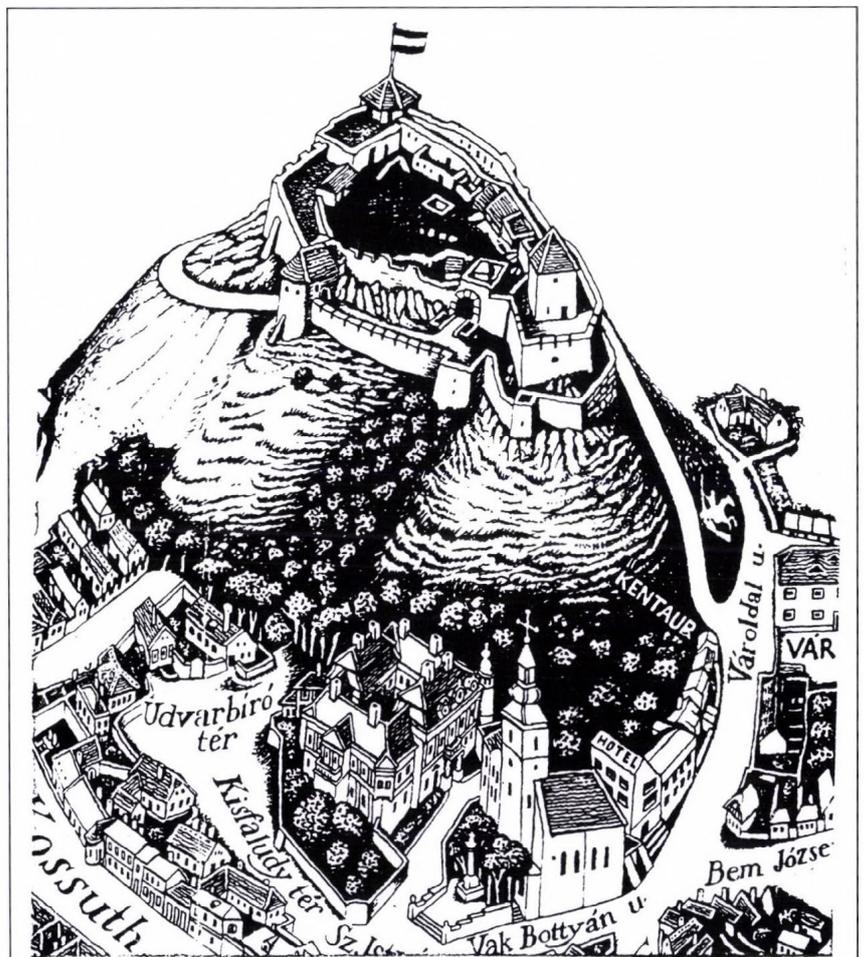
Összefoglalva eddigi tapasztalatainkat azt lehet elmondani, hogy érdemes volt önállósodni, az intézmény több tekintetben is jobb helyzetbe került, de a fejlődést és az előremenekülési stratégiát szinte teljesen leblokkolták a kormányzati és önkormányzati intézkedések. Pénzhiányában ismét a kultúra szenvedett vereséget!

Egy kisvárosi múzeum az önállósodás útján

Miklósi Sikes Csaba

Azt a megtisztelő feladatot kaptam, hogy mutassam be az általam vezetett sümegi Városi Múzeumot. Vajon mit vár tőlem a szerkesztő? A száraz tények felsorolását, vagy pedig azokról a kevésbé általános jelenségekről szeretne olvasni, melyek egy ilyen kisvárosi múzeum hétköznapjait jellemzik? Hat év távlatából ugyanis e témában elég széles skálán mozgó „repertóriummal” tudok szolgálni.

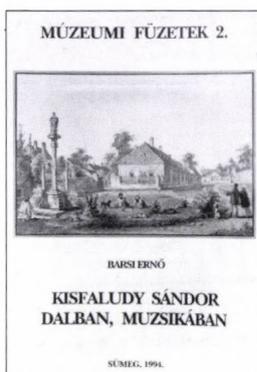
Sümeg város vezetése 1989-ben, közösségi nyomásnak engedve, arra az elhatározásra jutott, hogy az addig a Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság által üzemeltetett Kisfaludy Emlékház működtetését ezentúl a saját hatáskörébe vonja s vállalva a fenntartás mindennemű kötelezettségeit, önálló intézményt létesít. Én akkor kerültem Kolozsvárról Sümegre, így máris egy fővel gyarapodott a lelkes múzeumalapítók serege. Az önállósulás kapcsán nem véletlenül írtam „közösségi nyomásról”, hiszen Sümegen a múzeumi élet immár közel 120 éves múltra tekint vissza. Mint utóbb kiderült, ezek a hagyományok olyan frissek maradtak a köztudatban, hogy egy önálló intézmény létesítésének gondolatát könnyen el-

hetett fogadtatni. Sokan ismerik a kereken ötven évvel ezelőtt, 1945-ben elhunyt Darnay Kálmán sümegi múzeumának tragikus történetét, melynek kezdetét az 1870-es évek második felében jegyzik. Fénykorában, a századelő második évtizedében a gyűjtemény közel harmincezer beletárolt tételt számlált. Annak ellenére, hogy az alapító két ízben is egyre nagyobb épületbe költöztette múzeumát, anyagi okokból kénytelen volt gyűjteményét az államnak átadni. Ennek az lett a következménye, hogy 1937-ben a 154 ládába csomagolt, húszezer darabból álló néprajzi, hadtörténeti, iparművészeti és őskori gyűjteményt átírányították a keszthelyi Balatoni Múzeumba. Itt kibontatlanul állt 1945-ig, amikor a szovjet front közeledtével a bevagonírozott anyagot a zalaegerszegi állomáson angol repülőkből bombatalálata érte és teljesen megsemmisült. Szerencse a szerencsétlenségben, hogy a gyűjtemény levéltári-, és a Kisfaludy emlékeket magában foglaló részét Darnay Sümegen tartotta. Majd öt éven át tartó huzavona után, ennek bemutatásával nyitotta meg kapuit 1951-ben, Kisfaludy Sándor szülőházának négy helyiségében a költő emlékét ápoló állandó kiállítás. Működtetésével nem is volt különösebb baj 1967-ig, amikor elhunyt annak gondnoka Kovács J. András tanár úr. Ugyanis ezt követően a gazdátlanul maradt gyűjtemény legértékesebb része az ország különböző múzeumaiba vándorolt, míg Sümegen, egy omlófélben levő épületben mindössze tucatnyi könyv, néhány bútor és emléktárgy társaságában silány fotómásolatok fogadták az idelátogatót.

Ebben az állapotban volt a Kisfaludy gyűjtemény, amikor a város vezetése az Emlékház önálló intézménnyé való átalakítása mellett döntött. Az átadás-átvétel a vártnál is könnyebb volt, ugyanis a megye 50 000 Ft költségvetési támogatást leadva a városnak, egy gondtól megszabadult.

Az elmúlt évek nehézségei ellenére úgy látom, hogy érdemes volt belevágni. Talán a sümegi példa is azt igazolja, hogy a kistelepülések múzeumainak megtartása, fejlesztése – a mai bizonytalan jogi és pénzügyi feltételek szorításában – az önállósulás felvállalásával valósítható meg. Ez év folyamán a Veszprém Megyei Közgyűlés azzal bízott meg, hogy készítsek egy beszámolót a megye múzeumainak (Veszprém, Pápa, Zirc) szakmai működéséről. Ez számomra egyfajta összehasonlítás

A small town museum on the road to becoming independent

The leadership of the city of Sümeg decided, in 1989, that it would itself maintain the Kisfaludy Memorial Museum, until then operated by the Veszprém County Museum Directorate.

Museum life in Sümeg – with the founding of Kálmán Darnay's private museum – looks back upon an almost 120 year old past. In 1937 Darnay donated the 30,000 piece collection to the state. In 1945 it was hit by a bomb and completely destroyed. Only the archives and the literature history parts remained, these formed the basis of the Memorial Museum opened in 1951 in the native house of the poet Sándor Kisfaludy.

The material conditions of the Sümeg Museum may be called acceptable. The professional activity of the museum is helped by the Circle of Patrons and the Association for City Protection. The 12 museum publications are published by the Forum Foundation founded for this purpose.

Kisfaludy Sándor szülőháza, ma Városi Múzeum

The native house of Sándor Kisfaludy, today the City Museum

alapot teremtett, s így az alábbiakban ennek tudatában igyekszem felvázolni az önkormányzati fenntartásba került sümegi múzeum jelenlegi helyzetét.

A jog terén a tulajdonviszonyok – ami az épületet illeti – egyértelműen tisztázódtak, hiszen az önkormányzat kapta meg. Sokkal komplikáltabb a gyűjtemény helyzete, mely bár jobbára helyi eredetű, de tárgyai és dokumentumai időközben más múzeumok (pl. Petőfi Irodalmi Múzeum, Veszprém Megyei Múzeum, Széchenyi Könyvtár, MTA stb.) állományába jutottak és ami Sümegen látható, az jórészt letéti szerződéssel került ide. Nem egy esetben ezek visszaszerzése – a kézenfekvő elvárások ellenére – etikai és szakmai okokból mára már meggondolandó próbálkozást jelenthetnek. Így például a Kisfaludy- és Darnay-kéziratok tárolását, feldolgozását és közzétételét Sümegen egyelőre nem lehetne megnyugtató módon megoldani. A kellő raktározási feltételek és szakemberek hiánya a gyűjtemény esztelen felduzzasztásának tényét is megkérdőjelezi.

Még ennél is feszítőbb helyzetet teremthet a hatályban lévő önkormányzati törvény, mely a múzeumok fenntartását nem tartotta szükségesnek kötelező feladattá tenni. Így fennáll annak a reális veszélye, hogy egy nemkívánatos, de bármikor meghozható önkormányzati határozat következtében, semmilyen jogtól nem védve, működésük beszüntethető. Egy ilyen döntés a nehezen kialakított gyűjtemények széthullásához vezethet. Mivel helyi szinten a múzeum fogalma egyet jelent – és nem többet – egy-egy kiállítás megszervezésével, minden más múzeumi tevékenység (gyűjtés, konzerválás, tárolás, feldolgozás) támogatási kérelme sziklaszilárd ellenállásba ütközik. Ilyen célokra szinte kizárólag csak pályázatok vagy „helyi tarhálások” útján lehet pénzt előteremteni.

A megoldás kulcsa a felsőbb vezetés kezében van. Nyugtató megoldást jelentene a múzeumok fenntartásának kötelező voltát kimondó önkormányzati törvény, valamint – központi költségvetésből – múzeumonként mindössze egyetlen múzeumőri állás biztosítása, míg az épületek fenntartásáért és az intézmény működtetéséért továbbra is az adott önkormányzatok felelőnének. E változtatások révén oldódna az a nyomasztóan ható függőségi állapot, amely jelenleg a város és a múzeum kapcsolatát jellemzi. Ennél is többet jelentene az a tudat, hogy a hosszú évek munkájával kialakított gyűjtemények garantáltan túlélnek az egyre rosszabb gazdasági feltételek szűke politikai csatározások adott esetben múzeumellenes döntéseit.

Talán a bizonytalan jogi helyzetnek tudható be, hogy ez idáig a minisztérium múzeumi osztálya mindennemű támogatási kérelmünket visszautasította. Nehéz másféle magyarázatot találni arra is, hogy a Múzeumi Naptárban, írásos és szóbeli jelzéseink ellenére a Sümegi Városi Múzeum, mint olyan nem szerepel.

A sümegi múzeum anyagi feltételei, figyelembe véve az általános helyzetet, ha nem is jónak, de elfogadhatónak mondható. A város által megítélt költségvetés a fenntartási költségeket sem nagyon fedezi, de mivel csak minimális alkalmazottal működő múzeumról van szó, akár a tízezer nagyságrendű magán támogatások, illetve pályázati pénzek is sokat jelentenek. Ehhez egy olyan háttér kell, amelyet a város lakossága kész bizto-

sítani. A múzeum épületének felújítását – melynek előzetes költségvetése 1990-ben közel 20 millió Ft volt – az önkormányzat és a műemlékvédelem támogatásával, helybeli kivitelezők önzetlen segítségével az eredeti összeg töredékéből sikerült az elvárások szintjén megoldani. A múzeum szakmai tevékenységét segíti annak Baráti Köre, illetve a Városvédők Egyesülete köré szerveződött – a szó nemes értelmében vett – lokálpatrióták maroknyi csapata, míg az utóbbi három évben megjelent 12 sümegei kiadványunkat az e célra létrehozott Fórum Alapítvány révén tudtuk biztosítani.

Szakmai téren a helyzet ennél kuszább. Aki ilyen kisvárosi múzeum vezetését vállalja, az eleve mondjon le a múzeumi törvény adta szabályok és elvárások pontos betartásáról. Feladatai általában a vártnál prózaibb jellegű öltének. Gyakran megesik, hogy egy tanulmány megírása, kiadvány szerkesztése között, a múzeum udvarán füvet kell nyírni. Az ilyen jellegű tevékenységek közé a villanykapcsoló javítása vagy éppen a szemét elszállíttatásának megszervezése is belefér. Mivel nincs szakavatott könyvtáros, régész, restaurátor meg néprajzos, azaz szakember egy szál se, ha keservesen is, de a kényszer kétbalkezes mindenessé teszi. A muzeológus természetrajzából adódóan egy életen át minden „kacatot” összegyűjt, majd kétségbe esik amikor a gyűjtemény észrevétlenül maga alá temeti.

A másik dolog, amelyet idejében tudomásul kell venni, hogy a múzeum egy kisvárosban önmagában nem cél, hanem eszköz, olyan intézmény, ahol a múzeumi feladatoktól látszólag teljesen eltérő ügyeket is fel kell vállalni. De talán ettől válik vonzóvá itt ez a mesterség.

Leányvállalattól az alapítványi múzeumig

A Magyar Vegyészeti Múzeum legújabb kori története

Dr. Kovács István

Előzmények

A magyar vegyipar, kémia tudomány, kémia történet a vegyész képzés, továbbá a hazai vegyészet és vegyipar műszaki emlékeinek a felkutatására és bemutatására 1963-ban hozták létre a Várpalotán működő országos gyűjtőkörű Magyar Vegyészeti Múzeumot. A Múzeum a veszprémi székhelyű Nehézvegyipari Kutató Intézet keretén belül működött, de szakfelügyeletét az Országos Műszaki Múzeum látta el. Az alapítástól 1988-ig terjedő időszakban – előbb a Nehézipari Minisztérium, mint alapító –, majd az Ipari Minisztérium biztosította az éves költségeknek több mint 60%-át.

Az Ipari Minisztérium 1988. dec. 31-ét a támogatást megvonta. A súlyos gondot csak fokozta, hogy a NEVIKI 1989-ben már a csőd szélén állt, emiatt a múzeum léte

is bizonytalanná vált. A vegyipar vállalatai, melyek a költségeknek korábban csak kb. 30%-át fedezték, kifejezték ugyan készségüket támogatásuk növelésére, de a csődbe ment NEVIKI-n keresztül nem voltak hajlandók anyagi eszközöket biztosítani. Ekkor 1989 nyarát írtuk.

A múzeumi leányvállalat alapítása

Mivel a Magyar Vegyészeti Múzeum nem volt önálló jogi személy, nem volt meg a lehetősége, hogy bankszámlát nyisson. Pénzforgalma csak a NEVIKI egyszámláján keresztül történhetett. Itt pedig – a közel 70 millió adósság miatt – a hitelezők minden beérkezett pénzüsszetre azonnal rátették kezüket.

Ebben a reménytelennek tűnő helyzetben – talán az országban először – a múzeum vezetése elhatározta, hogy „Magyar Vegyészeti Múzeum Leányvállalat” néven önálló jogi személlyé alakul át. Az alakulást a NEVIKI igazgató tanácsa 1989. okt. 1-től jóváhagyta. 1989. hármas hónapjában közel 30 vegyipari vállalattal, intézménnyel sikerült szerződéses kapcsolatot kialakítani és így biztosítani a múzeum fennmaradását. A leányvállalatot a cégbíróság bejegyezte, működése így törvényessé vált. Ez a félig „idilli” állapot csak 1990. szeptemberéig tartott. A NEVIKI-hez kirendelt felszámoló, az „anyavállalatnál” bekövetkezett felszámolás tényleges megkezdése miatt 1990. dec. 31-ét a leányvállalat megszüntetése mellett döntött.

Az Alapítványi Múzeum megalapítása

A múzeum vezetése előtt a következő két lehetőség állt: – önálló kulturális szolgáltató vállalattá alakul át, amennyiben ezt az Ipari Minisztérium Közgazdasági Főosztálya engedélyezi;

– alapítványi múzeum létrehozását kezdeményezi.

A múzeum kezdeményezésére a Magyar Gyógyszer-gyártók Országos Szövetsége, a Magyar Vegyipari Szövetség, a Vegyipari Dolgozók Szövetsége mint alapítók, elhatározták, hogy 1991. január 1-től a múzeum mint alapítványi múzeum működjen tovább. A NEVIKI felszámolója biztosította, hogy az eddigi vagyoni betétet könyvvivárrással a leányvállalattól az alapítványi múzeumnak adja át. Az alapítók 500 e Ft-os törzstőkével hozták létre az alapítványt. Tagvállalataik nevében kötelezettséget vállaltak, hogy továbbra is támogatják a múzeumot. 1991-ben már 62 vállalattal, intézménnyel sikerült szerződéses kapcsolatot kialakítani és a szükséges anyagi forrásokat előteremteni.

A Veszprém megyei Főügyészség 1991. február hónapban 106/1991/4/Pk. 60 001 számon az Alapítványt bejegyezte. Ezzel a múzeum jogi helyzete rendeződött, adva voltak a szakmai munka feltételei. Az anyagi alapok erősítése állandóan napirenden volt és van ma is. Országgyűlési döntés értelmében 1992-től a műszaki múzeumok, így a Vegyészeti Múzeum is kap központi támogatást.

Szakmai munka 1989–1994 között

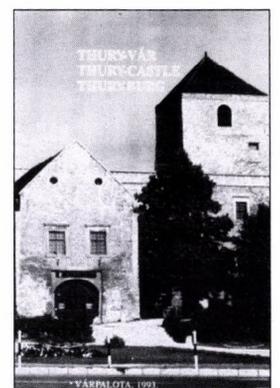
Az átalakulás nehézségei nem érződtek a múzeum szakirányú tevékenységén. A vegyiparban végbemenő változások az átlagosnál sokkal több munkát adtak a múzeum munkatársainak.

A tárgyi gyűjtemény közel 1000 darabbal gyarapodott, elérte a 8000 darabot. Ebből 1000 már számítógépen

From an affiliate to a foundation museum

The Hungarian Chemistry Museum, operating in Várpalota, was established in 1963. From the time of the founding until 1988 the Ministry ensured more than 60% of the yearly budget, then this support ceased.

Maintenance had to be born by the enterprises in the chemical industry. Until now the museum was not a legal entity. Therefore – first in the country – we transformed into a legal entity under the name *Hungarian Chemistry Museum Affiliate*. Since 1 January 1991 the museum operates as a foundation museum. 62 chemical industry enterprises, institutions finance the foundation.

van nyilvántartva. Az általános ipartörténeti dokumentumok száma több mint 4000 darabbal gyarapodott: elérte a 35 000 darabot. A múzeum munkatársai az elmúlt öt évben több mint 60 publikációban számoltak be tudományos tevékenységükről. A könyvtári állomány több mint 2500 könyvtári egységgel gyarapodott: elérte a 16 000 könyvtári egységet. A Magyar Vegyészeti Múzeum kiadványai már a 24. sorszámnál tartanak.

A múzeum látogatottsága évi 20–25 000 fő között van. 10 állandó kiállítás üzemel és ebből az utóbbi években négy készült el.

A múzeumnak helyt adó Thury-várban megtörtént egy közel 100 m²-es helyiség műemlék jellegű helyreállítása. A vár északi falát és a hozzákapcsolódó timpanont az OMF segítségével restaurálták, több mint 5 mFt ráfordításával.

The Museum of the Herend Porcelain Factory

In December 1990 the Herend Porcelain Factory established a foundation to ensure the operation of the porcelain museum.

The museum has around a hundred thousand visitors yearly. Half of the resources necessary for its maintenance are covered by founders' contribution, the other half by own incomes (entrance fees, publications, and the sales of souvenirs made in the showroom demonstrating the process of porcelain-making).

Porcelánmúzeum Herend

Palicska Mihályné

A Herendi Porcelángyár – gazdasági társasággá történt átalakulását megelőzően –, mint a porcelánmúzeum fenntartója 1990. december 7-én alapítványt hozott létre, biztosítandó a porcelánmúzeum további működtetésének jogi és gazdasági kereteit. Az alapítványi célok a következők:

- a porcelánmúzeum rendeltetésszerű fenntartása és működtetése a szakmai céloknak megfelelően, valamint a közönség számára hozzáférhetően;
- a herendi porcelángyártás technológiájának bemutatása;
- az alapítványi célokra rendelkezésre bocsátott vagyoni értékekkel történő gazdálkodás.

A felsorolt célok megvalósítása érdekében az azóta eltelt időszakban az alábbiak végrehajtása történt meg:

1. A múzeum épületének teljes külső felújítása műemlék jellegének megfelelően.
2. A múzeum emeleti kiállító termeiben a műtárgyak színvonalasabb bemutatásához az Iparművészeti Múzeumból kölcsönzött bútorokból enterieur alakítottunk ki. Így az installáció átrendezésével látványosabb környezetet sikerült biztosítani a porcelángyűjtemény remark darabjainak.
3. A porcelángyártás technológiáját több évtizede kézműves szakemberek mutatják be, néhány makett, fotómásolat, idegenvezetés segítségével. Ezt a bemutatótermek belső felújítását követően videofilm-vetítéssel egészítettük ki.
4. Az alapítvány és a manufaktúra finanszírozásában színes fényképekkel illusztrált múzeumi prospektus készült a látogatók számára.
5. A múzeumlátogatók belépőjegy helyett a múzeumot, ill. műtárgyait ábrázoló képeslapot kapnak.
6. A múzeum gyűjteménye számos új darabbal gazdagodott, közöttük több Fischer Mór korabeli porcelántárggyal. Külföldi nagy sikerű kiállításokon már az új tárgyak közül is több darab szerepelt.
7. A gyűjtemény védelmét elektronikus biztonsági berendezés szolgálja. Emellett vagyonbiztosítási szerződés garantálja az esetlegesen bekövetkező károk megtérülését.

A múzeum személyi állománya, a technológiai bemutató szakembereivel együtt összesen 11 fő. A dolgozók szakmai képzését (gyűjteménykezelői, restauratori, számítógépképzési) megvalósítását az alapítvány támogatta.

A múzeumi műtárgyak szakmai szempontból történő feldolgozása, a herendi porcelántörténet folyamatos kutatása képzett szakembert, művészettörténész-muzeológust igényel. A Herendi Manufaktúra Rt. ezért 1995. áprilisától múzeumigazgatóként szerződtette dr. Horváth Sándort. (Ilyen státus azelőtt nem volt.)

Szakmai kapcsolatunk elsősorban az Iparművészeti Múzeummal van, mellyel 1993-ban Japánban közösen állítottunk ki. Jelenleg a Hohenbergben rendezendő kiállítás előkészületei folynak.

Az Alapító szándékainak megfelelően az alapítvány kuratóriuma a porcelánmúzeumot a manufaktúra kirakatanak tekinti. Múzeumunkba évente mintegy százezer érdeklődő látogat el. Túlnyomó többségük május és október hónapok között érkezik, ezért ebben az időszakban szünnap nélkül tartunk nyitva.

A múzeum a kuratórium által jóváhagyott költségvetési terv szerint tevékenykedik. A múzeum működtetéséhez szükséges források egy részét az alapítói hozzájárulásból, más részét a belépők, kiadványok, valamint a bemutatóteremben készülő, saját termelésű porcelán ajándéktárgyak eladásából fedezzük. Az így előteremtett saját források a múzeum összes bevételének mintegy felét teszik ki.

Magyar Építőipari Múzeum, Veszprém

Gy. Lovassy Klára

Magyarország technikatörténeti múltjának emlékeit jelenleg 15 országos gyűjtőkörű szakmúzeum őrzi. Közülük a legfiatalabb az 1990 óta Magyar Építőipari Múzeum néven működő alapítványi múzeum Veszprémben. Feladata, célja a magyar építő- és építőalapanyag-ipar történetére vonatkozó tárgyi, dokumentatív anyagok feltárása, összegyűjtése, megóvása, majd bemutatása. A múzeum gyűjtőtevékenysége kiterjed a magyar építőipari ágak szervezeteire, vállalkozásaira, intézményeire, a kisiparosok tevékenységére.

A múzeum jogelődje az azóta megszűnt Veszprém Megyei Állami Építőipari Vállalat (VÁÉV) Üzemtörténeti Klubja, amely 1977-ben rendezte első kiállítását a vállalati dolgozók segítségével összegyűjtött tárgyi emlékekből. Az anyag egyre bővült, 1982-től „Dunántúli Építőipar-történeti Gyűjtemény” néven már állandó kiállítással rendelkezett. Gyűjtőtevékenysége a Dunántúl területére terjedt ki. Alapítója, majd nyugdíjba vonulásáig (1990) igazgatója Fodor József volt.

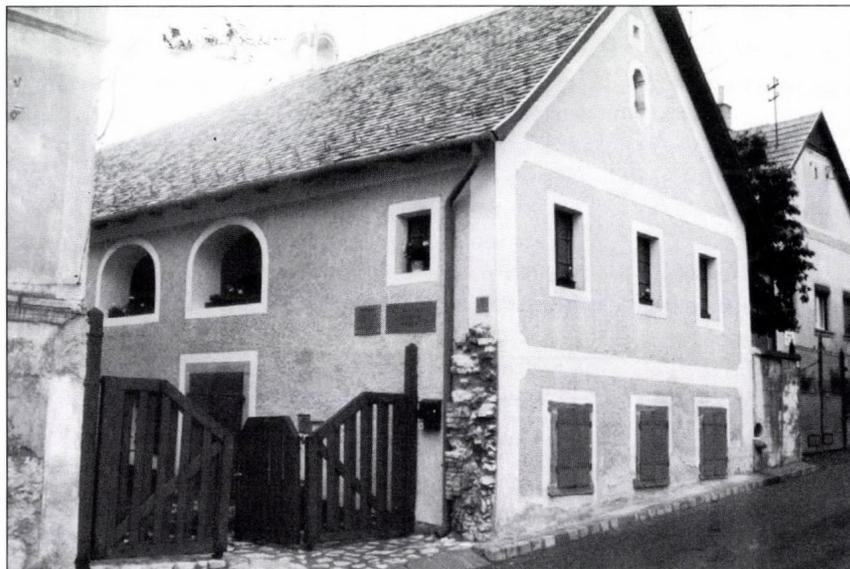
Az ország keleti felének hasonló emlékeit 1970-től a Kelet-Magyarországi Közmű- és Mélyépítő Vállalat (KEMÉV) által alapított nyíregyházi „Tiszántúli Építőipar-történeti Gyűjtemény” gondozta, Lengyel Miklós irányításával.

Néhány éve, a megindult gazdasági változások mindkét gyűjtemény sorsát bizonytalanná tették. A VÁÉV 1987-ben történt felszámolása után az Országos Műemléki Felügyelőség életre hívott egy alapítványt, amelyet Veszprém Város Tanácsa, a Megyei Tanács, az Alba Regia Építőipari Vállalat, valamint a Közlekedési Hírközlési és Építésügyi Minisztérium képviselői 1989-ben véglegesítettek. A múzeum azóta az alapítvány kamataiból, pályázatokon szerzett összegekből tartja fenn magát. Az átalakuló KEMÉV nem tudta a gyűjtemény gondozását tovább vállalni, így a tiszántúli anyag 1992 tavaszán a veszprémi múzeumba került. Magyarország építőipari öröksége átmentéséről, megőrzéséről, egységes kezeléséről tehát a Magyar Építőipari Múzeum gondoskodik. A rendkívül gazdag, sokrétű anyag kiállítóhelyek hiányában egyelőre csak töredékében mutatható be.

A múzeum egységei:

1. Magyar Építőipari Múzeum főépülete

Veszprém, Szent István u. 7. tel./fax: 88/329-461
A XVIII. szd. elején épített kályhás-mester-házat, földszintjén égetőkemencével és műhellyel, az OMF 1987-ben állította helyre. Az épületben található a múzeum szakkönyvtára, közművelődési terme. Az ingatlanhoz 1993-ban csatolt 500 m²-es pihenőkertben az építőipari kőemlékek kiállítása, valamint a kályhás-mester-kiállítás házilagosan, folyamatosan alakul.

Téglamúzeum

Veszprém, Szabadság tér 1.

A hajdani városháza 350 m²-es boltíves pincerendszerre külön élmény az építőipar szakemberei számára. Az 1990 őszén megnyitott állandó kiállításon a múzeum több mint 5000 db-ból álló bélyeges téglagyűjteményének legszebb darabjait, valamint a téglá- és cserépgyártás történeti emlékeit, eszközzeit tekinthetik meg a látogatók.

A volt városháza épülete 1993 elejétől üres; ingatlan-csere utáni tulajdonosa a Veszprém Megyei Önkormányzat mielőbb értékesíteni kívánja. A múzeumot az elmúlt két évben többször fenyegette a kiköltöztetés veszélye; sorsa a leendő vevőtől, az épület jövőbeli funkciójától függ. A tarthatatlan helyzet megoldására remélhetőleg még ebben az évben sor kerül. Mivel a múzeum ottléte teljesen bizonytalan, csak előzetes időpontegyeztetéssel látogatható.

Szabadtéri Gyűjtemény

Veszprém, Házgyári út 1. tel.: 88/406-470

A hajdani VÁÉV hidroglobusza körüli, közel 2 hektár nagyságú területen látható az építőgépek széles skálája, részben a beszállításkori rossz állapotban, részben a legsürgősebb állagmegóvással ideiglenesen megmentve. A gépek rendszerezése, felújítása házilagosan, folyamatosan történik. Itt található a múzeum műhelyei, raktárépületei is.

Külön figyelmet érdemel a Bánd-Szentgál határából beszállított, XVIII. szd.-ből származó vízi fűrészmalom konzervált fa anyaga. A megújuló építőipar segítségével szeretnénk újra felállítani. 1994-ben Lenyó György kispesti kőfaragómester ajándékozta azt az ingás kő-gattert, amelyet működőképes állapotban láthatnak az érdeklődők. A Magyar Építőipari Múzeum alapítványi kamatai, a pályázatokból, a múzeumi tevékenységből befolyó összegek csak a létfenntartást tudják biztosítani. Szűkös, bizonytalan bevételei mellett minimális, lelkes munkatársi létszámával a végsőkig kitart az átalakuló magyar építőipar pótolhatatlan, veszélyeztetett értékeinek megmentése mellett. A múzeum közművelődési tevékenységével részt vállal az építőipari szak- és szakközépiskolák oktatási programjában, Veszprém város és a megye kulturális életében.

A múzeum főépülete

The main building of the museum

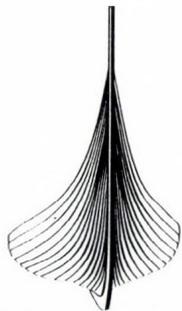
Hungarian Museum of the Building Industry

The museum, established in 1982, is the only one in the country to collect the object and document remains of the Hungarian building industry, building material industry, also showing them, as much as possible. As of now, collections, growing increasingly with the restructuring of the industry, can be found in three different parts of Veszprém city.

The economic changes, the privatisation brought a radical turn in the circle of those maintaining the museum. Presently they maintain themselves from the interests of a foundation established in 1988, and from support gained through applications.

The Hungarian Museums would like to report regularly about the activity of the Hungarian National Committee of ICOM, while giving news, at the same time, also about the activity, the new developments and the publications of the international organizations of museums.

This time we give information, on the basis of the reports of the Hungarian participants, on the general assembly of ICOM, organized in Norway in summer 1995. We also found it important to convey the documents related to the Sarajevo National Museum: the published photos on the building and on exhibitions, made after 1913, now in the rich postcard collection of the Zemplén Museum (Szerencs).

ICOM 1995
Stavanger, Norway

XVIIIth General Conference of the International Council of Museums, July 2-7

XVIIe Conférence Générale du Conseil International des Musées, 2-7 juillet

XVIIa Conferència General del Consejo Internacional de Museos, 2-7 de julio

A Magyar Múzeumok rendszeresen kíván tudósítani az ICOM Magyar Nemzeti Bizottsága tevékenységéről, egyúttal azonban a múzeumok nemzetközi szervezete munkájáról, híreiről, kiadványairól is. Ez alkalommal az ICOM 1995 nyarán Norvégián rendezett közgyűléséről adunk tájékoztatást a magyar résztvevők beszámolóí révén. Fontosnak tartottuk a szarajevói Nemzeti Múzeummal kapcsolatos dokumentumok közzétételét is: illusztrálásukhoz a szerencsi múzeum képes levelezőlap-gyűjteményében található, 1913 után készült épület- és kiállítási felvételeket használtuk fel.

Beszámoló az ICOM XVII. közgyűléséről

Kóczyánné dr. Szentpéteri Erzsébet

Az ICOM (International Council of Museums), a múzeumok nemzetközi szervezete XVII. közgyűlését Stavangerben (Norvégia) tartotta 1995. július 2-7. között. Az 1946-ban alapított múzeumi szövetség 1995-re elérte a 12 000-es taglétszámot. Ez egyben 134 ország képviselését is jelenti, 102 Nemzeti, 25 Nemzetközi Bizottság, 10 ún. Társult Bizottság és 4 helyi szervezet működik az „ernyője” alatt. A háromévenként megrendezett konferencia nemcsak a tagok személyes kapcsolatainak alakítására és a szakmai tapasztalatok átadására, a legfrissebb események bemutatására nyújt lehetőséget a világ minden részéről érkező több száz, újabban ezret is bőven meghaladó résztvevőnek. Egyúttal tisztújítás is, amelynek során újraválasztják a Végrehajtó Tanács tagjait. (Az év során szintén újra kell választani az összes nemzeti és nemzetközi bizottság vezetőségét. Ezek elnökei alkotják a Tanácsadó Bizottságot.)

A XVII. konferencia témájával az előző közgyűlés a múzeumok és a közösségek kapcsolatát választotta, hangsúlyozva a múzeumok és műemlékek eszköz szerepét az emberek közötti legtágabb értelemben vett kommunikációban. Egyben feltéve azt a kérdést, hogy képesek-e valamit tenni a múzeumok a kultúrák közötti megértésért és toleranciáért, például a háborús szituációk esetén?

A nemzetközi és nemzeti háborús konfliktusok kulturális örökséget pusztító hatásai ellen az UNESCO és az ICOM különböző eszközökkel küzd, a konferencián ez kellő hangsúlyt kapott. Már a megnyitó ünnepségen is ennek jegyében tartotta az első előadást Boris Groys „A múzeumok szerepe, amikor a nemzeti állam szétesik” címmel.

A korábbi Jugoszlávia területén folyó háború többször állásfoglalásra készítette a kongresszust. Az írásbeli jelentések (pl. Prof. Dr. E Imamović szarajevói beszámolója az 1992-től folyó háború hatásairól) tanulmányozása mellett például dönteni kellett az újonnan létrejött államok nemzeti bizottságainak felvételi kérelmeiről is. Ennek során sikerült az élesedő nyilatkozatok ellenében – az ENSZ határozatainak megfelelően – a toleranciáról gyakorlatban is bizonyosságot tenni. Külön tagok jelen-

leg: Horvátország, Szlovénia, „Former Yugoslav Republic of Macedonia”, Bosznia-Hercegovina; felvéve: Federal Republic of Yugoslavia.

A múzeumok és a közösségek közötti kapcsolatok következő témaköre a múzeumok és a nemzeti identitás összefüggéseivel foglalkozott, különösen a fejlődő országok részéről (Soroi Marepo Eoe, New Guinea: Nemzeti egység létrehozása – a múzeumok szerepe), míg a harmadik azoknak a törekvéseknek szentelt figyelmet, amelyek a „bennszülött” népcsoportok múzeualapítáisaival kapcsolatban tűntek fel (Ole Henrik Magga, Norvégia: Múzeumok és a kulturális sokszínűség: bennszülött és uralkodó kultúrák). A már nem újkeletű felismerés a múzeumi közösség csoportösszetételének (etnikai, kor, érdeklődés, stb.) fontosságáról szintén önálló téma volt (Amina Dickerson, USA: Múzeumok és a kulturális sokszínűség: új kihívás), míg az utolsó központi előadás a helyi közösségek – helyi múzeumok viszonyát vizsgálta (Françoise Wassermann, Franciaország: A közösségi múzeumok).

Az ICOM konferencia a továbbiakban a nemzetközi bizottságok programjainak megfelelően folytatódott, illetve párhuzamosan zajlottak a különböző szervezetek és csoportok (pl. „Europe Group”) összejövetelei is.

Norvégia múzeumainak megismerésére a konferenciát megelőző, illetve követő héten szerveztek többnapos kirándulásokat a rendezők. Különben csak az egyes bizottságokban dolgozóknak volt alkalmuk csoportos múzeumlátogatásokra. Egyébként Stavanger és környéke jól példázta a norvég „múzeum és közösség” kapcsolatot, utólag igazolva az ICOM korábbi döntését a helyszínt illetően. A kapott és hallott adatok szintén bizonyítják Norvégia sajátos „múzeumpolitikáját”: a 4,3 millió lakosságú országban több, mint 700 múzeum van, 80%-uk köztámogatásból fenntartva. Közvetlen céljaik között szerepel a természettudományi és kultúrtörténeti múzeumok közötti együttműködés erősítése, kiemelt figyelem a jelenkor társadalmára, a közelmúlt-ra, az ipari és munkáskultúrára, az ún. tengerparti kultúrára, végül a művészetekre. (Az 1993-as statisztika szerint négyszeres látogatottsága volt a társadalomtörténeti múzeumoknak, a képzőművészet a harmadik helyre szorult, második a természettudomány.)

A konferencia szakmai záró rendezvénye a közgyűlés volt, amelynek napirendjén elsőként a Végrehajtó Tanács megválasztása szerepelt, az 1995–1998 közötti évekre. A választás lebonyolításának módszeréről korábbi ülésén a Tanácsadó Bizottság hosszan vitakozott, míg sikerült kompromisszumok árán kétfordulós-

ra egyszerűsíteni a procedúrát. A végeredmény Saroj Ghose (India) ismételt elnökké választása lett, alelnök maradt Patrick Boylan (Nagy-Britannia), mellette a második alelnök Manyando Mukela (Zambia), kincstárnok Piet J.M. Pouw (Hollandia). A kincstárnoki pozíció pontos rögzítését egyébként mielőbb szükségesnek tartja a Tanácsadó Bizottság.

A közgyűlés elfogadta az 1992–1995 közötti időszak beszámoló jelentését, amelyből kiderült, hogy az ICOM pénzügyi helyzetét sikerült egyensúlyba hozni, számos új bizottság és szervezet alakult (Afrikában 8, Ázsiában 3, Európában 8, külvált az ICOM Maghreb stb.). Jelentős eredményeket produkált az AFRICOM program. Az UNESCO-val való együttműködés külön is értékelésre került, de jól funkcionált az ICOMOS, ICCROM és az ICOM közötti kapcsolattartás is. Az illegális műtárgy-kereskedelem terén az Interpollal szintén megfelelő a kontaktus. Eredményesen dolgozott az Etikai Bizottság, ennek köszönhetően rövidesen 18 nyelven megjelenik az ICOM Etikai Kódexe. A kiadványok száma is gyarapodott, módszertani összefoglalók, tanulmánykötetek stb. jelentek meg a rendszeres periodikák mellett, pl. az ICOM News minden taghoz eljut. A következőkben szó volt a tiltott műtárgy-kereskedelem elleni harcról, beszámolt tevékenységéről az AFRICOM, az Ázsia és Csendes-óceán, valamint a Latin-Amerika és a Karib bizottság, elfogadta a közgyűlés az 1995–1998 közötti évekre tervezett programot és költségvetést. Két témát a Tanácsadó Bizottság előzetesen is véleményezett.

Az egyik anyag az ICOM alapszabályainak módosításait tartalmazta (összesen 12 cikkelyhez, ezek között szerepelt a választás új módszere). A másikat a Döntésselőkészítő Bizottság állította össze 6 határozat formájában a következőkről:

1. Múzeumok és a közösségek.
2. A kulturális örökség védelme háborús konfliktusok esetén. (Lásd alább részletesen.)
3. A kulturális örökség fizikai és jogi biztonságára vonatkozó rendelkezések.
4. Múzeumi képzés és globális felelősség.
5. Az információs technológia fejlődése.
6. A nukleáris fegyverkísérletek.

A közgyűlés döntött új tiszteletbeli tagság adományozásáról, majd a következő ICOM konferencia helyszínéről, amely Melbourne (Ausztrália) lesz 1998 októberében. A bizottsági üléseket a Tanácsadó Bizottság – melyben Magyarországot alulírott képviselte – kezdte és zárta. Röviden összefoglalva a következő döntéseket hozta: jóváhagyta a Numizmatikai Bizottság működését, az Arab ICOM és az Európa Csoport felállítását (amelynek Magyarország is tagja lett a későbbiekben), továbbá foglalkozott több névváltoztatási előterjesztéssel. Elfogadta egy új munkacsoport felállítását a nemzetközi és nemzeti bizottsági javaslatoknak, kéréseknek stb. a Tanácsadó Bizottság részére történő előkészítéséhez. Újraválasztotta Jacques Perot-t (Franciaország) és Alisandra Cummings-t (Barbados) a Tanácsadó Bizottság elnöki, illetve alelnöki posztjára.

Említésre méltó rendezvény volt még a holland ICOM Bizottság által szervezett előadás és vita, a holland múzeumi hálózat „privatizációjáról”.

Az ún. „Weimari Csoport” külön összefüggésben értékelte az előző év sikeres rendezvényeit, s elfogadta a Német ICOM Bizottság 1995-re javasolt programját, amely a kiállítás tervezés-építés, valamint raktározás-restaurálás problémáival foglalkozó munkakülésre vonatkozott.

Az ICOM XVII. közgyűlésén Bezzegh Mária, Deme Péter, Páll István, Vámos Éva és jómagam képviseltük hazánkat.

ICOM 18. KÖZGYŰLÉS – STAVANGER – NORVÉGIA, 1995. JÚLIUS 7. – 2. SZÁMÚ HATÁROZAT:

A kulturális örökség védelme háború esetén

– Figyelembe véve a Münchenben (Németország) 1968-ban tartott 9. Közgyűlés 9. sz. határozatát, amelyben az ICOM aggodalmát fejezte ki a háború esetén a kulturális örökséget fenyegető veszélyek miatt;

– Felidézve a Quebecben (Kanada) tartott 17. közgyűlés 2. sz. határozatát, amely felismerve, inter alia, hogy a harci tevékenység következtében fenyegetett kulturális és nemzeti örökség sürgős intézkedést igényel és amely sürgette az ICOM-ot, hogy az érintett szervezetekkel való szoros együttműködéssel vésztervet dolgozzon ki, amely segít morális és anyagi támogatást nyújtani olyan Nemzeti Bizottságoknak, amelyeket ilyen katasztrófa fenyeget;

[...]

– Megjegyezve, hogy számos országban szándékosan és módszeresen pusztítják a kulturális örökség részeit háborúk és fegyveres konfliktusok következtében mind a mai napig;

– Tekintve, hogy az egyes felek hadi céljaitól függetlenül morális kötelességük mindent elkövetni, hogy elkerüljék a múzeumok és gyűjteményeik rongálását, valamint történelmi emlékek, parkok és más területek pusztítását, amely a jövő nemzedék öröksége:

Az ICOM 18. Közgyűlése Stavangerben (Norvégia, 1995. július 7-én

– Határozottan elítéli fegyveres konfliktusban bármely kulturális örökség szándékos rombolását;

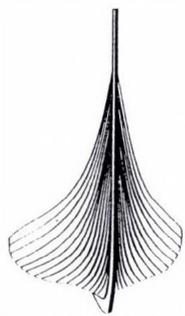
– Kifejezi aggodalmát a szarajevói Nemzeti Múzeum és annak gyűjteménye miatt és szolidaritását a veszélyes körülmények között, a gyűjtemény maradványainak védelmében ott dolgozó múzeumi kollégák iránt;

– Felhívja a kormányokat és nemzetközi szervezeteket, valamint az érintett személyeket, hogy biztosítsanak morális, gyakorlati és anyagi segítséget minden olyan múzeumnak, amelyet fenyeget a pusztítás és a rongálás veszélye a fegyveres konfliktusok alatt;

– Javasolja, hogy a múzeumi közösség tegyen konkrét lépéseket a bajban lévő múzeumok megsegítésére, pl. a szarajevói Nemzeti Múzeumnak a Nemzetközi Múzeumi Napon összegyűjtött adományok átutalásával;

– Kéri a Főtitkárt, hogy szervezzen bizottságot a Libériában, Burundiban és Ruandában működő múzeumok és azok munkatársai helyzetének kivizsgálására, valamint

– Sürgeti, hogy az ICOM tegyen meg minden olyan lépést, amelyet szükségesnek, vagy kivitelezhetőnek ítél a fenti bizottság kutatásának eredményei alapján.

ICOM 1995
Stavanger, Norway

Az ICOFOM (Nemzetközi Muzeológiai Bizottság) 1995. évi konferenciájáról

Bezzeg Mária

Stavangerben öt földrészről, 45 országból gyűlt össze 122 – az elméleti muzeológia iránt érdeklődő – kolléga. A konferencia fő témája – hasonlóan az ICOM Kongresszushoz – „A múzeumok és a közösségek” volt. Bizottságunk 1994. szeptemberében Pekingben megtartott konferenciáján is foglalkozott e kérdéskörrel. Stavangerben az előadásokban és a vitában nagy hangsúlyt kapott a nem domináns kultúrák, közösségek megfelelő szintű múzeumi jelenlétének fontossága. Ma ugyanis a múzeumok nem tudnak a legkülönbözőbb közösségek (pl. etnikai kisebbségek) elvárásainak megfelelni. A kanadai *Raymond Montpetit* a nemzeti örökségek túlhangsúlyozása ellen érvelt. A túlzott kiemelés – mely a XIX. századból ered – hierarchikus viszonyt tétel fel a különböző kultúrák között. Ez egy demokratikus társadalomban nem kívánatos. Egy nemzet nem csak a saját örökségéhez, de az egész világ örökségéhez is kapcsolódik. Napjainkban a világ közössége távoli örökségekkel kerül kapcsolatba a turizmus és az információs csatornák segítségével. A múlthoz való kapcsolat eme új formájának általánossá tételében (a nemzeti örökség túlhangsúlyozásának háttérbe szorítása) a múzeumok, az emlékhelyek alapvető szerepet játszanak – mondta Montpetit.

Az ICOFOM Thesaurus Museologicus – A muzeológia alapfogalmai címmel egy kiadványt készített 1998-ra, a melbourne-i kongresszusra. Az eddig elvégzett munkáról számolt be a kiadványt előkészítő munkacsoport vezetője, *André Desvallées*.

A konferencián elnökünk, *Martin Schrärer* bemutatta azt a kiadványt, mely tartalmazza az ICOFOM Study Series 20 kötetét. Eddig csak a konferenciák résztvevői juthattak hozzá az egyes kötetekhez. Most lehetőség nyílik az ICOFOM tudományos eredményeinek széles körben való terjesztésére. A hét kötetben megjelent-

tett, csaknem 3300 oldalt tartalmazó kiadvány *Anita B. Shah* segítségével Indiában készült, s az alábbi témaköröket öleli fel: A muzeológia metodológiája és a szakmai képzés; Múzeum, terület, társadalom; Új tendenciák, új gyakorlat; Gyűjtés ma a holnap számára; Eredetiek és pótlásuk a múzeumokban; Muzeológia és identitás; Muzeológia és a múzeumok; Muzeológia és a fejlődő országok – segítség vagy manipuláció? A prognózis muzeológiai eszköz? Muzeológia és futurologia; Muzeológia és a környezet; A kiállítások nyelvezete.

A kiadvány (a hét kötet) ára az ICOFOM tagjainak 220, egyéb ICOM tagoknak 260, nem ICOM tagoknak, illetve intézményeknek 300 USD. Megrendelni Dr. Martin R. Schäreréknél lehet (ALIMENTARIUM BP 13 CH-1800 Vevey – SUISSE) az összeg átutalásával vagy csekk mellékelésével/Banque Cantonale Vaudoise, Vevey, Switzerland, számlaszám: 771.26.73 (ICOFOFOM). A bank postai csekk száma 10-725-4 Lausanne.)

Befejezésül: a bizottság 1996. évi konferenciája Rio de Janeiróban lesz. Témája: Muzeológia és/vagy művészet.

Az MPR konferenciája Stavangerben

Deme Péter

1. Az ICOM International Committee for Marketing and Public Relations két egész és két fél napra szervezett programot. Ennek keretében meghallgattuk a tisztségviselők ilyenkor szokásos beszámolóit, megválasztottuk az új vezetőket, meglátogattunk több, a maga nemében egyedülálló vagy legalábbis sajátos múzeumot. A program javát természetesen a szakmai előadások, ismertetőik, esettanulmányok jelentették. Az alábbiakban – miután részletes beszámolóra nincs mód – röviden összefoglalom jegyzeteimet.

Ez a nemzetközi bizottság az ICOM-on belül a nagyobbak közé tartozik. A legfrissebb adatok szerint 553 tagja van, közülük 177 szavazati jogú. Magyarországot négy tag képviseli. Aktívan mintegy 30–40 szakember vesz részt a munkában.

2. Rendkívül tanulságos tájékoztatót kaptunk a Norvég Kulturális Tanács igazgatójától, Lidvin Oslandtól országa kulturális politikájáról. Röviden történelmi visszatekintés után azt emelte ki, hogy az utóbbi évtizedekben e területen egyre inkább három vezérlő elv érvényesül: demokrácia, decentralizáció és részvétel. Ez is magyarázza, hogy Norvégiában igen magas a múzeumok száma. Nagyobb részük fontos szerepet tölt be a helyi kulturális-közösségi élet alakításában, a hagyományok megőrzésében, életben tartásában, de az új kezdeményezések támogatásában is. Fenntartásukban az állam, a megyei és helyi önkormányzatok mellett egyesületek, közösségek is részt vállalnak.

A kulturális öntevékenység egyébként is igen gyakori. Ennek jellegzetes példája az a Stavanger mellett működő

XVIIth General Conference of the International Council of Museums, July 2-7

XVIIe Conférence Générale du Conseil International des Musées, 2-7 juillet

XVIIa Conferencia General del Consejo Internacional de Museos, 2-7 de julio

dó repülőmúzeum, amelyet önkéntesek tartanak fenn és el (csak kivételes esetekben kérnek és kapnak pénzügyi segítséget új szerzemények megvásárlásához).

A Norvég Kulturális Tanács (tagjait részben a parlament választja, részben a kormány nevezi ki) legfontosabb feladata a szükséges állami források megszerzése és támogatásként történő elosztása. Minden új kulturális kiadványból ezer példányt vásárolnak meg és juttatnak el a könyvtárakhoz. Emellett nagy figyelmet fordítanak új, kísérleti programok, elképzelések támogatására, mintegy „inkubátor-házként” biztosítva megvalósulásukat az első néhány évben, segítve őket, hogy – ha életképesek – végleges gazdára találjanak.

3. A norvég állami olajigazgatóság jóvoltából egyik egész napos ülésünk az ő stavangeri központjukban volt. Ez a város az ország olajiparának központja, nem kis mértékben ennek köszönheti mai virágzását. A napirenden három témakör szerepelt.

Elsőként megismerkedtünk a tervezés alatt álló olajipari múzeum (Norwegian Museum of Petroleum) koncepciójával. Az elképzelések szerint az intézmény az olajki-termelés közérthető módon történő bemutatása mellett figyelmet fog fordítani a társadalmi összefüggésekre (az okozott károkra éppúgy, mint a pozitív hatásokra), valamint az ember és a tenger kapcsolatára is. A beruházás legkorábban ez év végén indul, a megnyitót 1998-ra tervezik, s ezt követően a múzeum a város és a régió egyik új és fontos kulturális központjává kíván válni. Az építés, berendezés és működés finanszírozásában az állam és az érintett önkormányzatok mellett az olajtársaságok is részt vállalnak.

Majd két nagy multinacionális olajvállalat, a MOBIL és az ELF szponzorálási elveiről és gyakorlatáról kaptunk tájékoztatást. Az nem tekinthető újdonságnak, hogy ezek a cégek világszerte jelentős összegekkel segítik a kultúra különböző területeit. Üzleti filozófiájuk fontos eleme ugyanis, hogy kötelességük hozzájárulni a társadalom, a közösségek életének gazdagításához. Ez egyben a vállalat arculatát javítja, jó híret is növeli.

Ahhoz, hogy e cégek egy kulturális program (például kiállítás) szponzorálására hajlandóak mutatkozzanak, alaposan kidolgozott, jól végiggondolt ajánlattal kell őket megkeresni, amely a tartalmi részletek és a költségvetés mellett a szóba jöhető „ellenszolgáltatásokat” is tartalmazza. Szerződésalkötés után viszont ezek a cégek készek a gyakorlati együttműködésre, elsősorban a marketing és a propaganda terén mozgósítva saját kapcsolataikat.

Az élénk érdeklődéssel, sőt vitával kísért előadások megerősítették azon meggyőződésemet, hogy Magyarországon a szponzorálásra képes és kész cégek körében is vannak még jócskán tisztázásra váró kérdések. Sokuknak nincs világos elképzelése arról, mit, miért és milyen feltételekkel hajlandók támogatni, vagyis nincs szponzorálási stratégiájuk.

E nap harmadik témaköre éppen a szponzorálás és a fundraising (kiegészítő pénzforrások felkutatása) volt, másnap pedig a marketing kérdései szerepeltek napirenden. Az elhangzottakat nehéz lenne összefoglalni. Így csak annyit, hogy a példák bizonyították: a világ azon részén is keményen meg kell dolgozni minden kiegészítő pénzügyi forrás megszerzéséért, ahol – azt gon-

dolnánk – az egész társadalom tehetősebb és nagyobb affinitást mutat e terület iránt. Ezért újabb és újabb ötletek, kezdeményezések születnek a meglehetősen szűk piac „megdolgozására”.

4. Második teljes napunkat a stavangeri Régészeti Múzeum felújított és az ICOM kongresszusa alkalmából újra megnyitott épületében töltöttük. A vendéglátók örömmel számoltak be tevékenységükről, majd a skandináv országokból hozott esettanulmányok szerepeltek napirenden.

A finnországi Rovaniemiben „Arktikum” néven működő kulturális központ és az annak részét képező Lappföldi Múzeum például az utóbbi években mind nagyobb súlyt fektet a helyi (lapp) hagyományok megőrzésére és ébren tartására – a közösség mindennapjai során is. A norvégiai Alta Múzeum igazgatója arról számolt be, hogyan, milyen új módszerekkel sikerült néhány év alatt az ország határain kívül is ismertté tenni alig tucatnyi munkatárssal működő intézményét (elsősorban a PR-munka fontosságát hangsúlyozta).

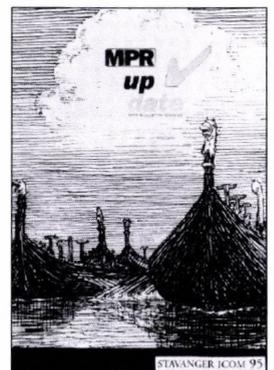
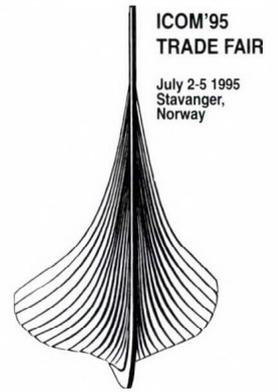
A svédországi regionális múzeumok három évvel ezelőtt indítottak nagyszabású, jórészt saját erőből finanszírozott programot annak érdekében, hogy gazdag és értékes gyűjteményeiket, kiállításait a korábbinál több látogató elé tárhassák. Közös programfüzeteket jelentettek meg, egységes információs hálózatot alakítottak ki, most pedig a külföldieket veszik célba.

Sajátos területe a propagandának és a közönségkapcsolatoknak a politikai-közéleti lobbizás. Szemléletes példát kaptunk e téren a koppenhágai Munkás Múzeum igazgatójától, aki a közvélemény és a politikai döntéshozók megdolgozásával igyekszik – sok értelmiségi társával együtt – új kulturális és szórakoztató negyedek kialakítani a város közepén, ott, ahol nemrégiben számoltak fel egy haditengerészeti támaszpontot.

Tájékoztatót kaptunk továbbá Litvánia gazdag, de a külföld előtt alig ismert múzeumi világáról, a finnországi regionális múzeumok pénzügyi-finanszírozási gondjairól, arról, milyen társadalmi vitát váltott ki, amikor egy svéd néprajzi múzeum hosszú tárgyalás után a birtokában lévő indián totemoszlopot visszaadta annak az észak-amerikai közösségnek, amely azt saját kultúrája szerves részének tekintette. E sorok írója rövid tájékoztatást adott a jelenlétüknek a magyar múzeumokban 1996-ban tervezett legfontosabb eseményekről, a honfoglalási évfordulóhoz kapcsolódó kiállításról.

5. A bizottság vezetése erősen megújult. Elnökké az eddigi alelnököt, az új-zélandi Hawk's Bay Cultural Trust igazgatóját, Roger Smith-t választottuk, alelnökké Helen Murphyt, a kanadai Nemzeti Galéria igazgatóhelyettesét, titkárrá pedig a brit Barbara Hope-ot, aki a liverpooli National Museums and Galleries on Merryside egyik vezetője. Velük együtt egy-egy dán, holland, indiai és svéd kolléga alkotja a következő három évben a vezetőséget.

A vezető testület legfontosabb és legsürgetőbb feladata egyrészt a mostani tanácskozás anyagának sajtó alá rendezése, kiadása és terjesztése, másrészt pedig a jövő évi konferencia megszervezése. Ennek helyszíne Washington, témája pedig a kulturális örökség és a turizmus kapcsolata lesz. Tagadhatatlanul időszerű – mifelelően különösen.

A Közlekedési és Kommunikációs Múzeumok Nemzetközi Szövetségének norvégiai üléséről

Kóczyáné dr. Szentpéteri Erzsébet

Az „International Association of Transport and Communications Museums” (IATM)¹ hagyományainak megfelelően az ICOM és a CIMUSET² háromévente esedékes konferencia-programjához igazodva szintén Norvégiában tartotta 1995. évi rendezvényeit. Így a szervezet közgyűlését és a szekciók szakmai üléseit, valamint az elnökség és tanácsadó bizottsága összejöveteleit. Az események július 26-án munkaiülésekkel kezdődtek Oslóban a norvég „Museum of Science and Technology”-ban. A következő napon három irányban három különféle múzeumegyüttes megtekintését szervezték meg a norvég házigazdák. Hamar és Lillehammer helységeken vasúti, út és gépjármű múzeumot³, Bodøban a repülési múzeumot³, míg az Oslóban maradtok a posta és „Telecom Museum”-ot, valamint a viking hajókat, Thor Heyerdahl „Kon-tiki”-jét, a Norvég Tengerészeti Múzeumot és a sarki expedíciók híres hajóját, a „Fram”-ot láthatták. A harmadik nap ismét a munkaiülése volt, ezt követően került sor a közgyűlésre és az elnökségi záróülésre. Majd kétnapos utazás kezdődött Stavanger felé, először a nosztalgia „Tinnoset” vasúton, majd megállás két történelmi komphajónál („Akmonia”, „Storegut”), folytatás busszal Rjukanba, illetve Vemorkba, ahol a második világháború norvég ellenállásának egyik legjelentősebb eseménye (a nehézbizonyíték németek előli megsemmisítése) zajlott le az erőműnél. A második napon a korszerű ipari létesítmények (Kvilldal Erőmű) mellett ipari műemlékeket (Løga Suldal híd), útrekonstrukciót is láttunk, miközben gyakorlati tapasztalatokat szereztünk a Norvégia számára nemzeti kérdésként kezelt úthálózat kiépítettségéről, minőségéről. A zárórendezvényre az újonnan kialakított „Telecom Museum”-ban, Stavangerben került sor. Másnap lehetőség volt az útiúti és a „Sola” Repülési Múzeum meglátogatására. A 24 országból érkező résztvevők száma a CIMUSET tagjaival együtt éppen 100 fő volt.

Az IATM is új vezetőséget választott, amelyet postai úton bonyolított le. Az elnök ismét Michael A. Fopp lett, aki a „Royal Air Force Museum” (Hendon, GB) vezetője, titkára Stan Goron a londoni „Post Museum”-ból. Az IATM is megszavazta a „treasurer” tisztség beállítását, elsőként Fredy Rey (Verkehrshaus, Luzern, Svájc) kapott bizalmat. Az elnökségben jelenleg nincs magyar tag⁴, az IATM „Advisory Committee”-ben Kóczyáné dr. Szentpéteri Erzsébet képviseli Magyarországot. Magyar IATM tagok: a Közlekedési Múzeum és főigazgatója, Kátóna András, valamint a Posta- és Bélyegmúzeum, az előbbi vezetője, Kovács Gergelyné.)

Az IATM konferencia témája rendkívül általánosra sikeredett: „Hogyan foglalkozzanak a múzeumok a változó idővel – hogyan alkalmazkodjanak változó korszakunkhoz?” A konferenciák hasznosabbá tételére az IATM egy-egy altémához ismert nemzetközi szakembert kér fel előadónak. Előadását az IATM tagok közül „kommentálja” valaki, egyben vezeti a vitát, melynek keretében rövidebb előadásokat tarthatnak a tagmúzeumok képviselői.

A következő programra került sor Oslóban:

1. altéma:

„Flexibilitás és struktúra”

– bevezető előadás: John Age Gjestrum: Hogyan szervezzünk jobb munkára a változó időben?

– rövidebb előadások: Ashwani Lohani (India): A vasút fejlődése és növekedése és a vasúti múzeumok szerepe. – Robert Ian Yendall (Kanada): Szervezett látogató program. – Dr. Ben Koevoets (Hollandia): A múlt ipari öröksége mint a holnap gyűjteménye. – Karlheinz Boeckle (Németország): Magánmúzeum managementje. – Wolfgang Meighörnen (Németország): A Zeppelin Múzeum, Friedrichshafen.

2. altéma:

„A nők kilátásai a közlekedési és telekommunikációs múzeumokban”

Jette Sandahl: Nemek a gyakorlatban a közlekedési és a kommunikációs múzeumokban.

3. altéma:

„Gyűjtemények a jövőben”

Stein E. Johansen: A múzeumok jövője a virtuális realitások korában: terjeszkedés, átalakulás vagy összeomlás.

4. altéma:

„A látogatók lehetséges csoportjai”

Helena Frimann–Helene Heuschen: Múzeumok az elitnek vagy a köznapis embereknek? Kísérletek új látogató csoportok megnyerésére.

5. altéma:

„Image és identitás”

Michael A. Fopp: A muzeológus és a látogató.

Az előadások és a vitát összefoglaló ismertetések az IATM rendszeresen megjelenő évkönyveiben olvashatók. Az 1995-ös XXI. kötet a tavalyi, lisszaboni konferencia anyagát hozza. Említésre méltó a „Newsletter” is, amely évente kétszer ad friss híreket a közlekedési és kommunikációs múzeumokban történekről.

Az elnökségi és tanácsadói testületi ülés döntött az 1996-os rendezvények helyszínéről: 1996. április 18–21 között Budapesten rendezik az elnökség ülést. Az éves közgyűlés és konferencia színhelye Sinsheim, illetve Speyer (Németország) lesz, bár az egyik vendéglátó múzeum politikai jellegű vonzalmi (neonácizmus) miatt több elnökségi tag megfontolandónak tartotta a meghívás elfogadását.

1 Kóczyáné dr. Szentpéteri Erzsébet: A Közlekedési Múzeumok Nemzetközi Szövetségének két évtizede (1968–1987). Közlekedési Múzeum Évkönyve VIII. (1985–1987). Budapest 1988. 563–582.
2 Lásd Vámos Éva jelentését
3 A polgári és katonai repülést bemutató új és modern múzeum további fejlesztési tervei szerint egy építendő szárnyban „hidegháborús” múzeumot akar berendezni, ennek előkészítésére szerveznek 1995. októberében egy nemzetközi fórumot.

4 Jómagam 1983-tól három cikluson keresztül vezetőségi tagja, illetve hat évig alelnöke voltam az IATM-nek.

ICOM/CIMUSET 1995

Stavanger

Vámos Éva

A CIMUSET (International Committee of Museums of Science and Technology – Műszaki és Természettudományos Múzeumok Nemzetközi Bizottsága) minden évben tart konferenciát, minden alkalommal más országban (Magyarországon 1988-ban).

Ezek a konferenciák népesebbek és sokszínűbbek akkor, amikor ICOM közgyűléssel esnek egybe. Lassan hagyománnyá válik, hogy ICOM közgyűlés alkalmával az IATM (International Association of Transport Museums – Közlekedési Múzeumok Nemzetközi Egyesülete) és a CIMUSET több közös eseményt rendez, közvetlenül az ICOM konferencia előtt. Ezúttal Oslóból Stavangerbe közösen utazott a két bizottság egy történelmi elektromos vasúton, meglátogattunk múzeummá alakított és még működő vízierőművet, XX. század eleji hegyi gazdálkodó farmot és korabeli kompokat az Oslo–Rjukan–Vagslid–Stavanger útvonalon. Stavangerbe megérkezve az IATM ülése befejeződött és a CIMUSET-é elkezdődött.

16 országból 46 szavazati jogú résztvevője volt a CIMUSET konferenciának, de időnként 80-an is ültünk a teremben. A norvég kollégák éltek a lehetőséggel és a legtávolabbi apró műszaki jellegű gyűjteményből is eljöttek.

A konferencia anyaga alkalmazkodott az ICOM fő témájához („Múzeum és a közösségek”), de a szakma nagy problémái, így: „A természettudományok és a technika bemutatása társadalmi összefüggéseiben” és „Kisebb ipari múzeumok helyzete” szintén előadások témáját képezték.

Üdvözlő beszédében Jens Breinegaard elnök elmondta, hogy a CIMUSET egyre aktívabb és szervezettebb lesz. 1994-től rendszeresen megjelenik hírlevele. Egyben bejelentette, hogy mivel őt a dán nemzeti ICOM bizottság elnökévé választották, a nemzetközi bizottság vezetését nem vállalja. Gurgen G. Grigorian alelnök (Oroszország), Vámos Éva vezetőségi tag (Magyarország) és Charles Penel vezetőségi tag (Franciaország) 6 évet szolgáltak, így nem választhatók újjá.

Az új vezetőség a következő:

Elnök: Green, John Patrick (Museum of Science and Industry, Manchester)

Alelnök: Donahue, Paul (Nat. Mus. of Sci. and Techn., Ottawa)

Alelnök: Nicholson, Freda (Discovery Place, Charlotte)
Titkár: (hírlévlél): Daushardt, Michael (Westfälisches Freilichtmuseum, Hagen), továbbá négy vezetőségi tag Párizsból, Varsóból, Prágából és Pekingből.

A tudományos ülést megnyitó előadás: Bernard S. Finn: „Kiállítjuk a tudományt összefüggéseiben és viszályt aratunk” címmel a szakma legnagyobb vitáját elemezték. A Smithsonian Institution Repülési Múzeuma (NASA

Museum, Washington D.C.) híres-hírhedt kiállításának történetét ismertette, ahol – többek között – azt a repülőgépet mutatták be restaurálva, amely az első atombombát ledobta. A még meg sem valósult kiállítás a háborús veteránok és számos politikai és társadalmi szervezet felháborodását váltotta ki azzal, hogy az amerikaiak dicsőséges háborújának egyes momentumait kritikusan tárgyalta. Az ügy a NASA múzeum igazgatójának lemondásával és kongresszusi bizottsági meghallgatással jutott el a megnyitőig. Bernard Finn szerint „steril”, véleményt nem tükröző anyag került végül a közönség elé. A látogatók hosszú sorokban állnak a múzeum előtt, hogy meglássák a kiállítást. A felvetődött, mindannyiunkat érintő szakmai problémák a következők:

1. Van-e joga a muzeológusnak, mint nemzete sorsáért felelősséget érző értelmiséginek a kiállítás témájáról saját véleményt alkotni és azt a közönségnek bemutatni?

2. Kinek a véleménye látható és olvasható a kiállításban? A muzeológusé vagy a múzeumé?

3. Köteles-e az intézmény a muzeológus véleményét vállalni?

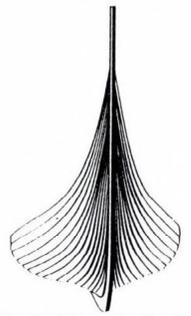
Az előadó az azóta készült kiállítási feliratok diáit vetítette le, melyeket a rendező muzeológus külön aláírt annak jeléül, hogy ez az ő véleménye. Aznap a CIMUSET ülésén órákat vitakoztunk ezeken a kérdéseken. Másnap az újságokban olvastuk, hogy az amerikai közönség a kiállítás vitrinjeit betörte, vérrel és paradicsomlével öntözte meg a szövegeket.

Toril Almenningen norvég előadó „*A norvég Vízkészletek Múzeuma – tervezet egy országos hatáskörű múzeum megszervezésére*” című előadásában egy „Ecomúzeum” körvonalait vázolta. A norvég kulturális életben a decentralizálás a célkitűzés, ezért ezt a múzeumot nem egy nagyvárosban, hanem egy vízgazdálkodási szempontból jelentős kis közösségben tervezik létrehozni. Nem a múzeumban mutatják be a vízesés modelljét, hanem a legszebb vízeséshez telepítik a múzeumot. A tervezet teljes állami támogatást élvez.

Bernard Blache francia előadó: „*Mindannyian különbözők – eltérő közösségek oktatása*” c. előadása a francia kiállítás-hatékonysági és közönség réteg-elemzési iskola újabb alapos munkája volt. A tanulság: egy adott kiállítás az eleve elképzelt látogató korosztálynak a leghatékonyabb, mások számára sok munkával tehető hozzáférhetővé. A csoportos látogatók (az iskolákon kívül) többnyire nők, férfiak a családjukkal vagy egyedül járnak múzeumba. Férfi baráti körök nem tekintik programjuknak, hogy közösen menjenek múzeumba.

Ivo Janousek cseh előadó: „*Keresztutak és kapcsolatok művészet és technika között*” c. előadásában vetített képekkel vezetett végig a prágai műszaki múzeum 3 régi és 2 új emeletén, abból a szempontból, hogy mennyire található meg a modern művészet a kiállításokban. A két új emelet főleg a művészet és technika kapcsolatait mutatja be.

Kerekasztal megbeszélést szenteltek „*A múzeum szerepe a nemzeti öntudat fejlesztésében*” témának. Itt Paul Donahue (Kanada) arról beszélt, milyen fontos szerepe van éppen a műszaki múzeumnak a kanadai nemzeti öntudat fejlesztésében. Kanadában az USA hatalmas

ICOM 1995
Stavanger, Norway

XVIIIth General Conference of the International Council of Museums, July 2-7

XVIIe Conférence Générale du Conseil International des Musées, 2-7 juillet

XVIIa Conferencia General del Consejo Internacional de Museos, 2-7 de julio

műszaki fejlettsége a „kisebbik testvér” tudatot alakította ki. Egy kiállításnak, mint pl. „Kanada az űrben” az a szerepe, hogy bemutassa: az USA mellett Kanada tudósai, feltalálói, ipara is jelentőset adott az űrkutatáshoz. John Patrick Green (Nagy-Britannia) azt mutatta be, milyen szerepe van egy műszaki múzeumnak olyan környéken, ahol egy iparág megszűnik. Gurgen G. Grigorian (Oroszország) videofilmen mutatta be, milyen új kiállításokat rendeztek a moszkvai múzeumban és milyen kezdeményezések indultak el műszaki múzeumok létrehozására a hatalmas ország más központjaiban is. A következő előadás-blokk témája a „*múzeumok és fenntartásuk*” volt. Michael Daushardt (Németország) az „*Önmagát előállító múzeum*” c. előadásában bemutatta, hányféle eladható dolgot tud egy szabadtéri műszaki múzeum készíteni, saját eszközeivel és területén. Vámos Éva (Magyarország) „*Ipari múzeumok és társadalmi változás*” című előadásában két különböző példán mutatta be, milyen sorsa lehet egy kisebb ipari múzeumnak a gazdasági rendszerváltás, a privatizáció idején és ebben mi egy országos intézmény felelőssége. A legnagyobb vitát Malfrid Grimstvedt „*A múzeumi tárgyak használata – pedagógiai haszon és a muzeológiai etika ellentéte*” című előadása váltotta ki. Tárnya: mennyire szabad műszaki történeti értékű gépeket működtetni a kiállításokban a közönség oktatása céljából. A konferencia utolsó délelőttiét a norvég olaj történetének szentelték. Gunnar Herheim: „*Norvégia és az Északi-tengeri olaj*” c. előadásában bemutatta, milyen szerepe lehet egy sikeres iparágban egy egész ország felvirágoztatásában. Vita bontakozott ki: mi lesz az Északi-tengeri olajfúró szigetekkel, ha az olajkészlet kimerül: el kell-e ezeket süllyeszteni vagy múzeumok lesznek belőlük?

A záróülésen igen sok, egymással ellentétes gondolat hangzott el a „*műszaki múzeum és természettudományos oktató központ (Science Center) kapcsolatáról*”, a „*műszaki múzeum*” fogalom tartalmi megújulásáról.

Nyílt fórum az ICOM XVII. közgyűlésén

Páll István

Az ICOM konferenciái – hasonlóan azokhoz a tudományos célú összejövetelekhez, ahol sok szakmabeli találkozik – rengeteg lehetőséget teremtenek egymás megismerésére, a személyes kapcsolatok kialakítására, a későbbi együttműködés feltételeinek megteremtésére. Nem utolsó szempont az sem, hogy a világ minden részéből összesereglett múzeumi szakemberek megismerhetik a rendező város múzeumait, múzeumi hálózatát, s talán abban is segít, hogy ezekben az országokban ebből az alkalomból több figyelmet fordítanak a saját múzeumok, a múzeumi munka megismerésére, a propagandára stb.

ICOM 1995 OPEN FORUM REGISTRATION FORM

*I want to sign up for a presentation at
the ICOM 1995 Open Forum (max 12 minutes.)*

Name:

Position:

Institution:

Address:

ICOM 1995
Stavanger, Norway

Az sem mellékes, hogy az elő- és utórendezvényeken alkalom nyílik a rendező ország más városai múzeumaiban bemutatására, s az ide látogatók felkeresik a környék más nevezetességeit is. (E sorok írója összekötve a norvégiai konferenciát, rövid tanulmányúton ismerkedett a szomszédos skandináv fővárosok – Stockholm és Koppenhága – országos szabadtéri múzeumaival is.) A norvégiai Stavangerben 1995. július 2–7. között megrendezett XVII. ICOM-közgyűlés a plenáris és a különféle tagszervezetek ülései mellett újdonsággal is szolgált: az igen sok (és sokszor áttekinthetetlen) helyszín között biztos pontnak számított a központi rendezvényeknek helyt adó Siddis Centre közvetlen közelében fekvő Scandic Hotel, ahol július 3–5-én került sor arra a több mint félszáz, eltérő témájú és fajsúlyú előadásra, aminek a szervezők – bizonyára a valamennyi muzeológusban élő szereplési vagy kielégítésére – előzetes jelentkezés alapján fórumot biztosítottak. Csak üdvözölni lehet az ötletet, hiszen aki vette a fáradságot és végigült akárcsak egy fél napos előadássorozatot is, igen tanulságos dolgokat tapasztalhatott.

A hivatalos programfüzet 8 oldalon adta közre a bejelentett előadások tartalmi kivonatait. Mivel amolyan Hyde-park-szerű volt az egész fórum, a szervezők csupán az előadások technikai feltételeit biztosították; a programfüzetben megjelent kivonatokat mindenki maga állította össze, azon semmit nem változtattak. A hivatalos nyelv az angol és a francia, szinkrontolmácsolás nem volt. Ez utóbbiból (meg az előadások témájából) adódott, hogy igen eltérő volt az egyes üléseken résztvevő hallgatóság száma: előfordult, hogy alig néhányan ültek a teremben, míg máskor alig lehetett helyet kapni.

Az elhangzott (illetve a programfüzetben leírt) előadásokról – hiszen e sorok írója sem bírta végigülni valamennyi előadó összes előadását, lévén inkább a francia nyelvben jártas – a statisztika szemszögéből néhány adat: az európaiak uralták a mezőnyt 33 előadóval, az amerikai kontinensről 11, Afrikából 6, Ázsiából 4 és Ausztráliából – a következő konferencia leendő színhelyéről – 1 előadás hangzott el. A tematika szintén elég vegyes képet mutatott: mindenki igyekezett a saját országa, de leginkább saját intézménye munkáját bemutatni. A legtöbb előadó a konferencia fő témaköre (Múzeumok és közösségek) köré próbálta pontosítani mondanivalóját, ám attól teljesen eltérő témájú felszólalások is elhangzottak. Közülük csak két találmányra kiválasztott cím: a zimbabwei előadó múzeumának, a Queen Victoria Múzeumnak azt a kiállítását mutatta be,

amely a hagyományos kuruzslástól az AIDS elleni küzdelemig ábrázolta a gyógyítás formáit, kiemelve, hogy a múzeumok milyen fontos szerepet töltenek be az afrikai közönséget felvilágosító munkában. Egy másik – tulajdonképpen szintén periferikus téma – egy orosz muzeológus előadása volt „A mamut a jakutföldi hanti nép történelmében” címmel.

A konferencián részt vevő kisszámú magyar küldöttség (5 fő) tagjai közül hárman is tartottak előadást: Bezzeg Mária a múzeumok sajátos jellemvonásairól, Deme Péter a millicentenáriumi ünnepeksorozat magyarországi eseményeiről, Páll István pedig a Nyíregyháza Sóstói Múzeumfaluban folyó cigánykutatásokról tartott beszámolót (videofilmel kiegészítve mondandóját). Még egy magyar vonatkozású előadásról érdemes megemlékezni: Ioan Godea, a bukaresti Szabadtéri Néprajzi Múzeum igazgatója „Etnikai kisebbségek bemutatása a romániai múzeumokban” címmel a bukaresti múzeumfaluban található nem román népi építészeti emlékeket – köztük a székel házat – is bemutatta videofilmjében. Sajnos, a politika e konferencián is megjelent: az orosz küldöttség egyik tagja a fórumon fejezte ki rosszsallását és utasította vissza Boris Groys-nak a nyitó plenáris ülésen elhangzott, a Szovjetunió megszűnté utáni helyzetet analizáló előadásában foglaltakat (A múzeum és a közösségek – a múzeumok szerepe az állam-nemzet feloszlása után). A másik téma is aktuális problémát feszegetett: programon kívül mutatták be azt a videofilmet, amit a norvég múzeumok munkatársai készítettek a háborús Szarajevó múzeumaiban keletkezett károkról. Egyébként a konferencia idején osztogatott felhívásokban a norvégok nemzetközi összefogást sürgettek és kezdeményeztek a háború utáni múzeumi újjáépítést szorgalmazandó, s szóróanyagukban meg is szövegezték a konkrét tennivalókat és ütemezést.

A szabad fórum mindenképpen hasznos kezdeményezés volt: az érdeklődők sajátos szemszögből fogalmazott képet kaphattak öt földrész muzeológusainak munkájáról, problémáiról, eredményeiről. Természetesen a kép sokkal pozitívabb annál, mint ami a valóság, hiszen az előadók saját szemszögük, érdekük szerint találtak mondandójukat (gondolok itt a nemrég függetlenné vált európai országokból érkezett némely előadó által elmondottakra és az előző bekezdésben már említett vitára). Ez azonban nem von le semmit a kezdeményezés nagyszerűségéből és értékéből.

Beszámoló a szarajevói múzeumok helyzetéről

Leif Pareli
Norvég Néprajzi Múzeum

Ez év februárjában a Norvég Néprajzi Múzeum (Norsk Folkemuseum) bekapcsolódott a Norvég Művészeti Tanács által szervezett „Action Sarajevo” nevű programba, és képviselőt küldött ki Szarajevóba. Leif Pareli muzeológus hat napot töltött a városban, visszatérése után beszámolóban ismertette a múzeumok és műemlékek helyzetét, javaslatokat téve a kulturális elsősegélynyújtás módozataira.

A javaslatok főként a Zemaljski Múzeumot – Bosznia-Hercegovina Nemzeti Múzeumát veszik célba, mivel ez Szarajevó legfontosabb múzeuma, s ez az egyetlen, amelynek még érintetlen a személyi állománya. Sürgős segítségre szorul még a Szarajevói Városi Múzeum és a Zsidó Múzeum, amelyek gyűjteményeit jelenleg egy régi zsinagógában tárolják, ahol a gránátrobbanások, továbbá a nem megfelelő raktározási viszonyokból származó károsodások veszélyeztetik őket.

Valamennyi múzeumi gyűjteménynek nagy szüksége lenne rovarölő szerekre, laboratóriumi felszerelésre, csomagolóanyagokra, mert ezek közül egy sem szerezhető be napjainkban Szarajevóban. Pénzre volna szükség a javítási munkálatokhoz is, amelyeket akkor lenne jó elkezdni, amikor azt a háborús helyzet lehetővé teszi. Nagy szükség volna a külföldi kollégákkal a kapcsolattartásra, naprakész szakirodalomra, valamint továbbképzésre és oktatásra.

Első lépésként a Norvég Néprajzi Múzeum meghívta a Zemaljski Múzeum restaurátor osztályának vezetőjét egy kéthónapos oslói tartózkodásra, amelynek célja az állagmegóvási munkákban való részvétel, valamint annak megvitatása, hogy mi a legmegfelelőbb a jövőben a szarajevói múzeumok gyűjteményeinek a megmentéséhez. (A kolléga a jelenlegi helyzet miatt egyelőre nem tudott Oslóba jönni, de a meghívás továbbra is érvényben van, és a Norvég Néprajzi Múzeum reméli, hogy vendégül láthatja a hölgyet a közeljövőben.)

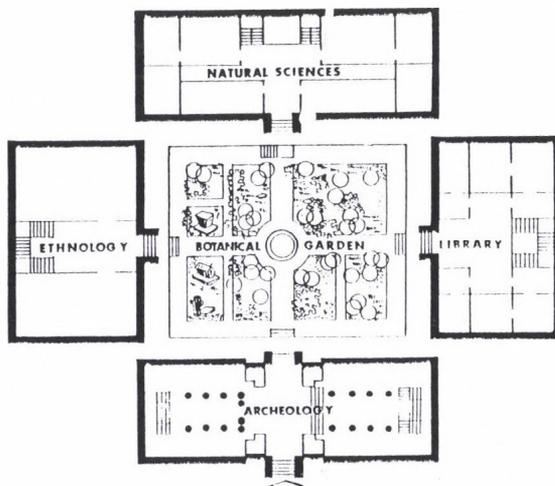
Meghívást kapott a Zemaljski Múzeum igazgatója, Dr. Enver Imamovic is, hogy vegyen részt az 1995-ös norvégiai ICOM közgyűlésen és az Oslói Múzeumi Napokon. Dr. Imamovicnak sikerült átjutnia a Szarajevót körülvevő tűzgyűrűn, hogy eljusson ide és részt vehessen a konferencián. A költségeket a Néprajzi Múzeum és másik három oslói múzeum fedezi.

Az ICOM közgyűlés lehetőséget nyújt arra, hogy a világ valamennyi múzeumi szakembere megismerkedjen a Szarajevóban kialakult helyzettel, megvitassák a lehetséges lépéseket a jelenlegi háborús helyzetben, valamint kidolgozzanak egy ütemtervet a béke időszakára is.

A Norvég Néprajzi Múzeum reméli, hogy további segítséget nyújthat a szarajevói múzeumi gyűjtemények védelméhez, ily módon a bosnyák nép kulturális örökségének megőrzéséhez.

1995. június 30.

Angolból fordította: Nagy Erzsébet

A szarajevói Nemzeti Múzeum megalapítása (1888) Kállay Béni (1839–1903) nevéhez köthető, aki 1882-től haláláig közös pénzügyminiszter, egyúttal a megszállt Bosznia-Hercegovina kormányzója volt.

A múzeumépület tervezője Pařík Karlo építészmérnök (1857, Jičín, Csehország – 1942, Szarajevó). Közreműködött a bécsi Votivkirche építésében, Boszniába az okkupációt követően került és közel 60 éven át itt alkotott. Szarajevóban ő tervezte az Igazságügyi Palotát, az Országos Bankot, az Európa Hotelt, a régi múzeumot (a későbbi Husrefbeg Palotát), a Szent Josip templomot stb. Legjelentősebb alkotása a Nemzeti Múzeum 1913-ban elkészült épületkomplexuma. Pařík felismerte a régi Szarajevó architektúráis és urbanisztikai értékeit; kiállt a történelmi városrész megőrzése mellett.

A közölt képes levelezőlap-sorozat eredetije a Zempléni Múzeum gyűjteményében található.

A múzeumkomplexum délről, a Miljacka folyó partján

The museum complex from the south, on the bank of the Miljacka river

A Bosznia-Hercegovinai Nemzeti Múzeum állapota és működése az 1992–95-ös háború idején

Prof. Enver Imamović, a Zemaljski Múzeum (Szarajevói Nemzeti Múzeum) igazgatója

A Boszniára és Hercegovinára lesújtó háborúnak, amely napjainkban is dúl, nagyszámú áldozatot követelve, tragikus hatása van a műemlékekre, kulturális intézményekre is. A háborúk történetében ez talán az első olyan eset, amelyben egy agresszor ilyen brutálisan, előre eltervezett módon rombolja le, égeti föl és törli el a megtámadott ország kulturális-történelmi értékeit. Bosznia a példája annak, hogy hogyan válhat háborús körülmények között a szerb agresszió áldozatává a kulturális emlékek védelmének, megóvásának hagyományos gyakorlata.

Ez a fajta büntett egy nép kulturális nemzeti kincse ellen, része annak a fasiszta politikának, amelynek célja, hogy lerombolja és megsemmisítse mindazt, ami egy kicsit is régi és a bosnyák kulturális örökség része. Célja a meghódított ország Szerbiával való egyesítése, oly módon, hogy megfosztja azt múltjának egyéni vonásaitól... Körülbelül 1200 mecsetet, több száz katolikus templomot, jó néhány kolostort romboltak le és égettek föl; temetők és mauzóleumok ezreit tették a földdel egyenlővé.

Az agresszor évekig készült ezekre a rémtettekre. Jóval a háború kitörése előtt begyűjtötték a legfontosabb szarajevói kulturális létesítmények adatait, ezekre jelenleg is igen pontosan céloznak a környező hegyekből. Ily módon borult lángba a Nemzeti és az Egyetemi Könyvtár, az Orientalisztikai Tudományok Intézete. Sok archívumot, galériát és múzeumot romboltak le és rongáltak meg.

A szarajevói Nemzeti Múzeumnak a háború kezdete óta rengeteg olyan megpróbáltatást kellett elviselnie, amit

senkinek nem kívánok! Könyvet lehetne írni annak a harminc embernek a szenvedéséről, nehézségeiről és fájdalmairól, akik a háború előtti 120 alkalmazottból megmaradtak, és hűségeseik hivatásukhoz. Gondozzák a múzeumot, és igyekeznek megvédeni. Csupán a legfontosabb dolgokról szeretnék beszámolni, hogy miféle gondokkal kellett váratlanul megbirkóznunk.

Hivatásgyakorlás életveszélyben

A három háborús év alatt több mint négyszáz nehézgránát találata érte a múzeum épületét, nem számítva a kézifegyverekből származó lövések ezreit. Mind a négy épület tető és ablak nélkül maradt, a homlokzatot golyók lyuggatták át és erősen megrongálódta a falak. Három éve ömlik végig az eső a falakon, a mennyezeten át a padlóra. Néhány lövedék egyszerre két 70 cm-es vastagságú falat fúrt át. Képzeltetik, hogy mi történt a tárlókkal és a bennük lévő kiállítási tárgyakkal. A múzeum egy része a gyújtólövedékeknek köszönhetően láncokban állt.

A háború kezdete óta nincs telefonösszeköttetés vagy egyéb kommunikációs kapcsolat a múzeum és a világ, vagy akár a város között. Nincs villany, nincs víz, nincs fűtés. A személyzet ablak nélküli szobákban végzi munkáját, míg a hőmérséklet odakinn mínusz alá süllyed. Hivatalom, az igazgatói iroda, három éve kint van a múzeum kertjében egy fa alatt, mivel odakinn melegebb van, mint az épület nedves és rideg falai között. A kertben tartjuk az összejöveteleinket is, napsütésben, hóesésben egyaránt. Amellett a múzeumi személyzet naponta szembe kell nézzen – munkába menet és munka közben – a gránátok és az orvlövészek halálos fenyegetésével. Elődömet, Dr. Rizo Sijarićot egy gránát ölte meg a munkahelyén. Az alkalmazottak közül sokat megöltek és megsebesítettek [...]

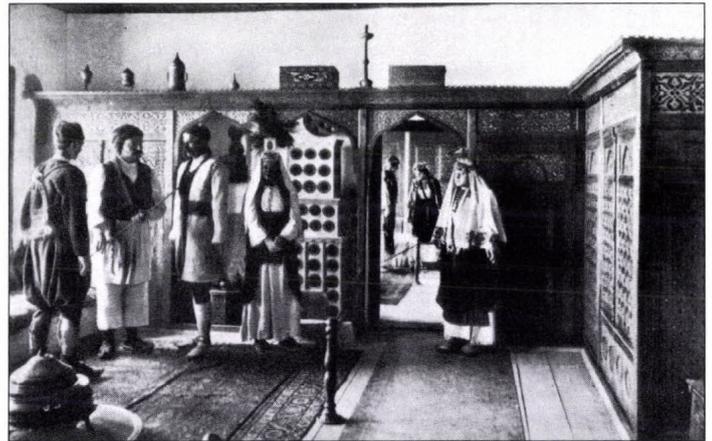
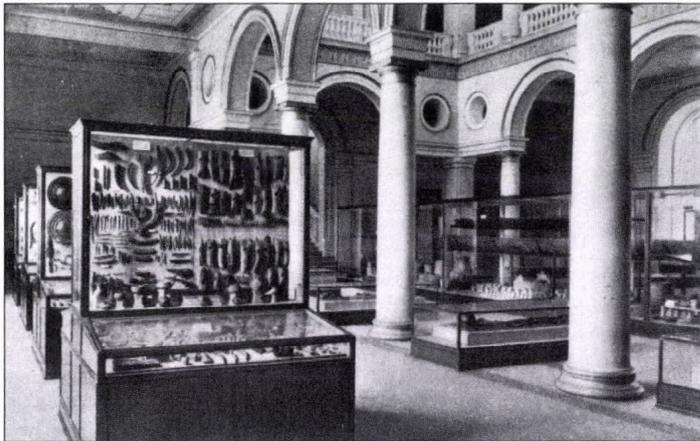
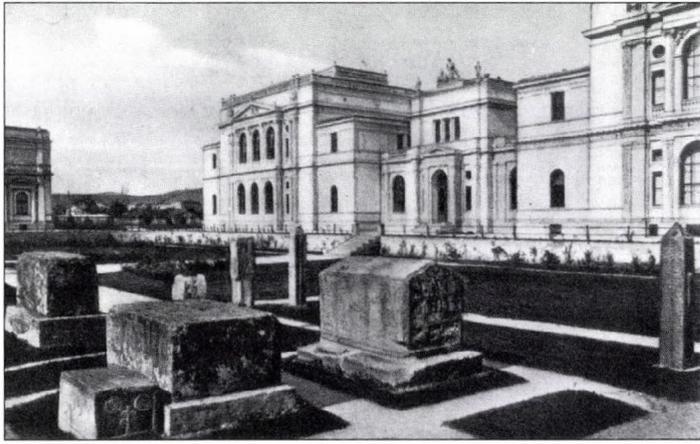
Miért érte a múzeumot felkészületlenül a háború?

Múzeumunknak, akárcsak a többinek, megvolt a maga kidolgozott terve evakuálás, vagy természeti katasztrófa esetére. Tudtuk hová és hogyan kell elmennünk, ki miért felelős stb. Mégis teljesen felkészületlenek voltunk, amikor gránátok kezdtek hullani az épületekre, a kiállítótermekre és a tárlókra, ahonnan egyetlen kiállítási tárgyat sem tudtunk elmozdítani.

Az ok a szerb agresszor politikájában keresendő, amelynek sok támogatója volt a boszniai szerbek körében is. Mindenhol az ötödik hadoszlop szerepét játszották, így a mi múzeumunkban is. Nyilvánvaló, hogy ilyen emberekkel képtelenség volt bármi olyan lépést tenni, ami felkészíthette volna a múzeumot a legrosszabbra. Meg kell mondanom, hogy közülünk bosnyákok közül kevesen hitték, hogy háború lesz, vagy hogy a szerbek a korábbi Jugoszlávia reguláris hadseregével fognak támadni. Mégis ez történt, és Bosznia ezeréves történetének legvéresebb háborúja kezdődött el.

A múzeumot a hadseregek irgalmára bízzák

Az ellenség minden erejét bevetette, hogy néhány óra alatt elfoglalja Szarajevót. Ám az emberek elfogadták a kihívást és szedett-vedett fegyverekkel álltak ellen az állig felfegyverzeteknek. Az első két hónapban valódi pokol volt Szarajevóban. Voltak olyan napok, hogy

egy óra alatt gránátok ezrei hulltak a városra. Utcai harcok dúltak, mindenhol lángok és pusztulás. Ilyen körülmények között a Nemzeti Múzeum 100 éves fennállásának legnehezebb napjait élte át. Lehetetlen volt az utcákra kimenni az erős tűzharc miatt. Ekkor történt meg 1888 (a múzeum alapítása) óta először, hogy a múzeum két hétre muzeológusok, restaurátorok, régészek, néprajzosok, zoológusok, botanikusok, geológusok és más szakemberek, valamint kiegészítő személyzet nélkül maradt. [...]

Szeretném kiemelni, hogy a múzeum épületei a városnak azon a részén állnak, ahol a legerősebb tűzharcok folytak és ahol a legnagyobb pusztítást végezték. A múzeum egyik oldalán a Parlament és az állami épületek közvetlen szomszédságban állnak, a másikon hatalmas barakkok sorakoztak, a harmadik oldalon pedig ötven méter távolságra, a folyón túl, az ellenség megerősített állásai voltak. Képzeltetik, mit szenvedhetett a múzeum ebben a pokolban. A városnak máig is ez a legveszélyesebb háborús zónája.

A műkincsek megmentése

A háború legelső napjainak legkeményebb, főleg a múzeum körül folyó ütközetei idején megkezdődtek a legértékesebb múzeumi kincsek mentési munkálatai. A feladatot én végeztem, noha ez időben még nem voltam a múzeum alkalmazottja. Egyetemi professzor vagyok, régészetet tanítok, és nagyon jól tudom, hogy a Nemzeti Múzeum nem csupán Boszniáé, hanem általában a tudományé. Amikor láttam, hogy a múzeumot sorsára hagyták, kifoszthatják vagy megsemmisíthetik, ha a gránátoktól kigyullad, egy restaurátor és három felfegy-

verzett rendőr segítségével – önkéntesek voltak – a múzeumba siettem. Összegyűjtöttem az arany tárgyakat és a történelem előtti időkből, valamint a középkorból származó ritkaságokat. Biztonságos helyre szállítottuk őket. A megmentett kuriózumok között volt a híres Szarajevói Haggada, az a 14. századi illusztrált zsidó kézirata, amelyet Spanyolországban készítettek.

Ha most visszagondolok rá, nem értem, mi készítette a három rendőrt arra, hogy a legvadabb tűzharcok idején csatlakozzanak hozzám, amikor alig volt esélyük arra, hogy élve megússzák. Elszántságuk és bátorságuk megerősödött a későbbi hasonló akciók során, amellyel elismerést szereztek maguknak. [...] Engem a megmentett múzeum igazgatójává neveztek ki. Jutalmam az, hogy továbbra is félhetek munkába menet és a munka során. Nemcsak a lövedékek veszélyesek, a múzeum jelenlegi állapotából is számos veszély adódik. Remélem, hogy nem úgy végzem majd, mint a süllyedő hajó kapitánya, aki hivatása erkölcsi parancsára együtt süllyed el a hajójával.

Amikor valamivel tűrhetőbbé vált a helyzet a városban, a múzeum személyzete ismét munkába kezdett járni és megkezdődött a károk helyrehozása. Sajnos, kollégáink többsége, szerb etnikai kötődése miatt, az agresszor oldalára állt át. Sok kolléga menekült el a városból családotól, mások pedig hónapokra elszigetelődtek távolabbi városrészekre, amelyeket nem tudtak elhagyni. Körülbelül húszan gyűltünk össze, így kezdtük meg a több mint kétmillió múzeumi tárgy evakuálását. Sokáig tartott. Kevés emberrel, kevés szakértővel rendelkezünk, így egyszerűen konténerekbe gyűjtöttük a tárgyakat, leszállítottuk a földszintre, bár nem voltak hozzá

Bogumil síremlékek

Lapidarium

Régészeti kiállítás

Néprajzi kiállítás

Bogumil tombs

Lapidarium

Archaeological exhibition

Ethnographical exhibition

megfelelő körülmények. Csak az számított, hogy biztonságos helyre szállíthassuk őket, mielőtt a tűz vagy a törmelék tönkre nem teszi ezeket az értékeket.

A múzeum jelenlegi állapota

Ma, három évvel a háború után, a múzeum helyzete a következő. A Régészeti Osztályról minden kiállítási tárgyat evakuáltunk a római korból származó kőfaragványok kivételével. Ezek többségét padlóhoz rögzítették, s lehetetlen volt elmozdítani őket. Az előcsarnok mindkét oldalán, ahol most is állnak, sok az ablak és így nagy a gránátsérülés veszélye.

Az Őstörténeti Osztályról a La Tène időszakból származó 13 méteres, fából készült kenut nem sikerült elmozdítani. Sérült üvegvitrinben tároljuk. Páratlan darab, ám a múzeumnak sem helye, sem technikai felszerelése nincs biztonságos helyre szállításához. A csarnokban, ahol kiállították, mindkét oldalon szintén ablakok vannak. Sérült az üvegtető, így az eső egyenesen ráesik. Befedtük a vitrint műanyag fóliával és néhány fatáblával. Mindössze ennyi védelmet tudunk nyújtani. A magas páratartalom miatt a kenu szó szerint darabokra esik.

A Néprajzi Osztályról minden kiállítási tárgyat evakuáltunk, kivéve öt szobát, amelyben az iszlám emlékegyettséghez tartozó faragott fatáblák találhatóak. Nincsenek szakértőink, sem technikai lehetőségünk ennek az értékes, diófából készült kézi faragásnak az evakuálására. Sok helyen sérült már meg a srappelaktól és a gölyöktől. Bár homokzsákokkal védtük az ablakokat, állandóan fennáll az a veszély, hogy a gyújtólövedékek lángba borítják és akkor minden porig éghet...

A legkevesebbet a Természettudományi Osztályért tehetünk. Még a tárlókban és a tudományos gyűjteményekben maradt a kiállítási tárgyak hetven százaléka... Pillangók, rovarok százai, ezrei, preparált gerinctelenek, kitömött gerincesek, növények, ásványok sokasága maradt még ott. Mindezek speciális kezelést, csomagolást, szakértőket igényelnének, amellyel a múzeum nem rendelkezik. Csupán három szakember maradt ezen az osztályon, ebből kettő nő, akik állig

állnak a lábukon a kimerültségtől. Nincs egyetlen restaurátorunk, konzervátorunk sem. Az egyetlen biológusunk minden idejét a tárlók mozgatásával és a víz elvezetésével tölti esőzés vagy havazás után. A legkritikusabb helyzetben az ún. nedves preparátumok vannak. Három éve nem cserélték és nem töltötték fel az üvegeket, így e kiállítási tárgyak zöme pusztulóban van. Ugyanez a helyzet a tollas és szőrös preparátumokkal. [...]

Szélesebb körű mentési munkálatra lenne szükség

Mi a Nemzeti Múzeum perspektívája és hogyan lehet fennmaradni ilyen körülmények között? Leghamarabb az evakuált kiállítási tárgyakat kellene átvizsgálni és helyrehozni, amelyeket nedves pincékben tárolunk. Szükség lenne fém-, fa-, textil-, bőr- és papírrestaurátorokra, valamint állat- és növénytan szakértőkre, geológusokra. Meg kell mondanom, hogy az összes restaurátorműhelyünket lerombolták vagy kifosztották, s ezek nélkül semmit sem tehetünk.

E hatalmas értékes anyag megmentésének érdekében szakembereket kellene küldeni Szarajevóba, akik felülvizsgálják az itteni körülményeket, beleértve a személyi és technikai igényeket is. Biztosíthatom önöket, hogy ha nem történnek meg a megfelelő intézkedések, Európa és a világ jelentős, különböző területről és korból származó, különlegesen gazdag és szép régészeti, néprajzi és természettudományi értékekkel lesz szegényebb; az 1888-ban alapított Nemzeti Múzeum pedig nem létezik többé.

Személyes megjegyzéssel szeretném zárni beszámolómat. Mi, a Nemzeti Múzeum munkatársai, az önök kollégái, mindezt nem érezzük tehernek. Szenvedünk, dolgozunk, hűek maradunk hivatásunkhoz. Ugyanakkor bánt minket, hogy elszigetelődtünk a testvérintézményektől és kollégáinktól. Míg a szarajevói színházak színészei, írók, művészek és mások a háború első napjaitól kezdve segítséget kaptak a világ minden tájáról, ilyen szolidaritásban a múzeumi kollégáknak és intézményeknek nem volt részük. [...]

Ha mi is elmenekültünk volna Szarajevóból, ahogy mások tették, senki sem volna, aki ma beszámolna azokról a szenvedésekről és nehézségekről, amelyekkel naponta megküzdünk, és amiért életünket kockáztatjuk.

Nem volt könnyű eljőnnöm erre a konferenciára. Az ostromlott Szarajevó elhagyása nemcsak veszélyes, hanem igen nehéz feladat is. Mindig éjszaka mentünk, szűk, sáros és nedves titkos alagutakon át, amelyek az ellenség állásai alatt vezettek ki a városból. Később hátizsákkal a vállunkon felmáztunk a szerpentineken, leereszkedtünk a szakadékokba, átmentünk a hegyeken, s közben szembe kellett néznünk a szerb tüzérség és az orvlövészek különféle fegyvereinek halálos fenyegetésével.

Ezen a barátságos helyen rendezett nagyszerű konferencia után – ahol nincsenek lövések, de van villany, víz és élelmiszer –, visszatérek a lerombolt Szarajevóba, az én lerombolt múzeumomba, ahogy a szülő is visszatér beteg, elhagyott gyermekéhez.

Köszönöm a figyelmüket!

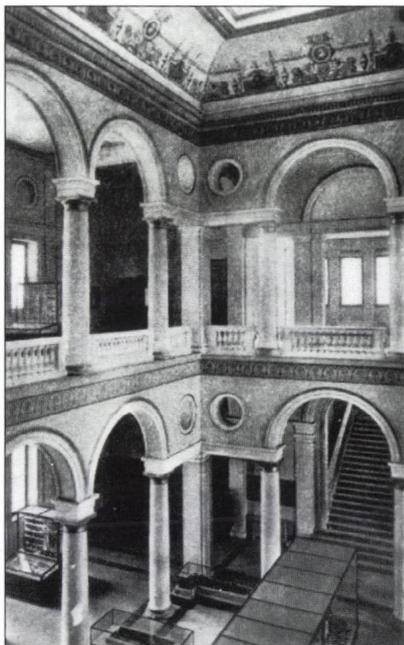
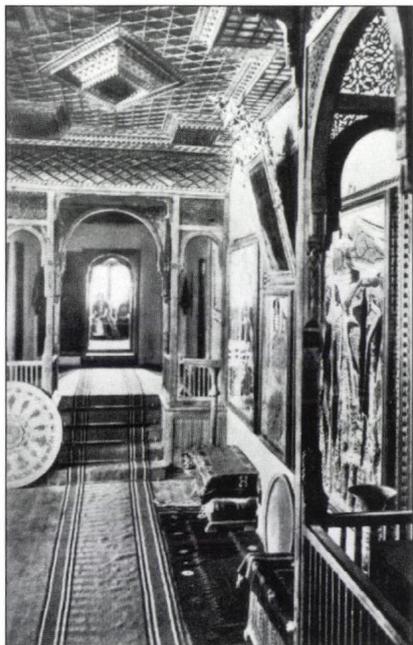
Angolból fordította: Nagy Erzsébet

A néprajzi pavilon előtere

A régészeti pavilon előtere

The entrance-hall of the ethnographical pavilion

The entrance-hall of the archaeological pavilion

Folyóiratszemle

MUSEUMSKUNDE

Sárközy Gabriella

Új kiadványunkból nem hiányozhat a külföldi muzeológiai szakirodalom naprakész ismertetése. Leggyorsabban a folyóiratokból szerezhetünk tudomást a múzeumok fontosabb eseményeiről, eredményeiről.

Első számainkban szeretnénk a különböző országok muzeológiai folyóiratait úgy bemutatni, hogy nemcsak az aktuális cikkeket ismertetjük, de a lapok legfontosabb jellemzőit is. Így: milyen témakörökkel foglalkoznak, milyen időszakonként, milyen terjedelemben és kivitelben jelennek meg, mióta és hol működik a szerkesztőségük? Valamint, hogy *Magyarországon mely könyvtárakban lehet ezeket a kiadványokat megtalálni?* Huszonkét – általunk ismert, nálunk hozzáférhető – muzeológiai folyóiratot figyelünk a jövőben. Első számunkban a környező – főleg volt szocialista – országok lapjait ismertetjük. Feltüntetjük azokat a könyvtárakat (az Országos Széchényi Könyvtár, valamint a „*Kurrens Külföldi Időszaki Kiadványok a Magyar Múzeumi Könyvtárakban*” című lelőhelyjegyzék adatai alapján), ahol ezek a lapok idehaza megtalálhatók. – Sajnos, igen kevés helyen.

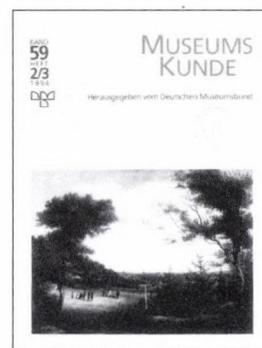
A folyóiratok hazai lelőhelyjegyzékének rövidítései

Magyar Tudományos Akadémia	= MTA
Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Könyvtár	= MNM
Magyar Nemzeti Múzeum Műtárgyvédelmi Könyvtár	= MNM-MK
Szépművészeti Múzeum	= SzM
Magyar Nemzeti Galéria	= MNG
Iparművészeti Múzeum	= IPM
Néprajzi Múzeum	= NM
Magyar Mezőgazdasági Múzeum	= MMgM
Budapesti Történeti Múzeum	= BTM
Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum	= MKVM
Damjanich János Múzeum, Szolnok	= DJM
Déri Múzeum, Debrecen	= DM
Dobó István Vármúzeum, Eger	= DIVM
Erkel Ferenc Múzeum, Gyula	= EFM
Herman Ottó Múzeum, Miskolc	= HOM
István Király Múzeum, Székesfehérvár	= IKM
Janus Pannonius Múzeum, Pécs	= JPM
Jósa András Múzeum, Nyíregyháza	= JAM
Katona József Múzeum, Kecskemét	= KJM
Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém	= LDM
Somogy Megyei Múzeum, Kaposvár	= SMM
Xantus János Múzeum, Győr	= XJM

A folyóirat szerzői gyakorló múzeumi szakemberek, cikkeikben a muzeológia aktuális kérdéseivel – leggyakrabban a múzeumok, muzeológusok helyzetével és problémáival, a szakmai továbbképzés lehetőségeivel, a múzeumok finanszírozásának kérdéseivel, egyes gyűjtemények, múzeumok bemutatásával – foglalkoznak. A *Museumskunde* az érdekvédelem fontos fóruma is: rendszeresen beszámol az új kezdeményezésekről, a DMB közgyűléseiről és az ott elfogadott határozatokról, s egyéb, múzeumügyben kibocsátott felhívásokról és memorandumokról is. A nagyobb lélegzetű cikkek mellett a folyóirat második, aktuális részében egy-egy múzeumigazgató portréja, egyesületi és személyi hírek, nekrológok, ICOM hírek, számítógépes programújdonságok, németországi és külföldi kiállítások és gyűjtemények rövid ismertetése valamint múzeumi és múzeummal kapcsolatos kiadványok bemutatása kap helyet. Érdekes és informatív rovat az ún. „kiállítás-börze”, mely a vándorkiállítások tartalmi és technikai (alapterület, installáció stb.) ismertetése mellett megadja a biztosítás összegét és azt az időpontot is, amittől fogva a kiállítás az érdeklődő múzeumok rendelkezésére áll. A folyóirat néhány utóbbi számát áttekintve az a kép alakul ki bennünk, hogy a német muzeológiát – a lényegesen jobb anyagi lehetőségek ellenére – alapjában a magyarországihoz hasonló kérdések, problémák foglalkoztatják.

Jó példája ennek az 1993/1 szám vezércikke, a szerkesztő, Wolfgang Klausewitz tollából származó „Német múzeumi gondok” c. írás, mely elsősorban a volt NDK múzeumainak finansziális okokra visszavezethető lassú haldoklásával foglalkozik. A cikkben tárgyalt problémák zömmel ismerősek a magyar múzeumi gyakorlatból is. A korábban az NDK központi költségvetéséből fenntartott múzeumok 70–80%-a az önkormányzatok tulajdonába ment át; így előfordulhat, hogy pazar kastélymúzeumok pár száz lakosú községek kezelésébe kerültek anélkül, hogy az önkormányzatok a szakmai és anyagi hátteret biztosítani tudnák. Ellenkezőleg, gyakran választásra kényszerülnek, hogy az óvoda vagy a színház, a bölcsőde vagy a múzeum fenntartását finanszírozzák-e, s ebben a küzdelemben általában a múzeumok húzzák a rövidebbet. Súlyos helyzetbe kerültek a múzeumi dolgozók is, akiket tömeges elbocsátás, múzeumösszevonások fenyegetnek. Ám az egykori NSZK területén sincs minden a legnagyobb rendben: elsősorban azokat a nemzeti, nemzetközi rangú múzeumokat (mint pl. a nürnbergi Germanisches Nationalmuseum vagy a müncheni Deutsches Museum) fenyegeti veszély, melyeket éppen régió túlmutató jelentőségük miatt nemcsak az illető tartomány, hanem korábban a szövetségi kormány is finanszírozott. A központi anyagi támogatás ugyanis egyre inkább apadóban van. A szerző szomorúan állapítja meg, hogy Németországban a korábbi példamutató kultúra támogatást egyre inkább gazdasági és pénzügyi tényezőknél rendelik alá. Követendő példaként említi viszont Franciaországot, ahol nemhogy csökkentenék a kulturális kiadásokat, de 1994-ben mintegy 4 milliárd frankkal többet, az összköltségvetés 0,93%-át fordítják a kultúrára.

Egy sor aktuális kérdéssel foglalkozik az 1994/2–3 tematikus szám, mely szinte teljes egészében a DMB 1994. évi hildesheimi közgyűlésén elhangzott előadások szerkesztett, kibővített változatát közli. A tanácskozás középpontjában a muzeológusok helyzete, szakmai képzésük és továbbképzésük kérdései álltak; az előadások hangvételére érezhetően rányomta bélyegét a Németországban is egyre növekvő (a diplomások köré-

MUSEUMSKUNDE

(Muzeológia)

A Deutscher Museumsbund (Német Múzeumok Szövetsége) igényes kivitelű, fényképekkel gazdagon illusztrált folyóirata. A szűkített A/4 formátumú, számonként általában 72 oldal terjedelmű folyóirat egyike a legrégebbi múzeumi szaklapoknak. Első száma 1905-ben jelent meg, többszöri, főleg a háborúk alatti megszakítások miatt 1994-ben csak az 59. évfolyamnál tartott.

A következő könyvtárakban található meg:

HM, MNM-MK, LDM

ben 4,7%-os, ám pályakezdők esetében 15%-os) munkanélküliségtől való félelem.

Az előadók közül kétségkívül Ulrich Löber rajzolta a legátfogóbb és legélvezetesebb képet „Tudós kameleonok múzeumi szolgálatban” címet viselő fejtegetéseiben. A szerző képekkel is illusztrált cikkében ironikus latin elnevezésekkel (cameleon miserabilis, cameleon inferior, cameleon superior stb.) ellátott kameleontípusokhoz hasonlítja a különböző mértékben alkalmazkodásra kényszerített múzeumi szakembereket. Remek éleslátásról és szakmai önkritikáról tanúskodó írása érzékletes képet rajzol az egyetemi tanulmányai során a gyakorlati múzeumi munkára nem megfelelően felkészített, s azt később, autodidakta módon elsajátítani kényszerülő muzeológusról, akinek sem az önképzésre, tudományága új eredményeinek megismerésére, sem publikációs tevékenységre nem jut ideje és ereje, s emiatt állandósult a tudományos „rossz lelkiismerete”, s akitől a múzeum vezetése olyan sokoldalúságot vár el – az ügyviteltől a szerzeményezésig, a leltározástól a kiállítás-tervezésig és megvalósításig, aminek aligha tud megfelelni. A szerző megoldási javaslatai: jóval gyakorlatiasabb egyetemi képzés, melynek során a hallgatók megismerhetnék a kiállítás-tervezés és rendezés praktikus vonatkozásait, intenzívebb, a múzeumi munkába valóban bekapcsolódó szakmai gyakorlat, és mintegy 24 havi, lehetőleg több múzeumban eltöltött önkéntes gyakornoki munka.

Szintén a magyar párhuzamok miatt (is) érdekes az elhurcolt műkincsek kérdésének szentelt cikk (1993/1), mely az előző számban publikált dokumentumanyagot egészíti ki érdekes háttérinformációkkal. A szerző, Alheidis von Rohr, aki a DMB képviselőjében már hosszabb ideje vesz részt az elhurcolt, és háborús jóvátételként visszatartott műkincsek ügyében folytatott tárgyalásokon, igen aggasztónak találja a titkos oroszországi raktárakban őrzött műkincsek sorsát, s mielőbbi közkinccsé tételük érdekében érdekes javaslattal áll elő. Mivel a németországi nyilvántartás meglehetősen hiányos (számos múzeumban a mai napig nem készült el a háború során eltűnt műtárgyak listája; az 1991-ben létrehozott, mindössze három munkatárral működő berlini dokumentációs központ pedig nem képes a teljes hiányzó levéltári, könyvtári és múzeumi anyag felmérésére), a német–orosz kormányközi bizottság tárgyalásai nemigen haladnak előre. Viszont a műtárgypiacon már felbukkant egy-egy hiányzó darab és féltő, hogy a titkos raktárak kincseit az anyagi gondokkal küszködő orosz múzeumok vagy egyes magánzemélyek értékesíteni próbálják, a tárgyalások elsősorban ne a műtárgyak visszaszerzésére, hanem arra irányuljanak, hogy azok mihamarabb ismét láthatóak legyenek. Nincs értelme visszakövetelni e tárgyakat, miközben a német múzeumok helyhiánnyal és raktározási gondokkal küszködnek. Bizonyos részüket a FÁK egyes múzeumainak kellene ajándékozni, vagy új gyűjteményeket létrehozni belőlük, melyek a Goethe Intézetekhez hasonlóan a kulturális közeledést szolgálhatnák.

A Museumskunde több cikkben is foglalkozik a közelmúlt egyik legjelentősebb német múzeumi vállalkozásával, az 1994 nyarán megnyílt bonni kortörténeti múzeummal (Haus der Geschichte). Hermann Schäfer, a múzeum igazgatója „Múzeum és politika” c. cikkében (1994/1) áttekinti a múzeum előtörténetét, mely az 1980-as évek közepétől fogva a politika, a közvélemény és természetesen a szakma érdeklődésének homlokterében állt. A múzeum koncepcióját széleskörű előkészítő munka után történészek, kulturális szakemberek, politikusok, parlamenti bizottságok mellett több mint száz közintézmény,

pártok, szakszervezetek, egyházak és jelentős személyiségek véleményezték. A Haus der Geschichte közalapítványként működik, a politikai pluralitást megfelelő összetételű kuratórium és 25 tagú tudományos tanácsadó testület biztosítja. A koncepció, mely kezdetül fogva az NSZK, illetve a megosztott német nemzet történetének bemutatása volt, az 1990-es újraegyesítést követően némileg módosult: nagyobb teret (mintegy az állandó kiállítás 25%-át) szenteltek az NDK történetének. A múzeum már megnyitása előtt közreműködött az első német–német közös vállalkozás, az 1989 novemberi berlini eseményeket bemutató kiállítás megrendezésében; 1992-ben, Konrad Adenauer halálának 25. évfordulóján nemzetközi szimpóziumot rendezett és tanulmánykötetet jelentetett meg.

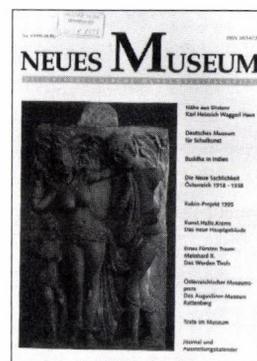
Ugyancsak a múzeum igazgatója mutatja be a következő számban (1994/2–3) a megvalósult, építészeti és kiállítás-koncepció szempontjából egyaránt egyedülálló intézményt, mely a klasszikus értelemben vett múzeumnál jóval többet kínál: kiállítási, információs és dokumentációs központ, 4000 m alapterületű állandó kiállítással, időszakos kiállításokkal, előadótérrel, szemináriumoknak, workshopoknak, de akár kabaré-előadásoknak, filmvetítéseknek is helyet adó terekkel. Az állandó kiállítás négy különböző szinten, jól tagolt terekben mutatja be a háború utáni német történelem csomópontjait a politika, gazdaság, társadalom, kultúra, mentalitás és a mindennapok összefüggéseiben, a modern kiállításrendezés összes vívmányát és lehetőségét hasznosítva. A körséta végén a látogató egészen az 1990-es évek közepéig jut el, a mai kor problémáival szembesül. A kiállítás bizonyos szempontból nyitott: a közelmúlt (elsősorban az NDK) történetét bemutató részeket az új kutatási eredményeknek megfelelően időről-időre át kívánják dolgozni.

Wellmann Nóra

NEUES MUSEUM

A lap főszerkesztője dr. Wilfried Seipel, a bécsi Kunsthistorisches Museum igazgatója. A lap korábbi számait némi kirakattal, kifelé tekintés jellemzi: legnagyobb részét osztrák múzeumok és gyűjtemények – egyébként rendkívül informatív és élvezetes – bemutatása tölti meg a hasáboakat, olyan témák, melyek a külföldi olvasót valószínűleg jobban érdeklik, mint az osztrák múzeumi szakembereket. A Neues Museum két utolsó számában már több a nagyobb lélegzetű, teoretikus jellegű cikk, és – elsősorban az osztrák múzeumokat is sújtó gazdasági megszorítások kapcsán – változik a hangvétel is, nagyobb teret kap a múzeumok sorsát, jövőjét taglaló elvi-gyakorlati számvetés.

A Neues Museum felépítése jól áttekinthető, állandó rovatok segítik a tájékozódást: „Kicsik” címszó alatt a kisebb, jórészt regionális múzeumokat, gyűjteményeket; az „Idegenek” rovatban a külföldi gyűjteményeket és kiállításokat mutatja be; „Helyzetfelmérés és jövő” címet viselő központi részében kapnak helyet a leghangsúlyosabb témák; külön rovatot szerez a múzeumpedagógia, a tudomány (elméleti muzeológiai cikkek), az irodalom (könyvrecenziók). A rendkívül informatív és aktuális „Napló” című rovat változatos témákról számol be: múzeumi tanácskozásokról, kurzusokról, képzési lehetőségekről, de találunk itt álláshirdetéseket, kiállításismertetőket, ICOM-híreket és az időszakos kiállításokat tartományonként felsoroló kiállítási naptárt is.

NEUES MUSEUM

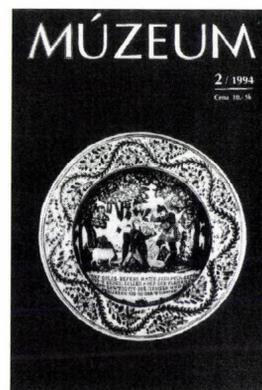
(Új Múzeum)

Az osztrák múzeumi folyóirat idén lépett ötödik évfolyamába. A negyedévenként megjelenő lapot az Österreichischer Museumsbund (Osztrák Múzeumok Szövetsége) adja ki. Elődje a Mitteilungsblatt der Museen Österreich volt.

Szűkített A/4 formátumú, általában 70 oldal körüli terjedelmű folyóirat, rendkívül szép kivitelű, gazdagon illusztrált.

A következő könyvtárakban található meg:

HM, MNM–MK, SMM.

MÚZEUM

1953-ban való megjelenésekor kiadója a Szlovák Múzeumi Társaság, majd a Szlovák Múzeumi Szövetség. Amikor 1959-ben az egyik, majd

A Neues Museum rövidebb lélegzetű elméleti írásai közül egy recenziót és egy múzeumpedagógiai cikket emelünk ki.

Az osztrák muzeológia nagy vállalkozása az „Az általános muzeológia kézikönyve” című, csaknem 800 oldal terjedelmű monográfia megjelenítése, melynek szerzője Friedrich Waidacher, a grazi Joanneum (időközben nyugalomba vonult) igazgatója, a grazi egyetem muzeológia professzora, az ICOM osztrák szekciójának elnöke. A recenzens üdvözlözi az osztrák és nemzetközi muzeológiának új perspektívákat nyitó, alapvető munka megjelenését, mely fényes bizonyítéka az önálló tudományos létért küzdő muzeológia létjogosultságának. A terminológiai szótárral, terjedelmes irodalomjegyzékkel kiegészített munka a múzeumügyről felvázolt aktuális helyzetkép, alaposan kidolgozott elméleti alapvetés és a mindennapi múzeumi gyakorlatban haszonnal forgatható, közvetlen iránymutatás egyben. A magyar múzeumi gyakorlatból is ismerős problematikával, a különböző kiállítási szövegek (képaláírások, eligazító szövegek, katalógusok) kérdésével foglalkozik múzeumpedagógiai szempontból a „Szöveg a múzeumban” (1995/1). A cikk arra keres választ, hogy a múzeumlátogatók többsége miért szentel olyan kevés figyelmet a kiállítások szöveges információinak. A szerző az okot abban látja, hogy e szövegeket az esetek többségében tudományos munkatársak fogalmazzák, általában szakmai és nem múzeumi szempontok szerint. Így ezek gyakran nem elég olvashatók, sok bennük a szakzsargon, túl hosszú és bonyolult mondatokban forgalmaznak – egyszóval nem törődnek a befogadó igényével. Ez az elitista szemlélet igen sok látogatótól elzárja a fontos információkat, mivel e szövegek megértése legalább középfokú képzettséget feltételez.

A Neues Museum 1994/3–4 kettős száma teljes egészében aktuális kérdéseket tárgyal. A szerkesztői előszó az osztrák – akárcsak a magyar – múzeumokat is sújtó ÁFA-szabályozás ellen emel szót, Németország példájával érvelve, ahol, jóllehet jóval alacsonyabb a forgalmi adó, senkinek sem jut eszébe, hogy azt a múzeumi szolgáltatásokra is kiterjessze. A lap nagy terjedelemben foglalkozik a Salzburgban megrendezett VI. Osztrák Múzeumi Találkozó eseményeivel.

A programadó előadást a Neues Museum főszerkesztője, Wilfried Seipel tartotta „Az osztrák múzeum és helye az egységesülő Európában” címmel. A referátumot bevezető statisztikai adatokból kiderül, hogy a múzeumok számának a lakosságra kivett aránya Ausztriában a legmagasabb, 93,4 (az európai átlag 23,2, Magyarországon 47,7) ugyanakkor a háború után csak három új múzeumépület létesült, míg Németországban 1956–86 között több mint 70. A múzeumok nagy száma és az erős látogatottság (évi mintegy 14 millió fő) azonban mégsem adhat okot az elégedettségre. Miközben a nagyhírű bécsi gyűjteményeket, megújuló múzeumokat az állam szívesen használja reprezentációs céljaira, a múzeumügy korántsem számíthat a politika, kultúrpolitika részéről az öt megillető támogatásra. Míg Bécsben az állami színházakat évente 1,2 millió néző látogatója és az egy főre eső szubvenció évi 1800 schilling, a 2,5 millió múzeumlátogatóra fejenként csupán 100–150 schilling jut. Mindezzel a szerző nem azt akarja sugallni, hogy a múzeumok „szegény rokonként” mindig a rövidebbet húznák (az elmúlt öt évben több pozitív kezdeményezés is született); az egyenlőtlenségek és igazságtalanságok felemlítésével részben a felelős kultúrpolitikusokat kívánja ráébreszteni a múzeumok és múzeumi gyűjtemények támogatásának szükségességére, részben a múzeumi szakembereket, próbálja aktivitásra sarkallni.

Az angol Kenneth Hudson „A múzeumok jövője” című referátuma a múzeumok háború utáni rohamos fejlődését elemezve

arra a megállapításra jut, hogy számuk mára feltehetőleg elérte a maximumot; a jövőben további mennyiségi növekedésre nem, inkább egyes intézmények bezárására, mások fuzionálására, „múzeumkonzernek” létrejöttére lehet számítani. Várhatóan a múzeumok állami támogatása, az erre fordítható közpénzek mennyisége sem fog növekedni, ami a múzeumokat részben erősebb konkurenciaharcra, részben új túlélési taktikák kidolgozására fogja kényszeríteni. A továbbiakban a látogatószámok növekedésére sem lehet számítani, ám a mennyiségi mutatók helyett amúgy is a minőségi szempontokra, a múzeumot aktívan és rendszeresen használók számának növelésére kell helyezni a hangsúlyt. A jövő a szerző szerint azoké a múzeumoké, melyek gyűjteményeik bemutatásán túl a társadalmi érintkezés új helyszíneivé tudnak válni, olyan helyekké, amiket az emberek rendszeresen és szívesen keresnek fel.

Az 1995/1 szám szerkesztői előszava a salzburgi tanácskozás óta bekövetkezett további kedvezőtlen változásokat regisztrálja: az osztrák múzeumügy átkerülését az oktatási minisztérium hatáskörébe; a gazdasági megszorító intézkedések hatásait, melyek elsősorban az állami múzeumokat érintik súlyosan, hosszú évek munkáját kérdőjelezve meg (egyedül a Kunsthistorisches Museumnak 5 kiállítást kellett lemondania, a nemrég átépített-kibővített bécsi iparművészeti múzeumnak is jelentősen korlátoznia kell kiállítási tevékenységét); a kultúrátámogatás egyenlőtlenségeit. Wilfried Seipel meleg szavakkal emlékezik meg a nemrég leköszönt dr. Erhard Busek alkancellár, kulturális miniszter öt éves kultúrpolitikai tevékenységéről, mely „aranykoroként” vonul majd be az osztrák múzeumok történetébe, s melynek eredményeit a mostani kurzus felszámolni készül.

Wellmann Nóra

MÚZEUM — PAMIATKY A MÚZEÁ

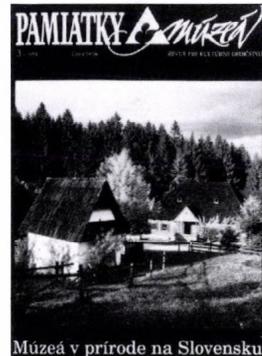
Figyelemre méltó törekvés északi szomszédainktól, hogy amikor a gazdasági helyzet a kultúrától áldozatokat kíván, egy időben két színvonalas múzeumi folyóiratot is meg tudnak jelentetni. „Negyven év az emberiség történetében nevetségesen kevés, az ember életének a jobbik fele, de egy folyóirat életében – figyelemreméltó teljesítmény” – írják rendkívül szerényen a MÚZEUM című lap 1995/1 számának „vezércikkében”. Pedig sokkal régebbi hagyománya van annak, hogy olyan folyóiratot jelentessenek meg Csehszlovákiában (ma már Csehországban és Szlovákiában), amely a galériák és a múzeumok dolgozóinak „metodikai, továbbképzési és információs bulletinje” – már 1899-ben volt a múzeumi társadalomnak szakfolyóirata – Prágában.

1953-ban „MÚZEUM” címen megjelenik ez az újabb folyóirat. A folyóirat felbecsülhetetlen része volt hat éven át egy bibliográfiai melléklet, a „Válogatott külföldi muzeológiai bibliográfia”. Ez a VI. évfolyamtól különvált és harminc éves fennállás után 1992-ben sajnos megszűnt, pedig rendkívül jó visszhangja volt, elsősorban külföldön. A bibliográfiai melléklet kiválásával a lap struktúrája megváltozott, az addigi rovatok mellé újak kerültek. Ízelítőtül néhány rovatot ismertetnék: a múzeumok tevékenységéről; hírek – személyi változások; a szaktudományokból merített cikkek mellé új témák sorakoztak fel. Ezek köre még ma is változik: kitekintés külföldi múzeumok tevékenységére, szakmai viták, jogi tanácsadás, tudósítások új kiállításokról, új múzeumok megnyitásáról. A legutóbbi időben

1960-ban a másik szervezet is megszűnt, a lap megjelenítése 1960–1962 között szünetelt. 1963-ban indul el újra – 1995-ben a 40. évfolyama jelent meg –, mind a mai napig a pozsonyi Szlovák Nemzeti Múzeum adja ki, negyedévenként. 1993-tól a Nemzeti Múzeum mellett a kiadásban részt vesz a megújult Szlovákiai Múzeumok Szövetsége.

A/4 formátumú, fekete-fehér illusztrációkat közöl. A következő könyvtárakban található meg:

MNM–MK, MNM, MNG, NM, MKVM

PAMÍATKY A MÚZEÁ

(Műemlékek és Múzeumok)
1952-től jelenik meg negyedévenként, legutóbbi számának nyomtatása, papírműveltsége, színes, szöveg közti fotói révén magasabb színvonalú, mint a Múzeum c. lapé. Kiadja a Szlovák Nemzeti Múzeum és a Műemléki Hivatal.

A/4 formátumú, a folyóiratban rendszeresen közölnek könyvszemlélt, személyi híreket, végül német és angol nyelvű tanulmányonkénti rezüméket, a 72 oldal terjedelmű lap végén, befűzve.

A következő könyvtárakban található meg:

MNM–MK, MNG, NM és SZMM

gyakori témája a lapnak a számítógépes dokumentáció a múzeumokban. Csaknem teljes szám foglalkozik a „Múzeumok szalonja, Pozsony '94” című rendezvényt, amely a szlovákiai múzeumok első nagyszabású szakmai találkozója volt.

Példamutató a MŰZEUM 1995/2. száma, amely a „Múzeumok Közép-Európán” alcímmel jelent meg legutóbb. Az ún. Weimari Csoport – 7 közép-európai ország ICOM szervezete, köztük Magyarorszáé is – bemutatkozó jellegű, új kiállításait, múzeumaikat ismertető tanulmányait adták ki német, illetve angol nyelven. (Magyar részről Hofer Tamás, a „Magyarország kelet és nyugat között” című kiállítást (10–11. o.), Erdei Gyöngyi a „Holocaust Magyarországon” című kiállítást ismerteti. (33–35. o.).

A másik lap a PAMIATKY A MŰZEÁ (Műemlékek és Múzeumok). Jóllehet a folyóiratot a Szlovák Nemzeti Múzeum a Műemléki Hivatallal közösen adja ki, a szerkesztőség ez esetben is a múzeum épületében található, sőt mindkét lap főszerkesztője azonos: dr. Peter Marák. Nyilvánvaló, hogy a két lap tematikájának egyeztetése folyamatosan megvalósul. A PAMIATKY A MŰZEÁ esetében ez zárt tematikájú számok szerkesztésénél tűnik ki leginkább. Így például az 1994/3. szám Szlovákia szabadterei néprajzi múzeumaival, illetve tájházaival foglalkozik, gazdag illusztrációs anyag kíséretében. Megtudjuk, hogy az első, Szlovákia területéről származó tájházat 1873-ban mutatták be a bécsi gazdasági viláikiállításán.

Az 1994/1-es szám közli, hogy 1993 decemberében világörökségi listára került Selmechánya mint bányaváros, Szepes vára, Szepesváraljával együtt, továbbá Vlkolinec falu népi műemlék-együttese.

Benkovic Zita

MUZEJNÍ A VLASTIVĚDNÁ PRÁCE

A folyóirat első részében terjedelmes, változatos tematikájú beszámolókat közölnek műemlékek helyreállításáról, tárgyrestaurálásról stb.

A folyóirat második részének állandó rovatai közé tartoznak a szakmatörténeti közlemények, (pl. 1990/3 szám: Csehszlovák testnevelés és sporttörténet a múzeumokban). Fontos rovat a *Múzeumi és honismereti tevékenység*. A lap rendszeresen beszámol a múzeumi kiadványokról, számos könyvismertetést közöl. Saját rovata van a Régiségkedvelők Egyesületének. Itt kapnak helyet a köszöntések és a nekrológok is.

Áttekintve a „bársonyos forradalom” óta eltelt időszakot, megállapítható, hogy a folyóirat a múzeumügyet leginkább érintő kérdésekre (különösen 1990 és 1993 közötti években) nagy figyelmet fordít. A szakma aggóvda figyelni az ország mintegy 400 múzeumában elhelyezett több mint 100 millió tárgy sorsát és jövőjét. Veszélyeztetve érzi a múzeumokban őrzött, kulturális örökséget, ezt az állapotot a 30 éves háború időszakához hasonlítja. A hasonlat sajnos találó, hiszen évente közel 25 000 tárgy tűnik el (80%-ban templomokból), s ezek többsége külföldre kerül, miközben a műtárgyak védelmi rendszerének kidolgozása gyerekcipőben jár.

1991. áprilisában a Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaság 4 legjelentősebb múzeumának igazgatója (prágai Nemzeti Múzeum, pozsonyi Szlovák Nemzeti Múzeum, brünni Morvaországi Tartományi Múzeum, opavai Sziléziai Tartományi Múzeum) nyilatkozatában fölhívta a figyelmet arra, hogy a mű-

emlékek a bűnözők céltáblái. A múzeumok kénytelenek visszaszolgáltatni az eredeti tulajdonosoknak egy sor olyan objektumot, amelyeket eddig a gyűjtemények raktározására, vagy kiállítására használtak. A fölmerülő, szerteágazó problémákat saját erőből képtelenek megoldani. Állami segítség nélkül a gyűjtemények tárolásához szükséges új helyiségek biztosítása, s azok megbízható védelme elképzelhetetlen. E nélkül pedig lehetetlen megszervezni az eltulajdonítás, a külföldre csempészés és a megsemmisítés elleni, sajnos nagyon is sürgető intézkedéseket.

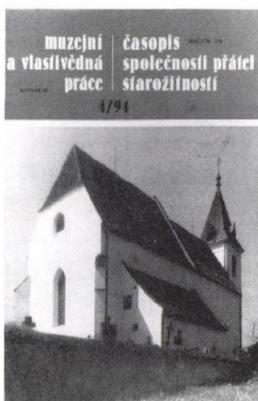
Az 1990–91-es számokban, a szakembereket leginkább foglalkoztató kérdések, a múzeumügy irányítási elvei és finanszírozási gondjai kerültek napirendre. A múzeumok központi finanszírozásának és az utasításos vezetési rendszernek a megszüntetése – a radikális követelések ellenére – nem reális kívánalom. A tendencia természetesen az, hogy a közvetlen központi irányítás helyett az igazgatás, a döntések joga és a felelősség az alacsonyabb múzeumi egységekre tevődik át. Önállósulnak a városi és községi múzeumok is. E folyamat veszélye, hogy lehetőséget teremt egész gyűjtemények kiárusítására. A fentebb már említett nyilatkozat írói ennek kapcsán követelik, hogy a múzeumok és galériák képezzék a nemzet kulturális tulajdonát, védelmüket törvény biztosítsa.

A helyi önkormányzatokhoz tartozó múzeumok, tapasztalatok és pénz híján, nehezen tudnak támogatás nélkül boldogulni. Nem csupán fenntartásukról van szó, hanem többek között informatikai rendszerük és a műtárgyak védelmi rendszerének fejlesztéséről is. Fontos kérdéssé válik a múzeumok és a múzeumokban őrzött tárgyak jogi helyzetének pontos tisztázása, s ez vonatkozik a műemlékvédelemre is. Az új helyzetben megnő a nyilvánosság, a közönség szerepe is – akar-e majd áldozni erre a tevékenységre? Hogyan tudja a múzeum, a hatalmas konkurenciát jelentő tömegkommunikáció ellenében megtartani közönségét, amelytől léte függ?

A még meglévő állami struktúrák ellensúlyozására létre kell hozni (fől kell támasztani) a demokratikus felépítésű múzeumi egyesületeket, szövetségeket. Ez fölveti a múzeumok közötti érdekszövetségek kialakulásának lehetőségét a múzeumügyben rejlő üzleti tevékenységek keresését, sőt megteremtését. A folyóirat minden számában megjelenik egy-egy cikk a múzeumi élet problémáiról. Tény, hogy muzeológiai kérdésekben hosszú évtizedekig, nem a szakemberek, hanem a hivatalnokok hozták a döntéseket. Ezt a kialakult gyakorlatot szeretné megváltoztatni az 1989-ben megalakult, pénzügyileg független, „Cseh, morva és sziléziai múzeumok és galériák egyesülete”, mint egyenjogú múzeumok önkéntes szövetsége. Az egyesület garantálja tagjainak a független tudományos munka lehetőségét és érdekvédelmet kíván biztosítani a közigazgatási szervekkel szemben felmerülő vitás kérdésekben. Az egyesületen belül alapíthatók baráti körök és társaságok, s ezek számítanak a széleskörű nyilvánosság támogatására.

Több évtizedes „Csipkerózsika álmából” fölébredt, s megújult a Nemzeti Múzeum Társasága is, amely 1918-ban alakult. 1990-ben a brünni Masaryk Egyetem muzeológus hallgatói és végzett szakemberei megalapították a Csehszlovák (azóta Cseh) Muzeológiai Egyesületet. Ez a tudományos, a politikától magát távol tartó egyesület nem kíván konkurálni a létező muzeológiai központokkal, inkább együtt akar azokkal működni. Ugyanebben az évben az opavai Sziléziai Egyetem muzeológia szakot indított. Eddig ilyen szak a prágai és a brünni egyetemeken volt.

Némelyik cikk címe is magáért beszél: „*Muzeológia – a tudomány és a múzeumügy ellensége?*” (Z. Stránský tollából), és

MUZEJNÍ A VLASTIVĚDNÁ PRÁCE

A „Múzeumi és honismereti munka” című, negyedévenként megjelenő folyóiratot a prágai Nemzeti Múzeum adja ki. Negyedévenként jelenik meg, jelenleg a 32. évfolyamánál tart. A szegényes kivitelű lap fekete-fehér illusztrációkat közöl. Az 1991-től, a címlapon megjelenő másik cím: Časopis společnosti přátel starožitnosti (Régiségkedvelők Egyesületének folyóirata). Ezt az egyesületet Csehországban 1888-ban alapították. Az előző rendszerben csupán megtűrt társaság volt, amely a prágai Városi Múzeumhoz került. Ennek köszönhetően tevékenysége folyamatos maradhatott. Ez elsősorban előadás-sorozatok, kirándulások szervezését és folyóirat szerkesztést jelent mind a mai napig.

A következő könyvtárakban található meg:

HM, IPM, MNM–MK, MNM, MMGM, NM, SZMM, BIM, DM, DOVM, XJM, EFM, KJM, HOM, JAM, IKM.

„Miért van szükségünk a muzeológiára?” (J. Beneš írása). A cseh muzeológiát a különféle nézetek heves ütköztetése jellemzi. A múzeumüggyel kapcsolatos új törvények irányelveinek kidolgozásakor közel 50 kiegészítést, változtatást igénylő álláspont és tervezet született. Sokan a muzeológiát túldimenzionálnak tartják a törvénytervezetben. A másik nézet szerint a különböző szakmák tudományos munkatársai, kutatói nem helyettesíthetik a képzett muzeológusokat. 1962-ben írta W. E. Marshall, a colorádói Történelmi Egyesület titkára: „A múzeumokban kiváló tudósaink vannak, de mint múzeumi dolgozók, amatőrök”. Z. Stránský, javasolja kollégáinak, a külföldi muzeológiai szaklapok olvasását.

A folyóirat „Múzeum és honismeret” rovatában 1990-től múzeum-pedagógiai kérdésekről, a kiállítások hatékonyságáról, az ezzel kapcsolatos problémákról kap tájékoztatást az olvasó. Részletes beszámoló készült a múzeumok által szervezett első szocio-pszichológiai oktatásról, melyet 1989 végén szervezett a Központi Muzeológiai Kabinet. A képzés (a fejlett országokban 30 éves múltra tekint vissza) célja, hogy az emberekkel állandó kontaktusban álló muzeológus helyesen reagáljon és tudjon hatni környezetére. Szintén első ízben került megrendezésre az opavai szeminárium, amely a múzeumok, azaz a kiállítások és a látogatók kapcsolatát elemzi négy szempont alapján: a látogatók összetétele, a kiállítások hatása a látogatóra, a cseh nyilvánosság véleménye a múzeumokról és a kiállításokról, valamint a múzeumok tárlatvezetőinek felkészültsége. Az utolsó számokban (1994/3-ig) a muzeológiával kapcsolatos szakmai kérdések tárgyalása kissé háttérbe szorult.

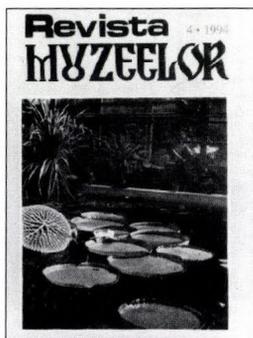
Hódos Mária

MUZEALNICTWO

A változatos témákkal foglalkozó lapban megtalálhatók az általános múzeumi problémákkal foglalkozó írások éppúgy, mint a kül- és belföldi kiállításokról, konferenciákról szóló tudósítások, kritikák, könyvismertetések, személyi hírek.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába beérkezett legutolsó szám – az 1993. évi 35-ös – többek között Lwow kulturális életével, az ország művészeti, múzeumi életében betöltött szerepével foglalkozik. Cikket olvashatunk továbbá a Wilnóban megrendezett, a két világháború közötti képzőművészeti alkotásokat bemutató kiállításról, és az Ermitázs Malborkban bemutatott kincseiről. Egy írás a különböző módon külföldre jutott (a háborúk során, illetve az illegális műtárgy-kereskedelem következtében) lengyel műtárgyak, illetve a lengyel határon kívülre került műemlékek helyzetéről, sorsáról számol be. Az ukrainai múzeumokról, az új Mickiewicz múzeumról, az újra megnyitott Sziléziai Modern Művészeti Múzeumról és a varsói Lengyel Festészeti Galériáról egy-egy cikk számol be. Ezen kívül a múzeumtervezés különböző irányzatairól, egy 19. századi, fegyvergyártó üzemről, egy párizsi és egy kanadai konferenciáról is olvashatunk a számban néhány kiállítási kritika és visszaemlékezés mellett.

Járó Márta

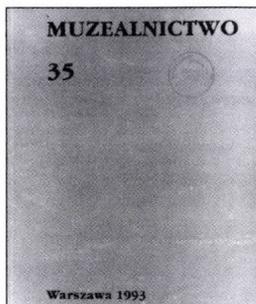

REVISTA MUZEELOR

(Múzeumok Folyóirata)

A folyóiratot a román Kulturális Minisztérium adja ki, 1963-tól, megszakítás nélkül. A B/5 formátumú, számonként 80 oldal terjedelmű, gyenge kivitelű lap 1991-től – a korábbi 10 szám után – évente 4 számot jelentetett meg. 1993-tól a korábban közölt francia rezümék elmaradtak, a négynyelvű tartalomjegyzék egynyelvűvé vált. A következő könyvtárakban található meg:

MTA, SZMM, MNM-MK, XJM, LDM.

MUZEALNICTWO

(Múzeumügyek)

A lengyel múzeumok évente egyszer megjelenő 100–120 oldalas folyóirata 1952-ben indult. 1977–1982 között szerkesztője elhalálása miatt a kiadás szünetelt.

A szűkített A/4 formátumú, az utóbbi években már nyomtatott fekete-fehér fotókkal illusztrált, korábban gyengébb kivitelű folyóiratot a Ministerstwo Kultury i Sztuki, a Generalny Konserwator Zabytków és az Osrodek Dokumentacji Zabytków (Varsó) adja ki. Az egyes cikkeket francia rezümék követik.

A következő könyvtárakban található meg:

MNM-MK, LDM.

REVISTA MUZEELOR

Nehéz feladatra vállalkozik az, aki magyar lélekkel megáldva, a román múzeumi élet negyedévenként megjelenő szaklapjáról kíván objektív véleményt nyilvánítani úgy, hogy évtizedeken át – ha csak közvetve is – a romániai muzeológia köreiből mozog. A romániai múzeumok kiadványa jelenleg is jobbra azt a régi kettősséget, azt a szkizofrén helyzetet tükrözi, amelytől a romániai múlt kutatóinak egy része már évtizedek óta szenved, melyben egyfelől az emberi és szakmai tisztesség, másrészt a politikai elvárások kifejezései jutnak a felszínre. Ebből eredően Romániában a leírt és a kimondott szó között mérföldnyi volt a különbség és ennek az ellentmondásos helyzetnek „állandósulását” mutatják a Revista Muzeelor megjelent számai.

Külső megjelenése a régi, rossz minőségű nyomdaipari termékekre emlékeztet. Igaz, az első oldalról 1989 után eltűnt a „hónszertett nagyvezér” ifjúkori arcképe és a menetrendszerű vezércikk, de megmaradt az illusztrációknak szánt fekete-fehér fényképek silány minősége, az egész kiadvány igénytelen grafikai kivitelezése.

Tartalmilag a folyóirat egyes számai eléggé nehezen követhető szerkesztési koncepciót mutatnak, melyben egymás mellett megfér a szakmai igényesség és demagógia is. Hasznos információk hordozói pl. az 1993/2. számban (3–10. o.), 1994/2–3. sz. (7–14. o.) dr. Ioan Opris írásai, melyekben a szerző a romániai múzeumi élet közelebbi múltjának történéseivel és az utóbbi években végbement átszervezések számbavételével próbálkozik, míg a folyóirat 1994/1. számában Adrian Silvan Ionescunak, a román ikonográfiáról szóló tanulmánya a téma kiválóan megírt szintézisei sorát gazdagítja (35–55. o.)

A folyóirat rendszeresen és részletekbe menően hírt ad a különböző konferenciákról és szakmai találkozókról, helyet biztosít az ország különböző múzeumait és fontosabb kiállításait bemutató írásoknak, találkozunk konkrét szakmai (restaurálás, konzerválás, számítógépes adatfeldolgozás stb.) témákkal is. A sorok között olvasva lépten-nyomon az elmúlt évtizedek elhibázott múzeumpolitikájának a nyomaira bukkanunk. Ezek közül az alábbiakban csak egyetlen, de a román muzeológiára jellemző példát szeretnék kiemelni. A folyóirat 1994/1. száma a Fekete-tenger partján fekvő Constanța város múzeumának néprajzi anyagát mutatja be, ahol a gyűjtemény gerincét az utóbbi húsz évben (!) „a közös múlt jegyében” felsőbb parancsszóra Erdélyből ide szállított emlékek képezik. Ez a tendencia – melyről tudjuk, hogy nemcsak Románia sajátja –, a nyolcvanas években olyan méreteket öltött, hogy például Kolozsváron az Erdélyi Történelmi Múzeum akkori vezetése, félve gyűjteménye szétverésétől, egyszerűen „eltüntette” a raktáron álló emléktárgyainak legértékesebb részeit. Románia két szuverén értékű kultúra, az európai keresztény és a keleti ortodoxia találkozási vonalán fekszik, és csupán azért, mert erről az aktuálpolitika nem kívánt tudomást venni, attól még létezik. Helyénvaló dolog Erdély többnemzetiségű részein a magyar, román, szász népművészetet „egységes nemzeti értéknek” nevezni, de annál értelmetlenebb felhangokkal telítődik, amikor a szakember a török, bolgár, rutén és a görögök lakta Fekete-tengerparti város erdélyi – köztük bevallottan magyar és szász eredetű – anyagot bemutató múzeumában, erre az „egységes nemzeti” hovatartozásra hivatkozik úgy, ahogy Maria Magiru a constantai múzeum ismertetésekor teszi (3–8. o.).

Azok, akik – természetesen – csak a folyóiratban leközöltekre támaszkodnak, joggal hihetik, hogy Kolozsvárt, Nagyszombat és Temesvárt leszámítva, az 1918 után Romániához csatolt, főleg a magyarlakta területeken, nincs semmiféle múzeumi élet. Pedig Csíkszereda, Sepsiszentgyörgy, Udvarhely, Gyergyószentmiklós, Székelykeresztúr stb. hallgatásra ítelt múzeumi olyan gazdag gyűjteményekkel rendelkeznek, hogy azt bármelyik európai múzeum megirigyelheti. Igaz, az ő esetükben már nehezebben lehet a „közös múltra” hivatkozni. Mondandójában – igaz ellentétes előjellel – ehhez a gondolatmenethez kapcsolódik Eugen Glück cikke (1994/1., 70–72. o.), melyben a békési múzeum román vonatkozású emléanyagát mutatja be. Az egyébként szakszerűen megírt ismertetőben a magyarországi helynevek csak román nyelvre fordítva jelennek meg. Ennek alapján a Békéscsaba környéki román kultúra iránt érdeklődőnek fölöttébb komplikált vállalkozást jelent mondjuk Micherechi, Bichisciaba, Potel, Sacal, Chitighaz stb. településeit egy mai magyar vagy román kiadású térkép alapján megtalálni.

Miklósi Sikes Csaba

INFORMATICA MUSEOLOGICA

Az Informatica Museologica 23. évfolyama 4. összevont száma '92-es dátummal, 1993-ban jelent meg, közel 50 tanulmánnyal, cikkel, ismertetéssel, 182 oldal terjedelemben. A 6 nagyobb témát átfogó kötet 3 egysége a háborúval és következményeivel foglalkozik. Részletesen tájékoztat a '93-as keszthelyi regionális UNESCO szemináriumról, amely a műtárgyak illegális kereskedelmét tűzte napirendre. A kötetet kiegészítik a '92-es quebeci ICOM közgyűlésről írt beszámoló és a horvát részről elhangzott előadások. Könyv- és folyóirat ismertetés, hírek, bibliográfia zárja a külsejében, tipografizálásában is reprezentatív, kb. 50 fekete-fehér fotóval illusztrált kiadványt.

Branka Sulc az MDC igazgatónöje a *Kulturális javak kárpótlása és utódlás a horvát múzeumokból* címmel a különböző nemzetközi egyezmények hatástalanságát elemzi. Az 1954-es hágai nemzetközi egyezménytől az ICOM–UNESCO és az ICCROM–UNESCO 1992-es speciális bizottságáig számos fórumon került sor megállapodásokra, ezek a kulturális javak érinthetlenségét hivatottak biztosítani háborús konfliktus esetén. Mindezek ellenére a '91–'92-es háború idején tízezer számmra tűntek el a tárgyak a horvát köz- és magángyűjteményekből. Ezzel kapcsolatban a MDC-nek kettős feladata van:

1. hazai és nemzetközi szervezetek segítségével rekonstruálni kell a kirabolt múzeumok tárgyi anyagának leltárát;
2. a különböző nemzetközi egyezmények figyelembevételével javaslatot készítenek elő a restitúció és az utódlás kényes problémájának megoldására.

Hiszen a közös köztársaság idején különböző jogcímenek elkerült tárgyaknak az adott ország nemzeti örökségéhez való tartozása senki előtt nem vitás. E kérdés rendezéséhez azonban a többi érdekelt ország részvétele is fontos.

Miroslav Gasparovic írása a horvát kulturális javak háború okozta károsodását taglalja a nemzetközi jogrend tükrében. Megállapítja: szankciók nélkül csak frott szó marad a kulturális javak károsítására vonatkozó minden egyezmény.

A 23. szám legérdekesebb része a *Múzeumok száműzetésben* témakör. *Mato Batorovic*, mint dolgozatában leírja, Ilok (Újlak)

INFORMATICA MUSEOLOGICA

A Zágrábban megjelenő folyóiratot a Múzeumi Dokumentációs Központ adja ki. Kezdetben negyedévente jelent meg, de 1992-től már összevont számokat adtak ki, évente. Jelenleg a 24. évfolyamról tartanak. Szűkített A/4 formátumú, fekete-fehér illusztrációkkal megjelenő folyóirat. Egyes cikkei mellett bő angol nyelvű rezümék találunk.

A következő könyvtárakban található meg:

MNM–MK, MNG, LDM.

városi múzeumában dolgozott. A jugoszláv hadsereg támadása előtt a város lakói még időben elmenekültek, de a 30 000 tárgyat, 8000 könyvet, adattári anyagot nem sikerült evakuálni. Batorovic szintén elmenekült és a MDC munkatársaként 1991-ben megalapította az „Iloki Múzeum a száműzetésben” nevű intézményt. Feladata a múzeum munkájának, kiállításainak továbbvitele. Ehhez hasonló munkáról számol be *Branka Sulc* a *Vukovári múzeum zágrábi száműzetésben* c. cikkében. *Bozo Biskupic* a „Vukovári múzeum a száműzetésben” számára juttatott adományokról ad áttekintést. 700-nál több festményt és grafikát ajándékoztak eddig hazai és külföldi művészek, s a naponta gazdagodó virtuális múzeum már 2 kiállítást is rendezett.

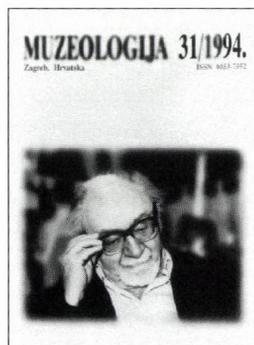
A Szlovéniában élő *Nina Pirnat Spahic – Szarajevó: a multikulturális város lerombolása* címmel, drámai sorokban írja le a város pusztulását. 1992 áprilisától élnek a „mindennapi háború” fenyegetettségében. Romokban hever a régi török bazár, a Bascarsija éppen úgy, mint az osztrák–magyar monarchiából örökölt városközpont vagy a legmodernebb építkezések. 1991-ben a háború előestéjén összehívták a boszniai és hercegovinai múzeumok munkatársait, de nem mérték fel a valós veszélyt és nem intézkedtek a kulturális javak menekítéséről. Felmérhetetlen a múzeumi tárgyakban okozott kár.

Egy másik cikkében ugyancsak *Pirnat Spahic* számol be a 14. Téli Olimpia Múzeumának pusztulásáról és *Alma Bejdic* a Bosznia–Hercegovina Történelmi (forradalmi) Múzeuma lerombolásáról.

A Múzeum–elmélet–gyakorlat téma 4 tanulmánya mintegy bizonyítása annak, hogy háború ellenére is képesek a komoly szakmai munkára a horvát muzeológusok.

Ivo Marovic: A muzeológia szerepe és kapcsolata az alaptudományokkal c. tanulmányában új megközelítéssel tárgyalja e réggen vitatott témát.

Néma György

MUZEOLOGIJA

A Muzeologija tematikus számokat szentel időszerű muzeológiai témáknak, jeles muzeológusoknak. A 27/1989 szám külföldi szerzők írásain keresztül új és régi külföldi múzeumokat mutat be és interjúkat közöl ismert külföldi szakemberekkel. A 28/1990 számot teljes egészében a hosszú ideig figyelmen kívül hagyott Mijat Sabljak (1790–1865) muzeológusnak, a Horvát Nemzeti Múzeum alapítójának és igazgatójának szentelték, születésének 200. évfordulója alkalmából. Sabljak főként a természettudományok és az archeológia vonzáskörében tevékenykedett. A Muzeologija Sabljak munkásságára vonatkozó dokumentációs anyagot, önéletrajzi részleteket közöl.

A 31/1994 szám a huszadik századi horvát muzeológia kiváló egyéniségének, dr. Anton Bauernek (szül. 1911) munkásságát ismerteti 142 oldalon, 16 szerző tanulmányain keresztül. Megismertetik Bauer életrajzát, sokrétű muzeológiai munkásságát, múzeumpedagógiai, public relation elképzeléseit, hozzájárulását a múzeumi törvények meghozatalához, a gyűjtemények védelmével kapcsolatos munkáját, múzeualapítási tevékenységét. Végül a szakfolyóiratokban megjelent írásai bibliográfiáját, kéziratban fennmaradt tanulmányainak jegyzékét közlik.

Baranyi Anna

MUZEOLOGIJA

A zágrábi Múzeumi Dokumentációs Központ évente egyszer megjelenő muzeológiai folyóirata, 1991-ben a 31. száma jelent meg. B/5-ös formátumú, fekete-fehér és színes fotókkal illusztrált. Angol nyelvű összefoglalót csak kivételesen közöl.

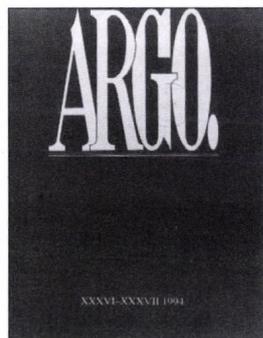
A Muzeologija tematikus számokat szentel időszerű muzeológiai témáknak, jeles muzeológusoknak.

ARGO

Az 1990-es években évente egy-két száma jelent meg. Állandó rovatai: tanulmányok, rendezvények, kiállítások ismertetése, a szlovén és a külföldi szakirodalom bemutatása, évfordulók, nekrológok.

A legutóbbi években megjelent számok muzeológiai vonatkozású tanulmányaiból: Bitene, Polona: A Szlovén Nemzeti Múzeum régészeti osztálya dokumentációs rendszere – számítógépes program; Kos, Peter: NUMIZ – a Szlovén Nemzeti Múzeum numizmatikai gyűjteménye számítógépes adatfeldolgozó programja. (In: XXXI–XXXII. szám, 1991.) – Horvat, Jasna: Múzeumi kiállítások – valami mása vagy egy új valóság? (A tanulmány a kiállítások szerepét, a tárgyak bemutatásának feltételrendszerét próbálja meghatározni. XXXIII–XXXIV. szám, 1992.) – Mikuzs, Marjeta: Múzeumi menedzsment (1. A múzeumon belüli tevékenységek hierarchiája; 2. A kiadások finanszírozása; 3. Az állandó kiállítás; 4. Kiállítási projektek; 5. A kiállítások megvalósítása; 6. Kiállítási szövegek, feliratok, vezetők; 7. Múzeumi rendezvények; 8. Tárgygyűjtés; 9. Múzeumbiztonsági intézkedések. XXXV. szám, 1993.) – Horvat, Jasna: Gyűjtemények – a múzeumok elődei. (A szlovéniai múzeumok történetét tartalmazó tanulmány. XXXVI–XXXVII. szám, 1994.)

Baranyi Anna

ARGO

A szlovéniai múzeumi szakfolyóirat első száma még 1892-ben látott napvilágot. 1903-ig tíz száma került az olvasók kezébe. Ezt követően közel 60 évig nem adták ki. 1962-től jelenik meg újra. A/4-es formátumú, 90–130 oldal terjedelmű, fekete-fehér fotókkal illusztrált. A jelentősebb tanulmányokról néhány mondatos angolnyelvű összefoglalót is közöl.

Az ARGO-t a Szlovén Nemzeti Múzeum, a Szlovén Múzeumi Társaság és a Szlovén Múzeumok Szövetsége közösen adják ki. Az 1990-es években évente egy-két száma jelent meg. Állandó rovatai: tanulmányok, rendezvények, kiállítások ismertetése, a szlovén és a külföldi szakirodalom bemutatása, évfordulók, nekrológok.

A következő könyvtárakban található meg:

MTA, MNM–MK, NM, DIVM, MNM, BTM, DM, HOM, JPM, LDM.

Museums and Europe 1992

ÚJ KUTATÁSOK A MUZEOLÓGIÁBAN NEMZETKÖZI SOROZAT címmel adott ki újszerű publikációkat a Leicesteri Egyetem muzeológiai tanszéke. A főszerkesztő Susan Pearce, a tanszék professzora (Geoffrey Lewis utóda). A sorozat célját címe is meghatározza: magas, akadémiai szintű tanulmányai a legszélesebb értelemben foglalkoznak a muzeológia gyakorlati és elméleti aspektusaival. Hozzánk a 3. szám jutott el, *Múzeumok és Európa 1992* címmel.

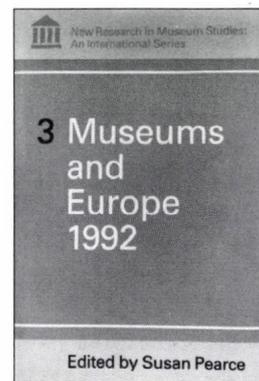
A négy fejezetre tagolt könyv első részében az EU-hoz csatlakozott országok kulturális javakkal kapcsolatos törvényeivel, rendeleteivel foglalkoznak. Mint a szerzők *Norman Palmer, Joanna Goyder, Geoffrey Lewis, Jeremy Warren* és *Sarah Dromgoole* megállapítják: az egyes országok tradícióinak különbözősége élénk vitákat válthat ki a jogharmonizáció során. A törvények és szabályozások differenciájának tömegéből csupán néhányat említhetünk: a belgiumi jogrendszer kettős, francia és flamand. Angliában csak a műtárgyak *kivitelét* szabályozták törvénnyel, s nem utolsósorban az egységes német államban még érvényben vannak a volt NDK idevonatkozó „marxista-leninista” törvényei.

A második részben *Patrick Boylan, Frederick Baker* és *Hadwig Krävtler* az osztrák, *Gottfried Korff* a francia és a német múzeumok legújabb kori történetével foglalkoznak. Boylan cikkének alcíme lehetne: Malraux-tól Langig, bár az eredeti cím is kifejezi a periódust: *Múzeumpolitika és politika Franciaországban 1959–1991*. A szerző szerint ez idő alatt nemcsak egy-egy személyiséghez köthető fontos létesítménnyel gazdagodott Franciaország, hanem ekkor ment végbe a francia kultúra demokratizálódása is. Az eredmények mögött a francia kultúra és nyelv terjesztésének, fenntartásának célja rejtőzött. Érdekes párhuzama e tanulmánynak az osztrák születésű, angol neveltetésű *F. Baker* és *G. Korff* tanulmányának kevésbé nevezhető beszámolója a német múzeumok fejlődéséről, kb. a franciához hasonló időszakban. Címe: *Nemzeti, helytörténeti és aktív múzeumok – a német múzeumok úton a 90-es évek felé*. A két avatott szerző megállapítja: a háború után pozitív jelenség volt a helytörténeti múzeumok megalakítása, de ezek később a két német állam közötti versengés eszközeivé váltak.

Ugyanakkor azonban elvezettek a nemzeti identitástudat kereséséhez, a 68-as fiatalok „Ásd ki, ahol állsz” jelszavához, ami az adott város, falu, kerület stb. múltjának kutatását jelentette. A helytörténeti múzeumok tömeges alakulása ébresztette rá a történész végzettségű Kohl kancellárt arra, hogy Nyugat-Berlinben nemzeti múzeumot kell nyitni a már 1951 óta párt-határozat alapján működő Museum für Deutsche Geschichte ellensúlyozására. Ezzel egy időben határozták el a bonni Történelem Házának megnyitását is. A két országrész egyesítése a múzeumi gyűjtemények helyzetét is megoldotta.

Az „aktív múzeum” új múzeumtípus Németországban. Az első és legjellegzetesebb a Prinz Albertstrassei volt náci főhadiszállás lerombolt épületének régészeti feltárásából és rekonstrukciójából alakult. A régészeti terület-skanzen-kiállítóterem együttesét érdekesen egészíti ki a terület egyik oldalán húzódó berlini fal kb. 100 méteres szakasza.

A harmadik rész szerzői Magyarországon is jól ismertek: Tomislav Šola a zágrábi Múzeumi Dokumentációs Központ volt igazgatója, majd a jugoszláv ICOM elnöke; Zdenek Zbynek Stránský brünni muzeológus, az ottani egyetem muzeológiai tanszékének előadója és a kelet-európai marxista muzeológia

megalkotójaként szerzett elévülhetetlen érdemeket. Šola 1991-ben a háború alatt írta le gondolatait: „*Jelentés dél-keletről: Európa – a múzeumok álma és valósága*” címmel.

A kommunista rendszerek összeomlása kaput nyit a tiltott gyümölcsök exportja számára és Šola szinte látnokian felsorolja, mi mindentől félti, elsősorban saját országa, de ugyanakkor a kelet-európai múzeumokat, muzeológusokat: elsősorban a nyugati múzeumok rendszerétől, mely ott a történelmi fejlődés során alakult ki, Kelet-Európában ennek csak provinciális változata várható. A gyors vagyonszerzés lehetőségétől, mely alááshatja a múzeumokban dolgozók etikus magatartását. (Mellesleg Zágrábban fogadták el és vezették be első között az ICOM etikai kódexét.) De legjobban attól fél, hogy a múzeumok önfenntartó intézmények lesznek s ez még rosszabb körülményeket teremt, mint a politika kiszolgálása.

Šola egyébként is nevelésnek tartja a folytonos Európa felé ácsingózást, szerinte kissé furcsa, hogy az a Törökország, melynek parányi része van csak Európában, politikai értelemben a nyugathoz tartozik, míg Csehszlovákia, Lengyelország stb. számára a Nyugathoz tartozás ma még csak ábránd.

„*Múzeumok a poszt-kommunista országokban*” címmel Stránsky megírt saját ellen-pamfletjét. Bevezetőjében rámutat: mind a fasiszta, mind a kommunista totalitárius rezsím saját politikai céljaira használta fel a múzeumokat. A közép-kelet-európai országok gazdag múzeumi tradíciókkal rendelkeznek és elsőrendű képzettségű a személyzet. A múzeumok a kommunista rezsímben c. alfejezetben felfedi:

1. Az említett országokban a múzeumok a marxista-leninista ideológiának rendeltettek alá.
2. Rengeteg embert mérgezett meg ez az ideológia, de voltak, akik bíztak a humanizmusban és a demokráciában, bár kevés reményük volt ezek megvalósulására.
3. A kommunista rezsím megkövetelte az osztályharcos szemléletet és a munkásosztály forradalmi karakterének érvényesülését a múzeumi bemutatásban is. Miután ezeket nem lehetett tárgyi anyaggal demonstrálni, a múzeumi kiállítások üres látvánnyá redukálódtak, deformálódott a múzeumi nyelv is.
4. A rezsím nem bízott a múzeumokban, hiszen a gyűjteményeken keresztül tükrökléte mutatta a társadalom fejlődését.
5. A bizalmatlanság szülte a nagy ideológusokat felmagasztaló pártmúzeumokat.
6. A marxista ideológia határozta meg a gyűjteménygyarapítás irányát. Szovjet példára indult meg a jelenkor történeti anyagának gyűjtése, ezt más országok is átvették. (Pl. a svédek a SAMDOK bevezetésével). De míg *ez ott* működött, addig *itt* a kommunista rezsím glorifikálását szolgálta.
7. A rendszer nem volt érdekelt a kulturális értékek védelmében, ha az érték nem szolgálta a kommunista propagandát. Lásd: egyházművészet. Stb., stb.: oldalakon keresztül sorolja vádpontjait.

A cikk címében ugyan a közép-kelet-európai problémákról szól, de Stránsky példái főleg Csehszlovákiát idézik, feltételezhetően még az 50-es évekből. Véleménye szerint a múzeumoknak ki kell építeni a saját demokratikus működési rendszerüket. Csehországban már kidolgozták és lassan bevezetik a nyugati mintájú, azonban a hazai sajátosságokat is figyelembevevő, új múzeumi szisztémát. Sajnos, ennek kifejtésével a szerző cikkében adós maradt. Stránsky, bár hangsúlyozza Európa két részének fejlődésbeli különbségeit, mégis a közép-kelet-európai múzeumok megújulását a nyugati országoktól várja.

Hungarian Museum Yearbooks 1989–1994

The series of volumes published between 1975–1990 under the title The Bibliography of Hungarian Museum Publications worked up yearbooks, periodicals, serially published works etc. continuously from 1945 to 1988. Since then the publishing of the bibliographia ceases.

As a first step our compilation tries to introduce something of the Hungarian publications in the years following the change of regime, disclosing the museum yearbooks. Hopefully, we shall be able to help in the course of publication exchange at home and particularly abroad.

In the catalogue entry the first year date is the year of negotiation, the second the year of publication. The letter is shown only where it differs from the year of negotiation.

Hungarian National Museum Department of Documentation

Magyar Múzeumi Évkönyvek 1989–1994

Jakab Mária

A magyar múzeumok kiadványainak bibliográfiája című sorozat 1975–1990 között megjelent kötetei a múzeumi publikációkat – évkönyveket, folyóiratokat, önálló kiadványokat, sorozatban megjelent műveket, katalógusokat, vezetőket – dolgozták fel 1945-től folyamatosan 1988-ig. A legutolsó kötet – az 1989–1991 közötti időszak múzeumi kiadványairól számot adó bibliográfia – szerkesztési munkái befejeződtek. Addig is, amíg ez a kötet eljut a szakemberekhez, szeretnénk az elmúlt évek, a rendszerváltást követő időszak múzeumi kiadványteremtéséből valamit bemutatni. Összeállításunk az 1989–1994 közötti időszakból – első lépésként – a múzeumi évkönyveket tárja fel. (Természetesen csak azokat, amelyeket eljuttattak hozzánk, illetve amelyekről adatokat kaptunk.)

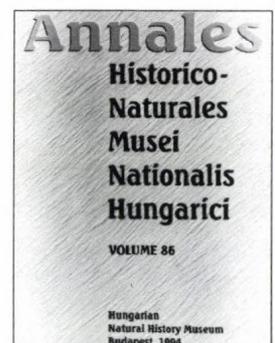
Ez a felsorolás nem pótolja a bibliográfiát, hiszen annak részletesebb, cikkfeltáró munkája elengedhetetlen mind a hazai, mind pedig a külföldi szakemberek tájékoztatásához.

A címfelvételekben az első évszám a tárgyév, a második a megjelenési év. A megjelenési évet csak akkor tüntettük fel külön, ha az eltér a tárgyévtől.

1. Acta Musei de János Arany Nominati. – Az Arany János Múzeum Közleményei. Szerk. Novák László. Kiad. az Arany János Múzeum. Nagykőrös. 6. 1989. 7. 1992.

2. Agria. Az egri Dobó István Vármúzeum Évkönyve. Szerk. Petercsák Tivadar, Szabó J. József. Kiad. a Dobó István Vármúzeum. Eger. XXV–XXVI. 1989–1990. 1990. XXVII–XXVIII. 1991–1992. 1992. XXIX–XXX. 1993–1994. 1994.

3. Alba Regia. Az István Király Múzeum Évkönyve. Szerk. Fitz Jenő. Kiad. a Fejér Megyei Múzeumok Igazgatósága. Székesfehérvár. XXIV. 1990.

4. Annales Historico-Naturales. A Magyar Természettudományi Múzeum Évkönyve. Főszerk. Matskási István. Kiad. a Magyar Természettudományi Múzeum. Bp. LXXXI. 1989. 1990. LXXXII. 1990. LXXXIII. 1991. LXXXIV. 1992. LXXXV. 1993. LXXXVI. 1994.

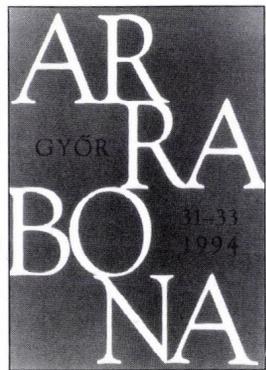
5. Annales de la Galerie Nationale Hongroise. – A Magyar Nemzeti Galéria Évkönyve. Szerk. Nagy Ildikó. Kiad. a Magyar Nemzeti Galéria. Bp. 1980–1988. 1989. 1989–1990. 1993. 1991. 1992.

6. Anthropologia Hungarica. – Studia Historico-Anthropologica. Szerk. Pap Ildikó. Kiad. a Magyar Természettudományi Múzeum. Bp.

XXI. 1990.
XXII. 1992.

7. Ars Decorativa. – Az Iparművészeti Múzeum és a Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum Évkönyve. Szerk. Szilágyi András. Kiad. az Iparművészeti Múzeum. Bp.

9. 1989.
10. 1991.
11. 1991.
12. 1992.
13. 1993.

8. Arrabona. A győri Xántus János Múzeum Évkönyve. Szerk. Filep Antal, Némethné Jankovits Györgyi. Kiad. a Xántus János Múzeum és a Győr-Moson-Sopron Megyei Múzeumok Igazgatósága, Győr.

24–25.
1982–1983. 1989.
26–30.
1984–1991. 1991.
31–33.
1992–1994. 1994.

9. A Békés Megyei Múzeumok Közleményei. Szerk. Szabó Ferenc. Kiad. a Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága, Békéscsaba.

14. 1989.
15. 1990.
16. Még nem jelent meg.
17. 1994.
18. 1994.
19. 1995.

Béri Balogh Ádám Múzeum Évkönyve

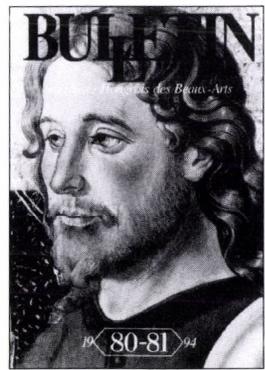
Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve

10. A Bihari Múzeum Évkönyve. Szerk. Módy György. Kiad. a Bihari Múzeum. Berettyóújfalú.

VI–VII. 1991.

11. Budapest Régiségei. Szerk. Topál Judit. Kiad. a Budapesti Történeti Múzeum. Bp.

XXVII. 1991.
XXVIII. 1991.
XXIX. 1992.
XXX. 1993.

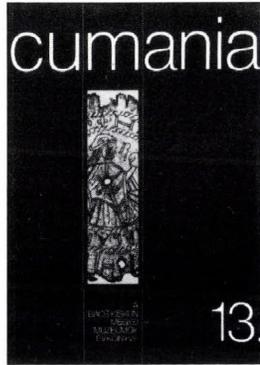

12. Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts. – A Szépművészeti Múzeum Közleményei. Szerk. Illyés Mária, Gonda Zsuzsa. Kiad. a Szépművészeti Múzeum. Bp.

70–71. 1989.
72. 1990.
73. 1990.
74. 1991.
75. 1991.
76. 1992.
77. 1992.
78. 1993.
79. 1993.
80–81. 1994.

13. Communicationes Archaeologicae Hungariae. Felszerk. Kovács Tibor. Kiad. a Magyar Nemzeti Múzeum. Bp.

1989.
1990. 1991.
1991. 1993.
1992. 1993.
1993. 1994.

14. Cumania. A Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Évkönyve. Szerk. Bárány János, Sztrinkó István. Kiad. a Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Igazgatósága, Kecskemét.

11. 1989.
12. 1990.
13. 1992.

15. A debreceni Déri Múzeum Évkönyve. Szerk. Gazda László, Módy György. Kiad. a Déri Múzeum. Debrecen.

LXVII. 1988. 1990.
LXVIII. 1989–1990. 1992.
LXIX. 1991. 1993.
LXX. 1992–1993. 1994.

16. Folia Archaeologica. – A Magyar Nemzeti Múzeum évkönyve. Főszerk. Fodor István. Szerk. Hoppál Éva. Kiad. a Magyar Nemzeti Múzeum. Bp.

XL. 1989.
XLI. 1990.
XLII. 1991.
XLIII. 1994.

[Folia Archaeologica Vol. I–XXXV. 1939–1984. Repertorium. Összeáll. Saliga Lászlóné. Szerk. Fodor István, Hoppál Éva, Nagy Mihály. Kiad. a Magyar Nemzeti Múzeum. Bp. 1990.]

17. Folia Entomologica Hungarica. – Rovartani Közlemények. Szerk. Mahunka Sándor. Kiad. a Magyar Természettudományi Múzeum. Bp.

L. 1989.
LI. 1990.
LII. 1992.
LIII. 1992.
LIV. 1993.
LV. 1994.

18. Folia Historica. – A Magyar Nemzeti Múzeum Évkönyve. Főszerk. Kovács Tibor. Kiad. a Magyar Nemzeti Múzeum. Bp.

14. 1989.
15. 1991.
16. 1991.
17. 1992.
18. 1993. 1994.

19. Folia Historico Naturalia Musei Matraensis. – A Mátra Múzeum Természettudományi Közleményei. Szerk. Varga András. Kiad. a Mátra Múzeum. Gyöngyös.

14. 1989.
15. 1990.
16. 1991.
17. 1992.
18. 1993.
19. 1994.

20. Folia Musei Historico-Naturalis Bakonyiensis. – A Bakonyi Természettudományi Múzeum Közleményei. Szerk. Tóth Sándor. Kiad. a Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság [és a Bakonyi Természettudományi Múzeum]. Veszprém–Zirc.

8. 1989.
9. 1990.
10. 1991.

21. Fragmenta Mineralogica et Palaeontologica. Szerk. Vörös Attila. Kiad. a Magyar Természettudományi Múzeum. Bp.

14. 1989.
15. 1992.
16. 1993.
17. 1994.

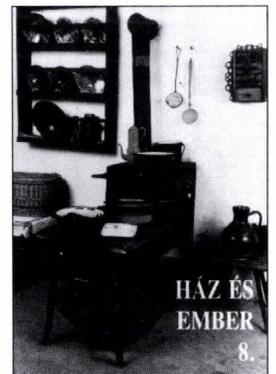

22. Földrajzi Múzeumi Tanulmányok. Szerk. Balázs Dénes. Kiad. a Magyar Földrajzi Múzeum. Érd.

6. 1989.
7. 1989.
8. 1990.
9. 1991.
10. 1991.
11. 1992.
12. 1993.

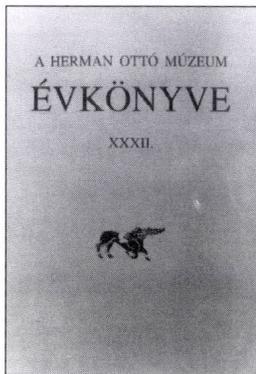
23. A Hajdúsági Múzeum Évkönyve. Szerk. Nyakas Miklós. Kiad. a Hajdúsági Múzeum. Hajdúböszörmény.

VII. 1990.
VIII. 1994.

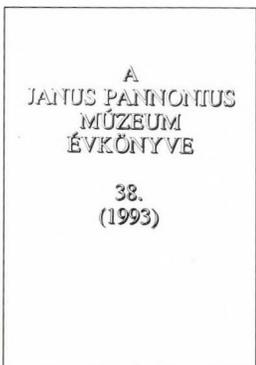

24. Ház és Ember. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum Évkönyve. Szerk. Cseri Miklós, Fűzes Endre. Kiad. a Szabadtéri Néprajzi Múzeum. Szentendre.

5. 1989.
6. 1990.
7. 1991.
8. 1992.
9. 1994.

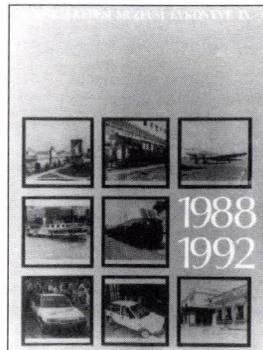
25. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve. Szerk. Veres László, Viga Gyula. Kiad. a Herman Ottó Múzeum, Miskolc. XXVII. 1988. 1989. XXVIII–XXIX. 1991. XXX–XXXI. 1993. XXXII. 1994.

26. A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve. Fel szerk. Uherkovich Ákos. Kiad. a Janus Pannonius Múzeum, Pécs. 34. 1989. 1990. 35. 1990. 1991. 36. 1991. 1992. 37. 1992. 1993. 38. 1993. 1994.

27. Komárom Megyei Múzeumok Közleményei [A 4. évfolyamtól új címe:] Komárom-Esztergom Megyei Múzeumok Közleményei. Főszerk. Fűrészné Molnár Anikó. Szerk. Somorjai József, Gyenisné Landes Edit. Kiad. a Komárom-Esztergom Megyei Múzeumok Igazgatósága, Tata.

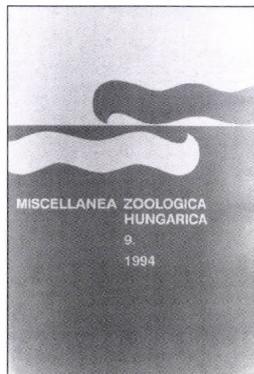
3. 1989.
4. 1991.

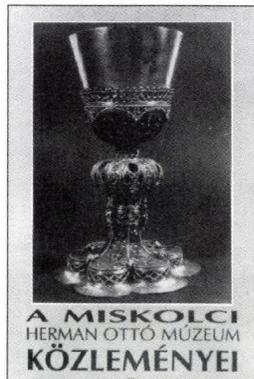
28. A Közlekedési Múzeum Évkönyve. Főszerk. Katona András. Szerk. Hüttl Pál. Bp. IX. 1988–1992. 1994.

29. A Magyar Mezőgazdasági Múzeum Közleményei. Főszerk. Fehér György. Szerk. Oroszi Sándor. Kiad. a Magyar Mezőgazdasági Múzeum, Bp. 1988–1989. 1990. 1990–1991. 1991. 1992–1994. 1994.

30. Miscellanea Zoologica Hungarica. Szerk. Forró László. Kiad. a Magyar Természettudományi Múzeum, Bp. 5. 1989. 6. 1991. 7. 1992. 8. 1993. 9. 1994.

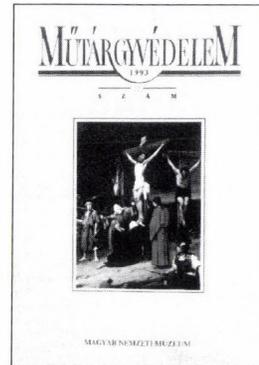

31. A Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei. Szerk. Viga Gyula. Kiad. a Herman Ottó Múzeum, Miskolc. 26. 1989. 27. 1991. 28. 1993. 1994.

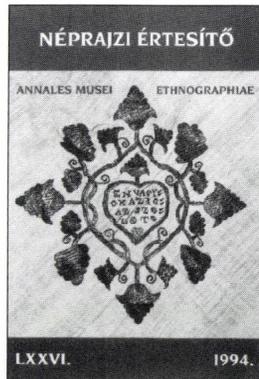
32. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Szerk. Trogmayer Ottó. Kiad. a Móra Ferenc Múzeum, Szeged. 1982–1983. 2. 1989. 1984–1985. 2. 1991. 1988. 1. 1989. 1989–1990. 1. 1992. 1991–1992. 1. 1992. [új címmel:]

A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Archaeologica I. 1995.

Múzeumi Műtárgyvédelem Id. Műtárgyvédelem

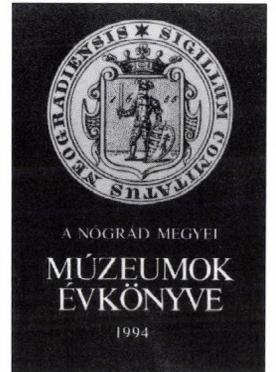

33. Műtárgyvédelem. Szerk. Török Klára. Kiad. a Magyar Nemzeti Múzeum, Bp. 20. 1991. 21. 1992. 22. 1993. 1994.

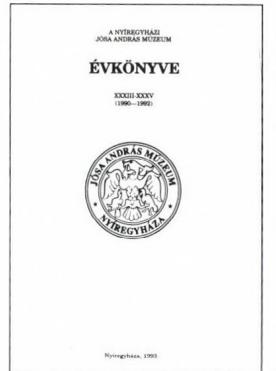

34. Néprajzi Értésítő. A Néprajzi Múzeum Évkönyve. Szerk. Selmeczi Kovács Attila. Kiad. a Néprajzi Múzeum, Bp. LXIII–LXVI. 1981–1984. 1989. LXVII–LXX. 1985–1988. 1990. LXXI–LXXIII. 1989–1991. 1991. LXXIV. 1992. LXXV. 1993. LXVI. 1994.

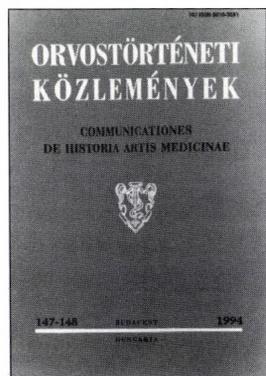
35. Néprajzi Közlemények. Szerk. Forrai Ibolya. Kiad. a Néprajzi Múzeum, Bp. XXXII. 1990. XXXIII. 1994.

36. A Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve. Szerk. Szvircek Ferenc. Kiad. a Nógrád Megyei Múzeumok Igazgatósága, Salgótarján. XV. 1989. XVI. 1990. XVII. 1991. XVIII. 1992–1993. 1993. XIX. 1994.

37. A nyíregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve. Főszerk. Németh Péter. Szerk. Ivánovits Eszter. Kiad. a Jósza András Múzeum, Nyíregyháza. XXIV–XXVI. 1981–1983. 1989. XXVII–XXIX. 1984–1986. 1990. XXX–XXXII. 1987–1989. 1992. XXXIII–XXXV. 1990–1992. 1993.

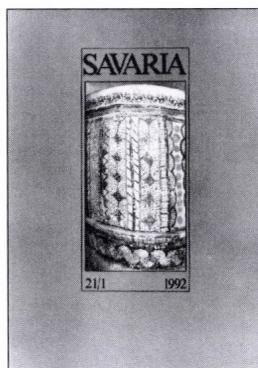

40. Parasitologia Hungarica. Szerk. Murai Éva. Kiad. a Magyar Parazitológusok Társasága. Bp.
- 22. 1989.
  - 23. 1990.
  - 24. 1991. 1992.
  - 25. 1992.

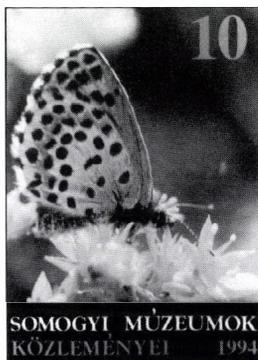
Postai és Távközlési Múzeumi Alapítvány Évkönyve

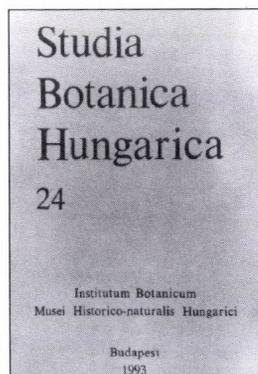
41. Postamúzeumi Évkönyv. Szerk. Sebestyén Katalin. Bp.
- 1989.
  - 1990. 1991.
  - 1991. 1992.
  - 1992. 1993.
  - 1993. 1994.

42. Savaria. A Vas Megyei Múzeumok Értesítője. Szerk. Dénes József. Kiad. a Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága. Szombathely.
- 19. 1-2. 1990.
  - 20. 1. 1991.
  - 20. 2. 1991. 1992.
  - 21. 1. 1992. 1994.

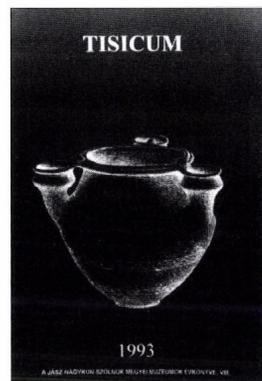
43. Somogyi Múzeumok Közleményei. Szerk. Király István Szabolcs. Kiad. a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága. Kaposvár.
- 9. 1992.
  - 10. 1994.

44. Studia Botanica Hungarica. Szerk. Lökös László. Kiad. a Magyar Természettudományi Múzeum. Bp.
- 21. 1989.
  - 22. 1990.
  - 23. 1992.
  - 24. 1993.

45. Studia Comitatus. Tanulmányok Pest megye múzeumaiból. Szerk. Novák László. Kiad. a Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága. Szentendre.
- 19. 1989.
  - 20. 1990.
  - 21. 1991.
  - 22. 1991.
  - 23-24. 1994.

- Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve. Szerk. Törőcsik Zoltán. Kiad. a Városi Múzeum. Tapolca.
- 1. 1989. 1990.
  - 2. 1991. 1992.

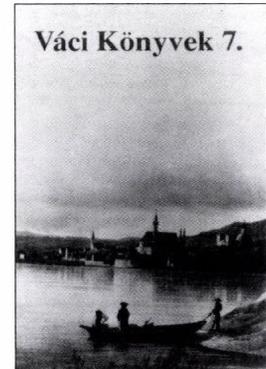

47. Tisicum. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve. Szerk. Madaras László, Szabó László, Tóth László. Kiad. a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatósága. Szolnok.
- VII. 1990.
  - VIII. 1993.

48. Technikatörténeti Szemle. Főszerk. Szabadváry Ferenc. Szerk. Vámos Éva, Orlai Györgyné. Kiad. az Országos Műszaki Múzeum. Bp.
- XVIII. 1990-1991. 1991.
  - XIX. 1992.
  - XX. 1993.
  - XXI. 1994-1995. 1995.

49. A Textil- és Ruhaiipari Múzeum Évkönyve. Szerk. Endrei Walter. Kiad. a Textil és Textilruházatipari Múzeumi Kuratórium. Bp.
- 7. 1990.
  - 8. 1995.

50. Váci Könyvek. Szerk. Kővári Klára. Kiad. a Tragor Ignác Múzeum. Vác.
- 6. 1992.
  - 7. 1994.

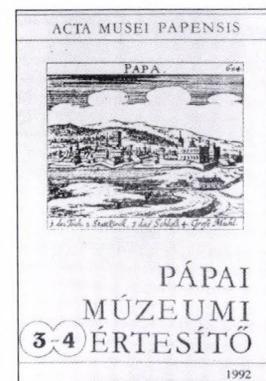
51. Vertebrata Hungarica. Szerk. Dely Olivér György. Kiad. a Magyar Természettudományi Múzeum. Bp.
- XXIII. 1989.

52. A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei. Szerk. K. Palágyi Sylvia. Kiad. a Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatósága. Veszprém.
- 19-20. 1993-1994. 1994.

53. A Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve. Szerk. Vadas Ferenc. Kiad. a Wosinsky Mór Megyei Múzeum. Szekszárd.
- XV. 1989.
  - XVI. 1991.
  - XVII. 1992.
  - XVIII. 1993.

54. Zalai Múzeum. Közlemények Zala megye múzeumaiból. Szerk. Vándor László, Müller Róbert. [Kiad. a Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága.] Zalaegerszeg.
- 2. 1990.
  - 3. 1991.
  - 4. 1992.
  - 5. 1994.

38. Orvostörténeti Közlemények. – Communicationes de Historia Artis Medicinae. Szerk. Kalle Achte, Birtalan Győző, Tadeusz Brzezinski stb. A Ssemelweis Orvostörténeti Könyvtár és Levéltár és a Magyar Orvostörténelmi Társaság kiadványa. Bp.
- XXXVI. 1990.
  - XXXVII-XXXVIII. 1991-1992. 1992.
  - XXXIX. 1993.
  - XL. 1994.

39. Pápai Múzeumi Értesítő. – Acta Musei Papensis. Szerk. Ilon Gábor. Kiad. Rómer Flóris-Esterházy Károly Alapítvány. Pápa.
- 2. 1989.
  - 3-4. 1992.

Szerkesztői megjegyzések

Éri István

A Múzeumi Hírlevél 1995-ös nyári számában közölték elképzeléseimet a Magyar Múzeumok tematikájáról, szerkesztési elveiről. Ezt követően múzeumokhoz küldött körlevelekben, de személyre szóló megkeresésekben is igyekeztem munkatársakat megnyerni. Úgy vélem, sikerrel. Máskülönben aligha sikeredett volna az eredetileg tervezett terjedelem duplájára növelni a bemutatkozó számot. A lapindítás hírére reagáló kollégák írásából jószerével együtt van a második szám anyaga is. Ez azonban távolról sem jelenti azt, hogy ne számítanánk további munkatársak jelentkezésére! A negyedévenkénti, időben történő megjelentetés azonban megkívánja a tematika megtervezését, ehhez ismerni kellene a szerzők szándékát. Majd a kéziratleadás határidejét kell megszabni, ez 1996-ban január, április, július, október hónapok végét jelenti. Kérem, vegyék ezt figyelembe.

Az 1995-ös decemberi szám „címlapsztorija” az ópusztaszéri Feszty-körkép lesz. Emellett foglalkozunk a Debrecenben kiállított három Munkácsy-művel is. A **Műhely** rovatban ezenkívül folyamatosan közlünk múzeumi jogalkotással foglalkozó írásokat és dokumentumokat. Az idei akadémiai közgyűlés II. osztályának tudományos ülésén két előadás is szolt a Nemzeti Múzeumról. Mindkettő szövegét közöljük. A természettudományi múzeumok szakemberei számára rendezett ankét vitaindító előadása és a kialakult vita anyaga is megjelenik: a múzeumi tudományos kutatás helyzetéről és jövőjéről elhangzottak szélesebb kört érintő szakmai, sőt etikai kérdéseket is felvetettek.

Folytatódik a múzeumtörténet szempontjából értékes visszamemlékezések, dokumentumok közlése is. A sárospataki múzeum első, 1950-ben kinevezett igazgatója, illetve az azóta „elhíresült” ugyancsak 1950-ben rendezett többhetes szentendrei ideológiai (átnevelő) szeminárium egyik résztvevője írja meg élményeit.

A **Számvetés** rovatban országos és vidéki múzeumok beszámolóit mellett a KKDSZ alelnöke áttekinti a szakszervezet ötéves, múzeumokkal kapcsolatos tevékenységét.

Folytatódik a külföldi szakfolyóiratok szemléje, ezúttal a francia, angol és észak-amerikai testvérpapatok mutatjuk be. Sor került helyzetfelmérő tanulmányok közlésére is: a romániai, illetve bulgáriai múzeumokról. A **Könyvismertetés** rovatban egy osztrák, illetve egy horvát – 1993-as – muzeológiai kézikönyvet, tankönyvet mutatunk be.

Szerkesztőségi programunkat vita tárgyává kívánjuk tenni. Kérjük minden olvasónkat: ne fukarkodjék véleményével, bírálatának kifejtésével, leveleiket, javaslatokat örömmel fogadjuk és közöljük.

Kelt a Magyar Múzeumok első évfolyama első száma lapzártájának napján, 1995. szeptember 30-án

E számunk szerzői

BEZZEG MÁRIA
(1951)
középfiskolai tanár
tudományos titkár
Hadtörténeli Múzeum

BUZINKAY GÉZA dr.
(1941)
kandidátus
könyvtáros, középfiskolai
tanár
főigazgató
Budapesti Történeli Múzeum

DARKÓ JENŐ dr.
(1949)
középfiskolai tanár
osztályvezető
Iparművészeti Múzeum

DEME PÉTER dr.
(1950)
középfiskolai tanár
miniszteri biztos
A Honfoglalás 1100. évforduló
Emlékbizottsága, Bp.

F. DÓZSA KATALIN dr.
(1942)
középfiskolai tanár
művészettörténész
főigazgatóhelyettes
Budapesti Történeli Múzeum

DÖMÖTÖR JÁNOS
(1922)
művelődéstörténész
ny. igazgató
Tornyai János Múzeum,
Hódmezővásárhely

FODOR ISTVÁN dr.
(1943)
kandidátus
régész
címzetes főigazgató
Magyar Nemzeti Múzeum

FUTÓ JÁNOS
(1959)
geológus
múzeumigazgató
Bakonyi
Természettudományi
Múzeum, Zirc

FÜKÖH LEVENTE dr.
(1961)
kandidátus
zoológus
múzeumigazgató
Mátra Múzeum, Gyöngyös

ILON GÁBOR
(1956)
régész, középfiskolai tanár
igazgató
gr. Esterházy Károly
Kastély- és Tájmuzeum
Pápa

JAKAB MÁRIA
(1957)
könyvtáros – középfiskolai
tanár
könyvtáros
Magyar Nemzeti Múzeum

KAPOSVÁRI GYULA
(1916)
középfiskolai tanár
ny. múzeumigazgató
Damjanich János Múzeum,
Szolnok

KÓCZIÁNNÉ SZENIPÉTERI
ERZSÉBET dr.
(1941)
néprajzos, középfiskolai
tanár
tudományos főigazgatóhelyettes
Közlekedési Múzeum

KOVÁCS ISTVÁN dr.
(1944)
vegyszermérnök
igazgató
Magyar Vegyészeti Múzeum,
Várpalota

KÖRNYEI ATTILA dr.
(1940)
kandidátus
középfiskolai tanár
múzeumigazgató
Soproni Múzeum, Sopron

GY. LOVASSY KLÁRA
(1950)
közúti mérnök
igazgató
Dunántúli Építőipari
Gyűjtemény, Veszprém

MIHÁLY MÁRIA
(1944)
középfiskolai tanár
főtanácsos
Művelődési és Közoktatási
Minisztérium
Kulturális Örökség Főosztály

MIKLÓSI SIKES CSABA
(1947)
műemléki szakmérnök
múzeumigazgató
Városi Múzeum, Sümeg

PALICSKA MIHÁLYNÉ
(1942)
vegyszermérnök
ügyvezető igazgató
Herendi Porcelánmúzeum,
Herend

PÁLL ISTVÁN dr.
(1952)
néprajzos
igazgató
Sostói Múzeumfalú,
Nyíregyháza

POROSZLAI ILDIKÓ dr.
(1956)
régész-néprajzos
múzeumigazgató
Matrica Múzeum,
Százhalombatta

SÁRKÖZY GABRIELLA
(1949)
könyvtáros
könyvtárvezető
Magyar Nemzeti Múzeum

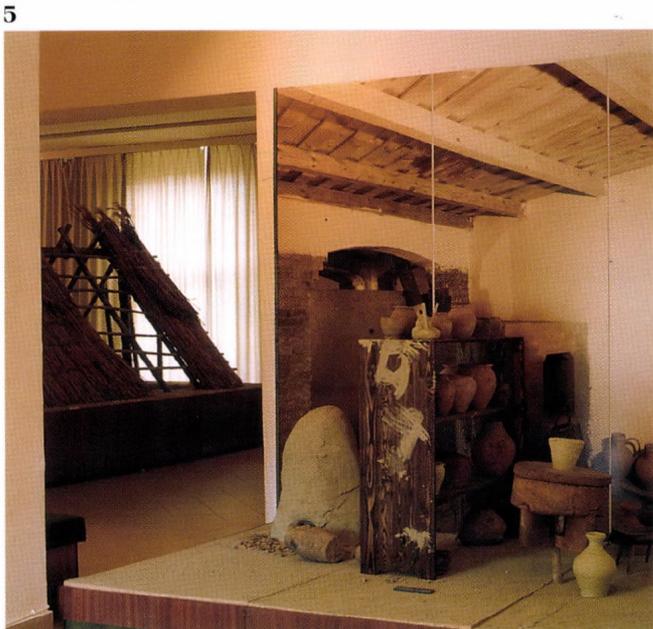
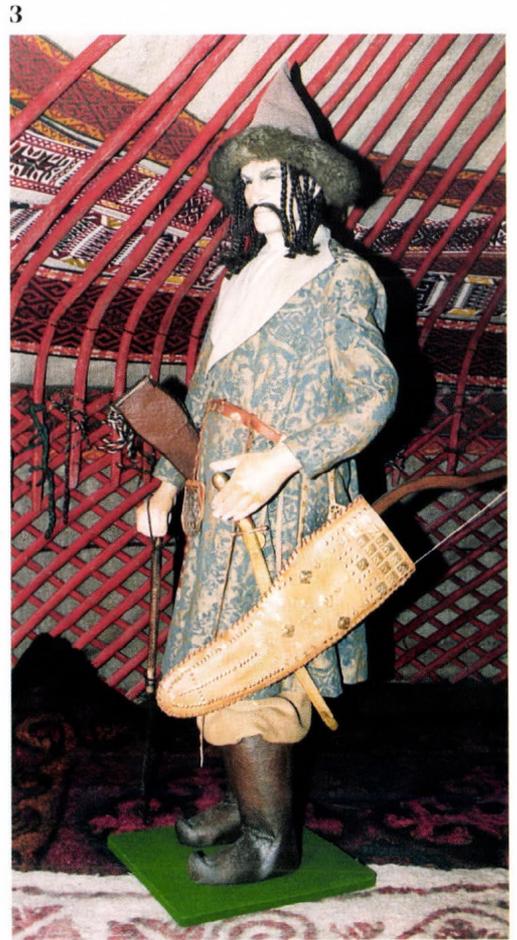
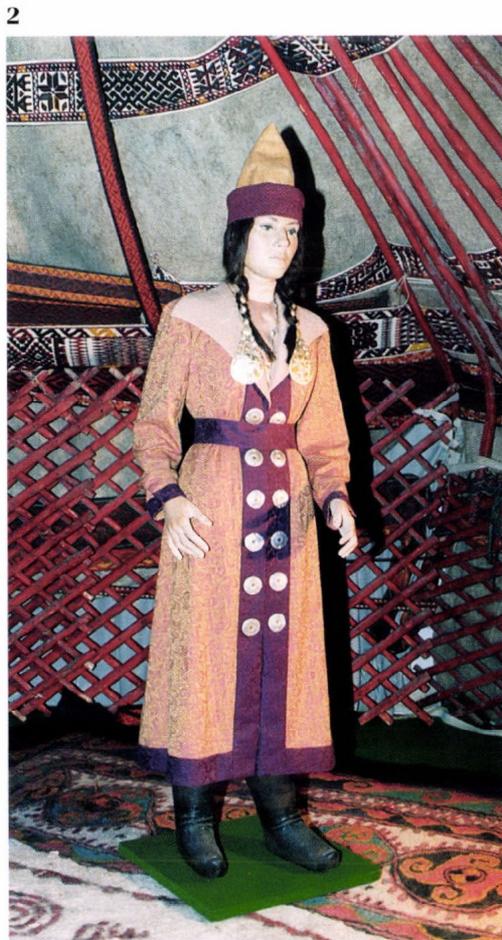
VARGA KÁLMÁN
(1953)
történész-muzeológus
kormánybiztos
Királyi Kastély Múzeum,
Gödöllő

VAMOS ÉVA dr.
(1950)
kandidátus
középfiskolai tanár
főigazgató
Országos Műszaki Múzeum

WOLF MÁRIA dr.
(1955)
régész
muzeológus
Herman Ottó Múzeum,
Miskolc

1. Woman's jewels and costume jewelry
2-3. On the dummies: costumes of woman and man
4-5. Details of the exhibition
6. Grave find of a leader: decorated bowcase, gilded hilt of a sabre and belt mountings

1. Női viselethez tartozó ékszerek, ruhadíszek
2-3. A bábukon a női és férfi viseletet szemléltettük
4-5. Részletek a kiállításból
6. Vezéri sír leletei: íjtartó tegez, az aranyozott markolatú szablya, csontberakású íj és veretekkel díszített öv

Fotók-Photos: Hapák

Honfoglalás 895

200 FORINT

Tarsolylemezek motívumrészletei

1. A honfoglalók sokszínű hitvilágára utal: bizánci kereszt az életfa ágai között, két oldalt iráni pávasárkányok (Tiszabездé)
2. Szőttesek, selyemszövetek ornamentikájának végtelenbe szöhető palmetta hálója (Galgóc)
3. Egy másik sarkait és közepét kerek foglalatban ékkövek díszíthették (Túrkeve)
4. Bórdomborítás technikáját utánozó ötvösremek, a bimbóminták ékkőberakásra emlékeztetnek (Szolnok)

Details of pouch-plates

1. Pouch-plate from Tiszabездé with a cross encircled by a life-tree in the center and a peacock-dragon of Iranian inspiration on both sides
2. The shaping of the edges of the leaves in its palmette decoration imitates an embroidery pattern
3. Silver pouch-plate once decorated with precious stone inlays
4. An embossed leather imitation. The bud patterns like a precious stone inlaid work

Fotók-Photos: Hapák

Honfoglalás 895

1

2

3

4

